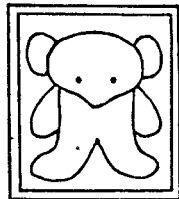

ZWARTE BEERTJES

14

MR. A. ROOThAERT

DE WENTELTRAP

A. W. BRUNA & ZOON - UTRECHT

DRUK: BOSCH-UTRECHT

I

Toen de stofwolk van de raket-bom verwaaide, vonden zij het huisje van Madame Pluym verpletterd onder de drie verdiepingen van de aanpalende koffiebranderij. En zij hebben twee dagen gezwoegd om haar uit het puin te halen.

Tegen het einde kwam een troep Amerikanen te hulp. Dit hadden wij te danken aan Angèle, de dochter uit De Drij Keuningén, die de eerste nacht niet had kunnen slapen, omdat Madame Pluym nog in de kelder zat.

In deze dagen kregen de oude klanten van het café Angèle nauwelijks te zien door al de Yankees en Canadezen, die gedurig samenkoekten tot één bruine massa rond haar wiebelend lijf. En op dat ogenblik kon zij haast al even goed met de boys praten, als zij het een maand of twee geleden nog met de Fritsen had gedaan. Maar het een gezegd gelijk het ander: onder de Duitsers had zij tenminste nog tijd om zich met haar oude bekenden bezig te houden, vooral op het laatst, toen de Frits niet zoveel geld meer had. Bij de bevrijding is er dan ook weinig acht geslagen op het gestook van een komplotje zure juffrouwen, die verlangden, dat die rosse uit dat moffenbordeeltje het haar zou worden afgesneden. Dit was overdreven en het zou ook zonde zijn geweest, want Angèle heeft van nature het vurigste acajou, dat de coiffeur kan leveren. En Angèle is altijd verliefd geweest op Madame Pluym. Zij noemde haar nooit het Wit Madammeke, gelijk de meeste mensen uit de buurt, zij had het altijd vol eerbied over Madame Pluym en trok daarbij haar gezicht in een plechtige plooi. In haar dromen was Angèle immers een preutse jongedame van voorname familie, zij had Madame Pluym voor moeder en de notaris Van Camp, die vóór de oorlog altijd witte slobkousen droeg, als vader. Dan kon de film beginnen. En de rolverdeling was geheel orthodox, want Madame Pluym lijkt veel op een markiezinnetje uit de pruikentijd. Zij heeft een donker, voornaam gezicht en een ware weelde van wit, golvend haar.

De lijfwacht van Angèle kwam aanstormen met een stoet van auto's. Het werd een drukte van belang; zij sleurden met kabels en slangen, laadden allerlei vreemde machinerieën af. De mannen van onze reddingsploeg maakten dadelijk plaats, zij gingen bedremmeld op een hoopje staan en fluisterden eerbiedig dat die gasten nogal eens ander materiaal hadden. Zij durfden hun diensten niet aanbieden en verwachtten reeds halvelings, dat zij naar huis gestuurd zouden worden, omdat zij toch maar in de weg stonden. Want hun werd door deze goed-gevoede jongemannen

geen blik gegund. En dat onverpoosd gekauw gaf zo iets hoogmoedigs aan die gezichten.

De soldaten zochten zich aan de achterkant een geschikte plaats uit om hun tuig te laten werken en vonden op de rand van de bomtrechter een stuk blootgeslagen muur van de kelders der koffiebranderij. Er was veel nasaal geschreeuw en veel „okee”. In een der grote legerauto's brak een knallend gezoem los en met een machtige pneumatische steenbreker klopten zij prompt een gat in de zijwand van een beerput.

Maar zij konden nog bijtijds opzij springen. Zij overschreeuwden hun verlegenheid in schaterende kwajongenspret en trokken haastig af.

Die van ons zijn toen weer aan de slag gegaan. Het was een zwaar en verdrietelijk gewroet. In deze heuvel van puin hadden zij met schoppen en houwelen, maar vooral met hun handen, een trechter gemaakt, die naar nauwkeurige metingen moest uitkomen op het kleine keldertje. Volgens alle deskundigen had het standgehouden; men wist, dat het voor enkele weken was geschoord. En aan het eind van de tweede dag kon de Zjos het dunne lijfje van het Wit Madammeke door een nauw gaatje naar boven halen, zoals men een weerspannige worm uit zijn holletje trekt.

Hij droeg haar op één arm, als een kind, tegen de helling op en zo afgebeeld was hij niet, of hij kreeg nog een hete kleur, omdat alle toeschouwers zo driftig in hun handen klaptten. Op een effen plekje werd zij dan door de Zjos en de Charel voorzichtig op haar voeten gezet, en zij kon nog goed staan, het vinnige ding! Ooskaar kwam al aanzetten met een kop hete koffie uit De Drij Keuningten, echte, van de Amerikanen. En toen zij daar tussen die zwetende kerels van de koffie stond te proeven, kreeg zij op eens tranen in haar ogen.

‘Nu hebt ge toch al eens last met me gehad, èh jongenskens?’ In haar stem klonk berouw en verslagenheid.

Ooskaar wist hierop niets te zeggen en in zijn verlegenheid begon hij haar met zijn onbeholpen knuisten wat af te stoffen. Maar de Zjos weet altijd goed zijn woord te doen.

‘t Is niet erg, madammeke,’ zei hij.

En hij had een boodschap van de Fonne. Dat is Mijnheer Alphonse Herbosch, een kozijn van Madame. Die was zeker wel een keer of tien komen kijken en hij zat er zó mee in! Hij had gezegd, dat zij voorlopig maar bij hem moest intrekken. Als zij er levend uitkwam, wel te verstaan.

Dan hebben zij niet zonder levensgevaar het gat in de zoldering van de kelder wat groter gemaakt en er alles uitgehesen wat de

moeite waard was, wollen dekens en beddegoed, wat vaatwerk en de valiezen, die gelijk overal in het Antwerpse voor het grijpen gereed stonden. Zij laadden alles op de kamion van Ooskaar, tilden haar in de kabien en reden weg op het ogenblik, dat de kelder instortte.

Zo is Madame Pluym op Bintammerveld gekomen. Het was niet ver.

Bintammerveld is een bekoorlijk stukje Vlaams landschap, waarvan de Oostelijke rand wordt aangevreten door de stad als door een kruipende kanker. Aan deze kant staan de nieuwe huizen ver uiteen. Hun kleurige geveltjes worden overschreeuwd door de blinde zijmuren, die op een buurman wachten en aan de regenzijde voorlopig zijn bespannen met zwart asfalt-papier. Gezien van verre doen deze steenklompen denken aan de verfoeilijke fabrieksbouw van het begin der eeuw.

Hier houdt het massief van de voorstad op. De stadstram keert jankend terug langs een lus bij de hoeve van Boer Kemps. In een brede laan, nog niet half volgebouwd en met jonge boompjes beplant, kan men op een vroege morgen een haas aantreffen, die wat onbeholpen over het macadam strompelt, terug van zijn ontbijt in de sla-tuintjes tussen de huizen. Uit deze kilometerlange laan steken lege straten het land in en lopen dood op een roodwit stopteken aan de rand van het korenveld.

Daar komt men in een oud boerenland. De naam Bintammerhoeve is reeds te vinden op de geëtste landkaarten van de zeventiende eeuw en deze hofstee staat er nog ongerept in haar oude vorm. Vaak zitten daar kunstschilders achter hun ezel.

Verderop vertonen de hoeven op deuren en luiken de schrille kleurenstrepn volgens het blazoen van de kasteelheer. Landwegen kronkelen zich in dwaze bochten, eeuwenoude bomen staan schots en scheef in schone wanorde verspreid op de onbegrijpelijkste plaatsen. Niet ver van elkaar houden drie kastelen nog stand. Een vierde, het Kuilingerhof, een onschone, witgepleisterde dobbelsteen met iele hoektorentjes, is door een V-bom zo goed als gesloopt. Dit spaart kosten van afbraak, want het goed is sedert lang aangekocht door grondspeculanten en verkaveld in perceeltjes van zes meter gevelbreedte. Dwars door het verwilderde park loopt reeds de rechte geul voor de rio-lering van een ontworpen woonstraat. De oorlog heeft het werk stilgelegd. En overal stort de stad haar uitwerpselen neer. Op braakliggende gronden is vuilnis opgehoopt. 'Ten voorlopigen titel', zei men op het gemeentehuis, maar het duurt al een jaar

of tien. Op de akkers heerst een welige woekering van veldbloemen en tegen de oogst zijn de karresporen feestelijk afgezoomd met klapprozen, kamille en korenbloemen. Maar langs deze bonte versiering loopt men over roestige groenteblikken, kartons van eierpoeder, flarden krantenpapier en afgedankte schoolschriften. Door de Bintammerloop, een schilderachtige beek, waarover spookachtige wilgen met de wind zijn meegegroeid, kwijlt een stinkende, vuilblauwe siroop, die zich in vette lagen aan de oevers vastzet. In het niemandsland aan deze oevers kan men de ellendigste afval vinden, rottende kapokmatrassen, delen van fietsen en ijzeren ledikanten, afgekloven varkenskoppen en andere overblijfselen van sluikslachtingen. Sinds jaar en dag ligt er ook, vlak bij een brug, een gebroken w.c.-bekken met delftsblauwe bloemen versierd. De meeste voorbijgangers kijken ernaar met peinzende gezichten.

'Een stad is toch iets vuils!' zeggen de boeren. Zij steken hun vuil in de grond.

In het Westen wordt Bintammerveld begrensd door de diepe bossen van het kasteel Angerstein. Zij liggen nog voor jaren veilig, maar gedurig rijden reeds de vrachtauto's naar de open plekken, waar zavel wordt uitgegraven voor bouwwerken.

Rond de villa van Mijnheer Alphonse Herbosch is het land nog nauwelijks aangetast. Het huis staat niet ver van de slechte, stille steenweg naar Neerhout en is opgetrokken in karmozijn-rode baksteen, wit gevoegd. Deuren en ramen zijn helgroen met witte biezen. De dubbele voordeur doet denken aan een twijfelaar, want haar losse vleugel is wat smal voor het postuur van de eigenaar. Hij kan er bijkans niet los doorheen. Kort na de voltooiing heeft hij er over gedacht een brede, enkele deur te laten zetten, maar Célestine vond een porte-brisée voorname en Marie-José, zo klein als zij was, ook. Het was trouwens niet zo belangrijk, want iedereen komt en gaat langs achter, over het grintpad. Bovendien is Fonne in de oorlog sterk vermagerd.

Deze voordeur is aangebracht in een soort kasteeltoren, die enkele decimeters uit de gevel springt. Beneden omsluit dit vestingwerk de vestibule en boven een slaapkamertje. De korte, vierkante spits is met glimmende, oranje pannen bedekt, evenals het gebroken dak van het eigenlijke huis. Eens, toen Fonne in zijn voortuin bezig was, kwamen een paar kunstschilders met hun zerief voorbijfietsen en hij hoorde er een zeggen: 'Wat een kleuren!' Toen heeft hij geruime tijd naar zijn huis gestaard en zich vergeefs afgevraagd, wat er scheelde aan die kleuren. Hij besloot

dan maar, dat zij het hadden over de bossen van Angerstein, want het was juist in de herfst.

In de voortuin ligt een nier-vormig vijvertje van beton, waarvan het smalle midden is overspannen door een rustiek bruggetje, één flinke stap lang. Aan de oever, goed in het zicht, staat een gekleurde kabouter te vissen met een hengeltje. Aanvankelijk hing er aan het snoer nog een grote, bonte dobber, maar deze is al jaren verdwenen, evenals de goudvissen, die in de eerste oorlogswinter zijn doodgevroren. Merkwaardig zijn nog de ijzeren bloemen op de vier hoeken van de vijver. Zij moeten een soort reuzentulpen voorstellen, want hun blaadjes zijn lang en spits, terwijl de bolle kelk is roodgeverfd. In elke bloemkroon zit een fonteintje verscholen, dat met een dartel boogje in de vijver kan spuiten.

Fonne is een groot knutselaar en heeft alles zelf aangelegd. En hij is er niet weinig fier op geweest. Als Marie-José trouwde, dacht hij toen, zouden de fonteinën werken en de bruiloftsgasten zouden het schoon vinden. Maar het heeft hem hard gestoken, dat de pastoor, met wie hij toen nog op vrij goede voet stond, zo eens langs zijn neus vroeg, of het wel erg 'lozjiek' was, dat er een straaltje water kwam gespoten uit een bloem . . .

Nu nog neemt Fonne zich kwalijk, dat hij niet dadelijk het goede antwoord had gevonden. Of het dan allemaal zo logisch was wat Mijnheer Pastoor stond te vertellen op de preekstoel, had hij moeten zeggen, maar het viel hem pas in, toen die zeveraar al weg was.

Het werk was toen bijna klaar en uit balorigheid heeft Fonne dagenlang rondgelopen met het plan er nog een echt Manneken-Pies bij te zetten, nu hij toch bezig was. Dat straaltje zou in ieder geval lozjiek zijn!

Maar in de handel waren geen modellen van enige omvang te krijgen. Célestine vond het niet deftig en hijzelf dacht: Als Marie-José mettertijd kleine mannen krijgt, zouden die gastjes denken, dat het zo hoort en er naast gaan staan. Vóór het zover kwam, zou hij trouwens iets moeten maken, dat zij niet in de vijver konden duikelen en stillekens verzuipen. Ook zonder het Manneken was het een hele karwei geweest de vier buisjes onder de grond af te takken. In Den Uil legt hij graag uit hoe hij te werk is gegaan en tekent het duidelijk voor op een bierviltje.

Maar de bloem-fonteinën hebben al jaren niet gewerkt, omdat ergens onder de grond de leiding onklaar is. Zijn kop staat nu niet meer naar die dingen. Wel krijgen de ijzeren tulpen op tijd een nieuw verfje.

II

Mijnheer Herbosch geniet in zijn omgeving wel enig aanzien, want hij staat te boek als een stevige burger. Na de voordelige verkoop van zijn natie-aandeel is hij gaan handelen in gronden. De slechte, bochtige steenweg van een naburig dorp naar de stad zou rechtgetrokken worden en verbreed tot een dubbele betonbaan voor groot verkeer. En voordat er één lijn op papier was gezet, zat Fonne al in een vertrouwelijk onderonsje, dat gronden kocht, onbereikbare, waardeloze lappen, die nu als begerenswaardige bouwpercelen toevallig juist aan de nieuwe verkeersweg grenzen. En het grootste deel van de buit moet nog binnengehaald. Na de oorlog, wanneer alles weer normaal zal zijn, gaat hij voort met verkopen. Nu vertrouwt hij het geld nog niet. En hij heeft de tijd.

Zo komt het, dat Fonne door zijn buurtgenoten altijd Mijnheer wordt genoemd. Maar als hij een pint of tien op heeft, wenst hij te worden aangesproken met 'Fonne' en anders weigert hij nog iets te drinken op uw gezondheid. Dan wordt hij ook al gauw verdrietig en vertelt voor de zoveelste keer aan iedereen als een diep geheim, dat hij zuipt, omdat zijn dochter non is geworden. Maar heel Bintammerveld weet, dat Marie-José naar het klooster is gegaan, omdat haar vader aan de drank was. Hoe dat gerucht is ontstaan is niet meer na te gaan. Volgens sommigen moet zij het zelf hebben gezegd; anderen houden vol, dat Tante Célestine haar mond heeft voorbij gepraat. Zoek het maar uit, zeggen de mensen.

Toch kan er in Den Uil fel getwist worden over de vraag, wie hier eigenlijk de schuld heeft. Men kan er over redeneren zonder eind, want het lijkt veel op het oude raadsel van de kip en het ei. De Fonne heeft heel zijn leven een ferme pint gepakt. Hoe kon hij ook anders? Hij is altijd natie-baas geweest, later zelfs paarden-deken. En hoe kan iemand aan de haven zijn brood winnen zonder pinten-pakken? Maar niemand heeft hem ooit onbekwaam gezien. Ja, met carnaval of nieuwjaar, een bruiloft of eerste-communicie, maar dat telt niet mee, dan is de deftigste mens zat. Kunt ge dat van zo-iemand gaan zeggen, dat hij aan de drank is? Allez!

Van de andere kant is Marie-José altijd een heilig beeldeken geweest, ze ging naar de kerk, of kwam er vandaan. De netste jongen keek zij niet aan en zij liep altijd over straat met zo'n gezicht van 'hemdeke raak mijn gatteke niet'.

Als het debat zo ver gekomen is, vertelt Poliet gewoonlijk van die

eigenaardige teef, die hij vroeger heeft gehad, een levrier voor de hondenrennen. Een mirakel van een dier, dat de grootste kampioenen van België in haar stamboom had, snel als de wind en hard als staal. Hij had haar gekocht om er van voort te kweken, maar daar kon nu eens geen reu bij of omtrent komen! De veearts had haar nog opwekkende middelen gegeven, maar zonder gevolg. Fonne weet precies waar de schuld ligt. Wie hem op zijn ergst bezig hoort, zou denken, dat hij iedere morgen aan zijn ontbijt wel een pastoor kan verslinden, een vette en dan rauw. Hij zweert bij al wat vreselijk is, dat ze daar in dat nonnenklooster, in dat kiekenkot, na zijn dood hun vingers niet zullen blauw tellen van zijn centen. Is hij een kind, weet hij niet waarom het begonnen is? Die lui schrijven *Geld* even goed met een hoofdletter als *God*.

'En hoe schrijft u het, mijnheer Herbosch?,' heeft Poliet eens gevraagd op zijn lijzige manier. Poliet weet meer van de gronden langs de nieuwe weg.

Toen een klein jaar geleden Marie-José naar het klooster ging, is Fonne hard van stapel gelopen. Tersluiks is hij lid geworden van een vrijdenkersvereniging, die door de Duitsers verboden was en zo heeft hij een uitgebreide verzameling aangelegd van hun oude vlugschriften, boeken en blaadjes. Het enige wat hij niet kon verteren was een boek, getiteld: 'Maria Monk, de Zwarte Non'. Dat was te straf met de haren getrokken. Maar overigens genoot hij volop en ergerde zich met wellust aan dwaasheden, die hem vroeger nooit waren opgevallen. Nu is hij op de hoogte, nu voelt hij zich zo sterk, dat hij ook de geleerdste jezuïet kan platslaan. Zijn zuster Célestine, die sedert de vroege dood van zijn vrouw het huishouden deed, is gevlucht voor zijn gruwelijke taal. Soms verwachtte zij, dat de vlammen der hel uit het parket zouden slaan bij al die grove heiligschennis. Aan Juffrouw Deleu, die geld inzamelde voor het geteisterde noodkerkje bij het Hof van Kuilingen, heeft hij durven te zeggen, dat hij met plezier honderd frank zou geven voor het slopen van een kerk en wel duizend voor de afbraak van een klooster. Dit had de maat doen overlopen voor Célestine, die altijd hoog tegen Juffrouw Deleu had opgezien, want deze was van voorname afkomst, arm en verwaand, voorzitter of bestuurslid van alle godsdienstige verenigingen voor vrouwen van de parochie. Ook had Juffrouw Deleu eens eerlijk en openhartig met Célestine gesproken, zoals het haar christelijke plicht was. Wie het gevaar bemint, zal er in vergaan! Zij zou niet met een openbaar zondaar onder één dak willen leven. Het was een naaste gelegenheid tot zondigen.

Célestine vertrok naar een familielid in West-Vlaanderen en deze scheiding heeft zij naar buiten afgeschermd met haar grote schrik voor de V-bommen. Zij drong er zelfs op aan, dat hij zou meegaan en speelde zo goed, dat hij het soms geloofde. Maar zij wist wel, dat hij moest blijven, want hoe dikwijls had hij niet aan alleman gezegd, dat er méér moest gebeuren, voor hij zich uit zijn kot liet donderen?

Hij liet haar zonder veel spijt gaan. Aan haar had hij nooit de minste steun gehad bij de tierende ruzies over de kloosterplannen van Marie-José. 'Ik kan er niet tussen komen,' teemde zij maar steeds. 'Zoiets moet ieder voor zichzelf weten.'

'Weten?!' brulde hij dan en sloeg met de vuist op tafel. 'Wat kàn ze weten? Ze weet begod van heel het leven niets! Ze is godverdomme nog nooit door een jongen gekust! 't Zou me verbazen, als ze wist waar de kinderen vandaan komen!'

Nu gelooft hij stellig, dat Célestine achter zijn rug het kind heeft opgestookt, gelijk hij dat van een kwezel verwachten kon. Hij had haar veel eerder buiten moeten gooien!

Daar zat Fonne al een paar weken met een werkvrouw als noodhulp. Het ging hem niet goed; hij verkommerde met de dag. Daarom kwam het heel niet ongelegen, dat zijn nicht Maria Pluym-Herbosch door het bombardement dakloos was geworden. En met Marieke is hij altijd goed over de baan gekomen. Een verstandig en vriendelijk ding.

Wat hem vooral aan haar bevalt, is dat zij al sinds jaren niet meer naar de Mis gaat. René Pluym was in zijn tijd een hevige liberaal – er werd zelfs gefluisterd van 'framasson' – en al in het begin van zijn huwelijk had hij kort spel gemaakt met de vroomheid, die zijn schoon Marieke van het pensioonaat mocht hebben overgehouden. Hij is ook burgerlijk begraven. Uit gemakzucht heeft Fonne zich indertijd wat laten meeslepen door de verontwaardiging van de familie. Ofschoon hij zelf nooit kerks is geweest, heeft hij ten overstaan van al die oude nonkels en tantes meermalen toegegeven, dat René Pluym overdreef. Nu slaat hij zich voor het hoofd, omdat hij dit voorbeeld niet heeft gevolgd. René, dat was een manneke!

Dan nog heeft hij het weten te waarderen, dat Marieke op haar eigen houtje nog een poging heeft gedaan om Marie-José tot betere gedachten te brengen: Zou Onze Lieve Heer niet veel liever zien, dat de enige dochter thuis bleef om haar vader te verzorgen? De mens zou ook op zijn tijd moeten sterven en dat klooster liep niet weg.

Dat was goed geredeneerd, vindt Fonne. En zo iets had hij zelf niet goed kunnen zeggen.

Maar er was geen zelf aan te strijken. Alles heeft hij geprobeerd; alle listen waren goed. Hij zocht naar een vrijer, maar kon er geen vinden, omdat hij zich ook niet al te belachelijk wilde maken. Hij herinnerde zich een buurjongetje, Armand Dupuy, met wie zij als kind speelde. Die twee waren toen onafscheidelijk. En wat was het stom geweest, dat hij die jongen toen aan de deur heeft gezet, omdat hij te groot was geworden om met meisjes te spelen. Dat was weer zo'n bagijnenstreek geweest van Célestine. Het gaf geen pas meer, had zij gezegd, er werd over gepraat. Die jongen was twee jaar ouder en hij stond al overal bekend als een meiskeszot. Wat kondt ge trouwens verwachten van zo een, die opgevoed werd zonder God of gebod? . . .

Nu ging hij op zoek naar Armand Dupuy. De jongen was wel zo arm als een luis, maar hij was toen op het athenaeum en zou later dokter worden. Na lang zoeken kwam hij te weten, dat Armand Dupuy door de Duitsers werd gezocht en ondergedoken was. En zijn moeder was ocharme gesneuveld bij het bombardement van Geutsem. Die vervloekte oorlog dwarsboomde al zijn plannen. Er mocht niet gedanst worden van de Duitsers, anders was hij gek genoeg geweest om het schaap mee te nemen naar de dancings, waar entraineusen zaten met blote ruggen. Een keer is het hem gelukt haar een film te laten zien, waarover nog al praat was, omdat er zo brutaal in gevrijd werd. Maar hij had het veel te straf aangepakt. In plaats van het zoete product, waarin na veel misverstand en gevaren de reine liefde zegeviert en de kuise eindkus langzaam wordt verduisterd, bleek het een film van vulps kattenspel en plomp-suggestieve beelden, zoals het nadrukkelijk vertoon van intieme kledingstukken, voordelig gedrapeerd op de vloer naast de divan der echtbreuk. En het liep zeer slecht af met de schone zondares, zo slecht dat zij nog beter bijtijds non had kunnen worden. De uitwerking was dan ook geheel averechts. Na dit afschrikwekkend voorbeeld ging Marie-José zich nog wat heiliger voelen. Bij zijn tweede poging, toen hij het goede recept had gevonden, haalde zij een lijvige katechismus voor de dag en las hem voor, dat een kind zijn ouders niet mag gehoorzamen, wanneer dit zondig zou zijn. Toen hij hierop een aanval van woede kreeg en alle duivels uit de hel vloekte, ging zij op haar knieën zitten, sloeg een kruis en begon hardop te bidden.

Dan is Fonne eens thuis gekomen met een plaat, die hij had gevonden bij een encadreur. En hij had haar onverwijld laten inlijsten om haar op te hangen in de eetkamer. Het was de gekleurde

reproductie van een schilderij uit de vorige eeuw, een romantisch binnenhuisje, waarin een landelijke, maar beeldschone moeder zat te spelen met een popmooi kind. Door de openstaande deur zag men, op een landweg, een liefvallige toneelnon, die in het voorbijgaan een weemoedige blik wierp op dit aanminnig tafereel. En voor alle duidelijkheid stond er onder, in gedrukt schoonschrift: *There are more Heavens than One!*

'Dat is zeker,' heeft Poliet gezegd, toen hij de plaat zag. 'Daar zijn er namelijk zeven.' En hij begon weer over zijn eeuwige teef. Maar toen hij aan de opwekkende middelen van de veearts toe was, werd de verveelde Fonne opeens klaarwakker. Zonder iets te zeggen, ging hij naar een vrouwenarts, die als goddeloos te boek stond. Hij vertelde alle bijzonderheden, ook dat Marie-José zeer lang kind was gebleven en toen, op ruim negentienjarige leeftijd, nog maar zelden ongesteld was. Dat was niet erg, zei de dokter. In het hoge Noorden begonnen veel meisjes eerst met hun twintig jaar. Het was zelfs een voordeel, want nu zou zij als vrouw veel langer haar fraîcheur bewaren, jong blijven.

'Voor wie?' dacht Fonne verdrietig.

Maar in dit geval, ging de dokter voort, was het natuurlijk een zeer ongewenste toestand. Een meisje, dat nog niet helemaal geslachtsrijp was, kon onmogelijk een besluit nemen ten aanzien van een levenslange onthouding. Daar moesten ongelukken van komen. Het was in hoge mate ongezond!

Daarop sprak de dokter van hormonen en zulk soort dingen. Eerst moest hij natuurlijk het meisje onderzoeken en dan zou hij wellicht zo'n middel kunnen voorschrijven. Maar er moest voorzichtig mee omgesprongen worden. Als Mijnheer Herbosch mocht merken, dat het kind onrustig werd, te zot en te driftig, moest er dadelijk opgehouden worden, anders zou de remedie wel eens erger kunnen zijn dan de kwaal, huh-huh-huh!

Maar Fonne kon er niet om lachen. Opeens werd hij bevangen door een sterke tegenzin. Neen, daar zou niets van komen; dat ging hem te ver. Zijn dochter was geen fokteef.

Hij ontweek een definitieve afspraak en ging naar huis in een sombere stemming. En toen hij om de hoek van de boulevard bijna tegen een paar nonnen aanbotste, schrok hij hevig en deinsde opzij als een jong paard. Tot dan had hij steeds geloofd, dat hij de ramp kon afwenden. Nooit was Marie-José hem voor de geest gekomen in zo'n zwaar en muf pak nonnenkleren. Als kind had hij op het eerste gezicht al een afschuw gekregen van deze vrouwen, die hem vervaarlijk en spookachtig voorkwamen, ofschoon zij altijd op een lieverig toontje de 'maseurkens' genoemd

werden. De kleine Fonne had hem vies en ziekelijk gevonden, hij was er zeker van, dat zo'n stijf gesloten linnen kap niet anders kon zijn dan een verband, waaronder alles aan het zweren was. En nog komt deze kinderlijke dwangvoorstelling in onbewaakte ogenblikken uit een vergeten achterkamertje van zijn hersens gekropen.

Nu, bij het zien van deze zwarte ongeluksvogels, verloor hij voor het eerst zijn moed en voelde, dat hij ging verliezen, dat hij hier tegenover een macht stond, die verder reikte dan zijn nuchter begrip.

Maar berusten kon hij niet en zijn woede sloeg telkens hoger uit, bij iedere nieuwe aanleiding. Steunend op zijn ouderlijke macht, heeft hij haar thuis gehouden, tot zij meerderjarig werd. En dat zij zich door niemand liet opstoken om er stillekens uit te trekken, want hij liet haar nondeju door de gendarmen terughalen!

Toen een glimlachende onderpastoor in al zijn onschuldig zelfvertrouwen het misverstand even kwam bijleggen, maakte Fonne zich razend en begon te schelden van kinderdief en handelaar in blanke slavinnen. En wellicht was hij tot handtastelijkheden overgegaan, als Célestine niet op het geschreeuw was toegeschoten.

Het huis van Mijnheer Herbosch is geheel onderkelderd. De ingeslagen vensters houdt hij dicht met afgedankt vloerzeil, bordpapier en triplex. De laatste dagen heeft hij tegenover iedereen gesproken van Adolf de Ruitentikker.

En Marieke heeft het wat verstandiger aangepakt. Want hij had niet verder nagedacht, wat oude rommel genomen om te kunnen zitten en een kermisbed laten opmaken. Maar zij heeft hem de drie keldervertrekken doen meubelen met de kostbaarste stukken uit zijn overladen inboedel. Gaandeweg kwam heel het huis op zijn kop te staan. Al wat in de kelder gemist kon worden verhuisde naar boven. De voorraad aardappelen kwam in de salon terecht, terwijl tere meubeltjes met fijn glaswerk, lusters en schemerlampen naar beneden werden gehaald en zoveel mogelijk ook gebruikt. In het grootste keldervertrek kwam drie tapijten op elkaar te liggen, wat een gevoel gaf van Oosterse weelde. De gewitte muren werden vrijwel geheel bedekt met schilderijen en spiegels.

Met beetjes had zij hem aan het werk gezet. Of hij hier gauw even een nagel wilde slaan. Hij schudde het hoofd over dit vrouwenverstand. Klop eens gauw een nagel in een betonmuur! En dan bleef het schaap er bij staan wachten met het schilderij in

haar handen, alsof het in een paar tellen zou gedaan zijn. Maar het gaf hem ook een plezierig gevoel van mannelijke meerderheid; hij haalde zijn tuig en kapte een gaatje voor een rawl-plug. Zo heeft zij hem met allerlei knutselwerkjes bezig gehouden, totdat hij de slaaf van zijn kelders was geworden. De haard uit de eetkamer heeft hij beneden opgesteld, maar dit was kinderwerk vergeleken bij het gasfornuis, dat hij met kunst- en vliegwerk maar veilig en wel heeft aangekoppeld in het vertrek naast de wijnkelder, waar Madame Pluym haar keuken deed. Hier heeft hij ongevraagd haar ook geriefd met een waterkraan en wel zonder te solderen. De loden pijpen, die hij nog had liggen, heeft hij eenvoudig verbonden met eindjes van de tuinslang, vastgewurmd met koperdraad. Dat ze maar kwamen zien: er lekte geen druppel!

Hij zuchtte en mopperde over vrouwen, die nooit content waren, maar heimelijk vermaakte hij zich op zijn best en had nauwelijks tijd zijn grote grief te koesteren. Er waren andere zorgen. De bommen vielen steeds dicht en op een mistige Zondagavond in December telde Marieke 28 slagen tussen zeven en negen uur. Er was ook veel bezoek. De warme, weelderige kelder en de vriendelijkheid van Madame Pluym trokken zo, dat men eerst bij de Fonne aanliep om de gruwelen van de dag te vertellen. En verder kwam men gewoonlijk niet, want Fonne heeft een grote partij oude cognac, hemels van geur, zacht als olie, maar stralend van gloed. De staminee's waren donker en leeg; er werd nog steeds van dat flauwe oorlogsbier getapt, of sterke drank, die alleen door Amerikanen kon betaald worden. En het had geen zin zuinig te zijn in het zicht van dood en vernieling. Voor wat zou hij zijn kostelijkheden bewaren, voor haar bruiloft?

Ja, nu en dan was er nog een uitbarsting, maar bij de volgende plof was alles weer vergeten en trok hij met zijn hamer naar boven om voor de zoveelste keer de vensters dicht te nagelen.

III

Er wordt op Bintammerveld een vuilaard gesignaleerd. Kleine meisjes zijn schreeuwend van angst thuis gekomen. Zij waren door een grote vent aangesproken en hij had hen willen strelen. Even later heeft waarschijnlijk dezelfde manskerel aan Simone Vandebossche, toen zij tussen licht en donker van de terminus kwam, zijn mannelijk gereedschap laten zien. Onder de buurvrouwen wordt gefluisterd, dat het iets onmenselijks moet zijn geweest en zij maken dan de gebaren van een visser.

De mannen zijn geneigd hun schouders op te trekken. Simone is altijd zo'n dramatische geweest, zij komt hard een man te kort. Het is best mogelijk, dat de zogezegde vuilaard doodsimpel tegen een boompje heeft gestaan.

En we zijn wel wat gewend aan deze kant. Voor de paartjes, die uit de stad komen, zijn de bossen van Angerstein een geliefd oord. In de plechtige schemer onder die hoge gewelven groeien op sommige plaatsen de varens bijna manshoog. Meer naar het midden liggen grote stukken schaarhout, waar men zich kan verstoppen als in een hooiberg. Bij droog weer wordt daar heel wat afgevreemd en zo zwerven er altijd vier of vijf kerels rond, die worden aangeduid met de naam 'koppeltjes-spioenen'. Het schijnt, dat zij een paar behoedzaam volgen en zodra het een nestje gekozen heeft, besluipen zij het als ware Indianen, plat op de buik, met een tak loof voor het gezicht. Aan hen is overigens niets geheimzinnigs; zij zijn met naam en adres bekend, zij praten mee in de herbergen. Een ervan, die altijd als werkman gekleed is in een kort, grijs stofjasje, pet en foulard, heeft in de stad een goedbeklante winkel van wit goed, die hoofdzakelijk wordt gedreven door zijn vrouw. En dan wordt er steeds de nadruk op gelegd, dat het een zeer knappe vrouw is. Leg het maar uit! Aan deze kerel heeft Poliet, het enfant terrible van de buurt, eens tot groot vermaak van de bijzitters gezegd, dat hij zijn brood eet in het zweet van zijn vrouw's aanschijn . . . De anderen zijn werklozen van beroep, die er wat bij hovenieren en stropen.

De stamgasten van Den Uil hebben er nooit veel drukte over gemaakt, zij spreken van stommelingen. Wel hoopt men vurig, dat deze spioenen allen op hun beurt eens zullen verrast worden door een bokser of zo'n soort mannetjesputter, die hen zo arrangeert, dat zij in veertien dagen niet kenbaar zijn. Maar Poliet, die toch al naar de zeventig loopt, blijft eerlijk en zegt, dat hij er ook naar zou kijken, als hij de kans kreeg. En heel graag zelfs, als het een schoon, jong koppeltje was. Hij ging er wel niet voor op zijn buik kruipen, maar dat was dan ook het enige verschil.

Er is nooit iets van vernomen, dat de koppeltjes-spioenen er zulke gemene streken op na zouden houden als chantage. Wel gaat het gerucht, dat er in Den Zwarten Hengst een kunstzijden kleedje is verkocht, dat zuinig over een struik was gehangen en door een van de spioenen voorzichtig met een lange tak was weggetrokken, toen het koppel niet meer van hemel en aarde wist. Maar dat was nog geen misdrijf tegen de zeden en ook niets bijzonders. Sedert de oorlog leven wij immers in een wereld van dieven.

Dan wordt het alle buurtgenoten te erg. Monique van Sus Ma-

thees is een ferme dochter. Zij tikt facturen op een bureau in de stad en heeft het volgens sommigen wat hoog in de kop, maar over het algemeen wordt zij toch gaarne gezien. Op een avond, dat zij even bij haar tante zou aanlopen om een knippatroon, is zij bij het Hoog Pad aangerand. Er is geen ander woord voor, want zij is na veel gillen, krabben en zelfs bijten los gekomen met een gescheurde bloese, een paar pijnlijke plekken in haar linkerborst en een bloedende lip. Neen, het was geen Amerikaan. Donker gekleed en . . . een dameskous over zijn kop getrokken! Deze vermomming werkt op de verbeelding. Om u dood te schrikken! In de eerste opgewonden gesprekken heeft men het al over de Vampier van Dusseldorp. Als Sus Mathees zijn eerste woede heeft weggevoekt, is hij even weinig gesteld op de politiezaken als gewoonlijk. Maar Simone, de tragische, heeft zonder iemands mening te vragen de boot van stapel doen lopen en Monique krijgt een uitnodiging van de commissaris.

Als gevolg wordt er nu, ook op klaarlichte dag, gepatrouilleerd door twee agenten-wielrijders. Dit wordt belachelijk gevonden. Op kilometers afstand steken die twee witte helmen in uw ogen. Ge ziet om zo te zeggen niets anders meer in heel het landschap. Daarbij komen hier de grenzen van een stedse randgemeente en twee dorpen bijeen. Aan de overkant van de Bintammerloop mogen deze agenten niet eens komen.

Geleidelijk verslapt ook deze waakzaamheid en dan wordt het bloedige ernst. Laat op een Woensdagmiddag wordt een meisje van zeven jaar verkracht met zo'n dierlijk geweld, dat de dokter een paar hechtingen moet aanbrengen. En weer is er veel te doen over de dameskous, maar deze heeft men misschien het verschrikte kind slechts voorgepraat.

In Den Uil wordt besloten, dat er iets aan gedaan moet worden. De winter staat voor de deur. Er zijn vrouwen en kinderen, die van de tram wel een kwartier moeten lopen, langs onverlichte paden en landwegen. De Vampier moet gevat worden.

In de garage-schuur van Ooskaar, die vrachtrijder is en geholpen heeft bij de redding van Madame Pluym, wordt 's avonds geconspireerd door een viertal leden van de duivenmaatschappij, die haar zetel heeft in Den Zwartten Hengst. Maar in een café kunt ge geen geheimen behandelen. De keus is gevallen op Broerke van Sus Mathees, een jongen, die volgend jaar soldaat moet worden. Hij is tamelijk klein en dun, hij heeft een knap, rond gezichtje en nog geen schaduw van baard. Er komen vrouwen bij te pas, die hem de maat nemen en in den brede overleggen wat elk van hen tot deze uitzet zal bijdragen. De een wil al geestiger zijn dan de

ander en het geschater is bijwijlen op straat te horen. Zij gaan dat goed afwerken. Een afgedankte bustehouder van Ooskaar's vrouw is opgevuld met watten en als deze prothese aan Broerke's lijf geknoopt is, krijgen de dames krampen, want Nonkel Peer, die vijf en zeventig is en stijf van reumatiek, komt aanstropelen op zijn stok en wil eens proberen of die dingen wel 'naturel' aanvoelen. Bij al deze vrolijkheid is hun vampier bijna vergeten. Als de jongen kant en klaar is opgetuigd, verrast het iedereen, dat het kleine manneke opeens zo struis lijkt in zijn meisjeskleren. Het rokje hangt korter, dan de vrouwen hadden voorzien. Zij draaien hem rond en monsteren hem van alle kanten. Ja, het kan ermee door. Hij is schoon smal in de heupen maar zij zouden hem een 'vals gatteken' moeten aandoen; zijn poepken* is te plat. Broerke tast vergeefs naar zijn zak om een sigaret. Dat is waar ook, hij zou nog een sacoché moeten hebben. De vrouwen kijken elkaar aan. Ja-maar, ja-maar, zegt die van Ooskaar. Als het vechten wordt met die jeanfoutre zou Broerke de tas kwijt kunnen spelen of totaal abimeren.

En nu zakt de vrolijkheid bij de mannen van het escorte. Er worden wenkbrauwen gefronst. Als aanvoerder hebben zij Stan Lievens, een blonde reus, die foreman is aan de haven, en dat is natuurlijk een geruststelling. Want anders . . . Ieder voor zich heeft al eens vluchtig nagedacht over de vuilaard. Alles goed en wel, maar zo'n vent moet toch weinig schrik hebben. Een knappe meid als Monique zouden zij ook wel eens willen waarnemen, zij zouden er uren voor lopen. Maar met geweld? Neen, dat zouden ze niet willen. En ook al zouden ze willen, ze zouden het begod niet durven.

En de gazet staat vol over Amerikaanse gangsters, die uit hun leger zijn gedeserteerd, zich schuil houden in de grote steden en op hun manier aan de kost moeten geraken. Een gangster, die zijn stiel kent, is natuurlijk gewapend. En een kat in het nauw . . . Niemand van de ploeg heeft zich nog in de kaart laten kijken. Dit bedrijf is nog niet onder het oog gezien. Alleen heeft Stan gezegd, dat zij een knuppeltje bij de hand moeten hebben om de tiep een ferme pandoering mee te geven, voor hij aan de politie wordt afgeleverd.

Maar nu is er een aanleiding. Ooskaar geeft zijn vrouw een wenk en zij lokt de andere dames naar de huiskamer. Nonkel Peer is al weer weggeschuifeld om zijn zeer been te koesteren bij het keukenvuur.

* Van la poupe: achterstevén.

A propos, wat gaan zij doen, als de vuilaard een revolver bovenhaalt? Het is Ooskaar, die de vraag stelt, maar de anderen kijken dadelijk naar Stan Lievens. Hij is als sergeant uit Engeland gekomen met de invasie van de geallieerden en hij heeft gevochten bij Nijmegen. Nu steekt hij zijn kin omhoog, trekt een streng gezicht en laat zijn ogen wreed gluren. En wat zijn manieren betreft: de beste gangster kan hem niet verbeteren. Hij leidt hun aandacht even af door te doen alsof hij iemand hoort aankomen, en daar wipt al een groot pistool op uit zijn rechterhand, maakt een luchtsprongetje en wordt weer opgevangen bij de greep. In de cinema hebben zij dat nooit beter zien doen. Er klinkt een korte, harde lach, meer van schrik dan uit opluchting.

En Stan begint te commanderen. Zij gaan zich opstellen in het mastbosje aan het eind van het Hoog Pad. Daar moet alleman, die op Bintammerveld zijn aas zoekt, vroeg of laat passeren, want daar komen vijf wegen of paden bijeen. Broerke blijft bij de ploeg en wordt eerst uitgestuurd, wanneer iemand nadert, die hun niet al te katholiek voorkomt. Broerke moet zorgen, dat hij niet te ver wegraakt. Mocht dat toch gebeuren, dan doet hij maar of hij bang wordt, draait zich om en loopt terug naar zijn basis. De rest gaat vanzelf. Maar mocht er iemand zijn, die van plan is het in zijn broek te doen, dan kan hij daar beter hier mee beginnen, dan wanneer zij voor het manneke staan. Niemand? Vooruit dan! Langs het achtererf van Ooskaar gaan zij door de schemering het land in, de wegen vermijgend. Het dennenbosje is maar enkele aren groot en het zijn magere stammetjes, zodat zij een eindje van de rand kunnen blijven en toch alles zien aankomen. Achter het bosje ligt een stuk woeste grond vol kuilen, waar zand is uitgegraven.

Stan heeft gezegd, dat zij het zullen volhouden tot kwart voor achten. Dan is iedereen uit de stad terug en de kinderen zijn al lang van de straat. Wie van hier zijn avond in de stad gaat doorbrengen, gaat ook uiterlijk half 8 van huis, want de cinema's beginnen om 8 uur.

Een wazige manevlek is opgestegen boven de bossen van Angerstein. Bij geregelde tussenpozen passeren enkele mensen, meestal in groepjes van twee of drie, het laatste restje van een tramlading. Ook zijn er enkele wielrijders, die van hun werk komen. De mannen van Stan Lievens kijken tegen de schemerende horizon en herkennen de meeste voorbijgangers aan hun silhouet. Fille, een metselaar, rochelt hartverscheurend en fluijmt tot hun schrik juist in hun richting. Lowieke Stas herkennen zij al van verre aan zijn rammelende fiets. Zij moeten hun lachen houden, want hij is

bij zichzelf hardop aan het mopperen van moetverdoeme en nondeju . . . Wat later komen enkele vriende paartjes, nauw in elkaars armen gestrengeld, giechelend, of gewikkeld in een hoogdravende schijntwist.

'We lijken wel koppeltjes-spioenen,' fluistert Oskaar bij een lange kuspartij in de nabijheid. Stan legt hem met een stoot van zijn elleboog het zwijgen op.

En dan wordt het vervelend . . . Wel drie kwartier blijft alles stil. Broerke klaagt over koude benen. Zij, die zich weinig gerust voelden, vatten weer moed. En dan, wanneer iedereen verlangt naar het einde, wordt het zeer boeiend.

Deze schim kunnen zij niet thuisbrengen. Het is een vrij lange jongeman, die bij het bosje van de fiets stijgt. Maar zij hebben hem niet van verre zien aankomen; hij heeft geen licht op gehad. Geruime tijd blijft hij stil staan, luisterend en kijkend naar alle richtingen. En als hij zich veilig waant, duwt hij de fiets het bosje in, recht in de richting van de hinderlaag. Zij horen hem hijgen; het rijwiel schijnt zwaar beladen te zijn. Hij houdt het in evenwicht bij stuur en zadel, leunt daarbij voorover om met heel zijn kracht te duwen.

Het wordt een kriebelig ogenblik. Stan voelt zijn verantwoordelijkheid als leider, maar weet nog niet wat te doen, wanneer de onbekende aanstonds op een van zijn mannen zal stuiten. De tiep doet verdacht genoeg, maar er is nog niets bewezen. Misschien wil hij de fiets verstoppert en ook hier komen liggen, wachtend op een mogelijke prooi. Maar deze veronderstelling komt niet overeen met de zware lading.

Het is juist deze vracht, die een ontijdige botsing voorkomt. Er staat wat struikgewas aan de bosrand en de fiets blijft al gauw haken. De man geeft het op, trekt zich met moeite terug en gaat om het bosje heen naar het perceel met de verlaten zandgroeven. Een groot pak zit vastgesjord op de bagagedrager, terwijl er nog twee opsteken uit de afhangende zakken naast het achterwiel. Nu moeten zij opstaan en volgen, anders verliezen zij dit vreemde transport uit het oog. Stan gaat voorop.

Daar wordt de fiets moeilijk door het grijze zand geduwd en eindelijk tegen een steil-afgestoken rand geleund.

Wel, dat hadden zij nooit gedroomd: hij heeft een schop losgemaakt en begint te spitten!

Na een poosje komt Charel met zijn mond aan Stan's oor en fluistert: 'Een lijk . . . In stukken gesneden.' Het klinkt zo luguber, dat de grote foreman een lachsnik moet bedwingen. Charel is een **broer van Simone, de tragische.**

'Ge zijt zot.'

In het gezeefde maanlicht zien zij de gestalte vagelijk afgetekend op het bleke zand. En Ooskaar weet dadelijk, dat zij hier met een ongelukkig stukje grondwerker te doen hebben. Die gast weet amper hoe hij een schop moet aanvatten. Toch komt er met veel zuchten en steunen een kuil van terecht, zo te zien een meter diep. Hij laat de schop vallen en veegt zich het zweet af. Jongenjongen, wat een karwei . . .

Dan gaat hij naar de fiets, rukt een groot zeil uit een der zakken en slaat het open. De stof kraakt luidruchtig, het lijkt wel dat dunne, geoliede linnen, waaruit de militaire regenjassen zijn gemaakt. Als het is uitgespreid in de kuil, worden de pakken losgemaakt van de fiets.

Een lijk? Het zijn lange pakken in stevig papier, recht en regelmatig van vorm. En Stan heeft het al begrepen. Dit zijn gestolen manufactures. Dagelijks hoort hij van havendiefstallen en hij weet hoe het gaat. Het stelen is niet de grote kunst, dat is meestal goed in elkaar gezet en lukt haast altijd. Er wordt niet eens aan begonnen, als de kans niet schoon genoeg is. Maar dan komt het moeilijkste en dat hebben de heren meestal niet zo goed voorbereid: de buit veilig opslaan en aan de man brengen. De politie kent haar klanten. Deze grappenmaker is te laat tot inzicht gekomen en moet halsoverkop zijn deel zien kwijt te raken, tenminste voorlopig. Is er mee door de stad gefietst, nondedome, met nog een schop erbij om het héél duidelijk te maken. De wonderen zijn de wereld nog niet uit. Toch moet Stan toegeven, dat deze stommerik zijn plaats niet slecht gekozen heeft. Deze zandgroeven zijn al sinds jaren verlaten. Zonder plan of toezicht is hier vroeger in het wilde weg zavel gehaald en de vele slordige putten aan de randen maakten weldra het terrein ontoegankelijk voor de voertuigen. Hier komt niemand meer spitten. 's Zomers spelen er de kinderen en graven er hun rovershollen. Maar is het meer geluk dan wijsheid, of . . . kent dit gastje de streek? Als dat zo is moet Stan hem haast zeker ook kennen. Hij tuurt zijn ogen blind. Telkens meent hij gelijkenis te zien, maar hij weet niet met wie. Een licht-bruine gabardine met band. Een nieuwerwetse hoed van ietwat Spaans fatsoen, met rechtgedeuikte bol en brede rand. Wat heerachtig, in ieder geval geen werkman . . . Stan zou er wat voor overhebben, als hij wat dichterbij kon komen om beter te zien, maar hij mag dit buitenkansje niet in gevaar brengen.

De kuil is volgeschept en het overgebleven zand uitgespreid. Charrel, die niet zo gauw afstand kan doen van zijn lijk, komt

Stan weer aan het oor vezelen: Moeten zij die smeerlap niet bij zijn kraag vatten?

Stan schudt heftig van neen. Het einde nadert. De jongeman loopt even zoekend rond en vindt een stuk van een dorre tak, die hij boven zijn schat in de grond steekt . . . Dat is heel vriendelijk, vindt Stan, maar helemaal niet nodig. En nu zo gauw mogelijk opgedonderd, want Stan Lievens krijgt het koud.

De schop wordt op de fiets gebonden. Stan houdt zijn mannen in bedwang tot het rode achterlicht na enkele minuten is verdwenen in de richting van de stad. Dan zendt hij Ooskaar naar huis om een schop te halen, liefst ongezien.

Maar zoveel geduld hebben zij niet. Met handen en voeten werken zij de losse grond weer uit de kuil. Zij luisteren niet eens naar Stan, die aandringt op uitkijkposten. Al vóór Ooskaar terug is, hebben ze de zak van oliedoek bereikt en hij wordt met vereende krachten uit de kuil gesleurd. Dan scheuren zij een hoekje van het pakpapier en tasten om beurten met een vingertop. Het zijn textielstoffen, gelijk Stan had aangekondigd. Vóór zij met hun buit wegtrekken, laat hij de kuil dichtgooien en eigenhandig zet hij de tak weer op de juiste plaats. Dat spaart de edele gever tijd en moeite, zegt hij.

De volgende avond kunnen zij de hinderlaag niet herhalen, want Broerke heeft een kou op zijn blaas. Dit is een welkom voorwendsel, want zij zijn zeer in beslag genomen door hun vondst. Het zijn kamgarens van de beste soort voor herenkleding en een paar dunnere coupons van die heel dure Chinese krip.

IV

Armand Dupuy wordt wakker van een schok, die als een bliksem door zijn lijf slaat. Tegelijk wordt hij in zijn volle lengte even van het bed gelicht. Dit overkomt hem vaak, sinds hij zich schuilhield voor de Duitsers. Toen is het ook begonnen, tevoren heeft hij er nooit last van gehad.

Niet ver weg dreunt somber de sirene van een groot schip. Het begin heeft hij niet gehoord, alleen het einde met een nog korte, zwakke echo. Als zijn hart tot bedaren is gekomen, proeft hij een vuile mond, droog als heet zand. Wat is er gisterenavond gebeurd?

Ach, er is niets. Hij droomt nog en dat is erg genoeg, want nu komt het. Aanstonds moet hij zich door een nauwe opening wringen, omdat zijn leven er van afhangt. Een luik in een zolder

of zo iets. Hij zal beklemd raken, niet meer voor- of achteruit kunnen. En dan wordt de opening steeds nauwer, tot hij aan een hard dwangbuis zit, dat schroeit over heel zijn huid. Dit droomt hij steeds vaker en ook overdag krijgt hij wel zonder enige reden een dolle angst, dat hij ergens in het nauw zal geraken, als een rat in een klem.

Maar de droom blijft uit. Zou hij al te wakker zijn? Er schijnt licht door zijn gesloten oogleden. Maar hoe komt hij aan zo'n onbehaaglijk gevoel? Is hij zwaar ziek? Een troebel daglicht schijnt door een ouderwets rolgordijn met katoenen kwastjes aan de zoom . . . En dat gordijn heeft hij nooit gezien! Het volgend ogenblik tilt hij schielijk het hoofd op, maar vóór hij zich kan steunen op de ellebogen, knijpt hij snel de ogen toe en laat zich kreunend neer op het kussen. Hij kan alleen nog denken, dat deze pijn te ondraaglijk is om lang te kunnen duren. Onbewust vertrouwt hij op zijn jong, sterk lichaam. Maar wat is er met hem gebeurd? Dat gordijn . . .

Ergens vlakbij, misschien achter de muur, tikt traag een klok. Het moet er een zijn met lange slinger, als de staartklok, die hij zo goed heeft gekend in de keukenkamer bij Bonmama Kauwenberghs. Die klok tikte zo rustig; hij kreeg er altijd slaap van . . . Opeens staat dit oude beeld scherp afgetekend tegen de lichtende wand van zijn oogleden. Het grote, lage vertrek met de drie vensters. Daarachter schijnt de zon op besneeuwde akkers. De kamer is waterhelder, als een verlicht aquarium. Er spelen vonken op de breinaalden van Bonmama. Minou zit zacht te spinnen naast de blinkende Leuvense stoof, waarop de moor zeurig te zingen staat. En juist voordat de kleine Armand indut over zijn prentenboek, weet hij nog, dat hij zijn prikkende ogen knipt op de cadans van het getik der staartklok . . .

De pijn in zijn hoofd trekt langzaam af, maar een verlamdend onbehagen, een gevoel van zware ziekte blijft. Zijn hart bonst nog en iedere slag doet pijn tot in zijn tanden. Roerloos wacht hij, tot het gehamer wat afneemt. Intussen weet hij, dat uitstel niet baat. Hij zal moeten kijken naar dat vreemde gordijn. Of is dit juist zijn droom?

Voorzichtig betast hij zich onder de dekens. Geen pyama, slechts het mouwloze baadje en het kleine broekje. Voor hij zich kan verbazen, ontstaat achter de muur een hees gegrom, gevolgd door een blikerige klokslag. Dat kan alles zijn, half negen of half vier in de middag. Hij heeft niet het minste gevoel van tijd.

Dan kijkt hij. En meteen zit hij rechtop, alle smarten vergeten door deze schrik. Zijn hart slaat weer op hol. In dit vale licht

ziet hij aanvankelijk alles dooreenlopen als een filmtruc, waarbij twee-drie beelden over elkaar zijn getrokken. Het gordijn hangt voor een zolderraam, uitgebouwd in een schuine dakwand . . . Een ijzeren was-stand met de kleine, witte armelui's kom en een lampetkannetje van nauwelijks twee liter . . . De Wenerstoel met zijn kleren; het zwierige beige colbertje met de donkerbruine ruiten hangt in zuiver evenwicht over de ronde rug en de opgevulde schouders steken uit als epauletten . . . Zijn chocolade-kleurige broek ligt netjes in de plooi gevouwen op zijn gabardine. Maar hoe kan dat? Wie heeft dat gisteravond voor hem gedaan?

Een groenachtig gouden lijstje rond een oleografie in verbleekte kleuren; het kniestuk van een ouderwetse juffrouw in rose tule. Zij laat haar vette borsten zien en kijkt hem aan met een smekende glimlach, het hoofd schuin en de handen geheven achter een hoog, vooruitstekend kapsel uit het begin van deze eeuw . . . Het bed is van pitch-pine . . . Een versleten kokosmat op een vloer van kostelijke, brede delen eikenhout . . . In de hoek bij het venster een zwart-gelakte bloemenstandaard op gedraaide zuil en drie zwakke pootjes. Daarop een cache-pot van gevernist messing . . . Een vurenhouten kastje met een sleetse en zeer onbeholpen eiken beschildering.

Vergeefs plaagt hij zijn zieke hoofd. Hoe is hij in godsnaam hier terechtgekomen? En waar is hij?

Hij kan nog niet rustig denken. Eerst en vooral moet hij zijn blaas ontlasten . . . Maar hoe en waar? Een nachtkastje is er niet. Duizelend wentelt hij zich op zijn zij en tast onder het bed. Niets. En daar komt een hevige kramp opzetten. Hij haakt de voeten in elkaar, strekt zich en bijt op de tanden. Nu gelooft hij, dat hij gaat barsten. Met zijn uiterste krachten kan hij de aanval terugpersen. Het zweet staat op zijn voorhoofd. Hij denkt aan de bloempot. Waarschijnlijk loopt er een dakgoot onder het raam . . . En hoe haat hij dat wijf met haar blote crémerie! Toch moet hij haar telkens aankijken . . .

Als een weke zak laat hij zich geruisloos uit het bed glijden tot hij op de knieën zit . . . Onder het voeteinde staat een witte pot, die hem toestraalt en verblindt als een hemels visioen.

De urine snijdt als een brandend zuur door zijn ingewanden, maar het is de zoete pijn der verlossing. Steeds geknield, steunt hij zijn hoofd zwaar op het bed en laat zich leeglopen tot de laatste druppel. Maar voor hij zover is, heeft de raadselachtige werkelijkheid hem weer in haar greep. Wat is er met hem gebeurd; hoe is hij hier gekomen?

Hij staat op en daar ziet hij zijn polshorloge blinken. Het ligt op de smalle vensterbank, onder de katoenen franje, naast een paar dode vliegen. Hij grijpt ernaar, alsof het onder zijn hand kon wegspringen.

Dit uurwerk heeft hij gekocht na dat voordelige zaakje met de Amerikaanse vulpenhouders. Het was er een uit de eerste zendingen van Zwitserland en het heeft hem achtduizend frank gekost.

Het is vijf minuten over half twaalf. Maar het loopt altijd achter. Dan wil hij uit zijn venster kijken om te zien waar hij is. Het vuile gordijnkoordje is tien of twintig keer rond een roestige spijker gedraaid; hij wordt er duizelig van. Als hij trekt, geeft daarboven de gordijnrol zo'n gruwelijke schreeuw, dat hij verschrikt het koordje weer vastdraait. Even staat hij te luisteren; er is niet de geringste weerklank in dit stille huis. Alleen het li zig tikken van de onzichtbare klok. Van buiten komt gedempt het metalen rumoer van de haven. Nu en dan hoort hij duidelijk een donkey ratelen.

Hij trekt het gordijn op een kier en loert met één oog . . .

Geen straat; hij is aan de achterkant en vrij hoog. Een gewriemel van oude, puntige daken en trapegeveltjes, alles even roeterig en vervallen. Op de achtergrond de statigheid van het Vleeshuis. Rechts daarvan ziet hij een paar torentjes van het Steen, dus hij moet hier aan het beruchte 'Kantje' zijn.

Hij gaat op het bed zitten en steunt het hoofd in beide handen. Hoe is hij hier in het Schipperskwartier beland? Als ieder Antwerpenaar van degelijke huize is hij er nauwelijks bekend. Zijn klein-burgerlijke opvoeding heeft hem steeds verre gehouden van dit gevaarlijke en zondige havenkwartier. Is het hier de Zakstraat, de Zirkstraat? Dat lijkt hem te dicht bij het Vleeshuis. Het einde van de Burchtgracht? Of de Spuistraat, die zo slecht befaamd was, dat na de sluiting der bordelen de naam veranderd werd in Gorterstraat? . . . Misschien is het slechts onze brave Sint Paulusstraat.

Nog eens gaat hij naar het venster om de afstand beter op te nemen. Daar overvalt hem een drang om te braken. Hij zwijmelt terug naar het bed, strekt zich uit en voelt zich zeer misselijk, tot een diepe oprisping hem wat verkwikt.

Het Schipperskwartier . . . Zou het toch waar zijn? Is hij vergiftigd, in bewusteloze toestand naar hier gesleept, uitgekleed en op bed gelegd? Volgens de verhalen uit zijn jeugd, was niemand zijn leven zeker aan het Kantje. Wie in een van die kotjes een glas dronk, kon tien tegen één verwachten, dat er iets was ingedaan,

dat wel niet dodelijk was, maar bedwelmd. En dan werd zo'n klant uitgeschud tot de laatste centiem . . . Zijn geld!

Het opstaan gaat al beter; hij is niet zo duizelig meer . . .

Zijn portefeuille is er nog. Met bevende vingers tast hij in alle vakjes. Dan gaat hij al zijn zakken na, in stijgende radeloosheid. Van de bijna vier duizend frank, die hij gisteren nog bezat, vindt hij nog maar een handvol nikkel, tezamen zeven en twintig frank en centiemen.

Dus toch . . . Opeens begint hij hevig te sidderen. En daar wordt hij weer gegrepen door het gevoel, dat hij in de klem zit, gevangen op een mansarde in het Schipperskwartier! Hij verliest zijn hoofd, werpt zich blindelings op de deur, klemt wreed zijn tanden, bereid om kort en klein te slaan wat maar breken wil. Hij grijpt de deurknop en zwiert zich bijna van de been, want de deur gehoorzaamt op het kleinste drukje. Het scheelde niet veel of hij trok zijn arm uit het lid.

Hij ziet een halfdonkere gang en een trapgat, waaruit wat licht opschemert. Het ruikt er sterk naar de palier, een mengsel van slaaplucht en keukendamp, wat zurig door de bijkomende geur van verschaald bier.

Beschaamd over zijn eigen dwaasheid, gaat hij zitten en begint zijn sokken aan te trekken, zonder het te weten. Hij voelt een pijnlijk plekje in de holte van zijn elleboog. Een ogenblik zweven zijn gedachten boven een halfvergeten toneeltje in een kleine staminee. Aan de toog stond een havenarbeider, die beweerde, dat in het Schipperskwartier juist de eerlijkste mensen van Antwerpen woonden. Al die schrikkelijke dingen, die ervan verteld werden, waren flauwe verzinsels, zever in pakskens, cinema! Dat zij de gazetten maar lazen: er gebeurde niets in het Schipperskwartier . . . En de anderen knikten peinzend. Ja, het was lang geleden, dat men nog iets ergs had gehoord van het Kantje. En dan waren de daders gewoonlijk nog vreemdelingen.

Maar hiermee heeft hij zijn geld niet terug. Met zijn schamele zeven en twintig frank voelt hij zich verlaten, een hulpeloos kind. Zou hij wat kunnen lenen van Dolf of Bernard?

Laat hij eens nadenken. Hij moet zich toch nog iets kunnen herinneren. Ook zonder dit verlies was het gisteren een ongeluksdag. Het begon mooi genoeg. 's Morgens kwam Bernard met de boodschap, dat het gevaar nu wel geweken was en dat hij een koper had gevonden. Zij zouden elkaar treffen om negen uur 's avonds in de Matador. Rond half zeven is hij toen naar Bintammerveld gereden met de schop, die hij 's morgens al bij de Lange was gaan halen om geen achterdocht te wekken. Want in het donker

gaat een gewoon mens niet spitten. De tak, waarmee hij de plaats had aangeduid, stond er nog onaangeroerd en welgemoed begon hij te graven. En tegen beter weten in bleef hij graven, tot het belachelijk werd. De kuil was al veel dieper en groter dan hij ooit geweest was. Daarop trachtte hij zich wijs te maken, dat hij toevallig op een verkeerd merkteken was gevallen en begon te zoeken naar een andere tak, de echte. Ook verbeeldde hij zich, dat spelende kinderen hem hadden verplaatst, en in een futiele haast was hij hier en daar gaan spitten, tot hij geen droge draad meer aan het lijf had. Het was veel donkerder dan toen hij zes dagen tevoren de stoffen had begraven. Overdag zou hij zich beter kunnen oriënteren, misschien was het een simpel misverstand. Met deze flauwe hoop was hij naar de stad gereden, had zich afgebeeld tegen een harde wind om op tijd bij Bernard te zijn. Nadat hij de fiets met schop en al in bewaring had gegeven aan de Middenstatie, was hij met de tram nog juist om negen uur in de Matador. Daar was nog niemand en na een glas bier voor de dorst is hij uit narigheid gin gaan drinken. Bernard kwam eerst tegen tien en hij wist het natuurlijk weer beter: Iemand had op de loer gelegen, toen de stukken in de grond werden gestoken, had ze achter zijn hielen opgegraven en hem duizend keer bedankt. De tak? Die was weer op dezelfde plaats geplant om Monsieur Armand Dupuy voor het zotteke te houden. En bij al het heet geredeneer van Armand had Bernard de schouders opgetrokken. Het was al vervelend genoeg, dat hij nu die koper moest teleurstellen. Na twee pinten was Bernard opgestapt en Armand had gezegd: Laat maar zitten.

Op Bernard's gezicht stond te lezen: Hoe kaler hoe royaler. Want als de coupons verdwenen waren, zou dat een strop zijn van ruim dertig duizend frank.

Toen heeft hij nog een glas gin gedronken, waarschijnlijk het vijfde. En bij het afrekenen heeft hij een biljet van duizend doen wisselen, één van de vier die hij bezat. Het staat hem duidelijk voor de geest, hij kan er op zweren. Hoeveel het gelag beliep, weet hij niet juist, maar dat weet hij nooit. Het is ook zijn slechte gewoonte om nooit na te tellen hoeveel hij terugkrijgt. Hij moet daar omtrent drie honderd frank betaald hebben. Dan is hij naar buiten gegaan en omdat hij zich zo doezelig en opgeblazen voelde, is hij doelloos gaan slenteren om de loomheid uit zijn lijf te lopen. En gerekend van dat ogenblik staat hij voor een groot, donker gat in zijn geheugen.

Zou het de gin zijn geweest? In de gazetten heeft hij gelezen van vergiftiging door slechte alcohol, methyl of hoe ze dat noemen.

Is hij in dit rosse buurtje neergevallen en hebben de zogezegd eerlijke mensen van het Schipperskwartier hem liefderijk opgenomen? In dat geval hebben ze zich vorstelijk betaald voor dit hulpbetoon.

Nee, aan slechte alcohol kan hij niet geloven. De fles met de wildezwijnskop heeft hij nog even achter de toog gezien. In dat café wordt geen slechte drank geschonken; heel hun affaire is ermee gemoeid. Maar alle gin is nog gesmokkeld, of gestolen van het Engelse leger. Die sjacheraars zijn natuurlijk niet te vertrouwen en wellicht is de patron van de Matador er zelf ingelopen? . . . Het is toch waarachtig niet de eerste keer, dat hij gin drinkt! Op een avond heeft hij met Dolf een hele fles van het zelfde merk soldaat gemaakt en er is niets bijzonders gebeurd. Bovendien zou hij het verschil wel geproefd hebben . . .

Er hangt een schone handdoek aan het was-standje en hij vindt een nieuw stukje Sunlight-zeep, waarvan de helft is afgesneden. Zijn zakkammetje heeft hij nog. Ja, het is vreemd, maar hij heeft alles nog, behalve zijn geld. Het kamertje is armelijk en kil, maar toch tamelijk proper. Deze zindelijkheid verbaast hem een beetje, maar stelt hem ook gerust, zonder dat hij eigenlijk weet waarom. Kon hij zijn kop maar onder een kraan houden! Maar ook het kattenwasje in de kleine kom fleurt hem wat op. Gekleed en wel gaat hij op het bed zitten, starend naar het geverfde kastje. Hoe geraakte hij hier vandaan met zeven en twintig frank? Er zal iets te betalen zijn, in elk geval het logies, Gezanik om geld vindt hij de ergste vernedering die hij kent . . . Eens had Mama hem te weinig geld meegegeven voor de boodschappen. Alle mensen in de winkel keken grijnzend op hem neer. Zijn wangen brandden en hij voelde zich voor altijd gebrandvlekt. Geld en koopwaar in de steek latend, vluchtte hij als voor zijn leven de winkel uit, nagelachen door de klanten. In één adem liep hij naar huis, schopte tegen de stoelen en schold haar uit voor stomme geit . . .

Het lage kastje heeft twee deurtjes en daarboven, onder het blad, een lade over de hele breedte. Hij kan de verleiding niet weerstaan en probeert. Het is niet op slot. Voorzichtig trekt hij de lade uit en daar rolt een vrouwenspuit, groezelig en bestoft. De gummi-peer is vettig bruin geworden en heeft een scheur in de hals. Deze kersrode breuk komt hem voor als een wond in de huid van een neger. Wanneer hij zo'n ding, nieuw en glanzend, in een uitstalling ziet, geeft het hem een vluchtige, erotische kriebeling. Nu walgt hij ervan, veel meer dan van de plaat met de halfnaakte zottin uit het jaar nul. Hij is er zelfs van ge-

schrokken en weet niet waarom. Misschien is het een kwaad voorteken.

Nu voelt hij een sterke weerzin tegen heel dit bestaan. Hij wil alles ongedaan maken, hij wil terug! Weg van Bernard en Dolf, weg uit de Drij Keuningën. Hij is vies van Angèle, vies van alle wijven; zij kunnen verrekken, allemaal! Behalve één . . . en die is onbereikbaar, zo goed als dood. Wanhopig hunkert hij naar de goede jaren van zijn jeugd op Bintammerveld.

Wel, het helpt niet of hij hier nog langer zit te kleumen. Hoe hij zich ook inspant, zijn geheugen krijgt hij niet terug. Voorlopig zal hij over deze angstwekkende leemte in zijn levensloop moeten heenstappen. Vanochtend is hij voor de tweede maal geboren en uit deze vreemde zolderkamer in het Schipperskwartier gaat hij opnieuw de wereld ontdekken. Op zijn horloge is het nu twaalf uur tien.

V

Om tien minuten na twaalfen gaat Madame Pluym aan tafel en hoopt, dat het niet te lang zal duren, want zij heeft de soep al op tafel staan. Daarjuist is er aan de voordeur gebeld en het was die grote Stan Lievens, die gewichtig vroeg of hij Mijnheer Herbosch een ogenblik kon spreken; het was van importantie. Hij had lange pakken bij zich, waarmee hij zich door de halve deur moest wringen. Omdat de jongen zo ernstig deed, heeft zij hem in de salon gelaten en is Fonne gaan roepen, die iets onduidelijks aan 't doen was in de hof. Pruilën, denkt zij en zucht lacherig. Al heel de voormiddag heeft zij er zich op betrapt, dat zij inwendig aan het giechelen is als een jonge meid, terwijl zij zich toch beledigd zou moeten voelen. Vanochtend is zij een tijdje voor de spiegel blijven staan en heeft zich geprezen, omdat zij met haar zeven en veertig jaar nog zo appetijtelijk voor de dag komt. Op het laatste van de oorlog was zij te mager. Nu het levensgevaar geweken is en het eten zoveel beter, zijn haar sleutelbeenderen weer bedekt en de rimpeltjes uit haar kleine borsten verdwenen. Als zij heur haar liet verven, zou niemand geloven, dat zij boven de veertig was. Maar dat zal zij nooit doen, want die glinsterende blauw-witte pruik geeft iets bijzonder fijns aan haar gezicht. Zij zou zich trouwens niet eens herkennen, want met heur vier en twintig jaar is het al begonnen en op haar dertigste was zij al haast even wit als nu . . .

De bromstemmen in de voorkamer schieten uit in een harde lach en gedurig hoort zij het knisperen van stijf papier.

O, wat heeft hij zich vannacht aangesteld! Wat een onzin heeft hij er uit geslagen! Hij lag op zijn knieën voor de deur, jammerde hij en er klonken tranen in zijn stem. Op het laatst begon hij zelfs te praten van trouwen en toen heeft zij hem zo raak van antwoord gediend, dat hij snikkend afdroop. 'In huwelijksaanzoeken op de dorpel van mijn slaapkamer heb ik geen fiducia,' had zij gezegd. Wist zij maar precies in welke mate hij dronken was . . . Vanmorgen, bij de eerste ontmoeting, heeft zij ondanks haar jolige stemming op plechtige toon gezegd: 'Hoor eens hier, Fonne. Als ge weer eens zat thuis komt en ge wilt voor Don Juan spelen, laat ge mij gerust, zonne! Er zijn vrouwen genoeg, die ervan gediend zijn, en daar hoeft ge niet ver voor te lopen.' Dit was een stekelige toespeling op Zotte Martha, de madam uit Den Engel, waar hij wel eens komt. 'Als ge zo voortgaat, kan ik hier niet blijven.'

Heel hard heeft hij geroepen: 'Ik wàs niet zat!' en is haastig de hof ingelopen, onder verdrietig hoofdschudden, alsof hij van iedereen verlaten was en door niemand begrepen werd. Zij keek hem na door de keukengordijntjes, zag de moedeloze lijn van zijn rug – hij die zich anders zo fier houdt als een generaal! – en zij kreeg al een beetje compassie . . .

Weken geleden is het begonnen. Ineens viel het haar op, dat zij hem veel te veel om zich heen had, dat hij zo gezellig en spraakzaam was geworden. Tegelijk begon hij haar alle zware karweitjes uit de hand te nemen, emmers water of kolen en zo meer. Wel is hij steeds galant geweest in zulk soort dingen, want lui is hij niet voor een rentenier. Maar vroeger pakte hij slechts aan, wanneer het toevallig zo te pas kwam, of als zij het vroeg. Nu was hij goed op weg er een spelletje van te maken en zij moest hem nu en dan de keuken uitduwen, anders kwam er geen eten meer gereed. Intussen maakte hij allerhand zotte praat om haar te laten lachen. En dan steeds op het kantje af . . .

Ook geeft het haar te denken, dat hij sedert de zelfde tijd lang niet zoveel meer zaagt over Marie-José . . . Zij heeft het kind maar zelden gezien, want de familie Pluym werd in de regel zeer koeltjes bejegend door Célestine, die zich heel niet aangetrokken voelde tot een vuile geus als die armè René. Hij was steeds bereid te zwijgen over het tere onderwerp, maar zo gaat het altijd met kwezels; zij kunnen de overtuiging van andersgezinden niet met rust laten. Bij het zien van een geus krijgen zij op slag een aanval van heiligheid, dagen hem met allerlei bedekte hatelijkheidjes uit en worden kwaad, wanneer zij een antwoord krijgen, waarmee zij geen raad weten. Want René was twaalf jaar ouder, professor

aan het athenaeum en zeer belezen. En het mooiste was wel, dat hij meer van de katholieke godsdienst wist, dan Célestine er ooit van te weten zou komen. Dat bleek herhaaldelijk en een keer heeft hij haar gezegd, dat zij niet eens wist wát zij eigenlijk geloofde. Oei-oei, toen begon de schouw lelijk te smoren!

Juist omdat zij Marie-José slechts na lange tussenpozen te zien kreeg, had Marie Pluym wellicht een scherpere kijk en zij heeft het altijd een vreemd kind gevonden, lief en bij de hand genoeg, maar toch anders dan de meeste meisjes van haar leeftijd. Bij al die goede rapporten van de school, vond zij het kind tòch wat achterlijk, al wist zij niet juist waarom en in welk opzicht. Het was nu eenmaal een gevoel, dat zich niet verdringen liet . . . En eerst sedert zij hier in huis is gekomen, heeft zij van Fonne vernomen, dat Marie-José pas tegen haar twintig jaar manbaar is geworden. Dat was het dus geweest! En dat kon toch niet normaal genoemd worden. Zijzelf begon al op haar dertiende. Daarmee kwam ook het ogenblik, waarop zij voor het eerst haar eigen lichaam ontdekte en gedwongen werd over het raadsel na te denken. Tegelijk veranderde haar verhouding tot jongens; zij voelde zich afgestoten en verlegen, maar toch heimelijk aange trokken. Dan kwamen de urenlange dromerijen, het dwaze gedweep, de buien van angst en overmoed, van melancholie en uitgelaten pret, van fanatieke vroomheid en baldadige zucht tot zonde. Maar het verliep zeer geleidelijk; er gingen jaren mee heen, tot het geheim was doorgrond en het evenwicht gevonden. Spelenderwijs groeide uit al deze troebelen een gezond verlangen, dat met waardigheid gedragen werd . . . En Marie-José had deze groei gemist, tot in haar twintigste jaar leefde zij zonder gevoel en zonder besef, een volwassen en mooi lichaam, dat sexueel bezien nog met de pop speelde. En zo laat op de dag moest het meisje in enkele maanden hetzelfde doormaken. Als zij nu dadelijk stapel-verliefd was geworden en meteen getrouwd, zou het niet veel verschil gemaakt hebben, meent Marieke. Maar hoe kan het arme schaapke zich voegen naar die grote verandering in haar gemoed, wanneer het zit opgesloten in een klooster, waar het gezonde verlangen als een doodzonde wordt onderdrukt? Daarom heeft Marieke nog een voorgevoel, dat zij niet van zich afzetten kan: Met Marie-José hebben we het laatste nog niet afgezien! Maar hierover heeft zij nooit gesproken met Fonne, zij wil geen valse hoop wekken. Bovendien verwacht zij niet veel goeds. Alleen heeft zij aan het einde van zijn lange tirades altijd gezegd: 'Laat ons eerst eens afwachten of zij wezenlijk geprofest wordt.' Maar al wekenlang heeft hij er niet meer over gesproken.

En wel even belangrijk is, dat er iets moet haperen met zijn vriendin.

Van jaren her weet heel de familie, dat hij sedert kort na de dood van zijn vrouw een duurzame verhouding had met een getrouwde madam. Zij wisten op welke dag van de week het geen zin had bij Fonne op bezoek te gaan, want dan was hij, op zijn paasbest uitgedost, voor zaken naar de stad. Zij wisten zelfs in welk hotelletje hij altijd zijn affaires ging bespreken. Maar er werd nauwelijks over gelasterd; bij gelegenheid schudde men slechts een vroom hoofd. Want het was altijd te verkiezen boven een tweede huwelijk. Aan de Herbosch-kant was men tevreden, omdat men nu voor onbepaalde tijd de ongehuwde Célestine onder dak had. En de Maes-kant had goede hoop, dat op deze manier geen willekeurige stiefmoeder de erfkansen en het welzijn van Marie-José in gevaar zou brengen. En wat kon de familieraad beter verlangen dan een getrouwde vrouw als noodhulp voor de Fonne? Zo een zou nooit hoge eisen kunnen doordrijven of openbare schandalen uitlokken.

Maar nu moet volgens de berichten, die madam al van het begin der V-bombardementen met haar wettige echtgenoot naar een veiliger streek zijn gevlucht. En ofschoon al een half jaar lang dat gevaar niet meer bestaat, is Fonne niet meer op zijn traditionele Dinsdagmiddag in groot toilet uitgegaan.

Fonne behoort tot haar vroegste herinneringen en hij is altijd nogal druk geweest met haar. Als kind zag zij hem onder meer op bijna alle Zondagen bij oud-tante Mélanie, waar de familie Herbosch zich dan verdrong om elkaars erfkansen te bewaken. In die tijd werden nog niet zoveel eieren gelegd onder de kinderen; zij werden bij droog weer in de hof gestuurd met de vermaning nergens aan te komen en hun zondagse plunje niet te bevuilden. Fonne, bijna drie jaar ouder, speelde haar de baas en eens, toen zij in het verboden schuurtje waren geslopen, wilde zij de jonge konijntjes strelen. Maar dat mocht niet van hem, of zij moest eerst haar broek laten zien. Zij zal toen een jaar of elf zijn geweest en toentertijd was dat iets heel ergs voor een meisje, ofschoon zij niet wist waarom. Zij dacht, dat het alleen maar schrikkelijk onbeleefd was. Uit liefde voor de konijntjes heeft zij toch toegegeven en haar rokjes hoog opgetild, maar op het zelfde ogenblik was zij zo van zichzelf geschrokken, dat zij de konijntjes vergat en met een gil uit het schuurtje vluchtte. Later, als aankomend meisje, werd zij door Fonne bij alle familie-bijeenkomsten geplaagd en achterna gezeten. Zij was toen in de jaren, dat zij alle jongens vervelende wezens vond en alleen dweept met

mannen, die minstens vijftien jaar ouder waren, doch die haar nauwelijks bezagen. Zij snauwde haar lastige kozijn af en begon te schreien, als hij niet ophield. Op haar bruiloft was hij het eerst van allen dronken en kon de bruid niet met rust laten. Zij was blij toen de tijd kwam om te vertrekken voor de huwelijksreis, want er zouden moeilijkheden van gekomen zijn. Hij werd steeds brutaler en René had haar al toegefluisterd, dat die waarde neef hem de keel uithing. Later heeft de familie er schande van gesproken; men zei, dat het niets dan jaloesie kon zijn geweest . . . Daar gaat de deur open. Hij komt binnen met een dunne rol stof over de arm. In één oogopslag heeft zij gezien, hoe gelukkig hij is een aanloopje te hebben om gewoon en zakelijk met haar te spreken, hoewel hij zijn best doet droevige rimpels te trekken. 'Wat denkt ge van dit goed?'

IJverig begon zij de stof te keuren. Het is blauw-grijs kamgaren van een uitzonderlijk dessin. Zij neemt een vuistje vol, knijpt lang en hard om de veerkracht te beproeven. Als hij loslaat, vloeien de kreukels dadelijk weer glad. Dan rafelt zij aan de afgesneden kant een draad los en probeert hem aan te steken met een lucifer. De rafel smeult, maar geeft niet het kleinste vlammetje. Vervolgens wikkelt zij een lang stuk af, drapeert het over zijn schouder en monstert het op armslengte. Ja, de kleur staat hem heel goed; 't is een echte herenstof. Nu zij zo dicht bij hem staat, moet hij zich bedwingen om haar niet in zijn armen te nemen. Maar het is geen geschikt ogenblik, bovendien moet hij zich nog verdrietig houden, wil hij op haar een indruk van ernst maken.

Voorzichtig, opdat de verkoper haar niet zal horen, jubelt zij haar goedkeuring uit in verrukte neusgeluidjes. Maar dat is de beste stof, die zij vóór de oorlog ooit heeft gezien! Als het een voordelig prijsje is, moet hij zeker kopen . . . Maar hoe komt Stan Lievens er aan?

Hij trekt de schouders op.

'Zie, dat g'er geen last mee krijgt,' fluistert zij bezorgd. Hij zwaait zijn hand door de lucht in een zorgeloos gebaar. Laat dat maar aan de Fonne over. En hij zegt: 'Kom eens zien of er nog iets anders bij is.' Hij kijkt scheel van geluk, maar spreekt op enigszins norske toon. En bij al zijn uiterlijke neerslachtigheid begint de mannetjesvos in zijn binnenste weer met de staart te kwispelen. Hij heeft een idee!

Dan moet zij eerst de soep eventjes terug in de pan doen. Vroeger zou hij zo'n keukenpraatje niet eens horen, zeker niet op zo'n bezig ogenblik. Nu eerst wordt hij gewaar, dat zij altijd aan alles denkt, het schaapke.

In de salon toont Stan haar een andere herenstof, die zij na allerlei manipulaties 'niet zo slecht' vindt. Het is alleen de vraag, of dit vreemd dessin meneer wel zal voegen. Voor zo'n gelegenhedskoopman moet men altijd bezwaren gereed hebben.

Terwijl die twee staan te dubben over het kamgaren, komt Stan met een rol damesstof voor de dag. En nu kan Marieke zich niet zo goed meer bedwingen. Zwarte crêpe-de-chine! Zij heeft fijngevormde handjes, die zich gaaf en sterk houden tegen al heur wassen en plassen. Zij begint met de stof te spelen en als zij een hand door het dichte sluierdoek laat schemeren, gelooft Fonne, dat hij nooit zoiets bekoorlijks heeft gezien.

Nu hangt er spanning in de lucht. Stan gluurt schuin naar het gezicht van de Fonne en begint al iets te vermoeden. Het Wit Madammeke is volkomen op haar gemak, maar de ander?

Fonne hakt de knoop door en vraagt weer even bars, of het iets voor haar kan zijn. Zij is weer op haar hoede en trekt de schouders op. Ziet ge, crêpe-de-chine is heel dificiel. Op het oog kan het er convenabel uitzien, maar het kan evengoed de ergste kame-lot zijn en dat merkt ge pas later. Het is een zaak van vertrouwen . . . Zij begrijpt zelf niet waar zij deze vakkennis zo gauw vandaan tovert.

Stan is op alles voorbereid. Hij heeft zijn vrouw in vol ornaat naar de beste winkels van de stad gestuurd om van deze stof de prijzen te vragen en staaltjes mee te brengen.

Nu haalt hij deze uit zijn portefeuille, noemt de indrukwekkende bedragen en de klinkende namen der magazijnen. Alstublieft, dat zij maar vergelijken. En Marieke weet, dat het niet veel scheelt, want zij heeft al uitgezien naar dit soort stof. Dan noemt Stan de prijs, die ongeveer een derde bedraagt van die der magazijnen. Maar dan gaat er ook geen centiem meer af, want hij verkoopt deze occasie voor iemand anders en als ze nu nog gaan pingelen, is het voor hem niet interessant meer.

Wel, dan zal Madame Pluym er maar toe besluiten, op goed valle het uit. Een moment, dan gaat zij even naar boven haar geld halen.

Maar zo verstaat Fonne het niet. Nu moet hij flink optreden, anders valt zijn plannetje in duigen: Laat maar, laat maar! De zaken zijn nog niet afgehandeld. Dat gaat in één moeite door, dat komt wel terecht.

Marieke stribbelt tegen, maar Fonne verspert haar de weg en kijkt haar aan als een bedelaar. Eindelijk zien de mannen dat de weerspannigheid wegvloeit uit haar strakke lijfje.

'Wel ja, madammeke,' zegt Stan. 'Het gaat beter van een stad

dan van een dorp, moet ge maar denken.' Dit is een compliment voor de welstand van Mijnheer Herbosch.

Na enig loven en bieden koopt Fonne de stof voor twee pakken en een lapje voor Madame Pluym. Hij moet al doen om zijn goed humeur te verbergen. Nu zal zij moeten afzien van haar boze bui en bovendien heeft hij naar 's lands gebruik recht op een kus als beloning. En op dat ogenblik . . . Misschien begint hij wel te schreien op haar schouder. Dat Stan nu maar gauw ophoepelt met zijn voddën. Hij rekest haastig af en verontschuldigt zich, omdat het eten al op tafel staat.

Stan vertrekt in de overtuiging, dat hij een goede zaak heeft gedaan en dat Meneer Herbosch zijn gerief aan huis schijnt te hebben. Of het scheelt niet veel meer . . .

Als Fonne in de eetkamer komt, is zij in de keuken bezig. Hij ziet, dat er nog geen bier op tafel staat, gaat naar de kelder en brengt meteen de pudding mee, die zij daar heeft neergezet om af te koelen. En vóór hij de bovenste treden heeft bereikt, staat zij opeens in de opening van de kelderdeur, bukt zich een weinig en kust hem snel maar flink op beide wangen. Met een schaal pudding een twee bierflesjes in de hand is hij volkomen machteloos.

Hij wordt duizend keer bedankt, hij had het niet moeten doen.

VI

Het is een eiken wenteltrap rond een stevige mast, waarlangs een dikke sloopstros afhangt, die voor leuning dient. De treden zijn uitgesleten, maar het is zwaar, fijn-sluitend werk, dat heel niet kraakt. Eeuwen geleden, toen binnen de nauwe stadsmuren met de kleinste ruimte moest worden gewoekerd, heeft een Antwerpse sloopstimmerman deze trap gebouwd. En zo komt het wellicht, dat Armand Dupuy zich verbeeldt aan boord te zijn van een groot, oud schip, dat geheel verlaten is, want nergens in deze ruimte hoort hij enig geluid.

Is het waanzin, of steekt er een geheimzinnige waarheid achter? Weer moet hij geloven aan een waarschuwing. Het is, alsof hij met iedere trede afdaalt in een stinkende put, in iets onherroepelijks, een onderwereld van duisternis en verrotting, zonder uitweg. Al draaiende in deze nauwe trechter, tracht hij de wendingen te tellen, maar hij geraakt in de war en dit verontrust hem sterk. Hij weet niet meer, hoe ver hij al is afgezakt, hij heeft geen zeggenschap meer over zijn eigen doen! Altijd en in alles heeft hij zich voorgehouden, dat hij zelf zou beoordelen, in hoe-

verre hij zich door de gebeurtenissen zou laten meeslepen. Is hij niet twee verdiepingen gepasseerd? Het lijkt wel of er geen eind aan komt.

Opeens hangt er een nevel voor zijn ogen; duizelig grijpt hij naar het koord en staat stil. Iets vreemds in zijn wezen schijnt hem te weerhouden, hem terug te dringen naar boven, waar de pure wind van de Schelde over de roeterige daken strijkt. Maar dat is onzinnig; er is daar geen uitweg! Zonder het te willen, of zelfs maar te weten, is hij opgestegen in deze eiken draaikolk en nu moet hij naar onderen, dieper en dieper, want er is geen keus. Waar zal hij belanden?

Eindelijk staat hij voor een deur van geëtst glas, waarin een doorschijnende Cambrinus is afgebeeld, zittend op zijn biervat en zeer Duits van faktuur. Door deze kitsch heen ziet hij aan een wand de vet-gedrukte woorden LOI en WET van een ingelijste drankwet. Hij hoort een zacht gerinkel van glaswerk. Even wacht hij nog, haalt diep adem en wrijft zich over het klamme voorhoofd.

Wel, hier zal hij binnen moeten; er zit niets anders op. Aan gevaar kan hij niet meer geloven; alleen het komende gezank over geld staat hem tegen. De gedachte aan zijn duur polshorloge en zijn fraaie vulpen, die hij desnoods in pand kan geven, doet hem besluiten. Hij rukt zijn hoed wat schuiner en gaat naar binnen zonder zichtbare bevangenheid.

Dit kleine, oude zeemanskroegje roept geen enkele herinnering bij hem op, evenmin als het wrakkige mannetje, dat glazen wrijvend achter de toog staat en hem verwelkomt met een afschuwelijke grijns.

'Goeie morgen! Hoe is 't, goed geslapen?'

Deze café-baas schijnt een plezierige herinnering te hebben aan zijn gast, want hij schiet in een gorgelende lach, die onmiddellijk overslaat in een harde hoestbui. Dit geluid ontslaat Armand van de plicht om te antwoorden, maar hij vindt het verstandig om ook een vrolijk gezicht te trekken, voorlopig. Op het venster leest hij in spiegelschrift tegen het matte licht van een smal straatje: IN DEN OUDEN ANKER - *Bij Sooike Proos*.

Sooike is een ventje van niemendal, tussen de vijftig en zestig, met een kaal hoofd, vol grote verbleekte sproeten. Hij draagt een glazen oog, dat slecht is bijgepast, veel scherper en kleuriger dan het levende. Het is ook groter, puilt wat meer en nu, bij dit benauwde hoesten, denkt Armand, dat het aanstonds over de toog zal rollen. Zelden heeft hij zo'n onbetrouwbaar schoelje gezien...

De aanval trekt af. Het nietige baasje staat even te hijgen en veegt zijn tranen af aan de mouw van zijn linnen jasje.

'Is dat verslikken . . . Ik moest juist denken aan die bak van u over dat negermanneke.'

Negermanneke? Ja, dat is een nieuwe grap, die Armand de laatste dagen graag vertelt.

Sooike veegt zijn handen droog. 'Zullen we dan eerst maar eens afrekenen?'

Nu komt het, denkt Armand, maar houdt zich goed en broemt iets, dat vragend klinkt en tot niets verplicht.

Uit het niet tovert de eenoog een lei tevoorschijn en legt haar op het zink. Met een sleutel uit zijn zak maakt hij dan op de tast een laadje open onder de toogrand. Weer breekt een vrolijke bui bij hem door. 'We hebben nog al eens gelachen gisteravond.' Hij zwaait zijn hoofd in blijmoedige bewondering.

'M-m,' zegt Armand en dan houdt hij zich even vast aan de toonbank, staart met open mond naar 'n bundeltje bankbiljetten, dat het mannetje uit de la heeft genomen en met een duidelijk gebaar voor hem neerlegt. Zijn oren suizen en heel in de verte hoort hij zeggen: 'Voilà, dat zijn er drie duizend vijfhonderd . . . Dat is toch juist, èh?'

Armand dwingt zich tot knikken, hij kan zijn mond niet zo gauw dicht krijgen. De ander kijkt hem verbaasd en ook wat achterdochtig aan. Het glazen oog puilt weer beangstigend.

'Ge rappeleert het u toch, hoop ik? Drie duizend vijfhonderd, goed geweten?'

'Zeker, zeker! Dat is heel juist!' haast hij zich en krijgt een hete kleur.

'Ja, ik houd over het algemeen niet van die grappekes,' zegt Sooike en fronsst het gevlekte voorhoofd. 'Als 't wat laat is geworden en daar is een glas gedronken -' Zonder nadere uitleg neemt hij de griffel, die met een touwtje aan de lei hangt, en begint de getallen op te tellen. Maar Armand heeft al een schatting gedaan: dat rijtje cijfers kan de kwade koop niet maken.

'Het zal drie honderd zeventien frank en een half zijn. Wilt u eens nazien?' Maar Armand schuift de lei terug. 'Wel neen, het zal wel goed zijn.' Hij dwingt zich tot een lach, die echter uitschiet in een naar gegiechel, waarvan hij schrikt. 'Ik dacht, dat het veel meer moest zijn.' Hij zou dit griezellige manneke wel om de hals kunnen vallen en kussen.

'Zoveel te beter,' vindt Sooike en begint te wisselen. 'Hebt u misschien nog twee frank en een half?'

'Maar is het logies er bijgerekend?' vraagt Armand en door deze

gelukkige inval voelt hij zich wat meer mans. Het baasje trekt de schouders op.

'Logies? . . . Och, dat was meer een partie-plaisir.' Hij gaat in den brede uitleggen: Eigenlijk is hij geen hotelhouder meer. Wel geweest, oei-oei! In zijn jonge tijd, vóór de andere oorlog, was Den Ouden Akker een druk zeemanslogement. Vaak genoeg moesten zij mensen doorsturen, zo vol was het. Maar die goede tijd is voorbij. Sedert de oorlog van veertien is dat hard teruggelopen en toen de crisis kwam, was 't al zo goed als gedaan. Nu is daarboven alles verhuurd, behalve de mansarde . . . Ziet ge, er bestaan haast geen echte zeelui meer. Dat ras is snel aan 't uitsterven en daarmee is ook het Schipperskwartier ten dode opgeschreven. Die van tegenwoordig kunt ge op straat niet eens meer als zeeman herkennen; zij zijn een soort klerken geworden, die met een schoon kostuum aan op de Keyserlei zitten achter een glas orangeade. Gelijk brave patronage-kinderen slapen zij mees-tentijds in zo'n modern zeemans-tehuis, waar soms nog een kerksen aan vastzit. Zij zetten geen voet meer in het Schipperskwartier, of het moet zijn voor een half uurken, bij de wijven van de Bloedberg. Neen, van die nieuwerwetsen moeten zij het niet hebben. Maar soms komt er nog wel eens zo'n heel ouwe zeewolf binnen-zwaaien, een van de wilde vaart, die twintig of dertig jaar geleden hier geslapen heeft en sedert niet meer naar Antwerpen is gevaren. En die moeten zij dan weigeren, want zij zijn er niet meer op ingericht, gelijk mijnheer wel gezien heeft. Het is triestig om dan het gezicht te zien van zo'n mens. Die heeft natuurlijk al die jaren gedacht, dat hij hier in de vanoudsbekende gezelligheid zou stappen, maar vindt alles veranderd . . . Het dringt maar half tot Armand door. Deze weezang op het stervende Schipperskwartier kan hem geen belang inboezemen, maar hij is beleefd genoeg om belangstelling te huichelen. Nu moet hij gauw een groot glas bier hebben, want zijn tong lijkt wel een kluit zand en het is of heel zijn binnenwerk aan het smeulen is.

Eerst na enig aandringen, neemt de gewezen logementhouder vijftig frank aan voor het overnachten. Ja, zo zijn ze helemaal kiet, merci! Een export? Alstublieft!

Armand tilt het glas in één haal om, zucht diep en laat nog eens vullen. Het is of in zijn lichaam een frisse wind opstijgt, die alle giftige dampen verdrijft. Als Sooike ook een pint heeft aanvaard en zij samen aan een marmeren tafeltje zitten, besluit Armand een eind te maken aan de spanning.

'Awel patron' vertel me nu maar eens precies, wat er gisteren gebeurd is. Want ge kunt me geloven of niet, maar toen ik daar-

juist binnenkwam, zag ik u en uw café voor het eerst van mijn leven. En toen ik wakker werd, wist ik niet waar ik was, evenmin hoe ik er gekomen was. Waar mijn geld gebleven was, wist ik ook niet. Was ik dan zo schriklijk patat?’

‘Alléé!’

Sooike laat zich eerst nog eens verzekeren, dat het geen gekheid is en dan geeft hij een nauwkeurig relaas. Tegen twaalf is mijnheer binnen gekomen met drie kalanten, jongens uit de buurt, en brave tiepen, dat moet hij zeggen. Wel een beetje in de wind, maar toch niet wat ge kunt noemen zàt. En dadelijk is mijnheer begonnen met rondjes te geven. En bakken vertellen, god nog toel! Ons-madam had er buikpijn van gekregen; ’t was wreed! Enfin, rond twee uur, half drie zijn die jongens opgestapt. Mijnheer had ze al verscheiden keren tegen gehouden met ‘nog ééntje’, maar ze moesten ’s morgens op hun werk zijn. Nog een kwartiertje getetterd met hem en Ons-Madam en toen heeft mijnheer gezegd, dat hij niet meer thuis kon geraken en zou moeten aankloppen bij eentje van de Burchtgracht. Dat was natuurlijk maar zwans, maar ge had Ons-Madam moeten horen! Zo’n schone jongen bij die vuile wijven? Daar kwam niets van! En meteen was zij naar boven getrokken om het bed gereed te maken op de mansarde . . . Mijnheer moet wel een goede indruk op haar gemaakt hebben, want anders doet ze dat onder geen beding. Wat denkt ge: in ’t holleken van de nacht! En gelijk gezegd, zij waren er niet meer op ingericht. Toen ze daarmee klaar was en terugkwam, wilde mijnheer betalen. Maar Sooike vond, dat dat morgen wel geregeld kon worden; het stond op de lei, het liep niet weg. En daarna hield mijnheer niet op, voordat al zijn geld uit zijn portefeuille door Sooike in bewaring genomen werd. Waarom? Mijnheer had er een hekel aan om ’s nachts veel geld bij zich te hebben. Zie, dit zoudt ge achteraf bezien natuurlijk zattigheid kunnen noemen, maar ja! de ene mens is kinderachtig in dit, de andere in dat, zo nuchter als ze zijn. En omdat er geen eind aan kwam, had Sooike maar toegegeven, ofschoon hij niet gesteld was op die dingen. Maar voor de rest had mijnheer tot het laatst toe heel ordentelijk geraisonneerd.

‘Dus ik ben niet naar boven gedragen, uitgekleeft en in bed gelegd?’

Bijlange niet! Zij zijn immers samen naar boven gegaan, hij voorop met de blaker, en mijnheer heeft nog gezegd, dat het geen trap was voor zatte mannekens; zij zouden er draainissen van krijgen. En dat het wel leek of wij hier aan boord waren van zo’n oud zeilschip. Dat was heel juist opgemerkt, want vroeger zeiden de

oude zeelui het zelfde. Toch vond Sooike het eigenaardig, omdat mijnheer veel te jong is om nog een houten zeilschip gezien te hebben. Ja, dat was vreemd, maar toch in ieder geval geen zatte-mans-gezever . . .

Nu hoopt Armand, dat er een vonkje zal op gaan in de zwarte gaping van zijn geheugen. Heeft hij daarstraks bij het afdalen van de wenteltrap niet aan een oud schip moeten denken? . . . Maar neen, heel het overige verhaal van dit brave manneke klinkt hem toe, of het een ander aangaat. Hij twijfelt niet aan de waarheid, maar kan er geen enkele bijzonderheid van terugvinden. De drie jongens, met wien hij hier is gekomen, van waar? Ons-Madam, die hem een schone jongen vond en hem weghield van de Bloedberg. Als zij nu binnenkwamen, zou hij geen van allen herkennen. En al die tijd heeft hij 'ordentelijk geraisonneerd'! Zijn bewustzijn werd uitgeschakeld op een onbepaald moment, terwijl hij liep te slenteren na zijn vertrek uit de Matador. Was het dan toch de gin?

'Maar wat hebben we zo al gedronken?'

'Wel, dubbele trappist!' roept Sooike. 'Van de paters! Het beste van het beste!' Nu staat het kunstooog zeer woest. 'Het was de eerste zending sedert de oorlog en dat moest gevierd worden, hebt u nog gezegd.' Hij vliegt op en grist de lei van de toog. Armand legt hem sussend de hand op de arm en doet zeer plechtig.

'Patron, gij zijt een eerlijke mens, een sjieke tiep. Ik vraag het niet om u te controleren. Maar ge verstaat hoe het mij steekt, dat ik me van heel de historie niets herinneren kan. Luister, ik ga u precies vertellen wat ik nog weet.'

Hij begint bij de Matador en telt alle kleinigheden af. Wat hij daar - één meer of minder - heeft gedronken en betaald. Dan zijn doelloze wandeling, die op een vaag moment, ergens in een drukke, goed-verlichte straat uit zijn besef is weggedoezeld.

Ja, meent Sooike, op het eerste gezicht zoudt ge zeggen, dat het aan de gin gelegen heeft. Maar dan is het nog niet uit de doeken, want mijnheer was wel uitgelaten plezant, maar goed bij zijn hoofd, héél goed zelfs. En Sooike, al zegt hij het zelf, heeft verstand van zatte mensen. Wel, eerst is mijnheer bekant alleen aan het woord geweest, heeft verhalen verteld, waarvan alleman krom trok, en Ons-Madam heeft gekrijst, dat het effenaf een schandaal was. De anderen kwamen toen stilaan ook los en het werd een compleet vuurwerk. Iedereen deed zich op zijn best voor en ge zoudt geloofd hebben, dat heel de wereld één speelhof was. Zoiets kunt geniet op voorhand organiseren; het valt onvoorziens zo eens uit de lucht en dan zijn het van die momenten,

die ge niet meer vergeet, al wordt ge honderd jaar . . . Nu dan, in de Matador had mijnheer nog vierduizend frank en minuten, hij heeft er à-peu-près driehonderd betaald. Maar hij is met die jongens nog ergens anders geweest, want ze hadden het over die goeie fine, die ze hadden geproefd. Daar zal dus een twee honderd frank mee gemoeid zijn geweest. Maar hij moet ook zeggen, dat mijnheer op schok is geweest met gasten, die zich respecteren. Zij werken aan de bassin, maar mispak u niet, mijnheer! Dat zijn deftige mensen. Gisterenavond hebben zij ieder twee toerneckens betaald, ofschoon mijnheer het tegenhield met alle geweld, want hij deed of heel Antwerpen onder zijn protectie stond. Goed, dat is niets bijzonders, dat zijn de gewone manieren van de mens die plezant zijn potteke pakt en iedereen goed wil doen, maar die zich daarom niet voor vijf centiem laat rollen.

Sooike kijkt op de lei. Hier zal mijnheer een pint of twaalf gepakt hebben. Dat is natuurlijk geen klein beetje, maar dat wil niets zeggen. De een drinkt er tien en gaat kaarsrecht de deur uit, de ander zakt al na vier potten door zijn pikkels. En mijnheer is tot het laatst toe bij zijn volle positieven geweest . . .

Daar komt Ons-Madam binnen en het is of er castagnetten ratelen. Onder haar vurige verf is zij donker van huid en zij draagt grote, gouden oorringen. Het koolzwarte haar is pas geverfd en ligt in geplakte krulletjes langs voorhoofd en slapen. Zij draagt een bloedrode bloese boven een zwarte rok en een kruis van schittersteentjes op de wijd-uitgesneden borst. Na de magere oorlogsjaren is zij snel aan het bijvetten, ziet Armand, want hij verwacht ieder ogenblik, dat haar borsten uit de dunne, rode stof zullen barsten. Zij doet denken aan een aftandse Carmen, die alles in het werk stelt om er gevaarlijk uit te zien. Maar heel haar Spaanse furie wordt verlamd door de onnozelheid van haar goedige koeienogen.

Bij het zien van Armand splijt haar gezicht in een glimlach van nieuw porcelein, veel te kleine witte kussentjes in levenloze regemaat, als kralen aan een snoer. De begroeting is vrolijk en Armand speelt de komedie van het weerzien. Als hij zich even afwendt, kijkt hij Sooike aan en trekt hulpeloos de schouders op. Deze sluit vaderlijk de ogen en schudt het hoofd om te zeggen: Laat het maar zo! Want nu geeft Armand het op. Vannacht heeft hij dus urenlang deze Spaanse karrikatuur voor ogen gehad, maar hij weet er niets meer van. En zij is toch op haar manier onvergetelijk. Hoe zou hij gisteren op deze aanblik hebben gereageerd? Intussen speelt hij door al zijn verbijstering heen de lieve jongen. Madame accepteert een Rossi en komt bijzitten, heel even maar,

anders gaat alles aanbranden in de keuken. Zij lacht om niets; het klinkt hoog en schel, in tegenstelling met haar diepe bierstem. Sooike noemt haar plechtig Béatrice en zwijgt eerbiedig, wanneer zij het woord neemt. Het is duidelijk, dat hij zeer fier op haar is. Armand moet aannemen dat zij de broek draagt, dat zij haar onooglijk ventje bedriegt en altijd bedrogen heeft. En ondanks zijn rouwige stemming, voelt hij zich beslopen door de vraag, hoe zou zij zijn in bed. Zij is jonger dan Sooike, maar toch al een eindje in de veertig, een overrijpe vrouw. Zoiets heeft hij nog niet meegemaakt. En zij vond hem een schone jongen. Is dit een gelegenheid? Voor één keer, wel te verstaan, en dan heel in 't geheim, want hij zou zich doodschamen . . . Hij maakt zich bekoorlijk en zonder erg is hij haar al aan het uitkleden, bepaalt zelf de kleur van haar ondergoed en de vorm van haar borsten, tot hij opeens moet denken aan het vieze ding, dat hij daar boven in de lade vond. Hij krijgt een rilling en veracht zich weer even sterk als tijdens zijn goede voornemens van deze morgen op de mansarde . . . Is hij dan zo'n vod geworden, dat bij de geringste kriebeling ook de zotste begeerte met zijn verstand op hol slaat?

Er valt een korte stilte en Béatrice draait bezorgd haar hoofd in de richting van de keuken. Ja, dan zal Armand maar eens opstappen. Madame neemt vlug, maar vriendelijk afscheid. Zij hoopt het plezier te hebben van mijnheer nog eens te zien. Armand rekent af, wringt lang de hand van Sooike en bedankt uitvoerig. Tot een dezer dagen zonder fout!

VII

Het gewezen zeemanslogement 'In den Ouden Anker' ligt in een straatje dicht bij de Jordaenskaai en Armand bestijgt even later de trappen van het Noordelijk wandel terras. Kloek-kloek! klinkt het bier in zijn holle maag. Het is een hoog, schraal geluid, als van glas en hij wordt er wee van. Hij verlangt naar de wijde wind, die alle onreinheid uit zijn lijf zal waaien. Met de kreunende zucht van een grijsaard laat hij zich neer op een bank en kijkt naar het spel van de meeuwen.

Hij weet niet aan welke kant hij zich het eerst moet aanvatten. Onder de verse indruk van de goede afloop heeft hij zich op weg naar hier vermeid in de verbeelding, dat hij een gezeten burger is, die de deugd beloont door iedere dag een glas te gaan drinken in Den Ouden Anker en dan in die omgeving gerespecteerd wordt als een sjeke tiep, voor wie dat volkje bereid is te vechten.

Maar hij is geen burger in goede doen. Vanmorgen bezat hij op heel de wereld zeven en twintig frank. Dank zij het geluk van de dronkeman heeft hij nu nog drie biljetten van de vele, die hem de laatste tijden met onverklaarbare snelheid door de vingers zijn geglipt. Hij durft het niet te berekenen, maar weet toch, dat hij in dit ene jaar na de bevrijding meer dan een kwart miljoen frank moet hebben verbrast. Andere mensen zouden met zo'n bedrag een huisje gaan bouwen en wat bezit hij? Zijn kleren, een polshorloge, een vulpen en de huur van zijn kamer tot het eind van de maand. Plus drieduizend frank zakgeld, zonder uitzicht op iets meer. Integendeel, hij heeft gisteren aan Angèle een paar schoenen beloofd, die wel bij de duizend zullen kosten. Want na het bericht van Bernard, dat er een koper was gevonden voor de verstopte manufacturen, had hij zich weer rijk gevoeld. Het was trouwens al de derde keer, dat zij hem te lijf ging met haar plumpe toespelingen: In die en die winkel, pijnlijk secuur aangeduid, helemaal links vooraan in de etalage, had zij me toch een schoentje gezien, een droom! Zwart daim met kruisbandjes over de wreef enzovoort. Om er af te zijn had hij haar gevraagd, welk nummer zij ook weer droeg en voor alle zekerheid was zij hem onmiddellijk om de hals gevlogen. Nu heeft hij werkelijk een hekel aan Angèle en zint al op middelen om van haar weg te geraken. Ja, welbeschouwd hangt zij hem al lang de keel uit. Hij heeft het tot nu toe niet willen toegeven uit dwaze trots op deze gemakkelijke verovering. Met de dag wordt zij ruwer en afstotelijker. Ook hier is hij zonder nadenken ingelopen. Op een ochtend, dat zij daar passeerden, had Dolf hem gewezen op De Drij Keuningën, een café, dat hij zelf nooit zou hebben aangekeken. Daar zat een ferme dochter, wist Dolf, een met vuurrood haar en goed gedraaid van oren en poten. Zij zijn er samen een glas gaan drinken en meteen stond hij in vlam, zou er zijn laatste hemd voor gegeven hebben. Al serverende, zelfs met een dienblad op de hand, maakte zij danspasjes op de muziek van de radio, zodat alles aan haar mooie lichaam gedurig wiebelde. Het was in de hete dagen en hij zag de zoom van haar kortspanbroekje duidelijk afgetekend op de vliedunne stof van het kleedje. Koude, zeegroene ogen en zwartgekoelde wimpers. Hij werd er dom en stil van, kon aan niets anders meer denken, niet deelnemen aan de triviale geestigheden. Zij deed uitgelaten tegen Dolf, die toch maar een onaantrekkelijk scharminkel is. Armand, de schone jongen, scheen nauwelijks voor haar te bestaan; zij zag hem slechts vluchtig door halfgesloten oogleden, kwijnend en onverschillig. Het was zo grof en gewild, zulk slecht toneelspel,

dat hij zich nu schaamt voor zichzelf. Maar toen voelde hij zich klein en nietswaardig, geloofde stellig, dat zijn geest voorgoed was gedooft, hij die anders altijd het hoge woord had en de lachers op zijn hand.

Half tegen zijn wil, is hij in de namiddag teruggekomen, alleen. Om zich een houding te geven heeft hij toen gezegd, dat hij een kwartier zocht. Of zij iets voor hem wist. En toen zag hij haar gezicht veranderen; zij kreeg zelfs een kleur, al was het maar heel even. Dan wendde zij zich af en trok even minachtend de schouders op. Dat zou niet zo makkelijk gaan, dacht zij. Hier in de buurt wist zij niets. Maar zij hadden inkwartiering gehad van een Amerikaans officier. Die was vertrokken en de kamer stond leeg. Maar zij geloofde niet, dat Mama nog van plan was om te verhuren. (Later hoorde hij haar steeds 'Moe' zeggen, wat in deze streek een onbeschaafde klank is.) Het was een hele last. Zij kwam bij hem zitten en begon breed uit te leggen hoe lastig het wel was.

Dit zinloos gebabbel gaf hem zijn zekerheid terug, want zodra ze begint te tateren, vergeet zij haar pose van verveelde verzadigdheid. En toen 'Mama' verscheen, was hij weer bij machte de pauwenstaart van zijn beminlijkheden in volle glorie uit te spreiden. Hij leerde hen de juiste verhouding van gin en Martini. Het ene rondje volgde op het andere en na een uur waren moeder en dochter even lodderig.

Zo vals-bescheiden als maar kon, had hij toen al een fraaie samenvatting gegeven van zijn levensloop en van zijn heldendaden bij het verzet. Nu gaf hij een blik op de omvang van zijn zaken, die hij voorstelde als zwart, maar eerlijk. Hij vertelde van een avontuurlijke rit met een kamion vol autobanden van zoveel duizend frank het stuk, waarbij de gendarmen op sluwe manier waren verschalkt. Hij noemde tot op een frank nauwkeurig de belangrijke winst, die hij op één band had gemaakt. En dan een hele vrachtwagen vol! . . . Tiens, goed dat hij eraan dacht. Kon hij even telefoneren?

Het toestel hing in het gangetje naar de koer, maar in zijn haast liet hij de deur half open staan. Hij draaide op goed geluk vijf cijfers, verbrak onmiddellijk het contact en hield in ronkend Frans een schijngesprek, waarin een belangrijke verkoop tot stand kwam. Heupwiegend kwam hij terug en wreef zich in de handen: Dat was weer eens de moeite waard, dat was een affaire! En daar moest op gedronken worden . . .

Een kwartier later gluurde Moe hem in gemaakte achterdocht aan en zei, dat zij het eigenlijk een beetje gevaarlijk vond zo'n

schone jongen in huis te nemen. Hij deed, alsof zij zich zelf be-
doelde en haar eigen kuisheid in gevaar achtte. Zwijmelend van
liefde, sloeg hij teatraal een arm om haar hals en kustte haar
innig op de wang. De vrouwen krijsten. Ons-Pake, die achter de
toog de borreltjes van Armand dronk en de staande klanten bezig
hield, sprak glunderend van 'oud-zot', waarop het gegil ten top
steeg en de tranen moesten worden afgeveegd.

Nog dezelfde avond trok hij met pak en zak binnen.

Heel zijn hofmakerij heeft twee dagen geduurd. Hij zat bijna al
die tijd in het café en zij had haar houding van vermoeide femme-
fatale weer aangenomen. Voor de onaanzienlijkste klant was zij
lieflijker dan voor hem. En de derde ochtend kwam zij onver-
wacht op zijn kamer, terwijl hij nog in bed lag. Hij was er hevig
van geschrokken, kon het niet geloven, was beschaamd in haar
plaats. En hiermee was de gewoonte gevestigd. De eerste dagen
ging het zeer tersluiks en geruisloos, lag hij lang tevoren met
kloppend hart te wachten, slingerde zich heen en weer tussen
hoop en teleurstelling. Telkens was het dan nog onverwacht, dat
zijn deur open ging. En hun samenzijn verliep in opwindend ge-
fluister. Zij was dan voor de gelegenheid al gekapt, opgemaakt
en geparfumeerd, droeg haar mooiste nachthemd onder een
reseda-groene peignoir van glanzende kunstzijde.

Maar al dit ceremonieel begon haar gauw te vervelen. Nu hoort
hij haar van verre aansloffen op versleten pantoffels, recht uit
haar bed, in een wolk van slaapzucht, het fletse gezicht glimmend
van smeersel en het haar vol krulspelden. Zij geeuwt luidruchtig,
krabt zich aan alle kanten en praat hardop over de domste beuze-
larijen, zelfs terwijl hij haar neemt. Eerst in de laatste ogenblik-
ken houdt zij even haar snater, strekt haar lichaam en zucht. Is
het hem nu duidelijk genoeg, dat in dit spel de rollen zijn omge-
keerd? Zij geeft zich niet, zij neemt hem. En dan even gedachte-
loos, alsof zij een cigaret opsteekt. Hij wordt gebruikt, omdat hij
het dichtst bij de hand is en een schone jongen. Zijn voorganger,
de Amerikaanse officier, was volgens de foto's een sergeant van
middelbare leeftijd met een aardappelneus en grijzend haar . . .

En het wordt steeds erger. Eergisteren boerde zij hard naast zijn
oor en klaagde, dat het die spruitjes van de vorige dag waren.
Zij kon niet tegen spruitjes, zij proefde ze nog. In haar gewone
doen had zij al een luie maag, maar met spruitjes was het nog
veel erger . . . En zij bleef zaniken over haar spijsvertering, tot
hij reeds begon te vrezen, dat hij er ditmaal niets van terecht zou
brengen . . .

Wat een koe! En hoe geraakt hij daar weg?

Zij neemt niet alleen hem, zij weet ook zijn geschenken te nemen. Hij klemt de tanden, als hij denkt aan de vele duizenden, die hij aan dit botte rund heeft verknoeid. En op dit ongelegen oogenblik staat hij nog voor een paar schoenen van zwart daim, links vooraan in de étalage . . . Dat zal het laatste zijn! En hij moet een goed voorwendsel vinden om zo gauw mogelijk zijn biezen te pakken. Maar nu, met dit logge drankhoofd, is hij niet in staat iets te verzinnen, dat voetstoots zal worden aanvaard. Straks zal hij moeite genoeg hebben om een verklaring te vinden voor zijn nachtelijke afwezigheid. Ook mist hij nog de moed om naar Bintammerveld te fietsen, gelijk hij zich had voorgenomen. Hij voelt trouwens wel, dat het verloren moeite zal zijn. De gedachte aan de povere twee duizend frank, die hem resten na de koop van de schoenen voor Angèle, doet hem half opstaan van de bank, maar hij laat zich weer slap neervallen, nu hij zich herinnert, dat de schop nog aan zijn fiets gebonden is. Hij zou haar eerst moeten terugbrengen bij de Lange en dan is de kans groot, dat die van De Drij Keuninghen hem zien. In hoeveel strikken zit hij al!

VIII

Voor vandaag heeft hij zijn zelfverwijt genoeg opgewarmd. Morgen, als hij beter bij zijn hoofd is, zal hij ernstige plannen maken. Nu heeft hij tijd om zich te verlustigen in medelijden met Armand Dupuy, een jongen, die nooit geluk heeft gehad. Ja toch, op Bintammerveld is hij gelukkig geweest. Toen wist hij zich beschut door de toenemende welstand, die heerste in de kleine Villa Hortense, zo genoemd naar zijn moeder. Uit het venster van zijn kamer kon hij het huis van Mijnheer Herbosch zien en Marie-José in haar altijd proper kleedje van gebloemd katoen, spelend bij het vijvertje met de spuitende tulpen. Dan was hij al gauw de deur uit en kwam zo onverschillig mogelijk voorbij slenteren, als een kleine komediant. Want zij was twee jaar jonger en hij moest zijn stand ophouden. Zij waren bevriend met een paar leeuweriken, die ergens bij het Hoog Pad moesten wonen. Als de kinderen naderden, kwamen de vogels druk fluitend boven hun hoofden fladderen en brachten hen dan weer een eindweegs naar huis. Want verder dan het Hoog Pad mocht Marie-José niet gaan van Tante Célestine. 't Was een van hun spelletjes, dat zij 'onze' leeuweriken goeiendag gingen zeggen. Eens heeft zij gezegd: 'Ik moet altijd denken, dat er vier zijn inplaats van twee, omdat zij zo vlug zijn en zoveel

drukte maken. Als ge goed kijkt is het juist of zij vlak tegen een blauwe spiegel fladderen, zodat ge ze twee keer ziet, en als ge goed luistert, lijkt het wel of zij ieder op twee fluitjes tegelijk spelen.' Ja, toen zag hij het ook zo.

Op Bintammerveld scheen altijd de zon. En dan die avonden, dat hij niet kon inslapen om het grote nieuws. Het oude wrak, de hoge, dofzwarte Ford, waarmee Papa altijd op weg was om klanten te bezoeken, zou vervangen worden door een nieuwe, sierlijke wagen, iets dat men zonder blozen een auto kon noemen. De eerstvolgende Zondag, bij het gebruikelijke uitstapje, zou hij vragen of Marie-José ook mee mocht.

De ellende begon eerst bij de dood van Papa, die zijn leven verloor langs de weg door de schuld van een dronken chauffeur op een vrachtwagen. Armand was toen ruim vijftien jaar. Zes maanden later was Villa Hortense verkocht. Mama verhuisde naar een andere voorstad, een uur gaans van Bintammerveld, en betrok een klein appartement boven een slagerswinkel in een straat, waarvoor hij zich schaamde. In de kamers stonk het altijd naar kokend vet. Luchten hielp niet; de reuk scheen voor eeuwig de wanden en vloeren te hebben doordrenkt. Maar voor twee honderd frank in de maand kon men niet veel pretenties hebben. Toch was alles nog niet verloren. Armand was op het atheneum en zou dokter worden. Geen gewone dokter, maar een die heel de wereld versteld zou doen staan, die middelen zou vinden waardoor tering, kanker en al wat ge wilt in een handomdraai zou zijn genezen. En waarom ook niet? Was hij niet altijd een der eersten van zijn klas? Had hij maar half zo hard gewerkt als Xavier, Lode, André en nog een paar van die blokkers, zou hij veruit de primus zijn geweest.

Maar om alles aan stukken te slaan, kwam in zijn voorlaatste schooljaar de oorlog. Na de eerste schrik, toen het er uitzag of het grote beest niet zou bijten, ja zelfs vriendelijke bedoelingen had, heeft hij een dol respect gekregen voor de Duitsers en droomde hij zich als onoverwinlijke jachtvlieger of duikboot-kapitein. De hongersnood tijdens de eerste barre oorlogswinter deed het humeur der bevolking snel omslaan, voor zover dat nog nodig was, en onder de invloed van zijn morrende omgeving koelde zijn bewondering veel af. En er heerste grote nood in de woning van de weduwe Dupuy, die al vóór de oorlog als een broedse kip op ieder franksken ging zitten voor de studie van Armand. Het zou juist gaan en als het nodig was, zou zij haar kapitaaltje er voor aanspreken. Was hij eenmaal dokter dan zou hij haar wel in leven kunnen houden tot zij stierf. Zij had niet veel nodig . . .

Haar bezit bestond uit wat spaarpenningen, de opbrengst van Villa Hortense en van overvloedige meubelen, de uitkeringen der verzekeringen op het leven en tegen ongelukken, met nog de schadevergoeding, betaald door de werkgevers van de dronken chauffeur. Helaas was zowat alles belegd in Duitse kloosterleningen, die vóór de oorlog zo goed opbrachten en waarop nu tot nader bevel niets meer werd uitgekeerd.

Ook dit was niet genoeg. Toevallig en tegen zijn bedoelingen in verzeilde Armand geleidelijk en haast ongemerkt in het clubje van Jef Bastiaens, een sjofel advocaatje zonder cliënten, die zijn vriendjes gemakkelijk overhoop kon praten. Hij wist ook op hun jonge verbeelding te werken. Aanvankelijk met de glimlach, maar weldra in plechtige ernst, noemde hij zijn organisatie van zeven onmondige jongens het Verbond Reinaard. Zij moesten immers niet sterk zijn maar slim, zei Jef. De plaats van bijeenkomst heette Vossenhol, omdat jammer genoeg de naam Malpertuus al jaren in gebruik was bij de tegenpartij. Hij ontwierp een lange, vreeslijke formule voor een eed van trouw aan Koning, Vaderland en Jef, af te leggen in het Frans of in het Vlaams, naar keuze. Er waren geheime herkenningstekens, wachtwoorden, geheimschrift en van alles. In zijn redevoeringen sprak Jef hen aan met: „Mannen van Reinaard!” en toen er niets meer te organiseren viel, riep hij: „Genoeg woorden! *Daden!*” Daarna hield hij een toespraak van welluidende leegte, die een half uur in beslag nam en geestdriftig werd toegejuicht. Aan het slot kondigde hij de alarmtoestand af. Allen moesten zich gereed houden voor directe actie. Twee, door het lot aangewezen Mannen van Reinaard zouden een geheime opdracht ontvangen. De loting zou terstond plaats hebben, maar de uitslag bleef geheim... Door al deze drukte was het Verbond Reinaard lang niet zo geheim gebleven, als zij zich wel inbeeldden. In de gemeente bestond reeds een groep, die werkte in landelijk verband en in contact met Engeland. Dit uitgelezen troepje had reeds belangrijk werk verricht, zoals het geven van inlichtingen, het bergen van neergekomen vliegers en enkele door Londen aanbevolen vernielingen. Het was een goed-gesmeerd onderdeel van een grote machine en het mooiste van al was, dat deze afdeling nog nooit de aandacht had getrokken van vriend of vijand. De gemeente Geutsem stond zelfs goed aangeschreven bij de Duitse politie. Er was nog geen kwaad woord gevallen, geen telefoondraad doorgesneden . . .

Aan de commandant van deze weerstandsgroep, een apotheker tevens vrijgelaten reserve-officier, werd nu gemeld, dat een

zekere Mijnheer Bastiaens, een hoogdravende zot, maar politiek wel betrouwbaar, België aan 't bevrijden was met behulp van een handvol schooljongens en er overigens niemand bij nodig scheen te hebben. Daar konden alleen maar ongelukken van komen.

Men besloot dit opperhoofd voorzichtig te benaderen en een eind te maken aan zijn Indianenspel door hem op te nemen in het grote verband. Van het kleine, blunderende baasje zou een grote knecht gemaakt worden, die zo gauw mogelijk op dood spoor kon worden gerangeerd.

Maar voor het zo ver kwam, was de geheime opdracht van Jef al uitgevoerd en het ongeluk gebeurd.

In een nieuwe, volkrijke arbeidersbuurt was het garen- en bandwinkeltje van een gevluchte Jood in beslag genomen. Het diende nu als verenigingslokaal voor een Duitsgezind partijtje, dat niets om het lijf had, maar zich op de been hield door nog feller te zijn dan Hitler zelf. Deze radicalen hadden het Vlaamse land al ingelijfd bij het Germaanse Rijk en voerden dus meteen maar de Duitse vlag, die in de uitstalling van het winkeltje gedrapeerd lag als tafelkleed en theaterwand voor boeken en brochuren, portretten van Duitse kopstukken, plakbrieven, spotprenten op Churchill, insigne-speldjes, wimpeltjes en andere politieke snuisterijen.

De geheime orders moesten door Armand, die voor deze gelegenheid was aangesteld tot 'koerier', ter hand gesteld worden aan de twee ingelote Mannen van Reinaard. Dit waren zijn schoolvriend Dolf van Laarhoven en Pierke Loots, een werkloos drukkersleerling. Bij schemerdonker moest Armand deze twee uit hun huizen lokken met een gefloten wijsje, eveneens van Reinaard. De bevelen, op kleine papiertjes geschreven, waren opgerold en toegeplakt in een blaadje sigarettenpapier, terwijl de holle uiteinden zorgvuldig waren volgestopt met tabak. Deze vernuftige kneep had Jef jaren geleden afgekeken van een spionnenfilm. Dat millioenen toeschouwers dezelfde film - een Duitse nog wel - ook hadden gezien, was hem waarschijnlijk niet opgevallen. Armand was zeer onder de indruk van deze vondst en stond te popelen van bewondering, maar Jef Bastiaens deed zeer nuchter. Ziet ge, niets was natuurlijker dan dat Armand eerst een poosje met Pierke stond te praten over niets bijzonders en dan een sigaret presenteerde. Bij dit soort werk kwam het aan op hersens, niet op bruut geweld. Niet sterk maar slim, gelijk Reinaard!

Het bevel begon met: 'Van buiten leren en onmiddellijk vernietigen!' en de opdracht luidde, dat er een steen zou gegooid

worden door de spiegelruit van de gewezen garen- en bandwinkel.

Eerst veel later heeft Armand zich afgevraagd, waarom Jef dat zelf niet even had kunnen doen. Die kwam daar iedere dag een paar keer langs en voor de anderen was het kilometers lopen . . . Rond half twaalf, toen de donkere straat geheel uitgestorven leek, telden Dolf en Pierke tot drie en smeten ieder een steen door de winkelruit. In deze stilte leek het wel, dat heel het gebouw was opgetrokken in glas en nu ineens stortte. Alle huizen van de lange straat gilden woedend terug: er scheen geen eind te komen aan de nagalm. Pierke schrok zo, dat hij in den blinde begon te rennen. Zijn ijzeren zoolbeslag klonk in de weergekeerde stilte alsof er een paard op hol was geslagen. En om de hoek van een straat liep hij prompt in de armen van een agent der gemeentepolitie, een man die later niet uitgescholden kwam op die stomme vlegel. Want Pierke was de kop kwijt. Had hij dadelijk gezegd, dat hij de ruit van dat moffenlokaal had gearrangeerd, dan was het zeer eenvoudig geweest. Maar hij begon te snikken en kon alleen nog stamelen, dat hij niks gedaan had. Nu moest de agent wel aannemen, dat hij hier om de hals was gevallen door een vulgair diefje, tevens ruitentikker. Etalage-diefstallen met braak namen in deze tijden van schaarste immers hand over hand toe. Daarom deed hij zijn arrestant de boeien aan en geleidde hem naar de plaats van het misdrijf. Daar schenen al enkele blauwe zaklampen van toegeschoten burens en de eerste, die zich aanmeldde, was de partijgenoot, die in het lokaal woonde.

Toen viel er niets meer aan op te lappen.

Nog dezelfde nacht was de echte weerstand verwittigd. Nom-de-Dieu, daar hadden zij het spek aan hun broek! Die snotjongen zou dadelijk door de mand vallen en dat was tot daartoe. Erger was, dat hij veel meer zou verklappen dan hij wist, want godweet wat voor geklets hij had opgevangen. Ook al wist de goe-gemeente niets bepaalds, algemeen werd aangenomen, dat er in Geutsem een verzetsgroep bestond, zelfs al had zij niet bestaan. Men wens-te zich niet voor zijn woonplaats te schamen. Bij ons in Geutsem? Ach manneken-lief, het bårst er van de weerstand! Ongetwijfeld werden er ook namen gefluisterd. Een knipoogje was genoeg om iemand aan te duiden. En nu werd heel de meute van Duitse politiehonden op de gemeente losgelaten. Wat kon er al niet gevonden worden bij mensen, die van geen kwaad wisten!

In allerijl werden papieren vernietigd of overgebracht naar onvindbare schuilplaatsen. Enkele zeer schuldige saboteurs zouden voorlopig onderduiken. De commandant beval een fluister-

campagne te lanceren en al vroeg in de ochtend trok het gerucht rond: De Duitsers zouden op grote schaal huiszoeking doen bij mensen, die als Engelsgezind bekend stonden. Opgepast voor jachtgeweren en verboden lectuur!

Ook Reinaard was gewaarschuwd. Dolf had zijn zinnen bijeen gehouden. Toen hij na het gerinkel van de ruit de ijzers van Pierke Loots hoorde ketsen, was hij op zijn gummizolen een eindje de andere kant uitgelopen en had zich al gauw verborgen in een portiek. Zodra het oploopje zich had gevormd, was hij, sigaret in de mond en lamp in de hand, er heen geslenterd en had gezien, dat Pierke Loots geboeid werd meegenomen.

Heel het Vossenhol stooft uiteen. Jef Bastiaens vertrok met de vroegste werkmanstrein naar Mechelen, zonder geheime orders achter te laten.

Toch duurde het nog twee dagen, vooraleer de Duitse politie de namen der andere Mannen van Reinaard uit het arme Pierke had geranseld en toen de huiszoekingen werden gedaan, zaten Dolf en Armand reeds als landarbeiders op een dorp in West-Vlaanderen. Het adres was hun bezorgd door een bejaarde notarisklerk met een stijf been, een van de mensen, die zij het allerlaatst voor een lid van het verzet zouden versleten hebben.

Het zware boerenwerk begon de magere studentjes al gauw te vervelen en zo trokken zij, op sleeptouw genomen door een andere deugniet, naar Henegouwen. Hier kwamen zij terecht bij een van de groepjes, waarin enkele boeven het bevel voerden over een half dozijn onervaren jongens als deze twee.

Het was niet te voorkomen, dat dit bederf de verzetsbeweging binnensloop. De pseudo-patriotten waren de schrik van afgelegene huizen en boerderijen, zij roofden en stalen ten eigen bate op rekening van de weerstand. Om zich tegenover hun onnozele volgelingen te rechtvaardigen, lieten zij hen bij tijd en wijle uit veilige hinderlaag een Duitser of een 'zwarte' neerschieten, trokken naar een ander dorp en lieten de vijandelijke weerwraak over de streek komen. Na de oorlog zouden verscheidene van deze driekleurige bandieten veroordeeld worden wegens roofmoord op onschuldige ingezetenen. Tijdens de bezetting waren zij onschendbaar, zij noemden zich Witte Brigade, Geheim Leger, Fidelio, Onafhankelijkheids Front, al naar het uitkwam.

Een goed jaar later heeft Armand voor het laatst zijn moeder gezien. Hiertoe had zij een ellendige reis gemaakt naar La Louvière, in hevige angst, dat haar pakje zou worden nagezien en afgenomen.

Hij schrok, toen hij haar zag. Voor de oorlog was zij wel nooit

dik geweest, maar toch een mollig moederke om te zien. Nu was haar gezichtje nog geen hand groot en haar hals zat vol pezen. Zij bracht hem spek en boter, waarvoor zij een paar nieuwe beddelakens had moeten verkopen. De beenhouwer van beneden had er een peper-saucisse bijgedaan voor de dappere weerstander. Dit alles terwijl hij en heel zijn dievenbende zich wentelden in het kostelijkste krachtvoer.

Gelukkig is deze wroeging hem bespaard gebleven. Ofschoon de tranen in haar ogen kwamen, bleef hij weigeren, lachte haar uit. Hij was immers bij boeren onderdak, hij at zich iedere dag stijf en het was een oprecht schandaal, maar hij kon geen spek meer zien! Daarop nam hij haar mee naar een clandestien eethuis en liet haar een heerlijke chateaubriant eten. Een paar glazen wijn brachten weer wat kleur op haar gezicht, maar na de maaltijd voelde zij zich bezwaard. Tersluiks ging hij betalen aan het buffet, opdat zij geen flauwte zou krijgen van de prijzen en vragen, hoe hij aan dat geld kwam. Hij had toen een paar duizend frank in zijn zak, zijn deel in de buit, behaald op een welgesteld echtpaar (collaborateurs, was hun gezegd) die hij en zijn makkers in de donkere laan van een villabuurt hadden aangehouden. Onder bedreiging met hun pistolen hadden zij deze verschrikte mensen beroofd van hun portefeuille, handtasje, juwelen, pelsmantel en overjas . . .

Zeker, hij had er toen wel aan gedacht zijn moeder geld te geven, maar lamendig als altijd, had hij het uitgesteld, omdat hij opzag tegen het verhoor en niet zo gauw een aanvaardbare leugen bij de hand had. Als zo iets hem nu gebeurde, zou hij op het moment zelf een verhaal vinden: hij hielp de boer bij zijn zwarte handel en verdiende er zelf ook goed aan . . . Wel nam hij zich voor haar nu en dan een postwissel te zenden, maar steeds was het geld hem te vlug ontglipt.

Een half jaar later was het niet meer nodig. Op een zonnige middag in het prille voorjaar werd zij op slag gedood bij het Amerikaanse bombardement op Geutsem, dat honderden mensenlevens kostte. Zelfs van de inboedel was niets bruikbaar overgebleven, schreef een schoolvriend, het huis was één puinhoop. Xavier, Lode en nog een paar uitblinkers van hun klas studeerden al sedert '41 aan verschillende hogescholen, zij lieten Armand hun groeten en leedwezen overbrengen. Was hij van plan na de oorlog zijn studie voort te zetten? . . .

Sedert '41, dat is nu ruim vier jaar. Enkelen onder hen zullen al afgestudeerd zijn. Als hij een van die oude makkers in de verte ziet aankomen, slaat hij liever een zijstraat in. Want waar staat

hij? Zijn ouders dood, zijn enige oom in de gevangenis voor leveringen aan de vijand en niemand, die hem helpt . . .

Hier gluurt een grijnzende saterskop om het hoekje van zijn gedachtengang en fluit een schelle wanklank door de zoete melodie van zijn zelfbeklag: Als hij maar ruim genoeg in de duiten zit, is dat alles niet zo erg, wel Armand? Hoe vaak heeft hij niet in overmoed op zijn dikke portefeuille geslagen en zich geprezen, omdat hij niemand nodig had en iedereen te glad af was? En vond hij het dan niet rustig – nu alles zo had moeten zijn – dat Mama hem niet achterna liep en aan zijn oren zaagde? Neen, dat wilde hij niet gezegd zijn! Aan wat heeft hij als 15-jarige jongen verdiend, dat zijn vader werd gedood? Heel zijn leven heeft hij niets gekend dan tegenslagen, hij is voor het ongeluk geboren. Welke jongen uit zijn klas staat, als hij, alleen op de wereld? Hoe kan iemand studeren en tegelijk zijn eigen brood verdienen? Dat is misschien mogelijk in Amerika, maar hier? Wat kan hij beginnen met zijn vier en een half jaar Athenaeum? Wellicht zou hij een hongerloontje kunnen verdienen op 'n bureau of bij de Staat, maar wie betaalt dan zijn boeken? Die hij had, zijn met zijn moeder in het bombardement gebleven. Het enige, dat hij van haar nog bezit is de foto, sleets en beduimeld van het dragen, die zij hem gaf, toen hij ging onderduiken. Het is een portret, waarop haar gezicht nog jong en gaaf is, haar glimlach nog onbezorgd, zoals hij haar gekend heeft op Bintammerveld. En heel zijn erfenis bestond uit een stapeltje Duitse kloosterleningen, dat voor evenveel bij haar wisselagent lag. De rest was verslonden door de woekerprijzen der levensmiddelen . . . Moet hij dan niet blij zijn dat Mama uit haar lijden is? Vroeg of laat zou zij geweten hebben, dat hij tegen zijn wil en met de beste bedoelingen is afgezakt tot . . .

Steeds deinst hij nog even terug voor de juiste kwalificatie. Eens heeft Bernard tijdens een hooggaande ruzie gezegd, dat de sjieke Mijnheer Dupuy met al zijn stinkende pretentie maar net zo'n stuk gevangenis-aas was als 'wij allemaal'.

Gevangenis-aas . . . Maar het is toch waarachtig zijn schuld niet! Hoe lang heeft het niet geduurd voor Dolf en hij tot de overtuiging kwamen, dat hun heldhaftige avonturen met de ware weerstand niets te maken hadden? En toen de ogen der jongeren eindelijk open gingen, waren zij opgeleid tot perfecte baanstrompers die voor niets terugschrokken, er een vet leventje van leidden, zich snel vergooiden aan vrouwen en drank. Hun commandant, de snoevende Brusselaar Léon en zijn luitenant Bernard waren tien tot vijftien jaar ouder dan het half dozijn anderen. Zij deden

altijd even gewichtig en sloegen alle bedenkingen neer met 'orders van het hoofdkwartier'. Als een buit verdeeld werd, was er altijd een belangrijk bedrag bestemd voor dat hoofdkwartier. Gevaarlijke karweitjes, waar niets bij te verdienen was, lieten zij meestal opknappen door de jongens, als bewijs van vertrouwen. Wat moeten die twee vaak gelachen hebben! Eerst tegen het einde vernam Armand, dat Léon een weggejaagde bankbediende was, die vóór de oorlog al enkele strafvonnissen op zijn boekje had. En Bernard was met hem bevriend geraakt in de gevangenis van Vorst . . .

Maar ja, toen was het oorlog en kon hij zich niet vrij bewegen. Na de bevrijding zou hij een ander leven beginnen. In afwachting maakte hij allerlei topzware plannen, waarbij de studie der medicijn hem als een zekerheid voor de geest zweefde. En steeds dacht hij aan Marie-José, met haar beleefde hij hele romans. Na de bevrijding zou hij haar eerst en vooral gaan opzoeken. Zij waren nu geen kinderen meer en konden haar vader trotseren. Hoe dikwijls heeft hij deze lompe bruuft niet vervloekt en dood gewenst. Nooit zal hij vergeten, hoe die Woensdagmiddag zijn wereldje ineenstortte.

Hij heeft niet anders geweten, dan dat hij kind aan huis was bij Marie-José. Op alle uren van de dag liep hij in en uit. Als het regende exploreerden zij samen de zolder, bij hem thuis of bij haar. Op winteravonden zaten ze in de warme keuken en deden allerlei spelletjes, tot haar Tante Célestine hem naar huis zond of Mama hem kwam halen. Dat duurde zo tot hij een lange, dunne jongen was van zestien jaar, die precies wist wat er met meisjes te doen was. Maar met Marie-José kon hij ongedwongen en als kind blijven omgaan. Zij was onschendbaar, zij stond hoog en onbereikbaar boven de zwoele verlangens van de adolescent. Hij kon nauwelijks geloven, dat zij een lichaam had als alle anderen. Bij haar voelde hij zich rein en het was, of zij hem mededeelde van haar onschuld. Bij haar droeg hij opeens een zilveren harnas en hield het vlammend zwaard gereed om haar te behoeden voor alle bezoedeling. En ook op afstand bleef haar invloed doorwerken. Als hij aan Marie-José dacht, kon hij zich niet meer opwinden aan de schunnige vertelsels, die op school werden rondgefluisterd. Bij de jacht op zotte meisjes liet hij opeens zijn makkers in de steek en schaamde zich.

En toen, die eerste Woensdagmiddag na de verhuizing, was hij in volle vaart van Geutsem naar Bintammerveld gefietst. Hij had het poortje al open, tenminste, hij weet niet beter. De fiets had hij tegen de haag gezet, maar hoe ver hij is geraakt, kan hij zich niet

juist herinneren. Opeens zag hij haar vader, die zich oprichtte van zijn werk in de voortuin. Mijnheer Herbosch zag zeer rood en hij stak zijn hand op als een verkeersagent. Nog vóór Armand kon groeten, sloegen de vals-gemoedelijke woorden hem als oorvegen in het gezicht: Nee vriend, dat moest nu maar eens gedaan zijn, zonne! Had hij dan geen jongens om mee te spelen? Zo'n grote kerel, kom-kom! Waarom ging hij niet voetballen? Ons Marie-José was vanmiddag bij meiskes op visite. Zo hoorde het ook: jongens bij jongens en meiskes bij meiskes. Hè? Allez dan. Een goeiendag aan Mama. Dag Armand!

Hij weet niet meer, of hij nog iets gezegd heeft, ook niet hoe hij is thuisgekomen. Door de verhuizing naar het appartement boven de slagerswinkel, had hij zich al diep vernederd gevoeld. Nu was hij verpletterd. Zijn bestaan had geen zin meer. Voor het eerst van zijn leven wenste hij zich dood.

Het duurde lang, voor hij uit zijn verdoving bijkwam en kon nadenken. Maar wat kon het zijn geweest? Was haar vader alleen maar slecht gezind? Of was er gelasterd en werd hij voor een vuilaard aangezien, hij die zijn harnas zo blank hield? Deze gedachte dreef het bloed naar zijn hoofd van woede. Of was hij te arm geworden voor de dochter van Monsieur Herbosch, die slapende rijk werd? Bij deze mogelijkheid sprongen de tranen in zijn ogen. Natuurlijk, dat was het. Voor die dikke protser bestonden alleen centen, centen, centen. Dat er mensenlevens verwoest werden, had niets te betekenen: centen! . . .

Dan kreeg hij weer hoop. Mogelijk was hij slechts voorlopig afgedankt, omdat zij te jong waren? . . .

Als een vogel in een kooi met drie stokjes wipte hij dagenlang in eindeloze herhaling van het een op het ander: te arm, te jong, belasterd, te arm . . .

Hadden zij ook iets aan haar gezegd, haar verboden hem nog te zien? Hoe zou zij zich nu voelen, zou zij ook verdrietig zijn, een klein beetje maar? Want zij hadden er zelfs nooit over gesproken, dat zij van elkaar hielden. Het sprak vanzelf, het was nooit anders geweest. Heel vroeger, toen zij eens met haar fornuisje speelden, heeft hij gezegd, dat zij later zouden gaan trouwen. 'Ja, dat denk ik toch ook,' had zij gezegd met een wijs knikje. Maar toen waren zij te klein om daar nu enige waarde aan te hechten: het was nog in de tijd, dat zij even achter een struik hurkte en haar broekje neertrok. Uit saamhorigheid ging hij dan tegen een boompje staan en dacht er niets bij. Omstreeks dezelfde tijd heeft hij thuis op een avond even opgekeken van zijn leg-puzzle en zeer terloops zijn huwelijk aangekondigd. Papa had iets gebromd

achter zijn gazet en door Mama werd hem ontsteld het zwijgen opgelegd, maar Armand had het al verstaan: 'Dat zou nog niet zo stom zijn,' had Papa gezegd. Daarop waren zijn ouders gaan praten over dingen, die boven zijn begrip lagen, maar hij hield toch zijn oren gespitst, omdat hij voelde, dat het betrekking had op de vader van Marie-José. Papa had het over gronden van zoveel frank de meter en over het tracé van een nieuwe weg. Er was ook sprake van een sluwe vos, die al slapende rijk werd, wat Armand deed denken aan een sprookje. Zonder te weten waarom, voelde hij zich tevreden. Hij ging slechts af op de toon van het gesprek, gelijk ook een hond gevoelig is voor de fijnste nuances in de stem van zijn meester. Er had door al die moeilijke dingen een toon van ontzag geklonken.

De eerste dagen na het onheil vroeg zijn moeder herhaaldelijk wat hem scheelde, maar hij kon er niet over praten; het was te vernederend. Hij was ongedurig, morde over alles en kreeg slechte cijfers voor zijn werk. En het duurde twee weken, voor hij zich weer dorst te vertonen op Bintammerveld, tegelijk verlangend en bevreesd haar te zullen zien. Hij fietste er heen in een grote boog, zodat hij langs haar huis zou komen op zijn terugweg. Bij het passeren van Villa Hortense wendde hij verschrikt de ogen af. De voortuin lag omgespit onder een laag stalmeest en de naam was veranderd in Avondvrede. Er woonde nu een bejaard echtpaar. Door de openstaande vensters klonk radio-muziek; een tranerige vrouwenstem zong van *amour-toujours* en *aime quand même*.

Bij haar huis was niemand te zien. Een eind verder was Guusje Leemans, de baas van Den Uil, bezig de hagen vóór het café te knippen en keek niet op van zijn werk. Als in een droom reed Armand de landweg op naar het Hoog Pad. Maar ook de leeuweriken lieten zich niet zien. Hij voelde zich verlaten; zijn vertrouwde Bintammerveld had hem uitgestoten en vergeten. Bij het dennenbosje liet hij zich van de fiets vallen, ging aan de rand zitten en liet de tranen over zijn wangen lopen.

Herhaaldelijk kwam hij terug. Zijn luttel zakgeld besteedde hij aan groseille in Den Uil, wanneer hij zeker wist, dat Mijnheer Herbosch er niet zat. Op slinkse manier wist hij dan het gebabbel van Guusje op de familie Herbosch te richten, tot hij eindelijk vernam, dat Marie-José op een dure kostschool was, ergens aan de kanten van Mechelen.

Eerst tien maanden later zag hij haar staan bij een tramhalte op de boulevard. Hij kreeg hartkloppingen en voelde zich bleek worden, maar dwong zich gewoon te schijnen en zelfs wat onver-

schillig. Al op een afstandje zwaaide hij onbevungen met zijn athenaeum-muts en toen zij herkend knikte, kwam hij, – als bij ander inzien – op haar toe en gaf haar de hand. Zij was zeer veranderd, veel groter en vooral onbeholpen. Er schemerde reeds een waasje van papperige kostschool-dikte rond haar fijn gezichtje. Vroeger hadden die klare ogen altijd rustig in de zijne gelegen en dan moest hij geloven, dat rond haar lichte krullen een kransje van hemelsblauwe bloemen was gevlochten. Nu kon hij geen seconde haar blik vasthouden. Zij keek rusteloos rond, als was zij bang betrappt te worden in gezelschap van een jongen. Ja, zij maakte het goed en zij kreeg een kleur bij alles wat ze zei. Zij was nu in Mechelen bij de Dames du Sacré-Coeur, maar zij kwam ieder weekend naar huis. O, met hem ging het ook wel. En hoe was het met Mama? Goed, goed, alles was goed. Heel het lesje van nonnen-politesse werd opgedreund. Bij haar thuis ook alles goed, ja . . . 'Gaaf ge nog wel eens naar onze leeuweriken zien?' Ze bloosde weer, lachte schuw en keek naar de grond. Zij vroeg niet, of hij eens aankwam. En hij dorst niet te vragen, of zij Mama eens kwam opzoeken, daar boven de vetsmelterij . . . Ja, zij vond het plezant in Mechelen, zij was er heel graag.

Stilte en zwerfende blikken. Wanhopig zocht hij iets te zeggen; dat minder banaal was. Op de leeuweriken had zij niet geantwoord. Zou hij durven vragen of zij nog eens aan hem dacht? Neen, dat was te straf. Of zij hem helemaal vergeten was, dan? O, daar was haar tram! Het klonk verlossend. Toen hij haar haastig de hand gaf, greep zij er eerst een keer naast en in haar verwarring boog zij met een kort rukje door de knieën, zoals haar dat geleerd was op haar pensionaat van politesse en pruderie. Wel, tot ziens dan Armand, en de groeten aan Mama. Zonder fout en de groeten thuis. Au revoir!

Het was tegelijk grotesk en verschrikkelijk. Was dit Marie-José, dit kostschool-kalf?

Maar door de vensters van het volle rijtuig zag hij ongemerkt nog even haar gezicht. Het stond zeer bekommerd en zelfs tragisch, dacht hij. Misschien werd de vorm vertrokken door de ruiten of het licht; het was een aangrijpend masker en hij kreeg er een koude rug van. Dit laatste vluchtige beeld prentte zich diep in zijn geheugen. Zelfs nu ziet hij het nog, scherp doortekend en haast bovenwerkelijk. Het hitste zijn verlangen nog meer op; hij kon geen afstand doen.

En nu wist hij het: Zij was alleen maar bang geweest, bang voor die vuile bruuft van een vader. En bang voor zonde. Gek gemaakt door de nonnen, die van een scheid een doodzonde maken. Toen

wist hij al, dat er kostschoolmeisjes bestonden, die stellig geloofden, dat zij een kind konden krijgen, wanneer zij door een jongen op de mond werden gekust.

IX

Toen de bevrijdingslegers België binnentrokken, hield niemand van de bende er nog een ideaal op na. Geen van hen dacht er aan zich te laten inlijven bij de gewapende eenheden, die nu overal werden gevormd en uitgerust. De commandant Léon was de eerste, die spoorloos verdween en de anderen volgden zijn voorbeeld, naarmate hun woonplaats vrijkwam. Bernard, Dolf en Armand bleven het laatste over. Zij drementelden achter de snelle opmars aan en hielden zich onledig met het plunderen van Duitse magazijnen of woningen van 'zwarten'. En zij voeren er wel bij.

Drie weken na de bevrijding van Antwerpen kwam Armand op een gestolen fiets in Geutsem aan. Het puin van de slagerswinkel was weggeruimd en er was een laag muurtje gemetseld op de plaats waar de voorgevel had gestaan. De meeste mensen uit de buurt kenden hem niet meer; hij moest breedvoerig uitleggen wie hij was. Dat zijn moeder in het bombardement gebleven was, maakte weinig indruk in een dorp, dat bij die gelegenheid ruim zeshonderd doden telde. Bij de kruidenier, die zijn moeder tot klant had, vernam hij, dat de beenhouwer nog leefde, omdat hij die middag juist naar het slachthuis was gegaan; de vrouw en twee van de kinderen waren dood. De notarisklerk met het stijf been, aan wie hij een sterk verhaal deed over zijn bedrijvigheid als weerstander, schreef een aanbeveling, die hem een plaats zou bezorgen bij een Amerikaanse dienst aan de haven. Nog de zelfde dag loodste hij Bernard en Dolf daar ook binnen.

In de namiddag reed hij naar Bintammerveld. Na zo lange afwezigheid en nu hij zoveel te vertellen had, achtte hij zich belangrijk genoeg om eenvoudig aan te bellen en op bezoek te komen. Hij was nu immers een man van drie en twintig jaar, die men niet meer uit voetballen stuurt. ✓

Maar dichter bij het doel kreeg hij een vage vrees voor teleurstelling en vond het beter eerst eens op verspieding uit te gaan in Den Uil.

Guusje Leemans herkende hem op het eerste gezicht. Hij sprak nu van 'Mijnheer Armand' en luisterde eerbiedig naar de heldenfeiten, ofschoon hij bij zulke verhalen wel staandebeens in slaap kon vallen. Al drie weken lang kreeg hij steeds dezelfde leugens

te horen. Zou hij zijn verder leven moeten slijten in een land vol helden? Maar dat werd ondraaglijk! Dit was al de derde vandaag. Als er nu nog een van die spraakzame patriotten moest komen, zou hij wel kunnen kotsen . . . Tjonge-tjonge was Mijnheer Armand twee jaar en een half bij het Geheim leger geweest! En gepakt geweest ook nog, amaai! En ter dood veroordeeld, oei-oeikes! Maar nog juist op tijd ontsnapt, dat was een geluk. Ja, mijnheer moest wat afgezien hebben, dat was te verstaan. Maar hij leefde nog, moest hij maar denken, en dat was het bijzonderste. Gelukkig kwam het gesprek al gauw op de buurtgenoten. Armand informeerde eerst naar enkele anderen. En hoe ging het bij de Herbosch?

De Fonne? Guusje schudde lachend het hoofd. Schei er over uit! Die was als een briesende leeuw. Tegenwoordig zei hij aan iedereen, dat hij zoop, omdat zijn dochter non was geworden. Maar Marie-José had gezegd, dat zij naar het klooster ging, omdat haar vader aan de drank was. Zoek het maar uit . . .

Armand kon het niet geloven en de stamineesbaas verhief zijn stem. Neen, nièt bij nonnen op pensioonaat! In een klooster om zèlf non te worden, begod! Hij wist het immers veel te goed. Er was me nog al wat over te doen geweest, oei-oei! In het voorjaar was ze gegaan, zo gauw ze mondig geworden was, want de Fonne had haar niet eerder losgelaten. Zou haar met de gendarmen hebben teruggehaald . . .

Armand brak het zweet uit. Dit klopte. De zesde Maart was zij een en twintig geworden.

Zij kon nog altijd terug, wist Guusje, zij was nog niet geprofest. Die kiekens kregen twee jaar tijd om hun verstand te gebruiken. Waar zij precies zat, wist hij niet. Ergens aan de kanten van Gent, had hij gehoord, en in een heel straf klooster, waar ze gelijk wilde beesten achter de tralies zaten.

Weer vielen al zijn verwachtingen ineen. Met de beste voornemens was hij uit de oorlog gekomen. Hij had toen vijf en dertig duizend frank bijeen en nog wat geroofde juwelen. Hier van zou hij gemakkelijk een jaar kunnen leven en zijn examen halen voor de Centrale Jury.* Op een zolderkamertje desnoods en dan wroeten van vroeg tot laat. Intussen, had hij berekend, zouden Marie-José en hij door geen geweld meer te scheiden zijn, en eens, dat hij tot de universiteit was toegelaten, zou de oude Herbosch, die immers slapende rijk was geworden, over de brug moeten komen voor zijn medische studie.

* In Nederland: Staatsexamen.

De eerste dagen kon hij niet toegeven, dat alles verloren was. Hij zou haar schrijven en ontwierp een brief, die een steen zou doen smelten. Aan het slot boekte hij zijn zekere ondergang op haar rekening, in geval zij hem zo wreed zou verstoten.

Maar hij wist niet eens haar adres. Wel wist hij, dat zij zo'n hete brief toch niet in handen zou krijgen. Zo'n klooster met tralies was immers nog erger dan een gevangenis. Zou hij proberen haar te zien? Ook dit zou natuurlijk geweigerd worden. In nonnentaal zou het heten, dat haar onschuld tegen alle wereldse verzoeking en slechte gedachten moest beveiligd worden. Hij verloor zich in fantasterij en werd belachelijk. In ernst overwoog hij er heen te gaan in meisjeskleren en zich aan te dienen als een nicht. Maar zij zou misschien van schrik gaan gillen en heel dat klooster overhoop zetten, als zij opeens zo'n lange staak van een nicht te zien kreeg. Zou hij Tante Célestine op zijn hand kunnen krijgen? Dan zou er iets te bereiken zijn. Hij prevelde haar reeds de boodschap voor, die zij zou overbrengen. Ach neen, die tante was ook weer zo'n kwezel, zij zou eerst de pastoor raadplegen. En hoe zou hij haar kunnen bereiken zonder tegen de Fonne aan te lopen? Als die vent een grote smoel opzette, zou hij hem op de plaats zelf kunnen vermoorden.

Weinig kon hij toen vermoeden, dat Mijnheer Herbosch hem dadelijk aan het hart zou hebben gedrukt als een laatste hoop.

Aangewezen op het gezelschap van Dolf en Bernard zette hij ongemerkt het oude leventje voort. Dolf woonde bij zijn ouders, hij zou in de garage bij zijn vader gaan werken, zodra zijn betrekking bij de Amerikanen afliep. En Bernard wist iets beters dan een zolderkamertje. Op het Zuid had hij onderdak gevonden in de Taverne Gaby. Als gewezen verzetsman was hij zelfs met enige geestdrift binnengehaald door de waardin, een weduwe, wier twee dochters zich voorlopig schuilhielden op de buiten, uit vrees, dat haar koppen zouden kaalgeschoren worden, omdat zij naar de smaak van de buurt wat al te vriendelijk zouden zijn geweest voor de Duitsers.

Armand kon hier ook terecht en kreeg een lichtloze slaapkamer, overpropt met salonnerige prutsmeubeltjes, dikke vloerkleden, langharige vachten, slappe sierpoppen op zijden donskussens, zoet-gekleurde struisveren in vazen, grote roze strikken en blote juffers in klatergouden lijsten. Alles leek even stoffig en week; het was of hij sliep in een reusachtige poederdoos.

De mannen van de weerstand werden niet zuinig vertroeteld door de struise madam, die zij de douairière noemden, omdat zij

op de eerste aanblik deed denken aan een vervallen grootheid, en door 'matanteke', haar zuster. Ook werden zij suf gepraat over de afwezige dochters, toonbeelden van kinderliefde, vrolijkheid en vlijt. En deze arme schapen waren nu overgeleverd aan de wraakzucht van de jaloerse madam uit Café Adlon aan de overkant, een scheel serpent, dat wel zo lang zou gestookt en gelasterd hebben, tot de meisjes waren gepakt, als zij niet intijds weg waren geweest. Het bewijs was immers geleverd. Daags na de bevrijding, toen de douairière even op de stoep stond, was die van de overkant op een vinnig drafje komen aanzetten: 'Ik zou maar oppassen, Madame!' 'Voor wat alstublieft, Madame?' 'Voor de Witte Brigade.' 'En waarom, Madame?' 'Voor al die Duitsers, die bij jullie kwamen.' 'Bij jullie kwamen toch ook Duitsers.' 'Maar nogal wat minder dan bij jullie!'

De eerste keer vond Armand het een smakelijk verhaal, maar na enkele dagen begonnen zijn oren ervan te tuiten. De dialoog bleef dezelfde, maar de gebaren en de mimiek werden steeds uitgebreid en verfraaid: Hoe dat loeder was komen aanlopen, hoe scheel zij had gekeken, op welke toon zij dit had gezegd en wat voor snuit zij had getrokken bij dat. En toen zij wegliep had zij heel gemeen gelachen, juist gelijk de Heks van Sneeuw witje.

Hij kon er niet veel belang in stellen, want hij beschouwde zijn verblijf in dit ontmantelde kietelkotje als iets zeer voorlopigs.

Het duurde niet lang, of Bernard en hij vonden Amerikaanse relaties, waaronder zelfs mannen van de Military Police, die zij in Taverne Gaby uitnodigden. Het werd een gewoonte en dit scheen een soort vrijbrief te vormen. De tijd van straatschandalen en van arrestaties op last van de buurvrouw scheen voorbij en de heethoofden uit het buurtje hadden reeds ervaren, dat hun Amerikaanse bondgenoten gevaarlijk konden worden, wanneer er aan hun girl-friends werd geraakt. Zo kwam het, dat Ons-Yvonne en Ons-Léopoldine op zekere avond weer thuis waren.

Zij waren niet mooi en voor Armand ook niet jong. Wel hadden zij een goed figuur en hoge, harde boezems. Daarbij waren zij smaakvol gekleed en tot in de puntjes verzorgd, zij kenden alle knepen van het vak en wisten zich begerlijk te maken.

En zij waren zeer dankbaar. Armand en Bernard werden bij voortduring beloond, al naar het uitkwam door Yvonne of door Léopoldine. Uiterlijk was er geen onderscheid, maar heimelijk was Armand, de schone jongen, hun beider favoriet. Omdat de liefde niet steeds van één kant kon komen, loodsten de heren nu met opzet zo veel mogelijk Amerikanen binnen.

Weldra vloeide er van het middaguur tot laat in de nacht een

lieflijk beekje van dure dranken, zodat de zaak veel meer voor-
spoed kende, dan onder die kale moffen, waaraan deze dames
altijd zo'n hekel hadden gehad. En achter de gordijntjes klapten
zij in de handen van pret, omdat die schele van de overkant zo
groen zag.

Armand was toen reeds lang geen vreemdeling meer in dit oer-
woud der liefde. Vroeger had hij na elk triest avontuur wroeging
gehad om zijn bedrog jegens Marie-José en goede voornemens ge-
maakt. Nu vroeg hij vergeefs voor wie hij zich moest schamen
en was reeds ten halve bereid haar de schuld te geven. Maar boven
alles uit schetterde zijn woede tegen die schurk van een Herbosch,
die alles bedorven had en haar tenslotte door zijn gezuip naar het
klooster gedreven.

In al dit bedrijf ging hij met volle vaart door zijn spaargeld.
Maar aan de haven waren zaken te doen en wel in het groot.
Ieder, die in het bezit werd gevonden van legergoederen, al was
het maar een pakje sigaretten, kon gestraft worden, maar heel
het land en alle huiskamers walmden van Camel en Lucky Strike.
Zij stalen eerst in het klein, tot zij kennis hadden gemaakt met
enkele sieraden van de M.P., die hadden toe te zien op haven-
diefstallen. Daarna kwam het voor, dat zij de sigaretten aan de
man brachten, bij honderdduizenden. Kostbare, gestroomlijnde
vulpenhouders, in Europa nog onbekend, verdwenen met kisten
tegelijk. Hierbij had Armand aller bewondering gewekt door de
fraaie list, die hij had bedacht om de vracht veilig langs de con-
trole-post te smokkelen. Deze was opgesteld aan de poort, die
heel het havengebied afsloot en bewaakt door onkreukbare man-
nen onder aanhoudend toezicht van officieren. De kisten werden
geladen op de politiewagen, maar deze zou nagezien worden,
want ook de bewakers werden bewaakt en de M.P. had als regel
niet tot taak goederen te vervoeren. Welnu, Bernard en Dolf
werden met handboeien aan elkaar geketend en zij trokken het
gezicht, dat bij de situatie paste. In triomf werden zij voorgereden
bij de controle-post. Twee dieven gepakt! En hun buit in beslag
genomen!

Ook de officieren kwamen kijken en knikten waarderend bij deze
goede vangst. Dat was *swell!*

Zo won Armand stapels geld. Vergeefs trachtte hij wat opzij te
leggen, want hij dacht nog altijd aan studeren. Telkens viel de
volgende buit in een portefeuille, die al akelig dun werd. De
avonden in Taverne Gaby, hoewel lang niet goedkoop, waren
nog het ergste niet, want zijn rusteloze Amerikanen wilden rijden
en rossen, alles tegelijk genieten en sleepten hem mee naar de zeer

dure spelonken, waar de serveusen zich uitkleeden. Na drie glazen met een giechelende bar-meid op de schoot, kon hij niet meer rekenen en vlogen de biljetten uit zijn zak. Op katterige morgens verwenste hij zich, sloeg zich voor het hoofd en in zulk een stemming stond hij wel eens te aarzelen voor de winkel, waar hij vroeger zijn leerboeken kocht. Maar er waren redenen genoeg tot uitstel. Eerst moest deze tijd tot bedaren komen. Hoe zou hij studeren onder de V-bommen, waar kon hij zich afzonderen? Ook in Taverne Gaby was men naar de kelders gevluht. Er waren drie afgesloten ruimten, waarvan de grootste voor de vier vrouwen was bestemd. Maar door de opwinding van het gevaar schenen de gezusters nu eerst echt dol geworden. Tevoren hadden zij zich altijd nog laten uitnodigen, al was een knipoogje gewoonlijk voldoende. Nu was het niets bijzonders meer, wanneer hij uit zijn slaap werd gewekt, doordat in het donker een soepel lichaam tussen zijn lakens kwam gegleden, en dan moest hij maar raden wie het was. Het kon hem trouwens weinig schelen, zolang het niet matante was of de douairière zelf, die wellicht een guitigheidje hadden bedacht om hem belachelijk te maken. De meisjes hadden immers groot plezier om Bernard, die op een dronken avond – zeer tersluiks, naar hij dacht – de 52-jarige matante had verleid, zonder veel moeite overigens. Hij geloofde nog steeds, dat zij het niet wisten, hij bleef tenminste doof voor al hun toespelingen en dit was juist het grappige . . .

Ook kwam het een paar maal voor, dat Yvonne (of Léopoldine) al bij Armand lag en dan in een gesmoord lachje 'Oc-cu-pé!' zei, wanneer de andere bij vergissing eveneens heul kwam zoeken bij hem.

Zolang hij in hun gezelschap was, kon hij veel vergeten, voelde zich vrolijk en liet zich zonder grote beklemming afglijden. Hij zou immers zelf bepalen, wanneer deze deugnieterij moest gedaan zijn. Opgevoed in de strengheid van een degelijk Vlaams gezin, wist hij, dat dit wereldje hem vreemd was en het altijd zou blijven. Het verbaasde hem steeds opnieuw, dat er zulke huishoudens konden bestaan. Als hij aan zijn moeder dacht, kon hij de douairière, matante en de twee bed-engelen geen menselijke wezens meer noemen. Dit moest een andere diersoort zijn, die er bedriegelijk veel op geleek. Want het vreemdst van al was, dat dit leventje voor deze vrouwen een regelmatig handwerk scheen te zijn, een stiel gelijk een andere. Zij waren een paar lieve meiden, altijd even goed geluimd, steeds op een grapje uit en bijwijlen zelfs geestig. En wat hij aanvankelijk niet geloven kon: hun vrolijkheid was geheel natuurlijk en ongedwongen. Na en-

kele maanden moest hij zelfs toegeven, dat deze mensen van elkaar hielden, zoals hij dat tussen familieleden zelden had beleefd. Zeker, in het café waren zij even gevaarlijk als bedwelmend. Zakelijk, maar zonder enige boosaardigheid kittelden zij de klanten hun laatste geld af op de manier van de slager, die welgemoed een beest de hals afsnijdt en zich vermeit in de vreugde van zijn arbeid. Werkelijk, zij waren zich niet van veel kwaad bewust. En buiten bedrijf waren zij vol goedheid des harten, bij gelegenheid zelfs fijn van gevoel. Zij waren royaal met hun zakgeld en bedachten de liefste verrassingen, zowel voor elkaar als voor hun beschermheren. Eens, toen hij een sentimentele dronk had en over zijn moeder sprak, stortten zij eerlijke tranen over haar schamel portret. Die nacht stalen zij de oude foto uit zijn portefeuille, lieten haar gauw opnieuw trekken en futselden haar ongemerkt weer op haar plaats. Op zijn verjaardag, een week later, kreeg hij als geschenk een onberispelijke vergroting op fluwelig papier, kunstig bijgewerkt en afgesneden, zodat alleen het gezicht en een deel van het kapsel te zien waren. En het was gevat in een zilveren lijstje van verrassende eenvoud. Op het eerste gezicht was hij diep geroerd, ja zelfs geschrokken, omdat het oude, vervaagde beeld opeens zo groot en levend was geworden. Zij zagen hem doodsbleek worden en onmiddellijk barstte een concert van geweën los, gevolgd door een kuspartij zonder eind . . . Ook in bed waren zij los van alle berekening en genoten hevige, als de gezonde sterke beesten die zij waren. Armand, die nu eenmaal steeds de grand-seigneur moest uithangen, was in de eerste dagen eens hard op zijn plaats gezet. Want hij had zich bezwaard gevoeld en had de gewezen diensten willen belonen. Wát? Een vlaai om zijn oren kon hij krijgen! Nooit ofte nimmer zouden zij voor dat plezierke van wie ook iets aannemen. Zij deden het louter uit goesting en alleen wanneer het manneken hun aanstond. Waar zag hij hen voor aan?

Taverne Gaby was dan ook naar de strikte opvatting geen bordeeltje. Het was zelfs niet helemaal een bar en ook weer geen normaal café. Voor het een was het te wuft, voor het ander te nuchter en te groot. De dienst beperkte zich tot de gelagkamer, die altijd voor ieder toegankelijk was. Wel gingen daar op stille ogenblikken de handtastelijkheden zeer ver, maar de douairière was er trots op, dat zij er geen salonneke op na hield. Er was geen enkele gelegenheid om zich af te zonderen. Overigers waren de meisjes volkomen vrij. Op hun uitgaansavonden, uiteraard steeds in gezelschap van een uitverkoren klant, konden zij buitenshuis doen wat zij wilden, als zij maar voorzichtig waren. Bernard en

hij vormden een uitzondering; zij waren huisgenoten, wat de zaak natuurlijk zeer veranderde . . . Ook behoefden de meisjes niet tegen hun zin te drinken; voor hen bestond de 'gobelet', een cocktail-glas, gevuld met een op champagne gelijkend drankje, een onschadelijk siroopje met spuitwater, waarop voor het oog nog een stukje citroenschil dreef. En weer kon hij de parallel doortrekken. Buiten de zaak en zonder enige noodzaak konden zij met de strafste cognac de sterkste kerel onder de tafel drinken, want zij hadden een ijzeren gestel. In de bar echter hielden zij zich gewoonlijk aan de onschuldige, maar dure gobelet. Ja, zolang de koestering duurde, ging het wel. Maar in ogenblikken van eenzaamheid en onder invloed van de naargeestige stad, de puinhopen en de met allerlei afval dicht gemaakte venstergaten, kon hij niet langer verstopperje spelen met de werkelijkheid en zag hij het grote gevaar als een schaduw aan zijn hielen. Eens bleef hij in stomme verbazing op straat stilstaan, toen hij voor het eerst eraan dacht, wat een wonder het eigenlijk was, dat hij nog niet in de gevangenis zat, als de vulgaire dief die hij was. Want nu viel er niets meer goed te praten, nu kon hij zich niet meer verschuilen onder de mantel van het vaderlands verzet. Hoe verontwaardigd had hij zich gevoeld, toen daar in Wallonië zijn makkers hadden ontdekt, dat Léon en Bernard, die op de jongens altijd zo'n verheven indruk hadden gemaakt, slechts een paar gevangenisboeven waren! En nu was hij geen haar beter . . . Hij moest dankbaar zijn, dat hij er steeds doorgerold was en er een eind aan maken. Het was de hoogste tijd; er moest iets gebeuren! En het gebeurde, een paar dagen later. 's Avonds was hij vroeg naar bed gegaan, omdat hij zich griepigerig voelde. 's Morgens werd hij wakker met harde koorts en een doffe pijn in de liesstreek. Er kon geen twijfel zijn; het was maar al te duidelijk. Bijna moest hij braken van angst en geruime tijd bleef hij roerloos liggen met de koude daver op het lijf. Als opgeschoten jongen was hij eens in een kermistent geweest, waar de gevolgen van deze ziekten op de gruwelijkste manier waren uitgebeeld in fel-gekleurde afgietsels van was. Hij was er een beetje onwel van geworden. Nu stonden deze visioenen van etter en verrotting hem weer dreigend voor ogen. Hij zag zich reeds voor het leven verminkt. Eindelijk riep hij Bernard te hulp, die eerst aan zichzelf dacht en zijn lach wel kon houden, tot hij gauw even bij de dokter was geweest en gerustgesteld. Die dag was er een afspraak met de Amerikaanse bentgenoten, die hem kwamen afhalen met hun wagen. Toen zij hoorden wat er met Old-Armand aan de hand was, brulden zij als wilden, sloegen hem bemoedigend op de

schouder en probeerden zijn angst weg te spotten. Zo'n ongelukje had tegenwoordig niets meer te betekenen, het was immers met een paar dagen weer in orde! Of kon hij zo lang niet wachten? Zij lieten er geen gras over groeien, voorzagen zich van twee flessen Rémy Martin en namen hem in hun wagen mee naar een Amerikaans hospitaal, waar zij kennis hadden aan een dokter, die heel de dag niets anders behandelde. De dikke 'doc' had een ronde, kale en zuiver Duitse kop. Hij glimlachte lief tegen de cognac, gunde het mankement één vluchtige blik, gaf hem medicijnen en zei hoe hij zich te gedragen had, alles in twee minuten. En inderdaad, na vijf dagen van hoop en vrees werd de patiënt kiemvrij verklaard in ruil voor nog twee flessen van het zelfde merk.

'Tot de volgende keer!' zei de doc bij het afscheid.

Intussen was er enige beroering geweest in Taverne Gaby. De meisjes, door een grijnzende Bernard gewaarschuwd, rekenden snel uit, dat één maal twee in dit geval wel eens drie zou kunnen zijn. Na dringend gefluister besloten zij matante in vertrouwen te nemen en haar de eerste stoot te laten opvangen bij Mama.

De douairière wrong haar handen, rukte aan heur haar, schold hen vreselijk uit, brak af midden in een woord en drukte snikkend heur arme schaapkens aan haar boezem. Inmiddels had zij begrepen, dat de goede faam van Taverne Gaby op het spel stond. Zij zette haar hoed op, sloeg een glas cognac binnen voor de schrik en dreef haar angstige dochters voor zich uit naar de dokter. En het viel nog mee, want alleen Yvonne moest voorlopig uit de circulatie genomen worden.

Bij al deze drukte was het nauwelijks een gebeurtenis, dat Armand niet terug was gekomen na zijn bezoek aan het militair hospitaal. Door Bernard had hij zijn koffers laten halen, onder voorwendsel dat hij naar een ziekenhuis ging. Maar op uitnodiging van Dolf was hij meegegaan naar diens ouderlijk huis en kreeg een bed in een rustig hoekje van de kelder. Hij had een stevige griep, wel te verstaan, want de familie Van Laarhoven was nog een beetje ouderwets . . . En de laatste twee dagen scheen de kelder een formaliteit te zijn geworden. Er kwamen geen bommen meer, maar men kon niet weten.

In deze huiselijke omgeving en onder invloed van Madame Van Laarhoven die hem rustig bemoederde, genoot Armand van de overtuiging, dat hij nu eens en voorgoed was wakker geschud. Hoe zeker was hij van zichzelf! 'Till next time!' had de dikke dokter gezegd, maar het zou verdomme niet waar zijn! Soms was hij zelfs blij, dat hij zo had moeten zijn, ondanks de vernederin-

gen, die hij met een zuur lachje had moeten slikken. Deze waarschuwing had zijn levenswijze grondig veranderd. Nu was hij er eindelijk bovenop.

Weer droomde hij van zijn zolderkamertje. Er stond nog een voordelig zaakje met autobanden op stapel, maar dit zou zijn laatste slag zijn! Van dit geld ging hij zuinig leven en werken voor zijn examens. Uitvoerig besprak hij zijn plannen met Dolf en vóór hij het wist, was hij al aan het zedepreken, wilde als goede, trouwe vriend ook hem tot een beter leven brengen. Hij werkte met sombere voorspellingen: Tot nu toe hadden zij een waanzinnig geluk gehad. Maar ééns zouden zij tegen de lamp lopen, dat was een wiskundige zekerheid. En Dolf moest aan zijn ouders denken, die brave mensen zo iets niet aandoen. In ieder geval: *zijn* besluit was genomen. Morgen ging hij meteen zijn boeken bestellen.

Dolf nam het zeer koeltjes op. 'Boeken?' vroeg hij. 'Dat is niet nodig. Neem die van mij maar; ik heb ze nog allemaal. Wacht maar een ogenblik.' Hij stond op, maar ging lachend weer zitten. 'Och ja, dat is waar ook. Eerst moet de buit van die autobanden binnen zijn, is 't niet?'

Na de autobanden waren het nylon-kousen, die zijn lege zakken weer kwamen vullen. En in de uitbundige stemming van dat ogenblik trok hij, ruim twee maanden na zijn vertrek uit Taverne Gaby, naar De Drij Keuningen, omdat hij die lompe koe van een Angèle zo mooi en pikant vond . . .

Zo heeft hij weer een studiejaar verspeeld en nu zit hij hier te bibberen als een zieke hond op een bank voor baliekluvers aan de Scheldekant.

X

Hij daalt de zelfde trap af en steekt de Jordaenskaai over. Enkele schreden verder, ziet hij toevallig het naambordje van de Burchtgracht.

Hier had hij vannacht dus heen gewild volgens Sooike Proos, om onderdak te zoeken bij een van die madammen. Zou hij het werkelijk gedaan hebben, als die brave mensen hem niet hadden tegengehouden? Neen, toch! Het was natuurlijk maar zwans zei Sooike . . .

Maar laat hem eens kijken, bij wat voor wilde beesten hij zou beland zijn. Al in jaren is hij hier niet meer geweest en hij wil die

galerij van rare portretten nog wel eens zien. Ongemerkt kruipt er een beschermend lachje over zijn gezicht. Hier kan ook de ellendigste man zich voor enkele ogenblikken een pacha voelen. Wat zou tegenwoordig het tarief zijn? Voor de oorlog was het twintig frank geweest, naar men zei. Zij zullen het druk hebben gehad met al die Duitsers. Zou dit bedrijf ook onder collaboratie vallen? Levering van liefde aan de vijand . . .

Hier zitten er drie, vier, venster aan venster, zij wenken hem om beurten vriendelijk binnen. Een steekt haar tong uit en laat de punt heen en weer spelen. Aan de overkant wordt hard op de ruit getikt. Deze herkent hij nog van vijf of zes jaar geleden, toen hij eens met een troepje durvers van het atheneum, allen even bang als baldadig, hier langs trok . . . Maar wat een lelijke, dikke padden allemaal; wie komt er in godsnaam nog kijken naar al dit vet varkensvlees? Toch ziet hij, wat verderop, een Amerikaan, die in smetteloos uniform met scherpe vouwen in de broek als een zak over de vuile raamdorpel ligt. Zijn bovenlijf steekt door een los raampje in het grote venster naar binnen.

Armand gluurt even langs hem heen. Wel, dit ziet er wat beter uit, tamelijk jong nog en slank, maar afgetakeld en ziekelijk . . . Het volgende venster is onbewaakt; op een laag tafeltje in een hoek bij het raam ziet hij een goedkoop kerststalletje, compleet met schaapjes, herders en koningen. Ja, deze dames hebben algemeen de roep, dat zij zeer godsdienstig zijn, geld offeren en kaarsen laten branden bij de Christuskop van Da Vinci in de kathedraal of bij het Mariabeeld in het kapelletje aan de Schoenmarkt . . . Op enkele plaatsen zijn de gordijnen dicht geschoven. 'Occupée', grinnikt hij, 'Sous presse.'

Het begint hem te vervelen; hij kijkt op naar de schurftige huizen. Onder al dit vuil en verbladderd pleisterwerk moeten fraaie, oud-Vlaamse geveltjes schuilgaan. En zij hebben hun eerbiedwaardigheid nog niet geheel verloren. Zij lijken deftige, maar berooide poorteressen in een armzalig hofje voor ouden van dagen, trots en verbitterd door het verval en de ontering, die zij machteloos moeten dulden. Want hun adelsbrieven zijn oeroud. Dit moet de eerste straat van Antwerpen zijn geweest, opgetrokken langs de slotgracht van het Steen, in de schaduw van de veilige burcht. Honderd dertig jaar geleden woonde hier Hendrik Conscience temidden van brave, kleine burgers. De rijweg was toen nog open water en de kleine Hendrik is er eens ingesprongen om zijn tamme kraai te redden . . . Wist hij maar welk huis het is.

En daar, een eindje voor hem uit, slentert ongetwijfeld een van de beschermers. Om hem bemoeien de vrouwen zich niet, hij be-

hoort tot de trots van dit legertje, vreet mee van de afval. Een klein, tenger kereltje, maar gevaarlijk genoeg om te zien. Het toppunt van boeven-chic: bruine lakschoenen met veel wit erop, kanariegele handschoenen met zwarte strepen op de rug en een hoed van het lichtste beige. Hij wiegt de heupen en heimelijk golft door heel dit nietig lijfje het trage sluipen van een roofdier. De opvallend kleine voeten worden geruisloos neergezet. Een verticaal reptiel . . .

Dan opeens, haast ongemerkt, heeft hij zich omgekeerd en komt Armand tegemoet. Een Spanjaard, een Italiaan, of nog Zuidelijker? Dat gezicht heeft de kleur van geölied palmhout en de blauwe kaken hebben een purperen waasje van dik-opgelegd poeder. Een pruilende mond met volle lippen; zijn zij geverfd? Naast de oren groeien reepjes haar met naar voren omgebogen puntjes; vrouwen noemen dat *accroche-coeurs*. Maar het afschuwelijkst zijn die dofzwarte ogen, zij staan verkeerd, het een wat hoger dan het ander en als zij Armand vluchtig aankijken, ziet hij, dat er niet de minste schijn van leven in zit. Een duidelijk getekende . . .

En deze hier, uitgestald voor een laag venster, moet de schoonheidskoningin van de Bloedberg zijn. Zij is blond als nieuw touw, heeft een scherp gezicht en dwingende katogen. Haar rok is ver boven de knie getrokken en de blote benen steken in halve Russische laarzen van rood leder. En zij is bepaald onvriendelijk. Met een nijdig rukje van haar hoofd beveelt zij hem binnen te komen, tegelijk slaat zij met een dun rijzweepje op de schacht van een laars, zo striemend, dat hij de tik op straat kan horen. Even waren zelfs haar wreed-gekleemde tanden te zien. Dit vreemd gebaar verrast hem zo, dat hij struikelt over zijn eigen voeten en even staat te wankelen. Ondanks alles voelt hij zich wat gekriebeld, maar vooral nieuwsgierig . . . Zal hij? Natuurlijk, alleen om een praatje! Een flinke fooi geven en haar laten vertellen. Lelijk is zij niet. En dat zweepje! . . . Maar hij loopt door, treuzelend en steeds kijkend. Dan rukt zij haar grimmige ogen van hem los en draait vol verachting haar hoofd in de andere richting. Zo ziet hij nog heel even de verkeerde kant van haar gezicht. Er loopt een dik en gerafeld litteken van de jukboog bij het oor, dicht langs de kaaklijn, naar de punt van de kin . . .

Dat heeft maar weinig gescheeld of haar hals was afgesneden, denkt hij en weer vlamt zijn nieuwsgierigheid op. Het volgend ogenblik loopt er een koud golfje over zijn rug en zonder te weten waarom, kijkt hij verschrikt achter zich. Daarginds, het hoofd met de tropische hoed in loerende houding om een hoekje, heeft

de souteneur al zijn bewegingen gevolgd. Er kan geen twijfel zijn, want nu wordt het hoofd schielijk weggetrokken. Nog eens krijgt hij een bang voorgevoel en moet geloven, dat hij hier uit geheimzinnige verte gewaarschuwd wordt voor een naderend onheil.

En nu is het genoeg. Er is nog een verlengstuk aan deze galerij, de Palingbrug, maar nog vóór het Vleeshuis slaat hij haastig rechtsaf, boos op zichzelf. Wat doet hij ook in deze luizenbuurt? Heeft hij geen andere zorgen dan het litteken en het zweeppje van zo'n verloederd wijf?

In enkele schreden staat hij weer op de kaai en ademt vrijer in het wijde licht van de rivier. Na de opwinding van de laatste ogenblikken voelt hij opnieuw zijn zieke lichaam, zijn hoofd, dat aanvoelt als gekookt, de schroeiende holte van zijn maag . . . Een leven, als hij de laatste twee, drie jaar heeft geleid, moet wel de sterkste kerel slopen, denkt hij nu. Zou hij nog wel kunnen studeren? Wel, vandaag zeker niet. Voor ontbijt heeft hij drie glazen bier gehad. Zo leeft de verstokte dronkaard . . .

Het speelt half twee op de Lieve-Vrouwetoren. Hij zou iets moeten eten, iets lichts, gekookte vis, bijvoorbeeld. Hij denkt aan tong met garnalensaus, en overlegt reeds naar welk restaurant hij zal gaan, tot hij zich zijn platte beurs herinnert. Eigenlijk heeft hij ook geen honger.

Zonder er bij te denken steekt hij een sigaret op. Zij smaakt hem als vergif en na twee halen gooit hij haar weg. Zijn besluit is genomen: hij neemt de tram en gaat een paar belegde broodjes eten aan de statie. Nog liever ging hij zonder iets naar bed. Wat zou 't heerlijk zijn een vrij onderkomen te hebben, waar hij op dit uur zou kunnen gaan slapen zonder een hoop leugens te moeten verzinnen om van die vervelende wijven los te raken. En dat zou hij kunnen hebben, maar de drijdubbele ezel moest en zou naar De Drij Keuningën, of zijn levensgeluk er mee gemoeid was . . .

Weer droomt hij van zijn zolderkamertje. Hij ligt in een romantische omgeving, in een stil, oud binnenhofje, iets in de geest van het Sint-Nicolaasplaatsken of de Vlaaikengang, waar hij tussen arme kunstenaars zal wonen. Een potkacheltje, een lange, stenen pijp, een dikke kamerjas, vilten pantoffels en eenzaamheid. Heel de dag over de boeken en toekomen met vijftig frank per dag . . .

In de lunchroom blijft hij aan de toonbank staan. Aan één broodje heeft hij genoeg; het bekomt hem zelfs niet goed. Er zijn spiegels aan weerskanten van de zaal en zo ziet hij, schuin achter zich aan een der tafeltjes, een knap, jong meisje, eenvoudig en goed gekleed. Zij waant zich onbespied en kan haar ogen niet van hem afhouden. Hij voelt zich gestreeld, want zij is duidelijk van de

betere soort en zeer de moeite waard. Maar hij is te veel onder de druk van zijn ellende om er op in te gaan. Hij kijkt naar zijn eigen spiegelbeeld en neemt in gemaakte verstrooidheid zijn hoed af om te zien hoe zijn haar zit. Zijn gezicht is wat egaal-rood opgelopen, wel niet van gezondheid, maar het lijkt toch fris. En zijn haar zit altijd goed. Hij draagt het vrij lang en bestudeerd slordig, want het heeft een natuurlijke golf van grote bekoring, juist genoeg om niet vulgair te zijn. Het tooit zijn hoofd als een staatsie-helm van het matste blond, iets genuanceerd van tint. Het gezicht van deze schone jongen is mannelijk en nobel van lijn, maar het is vooral zijn haardos, die hem voltooit tot een jonge Helleen van antieke sculptuur. En al de vrouwen, die hij heeft gekend, konden niet zwijgen over zijn bovenmatig lange wimpers. Sommigen moesten zelfs eens goed kijken of zij niet waren opgeplakt, als bij de filmsterren.

Het lieve meisje staart nu roerloos en verheerlijkt. Bernadette bij de grot van Lourdes . . . Wat een toeval, dat hij haar zo ongemerkt in de kaart kan kijken. Maar hij gaat er nu eens niet op in, zal haar niet eens aankijken bij het weggaan . . .

Toch is de verleiding sterk en haastig raapt hij bezwaren bijeen. Zij is wel mooi, maar toch niet het genre, waarvan hij droomt. Zijn maag is van streek; hij voelt zich lusteloos en dom, ongewassen en kleverig, niet zeker van zichzelf. Het hindert hem zo al, dat hij niet geschoren is . . . Tegen haar stoel staat een fraaie boekentas van roomkleurig leder en naast haar bordje ligt een boek, dat er wetenschappelijk uitziet. Wellicht is zij een studente en waar staat hij dan! Een snotaap van het athenaeum . . . Al jaren heeft hij niet te doen gehad met meisjes van goeden huize; hij weet niet eens hoe haar aan te spreken, in het Frans of in beschaafd Nederlands. Vóór de oorlog was „schoon Vlaams” eigenlijk sjieker, het klonk intellectueel en het sloot van zelf in, dat men ook de andere taal beheerste. Maar sedert de Duitse bezetting is het schone Vlaams sterk gedevalueerd. Neen, hij laat het zo. Eens zien of hij nog iets over zichzelf te zeggen heeft.

Deze overwinning wekt hem op tot grotere wilskracht. Hij gaat tóch naar Bintammerveld! De schop kan hij immers nog eens in bewaring geven als reisgoed in de hal van het station. De rit in de frisse lucht zal hem goed doen. En wie weet . . . Ach neen, hoop is er niet; hij wil slechts zeker weten, of hij zich in het donker niet van plaats heeft vergist. Anders blijft de gedachte aan dit verzuim hem steeds door het hoofd spoken. Heeft hij zich eenmaal overtuigd, dan kan hij zich dadelijk er bij neerleggen dertig duizend frank te hebben verspeeld, al is het God geklaagd.

Tot nu toe heeft hij op dit gebied altijd geluk gehad. Geluk? Een *succes-fou!* Zou deze tegenslag ook een voorbode zijn van veel grotere rampen? Wanneer een speler in Monte Carlo aanvankelijk grof geluk heeft, dat onbegrijpelijk lang aanhoudt, is hij geneigd zich voor een uitverkorene te houden. Of hij gaat in alle ernst geloven aan zijn „systeem”. Maar oude bankratten spreken dan van een „*écart*”, een afwijking, die onvermijdelijk gevolgd wordt door een of meer andere van even onwaarschijnlijke *déveine*. Het evenwicht wordt altijd hersteld. En zijn eigen *écart* heeft al veel te lang geduurd. Misschien is op dit ogenblik reeds het kleine toevalletje geboren, dat hem hangen zal . . .

Hij rijdt door de stilste straten en de beweging doet hem lichame-lijk goed. Onwillekeurig dwalen zijn gedachten weer naar de vrouw met het litteken. Dat zweepje was natuurlijk *chiqué*, aanstellerij om Amerikanen of Engelsen te lokken. Volgens hetgeen hij ervan gelezen heeft in Parijse romans of in half-wetenschap-pelijke boeken over dit onderwerp, zouden in die landen vele mannen hun hoogste genot vinden in het geselen van een naakte vrouw. Om omgekeerd, in zichzelf te laten ranselen. Het kent de geleerde woorden, zowel voor het een als voor het ander. Deze harpij zag er uit of zij liever zelf de karwats hanteert, en gelijk heeft ze. Toch moet deze komedie wel aftrek vinden, anders werd zij niet gespeeld. Er bestaat in dat buurtje te veel concurrentie om er ongewenste fantasieën op na te houden. En het hééft succes. Want hij, die toch zeggen mag, dat hij er slechts normale driften op na houdt, kan die dwaze vertoning blijkbaar niet vergeten. Zo gebeurt het ook wel, dat hij op een tentoon-stelling van schilderijen een doek ziet, dat hem ergert, omdat het zo afschuwelijk en onbegrijpelijk is, even goed ondersteboven kon hangen of op zijn kant. Maar dit éne uit honderd andere blijft hem bij en nog weken later moet hij er aan denken, zij het dan ook met wrevel. Och, het zal wel dezelfde bedoeling hebben: hoe dan ook de aandacht trekken om geld te winnen. De perverse maniak, die afgaat op dat zweepje en dat boosaardige gezicht, zal gauw genoeg ondervinden, dat er in dat kotje maar één illusie bestaat: geld!

Maar het litteken is echt, de authentieke kwijting voor een rauw stuk werkelijkheid. Het werkt op zijn verbeelding. Met een vingertop tast hij naar de slagader onder zijn kaak. Hij verbeeldt zich de snelle zwaai van het mes – iets te hoog! Wat gebeurde er daarna? Werde de dader overmand, of sloeg hij verschrikt op de vlucht? . . . Maar het meest wordt hij geprikkeld door de voor-

geschiedenis. Die zal hem nog vaak bezighouden, denkt hij, langer dan zo'n raar schilderij . . . Het zou geen wonder zijn, als hij daar tóch een keer een praatje ging maken, wanneer hij in betere doen is. Hij zou zich dan kunnen voordoen als een journalist of een romanschrijver . . .

Hij nadert Bintammerveld en maakt een omweg, zodat hij niet vlak tegenover Den Uil de landweg moet inslaan naar de zandgroeven bij het Hoog Pad. Hij zet de fiets tegen een boom van het bosje. Het is opgeschoten in al die jaren, maar toch leek het in zijn jeugd veel groter. Hier heeft hij eens gezeten om zijn verdriet uit te schreien, toen die hond van een Herbosch hem aan de deur had gezet. Sindsdien heeft hij geen geluk meer gekend. Vroeg of laat zal hij die patser nog wel eens krijgen . . .

Hij daalt af in de kuilen en ziet rond. De gaten, die hij gisteren in het wilde weg heeft gegraven en weer gevuld, zijn nog duidelijk te zien. Hij gaat er in een boog omheen en zoekt de bodem af, al weet hij, dat het vergeefs is . . . De eerste avond is hij langs die kant om het bosje gelopen . . . En hier ongeveer moet hij zijn fiets tegen de steile kant hebben gezet . . . Wel, hij kan het voor gezien houden.

Maar hoe is het mogelijk geweest? Zou iemand hem werkelijk hebben afgeloerd, zoals Bernard zei? Hij heeft toch goed uitgekeken en geen voetstap gehoord. En wie zat hier zo maar te wachten op een kille avond in October, zo ver van een der voetpaden? Beter mogelijk is, dat iemand overdag de omgewoelde grond heeft gezien en nieuwsgierig is geworden. Spelende kinderen? In ieder geval een toeval uit honderdduizenden, dat juist hem moest treffen. Begint hier voor hem het andere écart?

En daar schokt hij dooreen van schrik. Nu eerst ziet hij de twee witte helmen naderen. Die kerels hebben hem al in 't oog, zij komen op hem af! En hij kan zich niet meer uit de voeten maken, want zijn fiets staat juist in de richting, waaruit zij komen . . . Spelende kinderen? Maar dan zijn de stoffen hoogstwaarschijnlijk bij de politie terecht gekomen en wordt de plek bewaakt om de dief te vangen, wanneer hij zijn buit komt opgraven! Vroeger kwam hier om zo te zeggen nooit een agent!

Weer voelt hij zich aangegrepen door de razende angst van deze morgen op de mansarde. Hij zit in een strik, hij kan niet weg! Met alle macht moet hij zich beheersen om niet als een dolle dwaas aan de haal te gaan . . . Kalm blijven, stommerd, nadenken! In zijn portefeuille heeft hij twee identiteitskaarten, een echte en een valse uit de tijd, dat hij ondergedoken was. Als zij hem meenemen en aftasten, is dat natuurlijk een verdacht

bezit. En zij zien al zijn bewegingen; hij kan de valse kaart niet voor de dag halen en hier heimelijk laten vallen op dit kale, grijze zandvlak. Maar het is nog niet zo erg: hij heeft de valse pas immers bewaard als souvenir, gelijk zo vele echte weerstanders dit hebben gedaan.

Nu heeft hij zijn hersens weer onder bedwang. Niet kijken naar die kerels, zoekend rondzien en ongedwongen voortslechteren, juist in hun richting. Zal hij hen aanspreken, inlichtingen vragen? Bij zijn fiets stappen zij af, wachten hem op.

Nog een laatste blik in het rond. Dan schudt hij berustend het hoofd en komt zonder enige haast op hen toe, kijkt nu en dan nog over zijn schouder. Hij heeft zijn vraag gereed.

Maar zo ver komt hij niet. Al van enige afstand roept een hunner: 'Hebt u daar iets verloren, mijnheer?'

Dat 'mijnheer' klinkt al een beetje hatelijk; zij zijn achterdochtig en op vijandelijkheden voorbereid.

'Verloren? . . . Nee't.' Hij kijkt peinzend over de groeve en wacht een paar seconden. 'Ik kwam eens zien of er hier nog zavel gehaald kon worden.' Hij spreekt op de toon van een kwijnend buurpraatje en zeer plat om zijn heerachtig uiterlijk wat af te temperen. Nu mag hij blij zijn, dat hij niet geschoren is. 'Maar 't zal niet gaan.'

Hij trekt de mondhoeken omlaag en schudt misprijzend het hoofd over de slordige putten. Dan beziet hij hen voor het eerst, vluchtig en zonder enige belangstelling. Hij kent geen van beiden; het zijn nieuwe. Eén kijkt hem nog strak en wantrouwig aan, staat waarschijnlijk op het punt hem zijn paspoort te vragen. Maar de ander is al afgeleid en kijkt over het terrein. Dit schijnt een babbelmuts te zijn, die wil tonen, dat hij er ook verstand van heeft. Hij grinnikt in alle gemoedelijkheid en zegt:

'O, zavel zit er nog genoeg. Maar ge zult er niet bij kunnen met de kamions.'

't Is juist datte.' Het klinkt verveeld, ofschoon zijn hart bonst. Hij heeft geen haast, hij denkt nog eens goed na over het probleem. 't Zou gáán,' zegt hij dan, meer bij zichzelf dan tot hen, 'maar dan zou er eerst dagenlang met man en macht gewerkt moeten worden aan een inrij . . . En dan komt het veel te duur uit . . . 't Zal profijtelijker zijn om onze zavel maar te gaan halen bij de baron, al vraagt hij elf frank-dertig de meter.' Deze geleerdheid heeft hij van Guusje Leemans uit Den Uil en Guusje kan dienen om de couleur locale nog wat aan te dikken: 'Ze zijn hier aan 't graven geweest als zotten . . . We kunnen het beter zo laten . . . Guusje Leemans zei het al.'

De spraakzame heeft hem telkens gelijk gegeven. Armand ziet nu, dat ook de stugge in zijn teleurstelling schijnt te berusten. Hij wendt zich naar zijn fiets . . . Dat is het critieke ogenblik, het scheiden van de markt. Hij moet tot het laatste de aandacht afleiden: A propos, zij weten zeker niet van wie deze grond eigenlijk is? Dit is de vraag, waarmee hij daarstraks op hen toekwam. Intussen heeft hij de fiets op het pad gezet in de richting van Den Uil . . . Zij trekken de schouders op. Van de gemeente, denkt de goeddelijke, maar kan het niet zeggen. Van de baron, heeft de andere horen zeggen.

'Nee, dat geloof ik niet,' zegt Armand, terwijl hij zijn been al over de fiets heft. 'Guusje Leemans wist heel zeker, dat dit stuk niet van de baron is. Maar ik zal 't wel horen . . . Allez, goeie-dag, heren!'

Ja, hij raakt los en zij zeggen hem zelfs goeie-dag. Maar hij hoort, dat zij hem na enig treuzelen achterna komen . . .

Langzaam rijden en recht bij Guusje binnen. Er kriebelt een ake-
lig gevoel op zijn rug. Nu heeft die ene zure de gelegenheid om zijn goedge ma-
at op te hitsen. Gelukkig is het niet ver. Hij moet dadelijk aan Guusje een verhaal opdissen. Een herbergier is altijd spraakzaam met politie-agenten, houdt hen graag te vriend. En dan zou er tegenspraak kunnen zijn, want in een landelijke om-
geving als deze wordt het nietigste voorval tot in de kleinste vezelen ontleed. Maar stel u voor, dat die zuiper van een Her-
bosch daar zit te lampetten! Dan kan hij niet binnengaan . . . Komen die agenten nog achter hem aan? Ja, hij hoort hen praten. Daar lacht er een; dat is een goed teken. Niet zo vlug, kalm aan . . .

Al van verre tracht hij door de vensters van Den Uil te kijken. Het is een half-modern café met veel glas. Er zijn twee mannen aan het biljarten, verder niemand, voor zoveel hij zien kan. Guusje leunt met de ellebogen op de toog, leest de gazet. Mijn-
heer Herbosch zal er dus niet zijn, anders zaten die twee wel samen aan een tafeltje te klappen. Nu rustig de fiets in het rek zetten . . .

Met afgewend gezicht, onder de rand van zijn hoed uit, ziet hij, dat de agenten verder zijn achtergebleven dan hij dacht, nog wel honderd meter van de steenweg . . . Nu een sleutel uit het tasje halen en een moer aandraaien. Als het hun mocht gelieven hem nog eens te interpellieren, kan dat beter hier gebeuren, zodat Guusje er niet dadelijk zijn neus verkeerd tussensteekt. Er is niemand buiten de biljarters, dat is getroffen . . .

Het gevaar is geweken. De agenten draaien de steenweg op en

rijden door. Bij deze opluchting overvalt hem een duizeling; hij moet zich steunen op de fiets om niet te vallen en siddert zo hevig, dat hij de sleutel niet in het tasje kan krijgen. Hij zweet over heel zijn lichaam en voelt zich zo ongelukkig, dat hij wel hard zou kunnen schreien. Is dit een bestaan? Zal hij dan heel zijn leven zo moeten slijten, als een koorddanser? Zal hij zich nog ooit veilig kunnen voelen?

Maar hij komt al gauw tot zichzelf. En even snel slaat zijn sombere bui weer om. Ha-Ha, dat heeft hij er niet zo slecht afgebracht. En het had verkeerd kunnen lopen, want het was duidelijk, dat het om de begraven stoffen te doen was. Dat was geniaal van greep, al zegt hij het zelf. Die onnozelaars heeft hij daar met twee woorden in slaap gezongen.

Hij haalt diep adem, veegt zich even over het klamme voorhoofd en grinnikt. Zijn knieën zijn nog wat wrak, maar hij kan zijn woordje weer doen. De komedie gaat verder.

Guusje slaat haastig zijn gazet dicht.

'Ha, wie we dáár hebben. Nog een ouwe geuur. En hoe is 't met Mijnheer Armand?'

'Met mij goed, maar wat mankeert hier tegenwoordig de politie?' Guusje is dadelijk attent. 'De politie?' vraagt hij en wacht op het verhaal. Ja, hij zal er ook eentje pakken en komt bijzitten. Armand is verontwaardigd. Voor een vriend, een aannemer was hij eens gaan zien, of er bij het Hoog Pad nog zavel gehaald kon worden. Hij weidt er over uit, stopt alle gaatjes. En daar komen opeens twee agenten aanzetten, doen precies of zij hem voor een moordenaar aanzien en vragen wat hij daar verloren heeft. En dat op een tóón, mijnheer! Tekst en uitleg moesten zij hebben, omdat hij zo vrijpostig was geweest eens langs de zavelputten te lopen. Maar wat is er toch gaande op Bintammerveld? Vroeger ging er een jaar voorbij, zonder dat er één garde te zien was!

'O, ik versta het al!' lacht Guusje. 'Ja, dat is een heel' historie.'

Hij vertelt van de vuilaard, die de buurt onveilig maakt, van Simone Vandenbossche, van de dochter van Sus Mathees en van het mishandelde kind. Ook de dameskous wordt vermeld.

Armand zakt er slap van ineem, luistert niet meer. Het was dus niet om de stoffen te doen! Als zij gevonden waren en bij de politie gebracht, zou Guusje het moeten weten. Zoiets blijft niet geheim op Bintammerveld. Hij werd dus aangezien voor de vuilaard met de dameskous, hij heeft zich bang gemaakt voor niets . . . Neen, toch niet: het is maar goed, dat hij die twee champetters heeft kunnen afschudden, zonder dat zij zijn naam hebben genoteerd en lastige vragen hebben gesteld.

Guusje is aan het eind van zijn verhaal. Hij hoopt dat ze die vent gauw bij zijn kraag grabbelen, want als de politie begint met iedereen erop aan te kijken, wordt op het laatst ieder fatsoenlijk mens afgeschrikt om nog deze kant uit te komen.

'Toen ze zo gedecideerd op me af kwamen,' zegt Armand, 'dacht ik een ogenblik, dat het daar verboden terrein was geworden. Maar ik had toch geen bordjes gezien. Van wie zijn die zavelputten eigenlijk, toch niet van de baron, wel?' Dit moest hij nog even vastleggen.

Guusje schiet in de lach. Dat zou de baron wel willen! Neen, dat stuk woestijn is natuurlijk weer eens van Mijnheer Herbosch. Daar passeert immers de Jacob Romijnlaan, als zij wordt doorgetrokken. Het is misschien niet van hem alleen, maar het staat toch op zijn naam. Hij zal wel in het complot zijn met een paar hoge pieten, die wisten wat er ging gebeuren, maar zelf achter de schermen moesten blijven. Die mens wordt slapende rijk, zo rijk, als 't water diep is. Eerst heeft hij schatten gewonnen aan al die percelen langs de nieuwe baan naar Weerseem. Nu wacht hij kalmkes af, dat de Jacob Romijnlaan en de tramlijnen verlengd worden. De landmeters zijn al aan het werk geweest.

Armand voelt zijn hoofd heet worden van afgunst en spijt. Hij krijgt zelfs een aanval van sociaal gevoel. Het is een schandaal, dat zo'n vette parasiet hard-werkende mensen, die iedere centiem sparen om een huisje te bouwen, door corruptie het geld uit de zakken klopt, al slapende. En zo iemand is géén dief.

Maar hij zwijgt, want op Guusjes gezicht staat duidelijk te lezen, dat hij zo'n vuile woekeraar nog bewondert op de koop toe. In ieder geval heeft hij ontzag voor zo'n slimme duvel. Terwijl hij hierover spreekt, loert hij glunderend door sluwe oogspelen en grijnst. Stamineesbazen zijn over het algemeen liberaal. De socialisten zijn immers fel tegen de drank en dus ook tegen de café's. Armand zwaait meewarig het hoofd heen en weer. 'En al dat geld gaat uiteindelijk naar een klooster, dat al schatrijk is.'

'Bijlange niet!' weet Guusje. 'Als ge die Fonne bezig hoort, zullen die nonnen er later geen centiem van trekken. Hij kan zijn kind natuurlijk niet helemaal onterven, maar hij is slim genoeg om het zo in elkaar te steken, dat er bliksems weinig zal te vinden zijn, als hij zijn kop neerlegt . . . Maar ja, dat zegt hij nu. Later zal hij er misschien anders over denken, want ge weet wel: Als de hoeren oud worden piesen ze wijwater.'

'Gaat hij nog zo over zijn dochter te keer als hij zat is?'

Nu ziet Guusje er uit, of hem iets te binnen schiet: Tiens, nu hij daar ineens aan denkt . . . Neen! De laatste tijd zaagt de Fonne

om zo te zeggen nooit meer over Marie-José . . . En hij drinkt ook lang niet zo veel meer. Vroeger kon hij hier niet binnenkomen, of er was op zijn allerm minst een pint of vier-vijf mee gemoeid en dan deed hij nog zijn toer langs Den Zwartten Hengst, Den Engel en Den Lustigen Jager. Nu ziet ge hem veel minder en het is raar, dat hij er meer pakt dan twee. Wat hem mankeren mag . . .

'Wordt hij te vet?'

'Neen, hij is nog lang niet aan zijn gewicht van vóór de oorlog.' Guusje, eenmaal op het idee gebracht, mijmert er zwijgend op voort. Ge zoudt zeggen, dat de Fonne de laatste tijd opfleurt. Hij loopt zo kwek en zo fier. En hij heeft zijn moustache afgedaan . . . Het Wit Madammeke? Een heel net ding, maar hij zal toch wel iets jongers verlangen, hij is nog maar juist vijftig. En bij Madame Pluym zal hij geen erfgenamen meer kweken, als 't hem daar om te doen is . . .

Het gesprek kwijnt. Armand gelooft, dat Guusje liever ophoudt met babbelen over zo'n voorname klant als Mijnheer Herbosch, en al vreest zijn mond te hebben voorbij gepraat. Want Guusje Leemans is zeer op zijn goede roep gesteld. Den Uil was vóór de vernieuwing een oude boerenherberg met kinderspeeltuin, door heel de stad bekend. Drie generaties Leemansen hebben hier gewoond. En Guusje is nog een Vlaamse herbergier van het goede, oude soort, hij bewijst belangrijker diensten dan het schenken van bier. Hij houdt zich van alles op de hoogte, spelt dagelijks een liberale, een katholieke en een socialistische gazet. Zo kunnen zij geen van drieën al te zeer met zijn voeten spelen. Voor ongeleerde klanten schrijft hij brieven en verzoekschriften, geeft raad en bemiddelt op het gemeentehuis of op het lastenbureau. In Armand's jeugd werd hij al de burgemeester van Bintammerveld genoemd. Hij weet precies wie recht heeft op steun of pensioen. Ook in zaken is hij een kosteloos tussenpersoon. Wie iets te kopen heeft, krijgt van hem een profijtelijk adres. Wat de een niet weet, hoort Guusje wel van de ander. Hij houdt steeds de oren gespitst en heeft een goed geheugen. Daarbij is hij voorzichtig en bescheiden. Wel is hij bereid over zijn klanten te praten, doch alleen zo ver het zaken betreft, die zij zelf aan het klokzeel hebben gehangen. Hé, wat is dat? En vogeltje, verblind door het valse, lage waterzonnnetje, dat door het glas schijnt, is in grote vaart tegen een ruit van het windscherm gevlogen en ligt nu hulpeloos te stuiptrekken op het terras, één vleugel stijf uitgestrekt. Guusje springt op en haast zich de deur uit. Met groot misbaar jaagt hij de kat weg, die is toegelopen en zich al gereed maakt voor de sprong. Met het vogeltje in de hand komt hij binnen.

“t Is een roodborstje en de kat was er bijkant mee weg.’ Hij gaat naar de spoelbak achter de toog, probeert het beestje te laten drinken aan een dun straaltje en trekt een bezorgd gezicht.

‘Het zal wel een vlerk gebroken hebben,’ meent Armand. Guusje strekt voorzichtig de vleugeltjes. ‘Nee ’t, maar zijn bek staat wijd open. Misschien zit daar de breuk . . . Eens kijken of hij nog dicht kan . . . Stil maar manneke, voor mij hoeft ge niet dood . . . Ja, het bekske gaat nóg toe . . . Een beetje laten bijkomen en dan zullen we ’ns zien . . . Stommerd, kunt ge niet beter uit uw ogen kijken?’

Na een poosje doet hij de deur open, gaat enkele schreden naar buiten en laat het roodborstje voorzichtig los. Het schiet als een pijl uit zijn hand. Gelukkig als een kind staat Guusje het na te kijken, tot het verdwijnt in de hoge bomen aan de voorkant.

‘Die is van een wisse dood gered,’ zegt Armand en betaalt.

‘En hij heeft een goeie les gehad,’ knikt Guusje tevreden. ‘Hij zal beter oppassen in ’t vervolg . . . Tot ziens mijnheer Armand, en merci!’

Vreemd en akelig schemert de avond. Onder het vuilgrijs tapijt van wolken door blinkt aan de westelijke horizon een reep geelgroene hemel. Daarop drijven in hard relief enkele smalle wolkbanken als bloedrode koraalriffen. Er kruipt een zachte rilling over zijn rug. Zelden heeft hij zo’n gruwelijk licht gezien. Heel het landschap is er stil van. Dicht naast hem, laag over een stuk ploegland, wiekt traag en moeizaam een bonte kraai. Hij kan haar bijhouden met de fiets. Dan zwaait zij het land in een schreeuwt: ‘Merde!’ Hij denkt aan het roodborstje. Toen hij Guusjes gezicht zag opklaren bij het wegvliegen van het vogeltje, meende hij weer een ogenblik thuis te zijn onder de brave mensen van Bintammerveld. Tot Guusje zei: ‘Hij heeft een goeie les gehad, hij zal beter oppassen in ’t vervolg,’ want dit onnozel gezegde wierp hem weer midden in zijn hachelijk bestaan . . . Wordt hij gek en ziet hij in ieder futiel toeval een kwaad voorteken? Een draaiende trap, een afgedankte vrouwenspuit, een paar blunderende politie-agenten, een souteneur, die hem nakijkt en wat voor bagatellen nog meer zijn in staat hem de koude angst op het lijf te jagen. Zijn dit de eerste tekenen van delirium? . . . Hier is hij aan de oude Bintammerhoeve. De dwarsbanden in het donkere metselwerk zijn vers gewit, evenals de kruisjes boven de kleine keldervensters. Zij dienen vanouds om de duivel buiten te houden, want die moet natuurlijk op een slinkse manier binnensluipen, ook wanneer al de huisdeuren wijd openstaan. En de keldergaten zijn zwaar getralied. Misschien zijn die kruisjes ook

een laatste poging om de nachtdieven tot betere gevoelens te brengen? . . .

Wat gaat hij nu doen? Hij hoort in De Drij Keuningen thuis. Gelukkige mensen, die een echt en proper tehuis hebben! Maar Dolf schijnt het niet te waarderen. Dat deed hij zelf destijds ook niet, daar boven de vetsmeltende beenhouwer in Geutsem. Vóór die tijd, hier op Villa Hortense, was het iets dat vanzelf sprak, gelijk ademen. Ieder kind had een tehuis. Hij is er uitgeslagen door de oorlog. En een fijngevoelig kind als Marie-José is er langzaam uitgedreven, tot wanhoop gebracht door dat dronken varken, die alom geachte dief in het groot. Kon hij die smeerlap op een andere manier maar eens —

Daar brengen die getraliede kelderramen hem op een dolzinnig idee. Hij schrikt ervan en drukt haastig de gedachte weg. Wat gaat hij zeggen in De Drij Keuningen? Hij zal goed doen thuis te komen met de beloofde schoenen; die winkel zal nog wel open zijn. Dat zal de zaak veel eenvoudiger maken. In godsnaam, maar dat is dan ook het laatste . . . En dan zijn praatje. Gisterenmiddag moest hij onverwacht met zijn compagnon naar Brussel. Het is daar laat geworden en zij moesten vanochtend al vroeg terugkomen op het bureau . . . Brussel! Hij gaat hen er nu al op voorbereiden, dat hij daar binnenkort moet gaan wonen voor zijn zaken. Ja, hij wil er zo gauw mogelijk vandaan, hij heeft meer dan genoeg van zo'n rund, dat de spruitjes herkauwt . . . *en plein amour!*

Een paar honderd meter verder wordt Armand Dupuy weer kwaad op zichzelf, wanneer hij ontdekt, dat hij met zijn gedachten al een tijdje op bezoek is bij de prostituée van het litteken en de rijzweep.

XI

Met een blijde zwaai van de deur komt hij de gelagkamer binnen: Góéien avond, allemaal!

Angèle zit met een paar klanten. Ze kijkt laatdunkend over haar schouder en laat haar oogleden hangen. Belachelijk, vindt hij, neen: vervelend. In het café is zij altijd te veel opgesierd en probeert Marlène Dietrich na te spelen, maar in bed is zij een slons en degouteert na drie dagen ook de grofste pummel . . . Zij heeft zijn gezicht nog niet gezien, zij kijkt naar de schoenen-doos onder zijn arm. En dat maakt al het verschil. Nu draait zij zich om en haar vermoeide, flauwe ogen gaan glanzend open. Zo keek de kat van Gausje Leemans naar het roodborstje. En nog steeds ziet zij alleen de doos.

Hij gaat tussen de klanten bij de toog staan en zegt zijn Brussels verhaal op aan Pake, losjes en zonder nadruk, maar toch zo luid, dat zij het moet horen in de stilte, die zijn aangename verschijning haast overal teweegbrengt . . . En geef hem nu gauw een grote pint, want hij heeft dorst gekregen van al dat gepraat daar in Brussel. En vanavond moet hij nog een hoop brieven schrijven. Ja, hij heeft goede zaken gedaan, dat wil zeggen: de vooruitzichten zijn buitengewoon interessant. Want als het gaat zoals zij het zich voorstellen, wordt het iets, dat ge een levenspositie kunt noemen. Wel, dat is chic, vindt Pake. Dat doet hem plezier.

Als hij na een vriendelijk 'Tot seffens!' naar zijn kamer gaat, weet hij, dat zij binnen de minuut bij hem zal zijn.

Hij knipt het licht aan . . . Welbeschouwd heeft hij hier niet zo'n slecht kot, het beste dat hij gekend heeft sedert Villa Hortense. Een opklapbed, dat nauwelijks plaats inneemt en er uitziet als een boekenkast met gordijnen, een ouderwets schrijftafeltje met leeslamp, een smal kachelkje van donkergroen émail en een grote zetel van vettig gobelin. Dan nog een kleine tafel, een paar rechte stoelen en een kleerkast. In de hoek achter een gordijn een lavabo, wel wat klein, maar het gaat. Meer heeft een student niet nodig. Maar hoe weinig heeft hij hier gezeten! Het is al eind-October en er heeft nog geen vuur gebrand in zijn tijd.

Is er iets zo fnuikend als wonen in een café? Hij is de vriend van alle klanten. – Armand-jongen, pak er eentje! – Pak er dan ook een van mij . . . Dan is het kiet en kan het afgelopen zijn, maar nu komt de derde man binnen: doe ze nog eens vol, zegt hij en een nieuwe serie van drie maal drie begint. Gezondheid dan maar weer. En dan stapt de vierde in de kring, maar hij is nog lang niet aan de beurt: dit rondeke is nog van de Zjos. Het wordt een meetkundige reeks, die niet meer kan eindigen. Ten slotte raakt men de tel kwijt, evenals elk ander besef. En Pake lacht maar altijd even vriendelijk . . .

Daar is zij: 'A-wel, waar hebt ge heel de nacht gezeten?' Hij hoort duidelijk, dat het maar een voorwendsel is. Zij vraagt het zonder erbij te denken, haar blik star op de schoenendoos, die hij in het lamplicht op de tafel heeft gezet.

'In Brùs-sell!' Hij spreekt op de verveelde toon van iemand, die al vaak genoeg hetzelfde heeft verkondigd, en begint het touwtje los te knopen. 'Ik hoop, dat ik niet de verkeerde heb meegebracht.'

Nu komt zij in beweging, trekt ongeduldig de doos uit de handen, rukt en scheurt met begerig geklauwde vingers.

'A ja, dat zijn ze.' Zij steekt de hand in een schoen en houdt hem

op armslengte. 'Chic, èh?' Tegelijk slaat zij de andere arm om zijn hals en drukt beurtelings haar wangen behoedzaam tegen zijn mond, want haar lippen zijn pas geverfd. 'Merci, chouchou'ke! Eens gauw proberen.'

Zij gaat zitten en schopt haar schoenen uit. Al passend trekt zij een knie op tot tegen haar kin. En meteen begint zij weer oude-wijvenpraat te verkopen, nu over haar buik. Elke kronkel in haar riolering komt ter sprake.

't Zijn heel nette schoentjes!' zegt hij bot eroverheen, bijna snauwend. Maar het is onbegonnen werk en dat moest hij nu toch weten. Op die bleke varkenshuid schamt alles af. Het gewauwel is eenmaal ontketend en niet meer te stuiten: 'Ja, ze zijn net. Maar af en toe voel ik steken, hier op deze plaats. Wat zou dat toch zijn, mijn baarmoeder of mijn blinde darm? Iets moet er niet in orde zijn, want . . .'

Enzovoort, enzovoort. Hij doet zijn best om er niets van te horen. Als dat mens eens wist hoe afstotelijk zij nu is. En wat wordt een vrouw lelijk, als je een hekel aan haar krijgt. Toch vindt iedereen haar een pronkstuk om te zien, een lekkernij om in te bijten. Geen klant, die zich niet aan haar opwindt; zelfs de oudste duivenmelkers hebben moeite hun handen in bedwang te houden. Bij de eerste ontmoeting was hij precies eender en nu rilt hij van die spek-witte huid, die vettig-zwarte randen rond haar groene ogen, die overdadig in worstjes gekrulde pruik van rood koperdraad, die altijd geklauwde vingers . . . Bonmama Kauwenberghs heeft eens gezegd, dat mensen waarvan de vingertoppen bij gestrekte hand naar achteren doorslaan, goedgeefs zijn en verkwistend. terwijl die, waarvan de toppen altijd gekromd staan, gierig zijn en hebzuchtig. In dit geval komt het wel uit. Zijn vingertoppen wippen in sterke mate naar achteren door . . .

Is zij er eindelijk mee klaar? Nu ontbreekt hem alleen nog een uitvoerige beschouwing over haar afgang en hij kan gaan braken. 'Ga eens staan,' zegt hij, wanneer zij even adem schept. 'Hier in het licht.' De aanblik kan hem geen lor schelen, maar hij moet haar aandacht afleiden. En het helpt; mogelijk was zij ook aan het eind van haar ontboezemingen. Zij staat op en stampet met de voeten. Ja, ze zitten lekker; zij zal er goed op kunnen lopen. Daim is toch altijd chic èh? En zij houdt ze meteen maar aan.

Natuurlijk. En overmorgen staat zij in dit nieuwe daim de keuken te dweilen . . . Wat een gebeurtenis was het op Villa Hortense, wanneer Mama nieuwe schoentjes had gekocht. Zij werden gepast, nog eens extra opgewreven en dan stofvrij ingepakt tot de eerste plechtige gelegenheid, weken of zelfs maanden later . . .

O, gelukkig. Moe roept onder aan de trap om Angèle. Ja, zij komt! Zij grijpt de oude schoenen op en gaat. Als zij de deur bijna dicht heeft, vraagt zij door een kier of hij niets moet eten. Neen, hij heeft laat gegeten met die mensen in Brussel, hij zou niet kunnen. En dit is de waarheid. De gedachte is al genoeg om zijn keel dicht te snoeren. Wat een opluchting. Hij laat zich vallen in de zetel van gobelin en sluit de ogen. Er spelen kleurige sterren en slingers achter zijn oogleden. God, wat is hij moe . . . Nu niet denken, zich roerloos houden, langzaam ademen en luisteren naar de slag van zijn hart. Zo zou hij uren kunnen zitten, als een fakir. Niet denken, niet denken . . . Maar de kilte doet zich voelen. Zal hij naar bed gaan? In zijn gewone doen komt hij al veel slaap tekort. Daar beneden wordt het altijd laat, half twee op zijn vroegst. En 's morgens komt Angèle hem al vóór negenen opeisen. Zo'n leven is niet vol te houden. Hoeveel alcohol krijgt hij iedere dag in zijn bloed? Gewoonte doet veel en de laatste tijd dacht hij, dat hij alles verdragen kon. Maar de afgelopen nacht heeft hij zich een gat in zijn geheugen gedronken. Het geheugen van Armand Dupuy, een der wonderen van het athenaeum!

Eens moest hij van de Sik voor straf de eerste drie bladzijden van buiten leren uit *STILLE AVONDEN* van Streuvels. Hij las ze twee maal over en kon ze letterlijk reciteren. Kan hij het nog?

Hij begint te prevelen: *Inwendig droeg ik de voldoening van het gedane werk, na een dag van stevige bezigheid – en wandelde nu om mijn eigen rust, in den vrede van den vooravond, door de velden . . .*

Een zoete huivering vaart over zijn lijf. Ja, zo begon dit hooglied der tevredenheid. En hoe gelukkig moet iemand zijn, die zo kan leven . . .

De laatste zin van zijn straf luidde: *Mijn wegel leidde door 't mullig zand verder. De blauwe tabakswalmen bleven hangen waar ik ze blies, en bleekten uit in de zwerm fijne muggen, die mededansten in de lucht, waar ik ging . . .* En hier voelde hij zich liefelijk meegenomen door de schrijver op diens avondwandeling. Hij las verder voor zijn plezier. Aan het einde werd hij bezocht door de geest van Tijn Uylenspiegel. Hij zou de Sik eens beetnemen, hem bedelven onder deze straf. Het kostte hem immers geen moeite.

Toen hij dan voor de klas moest komen om zijn lesje op te zeggen, hield hij zich verlegen en onzeker, zodat de jongens op voorhand grijnsden van leedvermaak. Maar de meisjes hadden al compassie. De professor met de sik hield een lange gele nagel op de tekst om elke zin te controleren. Iedereen verwachtte, dat Armand Dupuy

toonloos en hakkend zou opdreunen wat hij er van wist en al gauw zou blijven steken . . . Maar hij begon te declameren. Zijn buigzame stem liet de woorden zweven en dansen in hun rythme, die simpele woorden, waarvan sommige zo vreemd en toch van verre zo vertrouwd, als onbekende dorpstorens aan de wazige horizon van een wijd boerenland. Hij wond zich op, verplaatste zich geheel in de sfeer en liet de stille avond stralen. En het gelukte hem heel zijn gehoor mee te slepen. De leerlingen staarden met open monden en de professor was zijn tekst vergeten. Niemand bemerkte, dat hij de grens van zijn pensum overschreed, en zonder enige hapering reciteerde hij de gehele novelle tot aan het einde. Dan maakte hij met de hand op het hart een sierlijke buiging. Even hing er nog een plechtige stilte, dan galmde een blijde lach door de zaal en een oproerig applaus. Zelfs de Sik moest zich gewonnen geven en zei, dat hij maar toneelspeler moest worden. Armand Dupuy was weer eens de held van de dag . . .

Bij deze herinnering komen de tranen in zijn ogen. Wat is er overgebleven van dit wild en jong geluk?

Kom, hij gaat naar bed. Als zij hem komen plagen met hun verbaasde belangstelling, zal hij zeggen, dat hij één keer eens goed wil uitslapen. En morgen, met een fris hoofd, zal hij goed-overdachte besluiten nemen, die zijn levenswijze radicaal veranderen. Hij is vier en twintig jaar en het is nog niet te laat.

Hij klapt het bed open en gaat op de rand zitten om zijn schoenen uit te trekken. Nu denkt hij opeens aan het beschaafde meisje in de lunchroom. Wie-weet heeft hij daar de grote kans van zijn leven verzuimd.

'Armand!' schreeuwt Angèle tegen de trap op. 'Hier is Mijnheer Bernard om u te spreken!'

Wel vervloekt . . . En nu moet hij zich nog haasten anders begint Bernard te blunderen en gooit al zijn Brusselse leugens overhoop. Wat moet die vervelende vent nu weer? Zou er gevaar dreigen? Kort na de diefstal van de manufacturen heeft er iemand inlichtingen gevraagd over Bernard in het kleine hotel, waar hij woont. Gelukkig was hij niet thuis. De man droeg burgerkleding, maar werd herkend als iemand van de politie. Of Bernard Vandermeersch ergens werkte, wat hij uitvoerde, hoelang hij daar al woonde, of hij veel geld uitgaf en zo meer.

Halsoverkop werd de buit toen in vieren gedeeld en weggevoerd naar andere schuilplaatsen.

Waar is de schoentrekker? Vlug, vlug!

Maar Bernard houdt zich teruggetrokken aan een afgelegen tafeltje in de hoek. Dit wil zeggen, dat er iets te bekonkelen is onder

vier ogen. Angèle zit weer op haar plaats bij dezelfde klanten van daarjuist. Hun koppen zijn wat roder geworden en aan hun glurende ogen is te zien, dat zij zich vermaken met schuine vertelsels. Nu en dan schrikt hoog haar lach.

Slecht nieuws? . . . Neen, Bernard heeft een goed zaakje op het oog. Wat gaan zij drinken?

Ja, wat gaat hij nu weer drinken? Misschien zal een pernod met veel water zijn zieke maag wat opfrissen.

Bernard doet aarzelend en geheimzinnig. Hij heeft van een oude kennis een adres gekregen in Rotterdam. De marchandise zou heel voorzichtig en veilig naar België moeten gesmokkeld worden en dan is er iemand in Brussel die ze koopt. Daar is kolossaal veel geld op te winnen. Als in Holland betaald wordt met zwarte gulden van hier, is er ruim honderd percent profijt bij . . .

'Welk artikel?' vraagt Armand. Hij heeft al begrepen, dat hier de tere plek moet liggen.

Bernard doet gewichtig en negeert voorlopig de vraag. 'Nog iets van die lappen teruggevonden?'

Armand schudt neen en denkt: Dit is een gevaarlijk karweitje, want ik wordt er nog eens plomp aan herinnerd, dat ik momenteel in de puree zit. Om me des te makkelijker over te halen. En dan zal ik de kastanjes uit het vuur moeten halen, al het risico voor mijn rekening moeten nemen.

Bernard gaat verder. Om goed te zijn, zouden zij in Holland voor tienduizend gulden ineens moeten kopen, dat is omtrent honderd duizend frank. En zoveel kan hij alleen niet bijeenkrijgen . . .

'En ik zeker niet,' zegt Armand. 'Maar wat is het voor kamelot?'

De ander gluurt schichtig rond. 'Ja, ge begrijpt zeker wel, dat het precies geen paternosters zijn. Zo'n grote winst is natuurlijk alleen te maken op iets heel speciaals en -'

Armand verliest zijn geduld. 'Ja-maar, enfin! Als het zo vreselijk is, dat ge 't aan mij niet eens durft te noemen, laat mij er dan buiten. Honderd biljetten heb ik niet, ook geen vijftig en op 't ogenblik zelfs geen tien. Dus bewaar dat groot geheim en laten we de zaak voor gezien houden.' Door deze frontale aanval is Bernard wat van zijn stuk gebracht. 'Niet zo haastig, niet zo haastig! . . . Laat me uitpraten. Over die honderd zakken zou nog te praten zijn. Dat is misschien te arrangeren.'

Armand geniet in stilte. 'Dus ge wilt, dat ik meedoe?'

'We hebben toch altijd samen gedaan?'

'Dat wil zeggen, dat ge me nodig hebt,' lacht Armand. 'Doe dan niet zo geleerd en zeg waar het over gaat. Ik heb geen geld, dus ik zal het gevaarlijke werk moeten doen. Gij zijt de kapitalist

en gij hoeft uw lieve pollekes niet vuil te maken. Goed-goed, niks op tegen. Dat is nu eenmaal 's werelds loop. Ik ga dus naar Holland met tienduizend zwarte guldens, die ik over de grens moet smokkelen. In Rotterdam ontmoet ik een of andere kaas-kop en ik neem de . . . paternosters in ontvangst tegen contante betaling. Niet waar? Precies. Dan smokkel ik ze naar België en dat is misschien niet zo kinderachtig, dat hangt af van de paternosters, van het *artikel*, om kort te gaan: van de *marchandise*. En hiermede is het woord aan Monsieur Bernard Vandermeersch.'

Deze buigt zich voorzichtig over het tafeltje, maar schrikt terug, omdat Angèle juist een fluitende schreeuw laat om het laatste schunnigheidje. Dan fluistert hij indrukwekkend: 'Coco.'

Armand brengt met een slome zwaai de hand naast het voorhoofd in militair saluut.

'Merr-ci!'

De pernod heeft hem inderdaad verkwikt en nu tintelt de overmoed door zijn bloed. Dit is het ogenblik voor een van zijn geniale grepen. Zijn hersens werken weer even snel als ooit te voren. Ja, hij heeft het! En het sluit als een bus.

Bernard heeft niet begrepen of Armand nu heeft bedankt voor de mededeling, of voor heel de onderneming. Hij begint heftig te fluisteren: 'En waarom niet? Wat zou het? Of het nu dit is of diamanten, of goud, of welke smokkelwaar ook, het maakt geen verschil, zolang ge zorgt, dat ge niet gepakt wordt.'

Armand beziet dat domme hoofd, dat bolle-toet-wangen-hoofd, en schiet in een luide schaterlach, zo hartelijk en onbezorgd, dat alle gasten vergenoegd opkijken.

Bernard vraagt wat er zo zot te lachen valt en Armand brengt zich met moeite tot bedaren.

'Bernààr, Bernààr!' klaagt hij dan lacherig. 'Arme, goeie, *simpele* Bernààr!' De *simpele* krijgt het er warm van. Hij is twaalf jaar ouder en wil niet graag de minste zijn tegenover zo'n verwaand studentje, dat hij zelf nog heeft opgeleid in het vak. Vergeefs tracht hij te ontdekken wat voor kapitale domheid hem kan ontsnapt zijn. De snotneus behandelt hem als een kind . . .

'Kom, Bernard,' zegt Armand goedig. 'Ik zal u een geschiedenis vertellen, een heel oud verhaal, zó oud, dat de meeste mensen het vergeten zijn. Het speelt lang vóór de eerste oorlog, in een klein stadje in Polen. Daar gaat op zekere dag de kasteelheer eens naar de paardenmarkt zien. Nu moet ge weten, dat in die tijd de paardenkooplui algemeen te boek stonden als de gevaarlijkste bedriegers op God's aardbodem. En er was nog nooit uitgemaakt wie nu eigenlijk de sluwste maquignon was: de Jood of de Zigeu-

ner. Daarover liepen de meningen uiteen . . . Enfin, de baron gaat tussen het volk staan en hij is er getuige van, dat een Zigeuner aan een Jood een paard verkoopt, een pracht van een volbloed, voor de belachelijke som van honderd roebel. Hij is stom verbaasd, want dat paard was op het eerste gezicht al meer dan vijfhonderd roebel waard. Hij komt bij de Zigeuner en zegt: 'Vriend, ik dacht, dat ge slimmer waart. Zo'n magnifiek paard verkopen voor honderd roebel; wat mankeert ge wel?' En de Zigeuner zegt: 'Ach, mijnheer, dat paard is nog geen vijftig roebel waard, het is kreupel aan het linkervoorbeen.' De baron wandelt naar de Jood en zegt: Levi, ge denkt dat ge daar voor een spotprijs een beste volbloed hebt gekocht, maar het dier is kreupel.' - 'Nee, mijnheer de baron,' zegt Levi, 'die Zigeuner gelóóft dat het paard kreupel is, en daarom kreeg ik het zo goedkoop. Maar het is alleen vernageld, ziet u maar. Als ik deze nagel er uittrek, is het dier weer gezond en inderdaad een best paard, zoals u zeer terecht opmerkt.' De baron gaat weer naar de Zigeuner, maar die zegt: 'Nee, mijnheer! Die nagel heb ik er met opzet ingeslagen, opdat Levi zou denken, dat die hoef vernageld is. Maar u kunt me geloven: dat paard is met of zonder nagel even kreupel. Dus de Zigeuner heeft u toch beet gehad.' 'Met uw verlof mijnheer de baron, hij heeft me niet beet gehad. Want ik heb hem een vals briefje van honderd gegeven.' En Levi gaat er vandoor met zijn hinkende paard. Voor de zoveelste keer gaat de baron naar de Zigeuner en licht hem in. 'Aha,' zegt de Zigeuner, 'goed dat ik het weet, dank u wel mijnheer. Nu krijg ik tenminste geen last met de politie. Maar Levi krijgt er wel last mee, want dat paard is gestolen.'

Bernard zit diep te peinzen, maar ziet er geen licht in. 'Wat wilt ge eigenlijk zeggen met dat flauw vertelsel?' vraagt hij dan.

Armand sluit de ogen en zucht. 'Ik sprak in gelijkenissen, net als Christus, maar gij met uw Congolees geloof hebt er natuurlijk geen gevoel voor . . . Kom-kom, waar is uw verstand?' Hij voelt zich meester van het heelal. Gisteren heeft Bernard hem gehoond om het domme verlies van de manufacturen. De wraak is zoet.

En hij heeft de tijd: 'Patron, encore deux pernod, s'il vous plait!' 'Woei, mesjeuj!' roept Pake met een overdreven buiging. 'Toetswiet, mesjeuj!' Het is een van hun flauwe spelletjes, dat zij plechtig doen in het Frans. En het blijft geestig, want iedereen lacht. Als Pake met veel strijkages in Soldatenfrans de glazen heeft gebracht, zal Armand zijn compagnon dan maar uit de droom helpen.

'Kijk eens, Bernard, daarjuist heb ik in kleinigheden opgesomd,

wat ik te doen had. Maar het voornaamste heb ik overgeslagen en dat hebt ge niet eens gemerkt . . . Dus ik was in Rotterdam en de kaaskop zat punctueel op het afgesproken uur aan dat tafeltje in die hoek. O daar twijfel ik geen moment aan . . . Dan had ik alleen maar de levering in ontvangst te nemen en te betalen. Simple comme bonjour, hein? . . . Gaat er nu al een lichtje op, een heel klein pitje . . . Neen, nog niet. Vooruit dan maar. Zie, ik heb niet veel verstand van paternosters, maar als ik er een zie, dan weet ik of het een paternoster is. Van de kwaliteit en de prijs zullen we niet spreken, maar met paternosters kom ik thuis, daar sta ik voor in . . . O, eindelijk gaat het keersken in de lanteern toch aan.'

Ja, nu komt er leven in Bernard. Hij wordt weer heftig: 'Ja-maar, ja-maar! Dat is - dat zou -'

'Zwijg! Ik ken heel de historie, ik heb ze zelf pas uitgevonden. Zoiets wordt natuurlijk goed versierd. En vertel me niet, dat gij verstand hebt van -'

'Dat woord moeten wij niet meer gebruiken,' onderbreekt Bernard gewichtig. 'Zeg maar: plaaster.'

'Fout!'

'Wat fout?'

'Dat is fout, omdat plaaster ook een wit poeder is. Net zo verkeerd als *neige* of *snow* of *snuff*, dat ge altijd in de boeken vindt. De eerste keer hadt ge wat beters.'

'Wat was dat dan?'

'Wel: paternosters . . . Maar laten we zeggen vitriool, dat is ook slecht voor de gezondheid. Ik heb er geen verstand van en gij ook niet. Ik heb het nooit geroken, nooit geproefd, zelfs nooit gezien. En nieuwsgierig ben ik ook niet. Alleen uit de boeken weten we, dat het een wit poeder moet zijn. Och, laten we daarmee uitscheiden. Ik heb een veel beter plan. En daar is grof geld mee te winnen, zonder dat we zelf iets uitgeven. Luister!' Maar Bernard wil nog niet opgeven. De tiep, die hij gesproken heeft, kent hij van oude datum en dat is een serieuze mens. En die heeft hem ook al in relatie gebracht met een afnemer in Brussel . . .

'Natuurlijk!' zegt Armand. 'Zo staat het immers ook in mijn program! Bernard, stelt u niet aan als een kind. Hebt ge ooit iemand ontmoet, die dat spul gebruikte en er zijn laatste geld voor over had? Neen, anders zoudt ge 't al eerder verteld hebben, in al die jaren. Het schijnt, dat er van die maniakken bestaan in Parijs, in Londen, in New York en misschien ook in Brussel. Er wordt gezegd, dat zij er half zot van worden. Dus als de politie er zo een vindt, heeft z'er weinig last mee, want de sukkelaar

vertelt dadelijk waar hij het gehaald heeft. En dan komt heel het apparaat van de justitie in beweging, want volgens alle berichten zijn ze daar net zo fel op als op een moord. Ik wil aannemen, dat er veel geld aan verdiend wordt, omdat het zo streng verboden is. En ik geloof ook, dat het allemaal fel overdreven wordt door de romanschrijvers en de journalisten. Maar we hoeven ons daarin niet te verdiepen. Van belang is alleen, dat iedereen het gelooft, want in alle boeken en reportages over dat onderwerp zijn die trafikanten allemaal schatrijk . . . Stel u voor, dat er iemand bij me komt, die zegt, dat hij hier een kist heeft, die een miljoen waard is, en dat ik ze voor honderd duizend kan kopen. Dan zeg ik: Merci . . . Niet omdat ik bang ben, want voor een klein millioentje wil ik wel iets avonturen. Waarom dan wel? Omdat ik niet weet waar ik de rommel tegen die enorme sprookjesprijzen kwijt kan. Maar dat heeft de andere voorzien. Hij geeft me niet alleen de prijs op, maar ook het adres, de datum en het uur. Hij maakt zelfs een afspraak met de afnemer, stelt hem aan mij voor. Alles is even klaar en duidelijk . . . Behalve twee kleinheden. Ten eerste: Waarom wil die goeie vriend, die serieuze mens, dat millioentje zelf niet verdienen? . . . En ten tweede: Hoe moet ik daar in Rotterdam vitriool onderscheiden van wijnwater? . . . Maar zo diep hoeven we niet eens door te denken. Dat wij moeten beginnen met goed geld uit handen te geven, Bernàar! Daarmee is de zaak al veroordeeld. Moet ik nog duidelijker spreken? Het is nog stommer dan die stokoude brief van de Spaanse Gevangene! Want die schrijft tenminste nog, waarom hij de miljoenen niet zelf kan binnenrijven.' Nu is aan Bernard te zien, dat hij zich aan een groot gevaar ontsnapt weet. Die verstijfde houding, die starende ogen, die gesperde neusgaten . . . Na een poosje slikt hij met moeite en maakt zich los uit zijn sombere gepeinzen. 'Drink eens uit,' zegt hij en het klinkt zelfs dankbaar, meent Armand.

Het is weer Pake, die bedient. Angèle schijnt het druk te hebben. Haar klanten worden al aardig dronken. Armand laat zijn allumeur vallen en als hij zich bukt, ziet hij onder het tafeltje van Angèle, dat een der mannen haar ene been tussen de zijne houdt geklemd. Het moge hem wel bekomen, denkt hij.

Bernard tracht zijn ongeduld te verbergen en vraagt onverschillig: 'A-wel, wat had ge voor grote plannen?'

Hij leunt gemakkelijk achterover en houdt zich gereed om nog veel sarcastischer te zijn. Nu is hij in de oppositie . . . Maar al gauw moet hij toegeven, dat Armand hier iets heel bijzonders heeft uitgedacht. Zeker zo geniaal als de truuk met de vulpen-

houders, waarover de Amerikanen toen zo verrukt waren. En het is nog veel geraffineerder, eigenlijk doodeenvoudig, maar ge moet het vinden . . . Hij stelt sceptische vragen, maar telkens krijgt hij een snel antwoord, tot zijn laatste twijfel is onderdrukt . . . Hoe is het mogelijk, dat zo'n snotjongen dat alles zo maar uit zijn mouw schudt? . . .

Bernard zal de laatste tram nemen. Hij betaalt heel het gelag, een zeker bewijs, dat hij grote verwachtingen koestert.

Zo komt Armand nog vóór middernacht op zijn bed. Ook hij is opgewonden en voelt zich een groot man, tot opeens, als een ver gezoem van bijen, de woorden van Streuvels weer door zijn hoofd gaan: *Inwendig droeg ik de voldoening van het gedane werk, na een dag van stevige bezigheid . . .*

Eerst moet hij hier weg zijn. En als hij met zijn pasgevonden systeem een dertig- of veertigduizend frank bijeen heeft, gaat hij studeren.

XII

In de 'boerentram', de electriche buurtspoorweg, praat iedereen met iedereen. Het is nu al de vierde maal, dat Armand Dupuy in gesprek is met de veehandelaar Voskamp. De laatste keer hebben zij na aankomst samen in de Wagner gezeten en nu zijn zij reeds een soort vrienden, vertellen elkaar al hun lief en leed.

Armand, die voor de gelegenheid een trouwring draagt, spreekt veel over zijn vrouw en de kleine. Zoiets wekt vertrouwen. Dit en alle andere kleinigheden zijn tot in de puntjes verzorgd, want Voskamp belooft al de vierde klant te worden. En ervaring is de beste leermeesteres.

Er valt nog geen enkele mislukking te betreuren. De afgedane zaakjes zijn volgens het onfeilbare systeem van Armand zonder hapering verlopen. In nauwelijks twee maanden heeft hij voor zijn deel ruim vijftig duizend frank buitgemaakt.

Nu zal deze Voskamp de laatste zijn, gelijk ook zijn voorganger de laatste zou zijn geweest. Want Armand heeft zijn vrienden gewezen op de zwakke kant van zijn bedenkfel: Dit spel moest vooral niet te dikwijls gespeeld worden! Weliswaar hebben zij telkens hun cliënt gekozen uit een andere streek, maar als de methode ruchtbaar wordt, in de gazet komt, zullen de bedrogenen elkaar weten te vinden, hun treurige ervaringen uitwisselen en bevestigen, en dan wordt het zeer gevaarlijk. Drie keer was meer dan genoeg!

Zijn geld was echter weer zo snel verbrast, dat hij wel moest wijken voor de waaghalzige belustheid van Dolf en Bernard.

Maar Voskamp zal dan ook de allerlaatste zijn! Armand heeft hem zelf gevonden en dit verhoogt zijn aandeel. Bovendien doet hij eigenlijk al het werk; de twee anderen zijn maar figuranten.

Voskamp is duidelijk een veekoper of een slager. Hij is rood en glimmend, stijf van dikte, zit even strak in zijn kleren als in zijn vel. Het is hem aan te zien, dat hij heel de oorlog veel spek in voorraad heeft gehad. Hij draagt een dikke horlogeketting, een stijve boord en een gemaakte das. Volgens de inlichtingen is hij op zijn dorp, in de streek van Bergen op Zoom, een man van geld en aanzien, hebzuchtig en kerks, deelgenoot op veilige afstand in smokkelpartijen van vee naar België en van ingeblikte fijne vleeswaren naar Nederland. Zijn register is nog blank; hij is rond de vijftig, huisvader en heeft een naam te verliezen. Zo iemand zal de wijste partij kiezen en zwijgen.

Zijn voorgangers waren een Zeeuws-Vlaming, een Zuid-Limburger en iemand uit de Betuwe. Maar het Markiezaat van Bergen op Zoom en Zeeuws-Vlaanderen liggen deur aan deur. En dat is niet aan te bevelen. Bij de vorige ontmoetingen heeft Armand de nieuwsgierigheid van Mijnheer Voskamp al weten op te wekken, naar hij meent . . . Hoe de zaken gingen? Slecht, volgens de veekoper. In België was alles veel te duur en in Holland was alles verboden. Iemand, die alleen maar zijn bedrijf op gang wilde houden, stond voortdurend met één been in de gevangenis. Ze wilden daar met alle geweld de kleine zakenman kapot hebben.

Och, er waren nog wel manieren om goed te verdienen, wist Armand dan. Hijzelf bijvoorbeeld had iets aan de hand, waarmee hij rijk kon worden. Als hij maar wat kapitaal achter zich had. Hij bedoelde niet eens kapitaal in de gewone zin, kapitaal dat gedurig belegd was in merchandise. Neen, wanneer hij maar voor één enkele dag, van 's morgens tot 's avonds honderdduizend frank zolang mocht vasthouden van iemand, zou hij binnen het jaar millionair zijn! Dat zou mijnheer natuurlijk niet kunnen geloven en toch was het zo . . . Nu verdiende hij alleen maar royaal de kost; er bleef niet genoeg over om reserve te vormen voor uitbreiding. Het ongeluk was, dat hij in Holland voor niet meer dan vierduizend gulden per maand kon inkopen. Maar dat artikel bracht hem in België zestigduizend frank op. En dat zonder de minste risico. Twintigduizend frank winst per maand leek heel mooi, maar het leven was duur. Er kwam wat kijken in een huishouden! Daarbij moest hij zijn schoonmoeder nog onderhouden, kon dat mens toch niet laten verhongeren . . . Verder waren zijn pogingen niet gegaan; voor de rest waren het familiegeschiedenissen en buurpraatjes geweest.

Vandaag wil hij resultaten hebben. En Voskamp maakt het hem gemakkelijk: Wel, als mijnheer te weinig guldens heeft, hij zit in 't zelfde schuitje, want hij heeft altijd veel te weinig frankskes. Wanneer hij aan de officiële koers van zestien en een half kon wisselen, zou het gaan, maar dat krijgt hij natuurlijk niet gedaan . . .

'Dan zou u in mijn plaats moeten zijn,' zegt Armand peinzend. 'En ik zou in Holland moeten wonen, dan had ik nog profijt van het koersverschil.'

Voor het eerst toont Voskamp belangstelling voor andermans zaken, want hij vraagt: 'Hoe zo?'

'Ja, dat is een hele geschiedenis,' lacht Armand. En dan opeens ernstig: 'Het blijft natuurlijk onder ons?'

'Mijn naam is Willem de Zwijger,' verzekert de veekoper.

Armand spreekt zacht en aarzelend. De zaak zit zo: Hij koopt zijn artikel voor tweeduizend gulden de bokaal, dat is omtrent twintigduizend frank zwart. Hij smokkelt zijn marchandise naar België en verkoopt ze aan een Brusselaar voor dertigduizend de bokaal. Heel schoon, maar dan komt de eerste handicap. Zijn leverancier kan maar één keer in de maand leveren; dat houdt verband met aankomst van schepen in Rotterdam. En daar komt bij, dat Armand telkens maar twee bokalen kan kopen, dus een winst van twintigduizend frank in de maand. Op zichzelf niet slecht, maar hij en zijn vrouw en de kleine en de schoonmoeder kunnen niet heel de maand leven van de frisse lucht. Daarbij moet hij nog zijn nieuwe meubelen afbetalen. En zodoende kan hij nooit twintigduizend frank, dat wil zeggen twee duizend gulden overhouden voor een derde bokaal.'

'Ah, precies!' Voskamp begint het te begrijpen en komt wat over-eind. Dadelijk vraagt hij wat voor goedje het eigenlijk is, voelt Armand en praat er snel overheen: Als hij nu in Holland woonde waren zijn inkomsten veel groter. Twee duizend gulden in de maand; wie verdient dat daar als jonggetrouwde? En alles veel goedkoper. Ja, voor iemand die daar woont zou het veel voordeliger zijn . . .

Hij mijmert er op voort met een verlekkerd gezicht.

Maar wat kan het Mijnheer Voskamp schelen, of Armand beter af zou zijn aan de andere kant van de meet? Hij heeft geld gero-ken en al een sommetje gemaakt: 'Kan die leverancier niet meer verkopen dan twee van die dingen in de maand?'

'O, wel tien als ge wilt. Misschien wel twintig, dat weet ik niet eens. Maar hebt u al eens uitgerekend wat voor kapitaal er in-kruipt?'

Dat heeft de veekoper al bekeken, wees gerust. Zo dom is hij niet. 'Wat zijn dat eigenlijk voor dingen: bokalen?'

'Bokalen?' Armand kijkt vreemd op, moet dan zijn lach houden. Dit woord valt blijkbaar buiten het bereik van de veekoper. 'O, de bokalen zijn van geen belang. Dat zijn een soort inmaakpotten met een glazen deksel, die ge kunt vastschroeven. Het gaat over hetgeen er inzit.'

'Ja, dat begrijp ik wel,' herstelt zich de ander. Dan gluurt hij door zijn oogspleten en zegt: 'Duur spulleke!'

'Dat gelóóf ik,' zegt Armand en denkt even na. 'U begrijpt ook wel, dat het precies geen paternosters zijn. Zulke grote winsten zijn alleen te verwezenlijken op iets heel speciaals. Vijftig procent zonder kosten en zo goed als geen risico. Het is halen en brengen. Een loopjongen kan het ook!' Voskamp wordt nog wat roder van nieuwsgierigheid. 'Geen risico? Hoe groot zijn die uh, die bokalen dan?'

Armand geeft met zijn handen de maat aan. 'Ik breng ze zelf over. Natuurlijk op een veilige manier.'

'O, dat heeft niks te betekenen,' pocht de veekoper. 'Ik heb wel met grotere stukken te doen. Hele vrachten. En dat is ook te arrangeren.' Armand kijkt onrustig rond in de volle tram. 'We kunnen er hier niet over praten,' zegt hij. 'Wacht, tot we in de Wagner zijn.'

Zij naderen de stad. Het is een dag van nevelig zonlicht in het midden van December. Armand kort nu de reis met verhalen uit de tijd dat hij in het verzet stond. Hij vertelt boeiend, bescheiden en overtuigend, maar hij ziet tot zijn genoegen, dat Voskamp er niet geheel met zijn hoofd bij is. Men zou zeggen, dat hij nu en dan een rekensommetje maakt en zich prettig opwindt over de uitkomst. Hij lijkt ongeduldig.

Wanneer zij dan achter hun degelijke filters zitten in een rustig hoekje, zegt Armand: 'Nu ziet u wel, dat het waar is, wat ik zei, al klonk het dan ongelooflijk. Had ik één dag de beschikking over honderdduizend frank, dan was ik binnen het jaar miljonair.'

Voskamp moet toegeven, dat het op 't eerste gezicht wel een zaak lijkt. En als mijnheer het alleen niet kan mannen, omdat hij te krap in zijn guldens zit . . . Maar hij zou er eerst wat meer van moeten weten, hé?

'Eerlijk gezegd,' begint Armand, 'ben ik wel verplicht om er iemand over aan te spreken, iemand die te vertrouwen is. Niet om honderdduizend frank van hem te lenen, al is het maar voor één dag, want dat doet geen mens. Niemand gelooft in zo'n won-

der en ik kan het ook niet aan iedereen gaan uitleggen, laten zien, dat het zo is. Nee, ik kijk eigenlijk uit naar iemand, die voor eigen rekening en voor de volle winst meedoet. Of laten we zeggen: tegen een percentje voor het aanbrengen van de relaties. Dat zou toch redelijk zijn, vindt u ook niet?’

De veekoper trekt een zuinige tuitmond, houdt zijn hoofd schuin en zegt: ‘Daar zou over te praten zijn.’

‘Zie, ik moet er wel iemand inhalen voor deze reden,’ gaat Armand voort. ‘Mijn afnemer uit Brussel maakt iedere maand grote ruzie, omdat hij meer moet hebben: vijf, zes bokalen in eens, liever nog tien! Anders zijn de kosten te hoog, zegt hij, want hij levert op zijn beurt aan Parijs. De laatste keren heeft hij al gedreigd, dat hij ermee uitscheidt. En ik begin te vrezen, dat hij het meent. Het zal me weer wat zijn, als ik overmorgen met mijn armzalige twee bokaaltjes kom aanzetten, oei-oei-oei! Nee, ik ben er niet gerust op.’

Maar de veekoper heeft weinig gevoel voor de zorgen van Armand. ‘Overmorgen?’ vraagt hij in gemaakte onnozelheid. Zijn ogen glinsteren van begerigheid. Het is alsof hij hier gratis de failliete boedel kan overnemen van een sukkelaar, die een rijke zaak niet op de been kan houden bij gebrek aan fondsen.

En Armand schijnt zijn gedachten te raden, want nu wordt hij weerbarstig: ‘Zie mijnheer, als ik er iemand bijhaal, is dat voor mij niet zonder gevaar. De bewuste persoon wil natuurlijk zelf inkopen, afleveren en ontvangen. En daar heeft hij gelijk in. Dus ik moet hem in verbinding brengen met de apo-’

Hij verspreekt zich opzettelijk, maar dit kan de veekoper niet vermoeden – met de leverancier en met de Brusselaar. Is dat één keer gebeurd, dan heeft die persoon mij niet meer nodig. En is hij kapitaalkrchtig, dan kan hij achter mijn rug de hele productie opkopen. Daarmee sta ik op straat en hij wordt millionaire. Merci!’

Voskamp wordt nu zeer rood. Hij doet reeds, alsof hij zelf verdacht wordt van deze lage bedoelingen en houdt zich verontwaardigd. ‘Ja-maar nee! Dat zou toch al te – Wie doet nou zoiets!’ Opeens begint hij listig te grijnzen: ‘Maar dat kan immers niet! Dat durft geen mens aan. Als u op straat kwam te staan, zoudt u die anderen kunnen aangeven, een anonieme brief schrijven, zodat ze gepakt werden.’

‘Ik? . . . Ach, mijnheerke-lief! Stel u voor, dat ze gepakt worden. Geloof u, dat ze dan zo beleefd zullen zijn om te zwijgen over mij? Allez! Ik heb een huishouden en ik ben nooit met de politie in aanraking geweest . . . Wat dat betreft kunnen ze niemand

beter vertrouwen dan mij.' Hij laat zijn heldere jongenslach horen. 'Ik ben wel de laatste die ze moeten vrezen.'

Dat gezicht kan hij lezen als een open boek. Er trekt een tevreden glansje over. De vent voelt zich nu langs alle kanten gedekt, ziet Armand. En hij is van plan mij er uit te rangeren bij de eerste gelegenheid . . .

Maar er komt weer een donkere wolk opzetten. Deze hersens werken traag, maar zij werken. Armand voelt de vraag al aankomen.

'Is het dan zó gevaarlijk?'

'Ja en nee,' zegt Armand met een wijs gezicht. 'Voor iemand, die voorzichtig is en die aan de grens het klappen van de zweep kent – zoals u! – is het niét gevaarlijk. Maar voor een roekeloze stomeling: jàà mijnheer! Heel gevaarlijk zelfs.'

'O, aan de grens heb ik geen last . . . Maar nou weet ik nog steeds niet wat er in die bokalen zit.'

Armand trekt de wenkbrauwen op. Nu gaat hij het moeilijk maken. 'Neem me niet kwalijk, mijnheer, daar kan ik u pas over inlichten, als u serieus van plan zijt om mee te doen. Doet u het niet; even goeie vrienden, maar dan reken ik erop, dat u zwijgt. Ik zou er nooit over gesproken hebben, als mijn bestaan er niet mee gemoeid was.'

'Reken maar, dat ik mijn mond hou,' zegt Voskamp. 'Ik heb zelf het een en ander te verzwijgen, ik doe in vee en vleeswaren. En ik heb al gezegd, dat ik franken tekort kom. Als er iets te verdienen valt, ben ik erbij. Maar ik moet natuurlijk weten wat ik aan de hand heb. Ik ga geen zaken doen in een artikel, waarvan ik de naam niet eens weet.'

'A-wel, hoe minder we dààr over praten, hoe beter. Het is niet alleen de grens: u mag dat goedje niet eens hebben, hier niet en thuis niet. Als u gepakt wordt, gaat u de bak in, afgezien nog van de boete. Dus ik verwittig u op voorhand.'

Voskamp trekt de schouders op. 'Tegenwoordig is alles verboden, in Holland tenminste. En als 't puntje bij 't paaltje komt is daar iedereen strafbaar.'

'Dat spul komt hier aan in een sterk geconcentreerde vorm,' gaat Armand voort, 'opdat het zo weinig mogelijk plaats zou innemen. Het is dan zó straf, dat het een zwaar vergif is. Vóór het gebruik wordt het vermengd met iets anders en verdeeld in kleine porties, als poeders van een apotheker. En dan wordt het verkocht aan de liefhebbers, meestal in de bars en de nachtclubs van de grote steden. Het wordt opgesnoven en dan moet het een bijzonder aangenaam gevoel verwekken. Ik weet er niks van en ik ben niks

nieuwsgierig. Maar die eraan verslaafd zijn, hebben er hun laatste geld voor over. Dat zijn rijke slampampers, grote maitresses en meer van die mensen, die alleen voor hun plezier leven en al geblaseerd van al het andere. Het moet heel slecht zijn voor de gezondheid, maar dat is hun affaire. En nu weet u zeker wel, wat ik bedoel.'

O ja, Voskamp kent zijn wereldje wel. En van *zijn* gezondheid heeft hij geen klagen.

Armand zwijgt een poosje en doet alsof hij met zichzelf aan het overleggen is. Dan gooit hij het hoofd achterover en zet eerlijke ogen op: 'A-wel mijnheer, u lijkt wel een treffelijke mens. Ik heb vertrouwen in u. Kunt u overmorgen om tien uur in Breda zijn?' Wis en zeker kan Voskamp er zijn. Hij trekt wel een peinzend gezicht en raadpleegt zelfs een kalendertje, maar Armand weet beter: Ook al was Madam Voskamp op het punt van bevallen, haar echtgenoot zal overmorgen in Breda zijn!

En wel in de wachtkamer van het station om tien uur, zonder mankeren. Dan zullen zij 's middags om drie uur in de buurt van Antwerpen de Brusselaar ontmoeten, dus er zal een hele dag mee gemoeid zijn. Maar dat is geen bezwaar voor de veekoper . . .

Even later wandelt Armand langs de stilste straten naar de Mator, waar hij zijn twee spitsbroeders zal ontmoeten. Hij heeft zijn doel weer eens bereikt. Het stuk zit goed in elkaar en als het goed gespeeld wordt, bijten zij allemaal. Geen dwaze winsten van honderd procent, heeft hij de andere voorgehouden, dat was verdacht. Vijftig was meer dan genoeg. En het voornaamste was, dat er een aanvaardbare reden moest zijn, waarom de menslievende smokkelaar zelf niet het miljoen kon verdienen. Ja, het systeem sluit als een bus. De veekoper twijfelt niet meer, denkt al in miljoenen en zint reeds op middelen, om Armand, de kleine krabber, uit deze vette kaas te dringen.

Maar de nadelen zijn er ook. Hij beweegt zich niet rustig meer langs plaatsen van druk reizigersverkeer. Op straat ziet hij altijd zo ver mogelijk uit naar een pijnlijke ontmoeting met een der gewezen cliënten, na elke vijftig schreden kijkt hij achter zich. Hij droomt steeds vaker, dat hij ergens beklemd raakt, ook wel dat hij omsingeld wordt bij de zavelputten van Bintammerveld . . . Hij neemt alle voorzorgsmaatregelen die hij bedenken kan, ook de kleinste. Tijdens het spelen van zijn rol gaat hij anders gekleed, draagt een stijve, zwarte 'Eden-hoed', die hem niet goed staat, een schreeuwende foulard en een opzichtige overjas met veel ruitwerk. Ook heeft hij een smal snorretje gekweekt, juist op het

randje van zijn lip. Deze vermomming legt hij af na de werkzaamheden, zoals ook het snorretje zal verdwijnen, zodra deze slag is binnengehaald . . . Dan nog wenst hij niet gezien te worden door klanten van De Drij Keuningén, want voor dat kringetje woont hij zozegd al een maand in Brussel, en als hij in Antwerpen is, wordt hij verwacht. In feite woont hij nu in het logementje van Bernard . . .

Ja, het aantal klemmen en valkuilen langs zijn levenspad vermeerderd op deze manier veel te snel. Zij hadden dit spel veel beter gespeeld aan de Franse grens, dat heeft hij vaak genoeg gezegd. Maar het kon niet voor Dolf, die aan huis gebonden is. En het Frans van Bernard was ook niet toereikend voor die omgeving.

XIII

Dolf zit op zijn post en Armand gaat zijn veekoper vinden in de wachtkamer der tweede klasse.

Door de vensters ziet hij het rode hoofd al blaken. En nu volgt een kleine komedie, die haar nut heeft, want Voskamp heeft twee dagen tijd gehad om na te denken, achterdochtig te worden of bezwaren te vinden. De aandacht moet worden afgeleid en de spanning opgevoerd. Daarom knikt Armand bij het binnenkomen slechts vluchtig naar zijn toekomstige vennoot, kijkt snel rond en is zeer verbaasd. Diep in gedachten komt hij naar het tafeltje en geeft verstrooid een hand.

'Zeg! Hij is er nog niet. En het is al over tien . . . Dat is nog nooit gebeurd. Anders was hij altijd vóór mij op de afgesproken plaats . . . Er zal toch geen kink in de kabel zijn, hoop ik.'

Ja, het werkt. Voskamp wordt al onrustig en kijkt naar de klok. Armand gaat verder: 'Ziet u, wij zien elkaar telkens op een andere plaats, dat is veiliger . . . Hij moest er nu toch zijn.'

't Is nog maar vier minuten erover,' troost Voskamp.

'Ja, maar zijn trein is allang binnen!'

Nu trekt de veekoper een lang gezicht. 'Kunt u hem bereiken, als hij niet mocht komen?' vraagt hij na een poosje.

'Ja, dat wil zeggen: ik heb een telefoonnummer en daar moet ik naar de apotheker vragen. Ik weet zijn naam niet eens en dat is eigenlijk maar beter. Hij kent mij alleen als André . . . Ik geloof, dat hij eigenlijk maar een soort loopjongen is en dat er voorname lui achter zitten, die importeren in 't groot van overzee.' Steeds dwalen zijn ogen van de klok naar de ingang deur. Dan schrikt hij op: 'Wacht 'ns! Er is hier nog een wachtzaal, is 't niet?'

'Och natuurlijk!' zegt Voskamp ongeduldig en staat al op. 'Ik dacht, dat jullie hiér hadden afgesproken.' Zijn glimmend gezicht is weer goed leesbaar en het zegt: Nou, dat is weer eens op zijn Belgisch georganiseerd. Altijd even slordig. Hij zal zoiets wel beter in elkaar passen, wacht maar . . . Dolf heeft tot taak zo weinig mogelijk te praten en vooral niet te laten horen, dat hij een Belg is. De dialoog staat vast en is zorgvuldig ingestudeerd. Hij heeft geleerd elke g uit te spreken als *cb*, elke *v* als een *f*, elke *z* als *s*. Hij kan jijen en jouwen en struikelt niet meer over *b*'s. Het is een hele oefening geweest en zijn taaltje klinkt wel wat vreemd, maar voor iemand uit het Markiezaat lijkt het erch suifer Hollans fan de flakte. Wanneer hij nu de twee op zich ziet toekomen, schrikt hij, wendt schielijk het hoofd af en staart roerloos door de ruiten van het stationsplein. Armand heeft nog tijd om tot Voskamp te fluisteren: 'Hij verschiet ervan, dat we met z'n tweeën zijn.' Dan tikt hij Dolf lachend op de schouder. 'Hoe is 't?' Dolf lijkt even bang als boos. 'Met mijn choed,' zegt hij en kijkt achterdochtig naar Voskamp. 'Maar uh —'

'O, dat is in orde, wees gerust.' Armand gaat zitten en schuift een stoel bij voor de veekoper. 'Mijnheer is volkomen te vertrouwen, hij interesseert zich voor de zaak en zou eventueel willen meedoen. Dan zouden we samen wat meer kunnen afnemen.'

Dolf ontdooit. 'Ik wist al niet wat ik sach. Afijn, jij mot 't weten.' Tegelijkertijd schuift hij met de voet onder de tafel een tas naar Armand. Het is een goedkope boodschappentas van zwart-gelakt linnen met twee hengsels. Op het zelfde ogenblik wordt hem door Armand een zelfde tas, maar dan opgerold en schijnbaar leeg, overhandigd. Dolf legt haar op de schoot, haalt er een bundeltje Nederlands geld uit en begint te tellen, wel tersluiks, maar toch zo, dat Voskamp het kan zien. Hij doet het sekuur en het duurt een poosje. Intussen tast Armand in de tas aan zijn voeten. Men hoort papier kraken en ook het dof gerinkel van dik glas.

Dolf stopt het geld weer in de tas en rolt haar op.

'In orde?' vraagt Armand en als Dolf zwijgend knikt: 'Volgende maand?'

'Wou je se eerder hebben? . . . Ofermørchen?'

Armand kijkt verrast op: 'Kan dat?' vraagt hij ongelovig.

'Dese keer toefallig wel . . . Een klant is siek geworden en heeft ons laten zitten met negen potten van dese sending.'

Armand wordt rood van woede, maar beheerst zich . . .

Dit is een gemene streek van Bernard en Dolf. De afspraak was: zeven potten. Hiervan moet Armand er drie nemen, want door twee van deze koopjes binnen enkele dagen heeft hij deze maand

een dubbel inkomen, zodat hij zich nu een bokaal meer kan veroorloven. En van die beluste veekoper werd verwacht, dat hij de overige vier zou nemen. Dat zou al achtduizend gulden zijn geweest. Armand zou er drieduizend van krijgen, omdat hij het moeilijke werk doet, zich het meest moet blootstellen en bovendien deze relatie zelf heeft aangebracht. De twee anderen delen gelijk op. En nu hebben zij zonder enige waarschuwing er negen potten van gemaakt. Dan zou het twaalfduizend gulden worden. Wie kan zo'n groot verlies nemen, zonder zó in het nauw te geraken, dat hij móét spreken, tot zijn vrouw, wellicht tot zijn geldschieters? Dan is de zaak ruchtbaar en de jacht geopend, dan kent Armand Dupuy geen rustig ogenblik meer en moet zich schuilhouden, want hij heeft het meest de aandacht getrokken en zijn signalement is het best bekend. Dit alles heeft hij die twee tot vervelens toe op het hart gedrukt, maar zij zien geen gevaar, zijn blind van begeerigheid . . . En dit komplotje gaat waarschijnlijk uit van Dolf, want dit manneke kan de laatste tijden schriklijk veel geld aan. Hij is al sedert een half jaar aangespannen met een dure vriendin, die hij onderhoudt op een appartement van vijftienhonderd frank in de maand en de rest navenant. Zij laat zich Ghislaine noemen, terwijl zij als 'Wieske' uit haar achterstraatje is gekomen, zij wil altijd Frans tateren en stinkt van pretentie. Als zij gewild had, zou zij nu op een kasteel hebben gewoond, enzovoort. En op deze basis probeert zij haar eisen te stellen . . . In goed, oud Antwerps heet zoiets een 'schetkont' . . . Dolf heeft haar uit de zoveelste hand; zij is rijk onderhouden geweest door een oude marcheur, maar na diens dood heeft zij een tijdje moeten leven van stukloon . . . Zij is vijf jaar ouder dan Dolf en bedriegt hem op de koop toe, want Armand heeft zelf al moeten ervaren, dat zij in bed ook niets te beduiden heeft . . . En nu wordt hij hier door dat ongelukkig scharminkel, die hoorndrager, op de vuilste manier vooreen voldongen feit gesteld. Maar hij moet zijn rol spelen, blij zijn met dit buitenkansje. 'Ik kan er in ieder geval drie nemen,' zegt hij en kijkt naar Voskamp. Deze is zeer rood geworden en zijn glinsterende ogen zijn weer aan het cijferen. 'Als we nu eens zeiden zes,' gaat Armand voort. 'Of zeven. Ik -' 'Laat ze maar komen,' bromt Voskamp hem in het oor. 'We kunnen altijd zien hoeveel we nemen.' Dolf is opgestaan. 'Nou, hoeveel zijn 't er? Ofermorchen moet de rotsooi weg zijn.' 'Negen dan maar,' besluit Armand. Dan stopt Dolf hem een briefje in de hand en vertrekt haastig na een vluchtige groet.

Nu volgt een spelletje, dat de veekoper heel niet bevalt. Maar het zweept zijn begeerte des te meer op. Armand is opgetogen, kan zich niet bedwingen: Wat een chance! Nu kan hij drie bokalen nemen, dat scheelt hem deze maand tienduizend frank. Als hij zuinig aandoet en thuis de rekeningen wat laat oplopen, kan hij volgende maand er wel vier hebben. En dan vijf, haha! Ja, nu is hij ein-de-lijk over het dode punt heen, hè-hè . . .

Dan betreft zijn gezicht. 'Had ik dat geweten,' zegt hij verdrietig, als dacht hij overluid.

Voskamp wordt onrustig. 'Maar u zei toch, dat die Brusselaar veel meer moest hebben?'

'Ja, die wil er wel tien tegelijk, maar hij kan ze kussen. Vandaag krijgt hij er twee en overmorgen drie, dat is vijf in één maand. Ik beloof hem voor de komende maand ook vijf bokalen, maar dan krijgt hij er vier en is allang content. En iedere maand één meer, of al gauw twee. Ik moet het precies uitrekenen.' Hij neemt een boekje uit zijn zak en doet alsof de veekoper niet meer bestond. Deze hapt toe. 'Maar hij krijgt er voortaan immers zo veel als hij hebben wil! Overmorgen negen en u kunt er voor de volgende maand gerust tien beloven.'

Armand laat alles uit de handen vallen. 'Woudt u ze overmorgen dan alle zes nemen?' vraagt hij onthutst.

'Waarom niet, als de Brusselaar ze hebben wil?'

Nu ziet Armand eruit, alsof hij hier een jonge koekoek heeft uitgebroed.

'Ja-maar, ja-maar! Dat is toch veel te gevaarlijk!'

'Pfuh! Aan de grens heb ik geen last. Dat wil zeggen: bij Putte. Al waren het honderd van die dingen.'

'Ja, enfin, dat is uw zaak natuurlijk. Maar dat is het niet alleen. Als de Brusselaar ziet, dat er zo schriklijk veel wordt aangeboden, gaat hij natuurlijk zaniken over de prijs. Tot nu toe heeft hij om zo te zeggen moeten bedelen om een bokaaltje.'

'Dat is af te wachten. Als hij gaat pingelen, leveren we de volgende keer wat minder.'

Armand zit somber te peinzen. Zelfs voor Voskamp moet het duidelijk zijn, dat deze jongeman spijt heeft van zijn voorbarigheid en zijn overbodige deelgenoot nu fierer kwijt zou zijn. Daarom slaat hij Armand kletsend op de dij. 'Ik weet het goed gemaakt. Als we Donderdag kunnen leveren, betaal ik u duizend gulden voor het aanbrenge van de relatie.' Hij begint hard te lachen en laat zijn gele tanden zien. 'Ha-ha-ha, dan hoeft u thuis de rekeningen niet te laten oplopen. Wat zegt u dààrvan? Hè? Watte?'

Armand antwoordt met een kwijnend glimlachje. 'Dat is heel chic natuurlijk . . . Maar ik heb er de schrik van, als het zo in 't groot gaat gebeuren . . . U garandeert me toch dat u voorzichtig zult zijn, èh? En niet alleen aan de grens, maar ook -'

'Ik weet er alles van,' lacht de veekoper. 'Laat mij maar lopen. Ik weet precies wat ik doe.'

Armand kijkt op de klok. 'We moeten stillekensaan naar de bus . . . En we kunnen niet voorzichtig genoeg zijn. Ze moeten ons zo weinig mogelijk samen zien. Dus u doet maar, of u mij niet kent, en gaat op een andere plaats zitten. Een klein eindje vóór de meet stap ik uit en dan zien w'elkaar weer bij de boerentram. Mocht ik die missen, maar dat zal niet, dan om kwart voor drieën in De Kleine Bareel.'

Daar schiet Voskamp iets te binnen: 'Weet u nou, waar we die apotheker overmorgen treffen? Jullie hebben niets afgesproken!' O neen, arme Voskamp. Op zo'n grove domheid laat Armand Dupuy zich niet betrappen. 'Jawel,' zegt hij en laat even het papiertje zien, dat Dolf hem bij het weggaan in de hand heeft gedrukt. 'Hier staat het op. U ziet wel, dat we zeer voorzichtig zijn.'

De veekoper doet zijn mond al open, maar ziet af van zijn vraag. Hij zal die jongen maar niet ongeruster maken dan hij al is.

Niet ver van de grens stapt Armand uit en gaat een herbergje binnen. Hij weet, dat Voskamp hem nakijkt en al vreest hem niet meer te zullen terugzien. Een koel heerschap overigens, de vorigen waren veel zenuwachtiger.

Snel drinkt hij een vermouthe en is alweer de deur uit, wanneer de bus nog niet stilstaat bij het grenskantoor. Achter de bomen blijvend, wandelt hij naar de geschikte plaats, die hij vanmorgen heeft gevonden, een eindje van de weg af. Hier, achter een heg, gooit hij ongezien de twee bokalen in een sloot en komt weer op de weg, terwijl hij kwansuis zijn pantalon dichtknoopt.

Bij de Nederlandse Douane is hij gauw gereed. Een lege tas en geen deviezen. Wanneer hij doorloopt naar de Belgische Tol, ziet hij in de verte zijn veekoper zeer langzaam over de weg drementelen. En mijnheer voelt zich niet gerust, kijkt telkens om.

In een café op Belgisch gebied drinkt Armand zijn tweede vermouthe en steekt de twee bokalen, die hij hier vanochtend in bewaring heeft gegeven in de tas. Hij heeft geen haast, want de tram vertrekt pas over drie kwartier en Voskamp mag gerust nog wat heter worden. Met zijn duizend gulden . . . Dat was het zuiverste bewijs, dat de loze guit slechte bedoelingen heeft, alles

alleen wil hebben. Het zou koddig zijn om de verdere ontwikkeling van deze boze plannen te kunnen volgen, maar dat kan helaas niet . . . Bernard en Dolf hebben hem daar even in de schaar gehad met hun negen potten; hij zal er straks een hartelijk woordje over spreken. Kan deze veeboer een oplawaai van twaalfduizend gulden verdragen zonder te gaan schreeuwen? Smokkelaars in 't groot hebben naar alle gedachten veel zwart geld, dat zij nooit voor de fiscus verantwoord kunnen. Dat moet buitengewoon streng zijn in Holland, naar hij algemeen hoort zeggen. Zij kunnen hun winst alleen verbrassen of in de kous steken, niet productief beleggen. Als dit exemplaar begint te bleiten, zal hij eerst eens moeten uitleggen hoe hij aan die twaalfduizend gulden is gekomen en dat kan hij waarschijnlijk niet. Een reden te meer om te zwijgen . . . Het kan goed aflopen en de winst is nu zoveel groter. Hoeveel krijgt hij nu? Achtduizend was de bedoeling, nu wordt het twaalf, dus de helft meer, dat is vierduizend vijfhonderd gulden voor zijn deel . . . Hij zal het dan maar beschouwen als een laatste uitdaging aan het lot, vóór zijn 'écart' omslaat. Want nu is het gedaan, nu kruipt hij weg op een mansarde, is voor niemand meer te spreken en gaat werken. Morgen haalt hij alvast de boeken van Dolf . . . Maar als hij zijn examen heeft; hoe komt hij dan aan geld voor zijn studie? Een student schijnt tegenwoordig een kleine drie duizend frank per maand nodig te hebben . . . Kom, in een jaar tijd kan er veel veranderen. Als hij dit examen maar achter de rug heeft, zal hij zich weer zeker voelen van zichzelf.

Hij denkt weer aan het gedistingeerde meisje in de lunchroom. Daar moet hij rond het middaguur nog eens binnenlopen, misschien is zij een vaste bezoeker. Ach wat, meisjes? Hij heeft immers maar te kiezen . . . Nog een vermouthe op de goede afloop en dan zal hij de hartkloppingen van beestenkoopman maar eens tot bedaren gaan brengen . . .

Met opgewekte schreden loopt hij de afstand naar de terminus van de boerentram. Na twee minuten herkent hij reeds de vierkante gedaante, die telkens verlangend omkijkt.

Op zo'n dag wordt de nieuwe Buick der Garage Van Laarhoven gehuurd met Dolf als chauffeur. Deze brengt 's morgens Bernard en Armand naar de grens. Daar overhandigt hij de wagen aan Bernard en gaat met Armand de grens over.

Bernard rijdt dan naar het magazijntje, dat zij sedert de zaak der autobanden in huur hebben op het Noord, in een stil zijstraatje van de Falconbuurt. Hier schroeft hij andere nummerplaten op. Slechts één cijfer in het grote getal staat op de verkeerde plaats

en alles is fonkelnieuw. Mocht hij langs de weg gecontroleerd worden, dan kan dit weinig opvallend foutje dus doorgaan voor een vergissing van de schilder . . . Het is weer Armand geweest, die deze kleinigheid heeft verzorgd. Zij noemen dat tegenwoordig 'Arrangement-Dupuy'.

Bernard is voor deze gelegenheid zo rijk mogelijk opgedost en hij ziet er inderdaad uit als een Brusselse ploert in goede doen, met juwelen ringen, dasspeld, zware gouden armband met horloge en een pluche-achtige hoed. De blinkende Buick spreekt voor zichzelf.

Tegen drie uur rijdt hij de Bredabaan af naar De Kleine Bareel en slaat rechts af. Daar, bij de ingang van het Peerdsbosch, slenteren Voskamp en Armand. Deze heeft juist gezegd: 'Hij zal er ook raar van opzien, dat ik iemand meebreng. Als hij maar niet in volle galop er vandoor gaat. Hij is zo bang, zo bang! . . . Pas op, daar is hij!'

Hij heeft goed geraden. De wagen, die kennelijk wilde stoppen, krijgt weer een scheutje gas en rijdt aarzelend voorbij. Armand maakt geruststellende gebaren, loopt er op een drafje achteraan en zwaait de zwarte tas. Bernard steekt het hoofd door het portierraampje: 'A-wel?'

'tIs niks. Ge moet geen schrik hebben. Deze mijnheer is mijn compagnon. 't Is in orde!'

Bernard monstert de veekoper met open mond. 'Allez, stap in,' zegt hij dan. Armand duwt vlug de compagnon achter in de wagen en gaat zelf naast Bernard zitten. Deze draait de Zwaantjeslei in en zet een eindje verder de wagen stil. Hij spreekt zeer Brussels.

'Hoeveel zijn 't er?'

'Vandaag zijn 't er nog twee, maar -'

Bernard onderbreekt met een lange vloek. Hij schiet in een Franse kolere, wordt er rood van: Dat is de leste keer. Hij kan niks doen met twee bokalen! Hij moet zijn mannen aan de Franse grens betalen, heel de route doen, een nacht overblijven in Parijs en dat allemaal voor twee bokalen! Hij verliest er handen vol geld bij, hij heeft het dikwijls genoeg gezegd en nu is 't gedaan, fini! Ze mogen ze zelf houden, hun miserabele twee bokalen!

Vergeefs heeft Armand getracht er tussen te komen. Nu verheft zijn stem. 'Maar luister dan toch! Al dat groot lawijt dient voor niks. Vandaag zijn het er twee, maar overmorgen kunnen wij er negen leveren. Negen, verstaat ge? Hier op de zelfde plaats. Donderdag om drie uur. Dan gaat ge deze keer met elf potten

naar Parijs en dat kan toch schikken, dunkt me. Mijn compagnon heeft ook een adres waar hij kan inkopen en zo kunnen we in 't vervolg wat meer leveren.'

De Brusselaar hijgt nog, maar trekt al bij. 'A-wel, met elf potten wordt het tenminste wat interessanter,' geeft hij toe. 'Maar dit is zeker voor éne keer?'

'Nee, regelmatig.' Armand heeft de glazen potten uit de tas gehaald. Bernard pakt er een van, schroeft het deksel los, houdt voorzichtig zijn neus er boven, trekt dadelijk vol weezin terug en sluit haastig het deksel. Dan trekt hij zijn portefeuille, haalt er een dik pak biljetten uit en begint vliegensvlug te tellen. Bij stapeltjes van tien steekt Armand de zestig biljetten in zijn zakken.

'Dus overmorgen op deze tijd?' vraagt hij dan. 'Maar negen bokalen, dat is tweehonderd zeventig duizend frank, weet ge? Convenieert u dat?'

'Dat is klaar. Maar laat me niet met al dat geld voor niks -'

'Ik heb u nog nooit voor niks laten komen. Zeg maar hoeveel ge moet hebben voor de volgende maand, want dat moeten we overmorgen bestellen.'

'Hoeveel kunt ge meebrengen?'

Armand aarzelt en dan neemt opeens Voskamp de leiding.

'Tien!' zegt hij op besliste toon.

De Brusselaar draait zijn hoofd om en kijkt de nieuwe compagnon aan met een begin van respect. 'Is dat zeker, mijnheer? Mag ik daar op rekenen?' Na nog enkele vermaningen en verzekeringen wordt Bernard wat vriendelijker. Bij het snelle afscheid drukt hij Voskamp de hand en broebelt op zijn Brussels wat van aangename kennismaking, van excuseiren en van serieus affaires doen in 't vervolg.

Op Donderdagmorgen herhalen zich de zelfde gebaren, thans in een druk café aan het stationsplein van Roosendaal. Dat is gemakkelijk voor Voskamp, want hij heeft immers laten horen, dat hij de tocht over Putte zal maken, terwijl Armand zijn smokkel nu eenmaal heeft georganiseerd bij Wuust-Wesel.

Dolf werkt nu met twee zakken en heeft heel wat te tellen, twaalf duizend gulden van de veekoper en zesduizend van Armand. Hij doet het ongezien, met de handen in de lege tas en maakt zich zo vlug mogelijk uit de voeten. De afspraak voor de volgende maand luidt: tien potten en het adres is Oranje-Hotel, Breda. Altijd in een groot en vol café, heeft Armand uitgelegd aan Voskamp. In een stil zaakje wordt ge te veel begaapt. En mocht

de tas van mijnheer onderweg nagezien worden, dan moet hij maar zeggen dat het verf is, loodwit of zinkwit. Die controleurs hebben er toch geen verstand van.

Tot het laatste ogenblik geeft hij allerlei wenken en maakt zich zeer bezorgd over de grote hoeveelheid, tot Voskamp zegt, dat hij het zoetjesaan wel weet.

Dan lopen hun wegen uiteen . . .

De epiloog speelt om half drie. Armand, Dolf en Bernard hebben zich een zwaar diner met twee wijnen veroorloofd in de Matador. Het is een goedbepaald café in groen en zwart, tevens restaurant en de telefoon is er veilig. Buiten staat de nieuwe Buick, nu met zijn eigen nummerplaten. Wanneer de café-fine is besteld, kijkt Armand op zijn horloge en zegt, dat hij eens gaat zien of onze compagnon al op zijn plaats zit.

Ja, Voskamp zit al een kwartier in De Kleine Bareel, wanneer de kellner op hem toekomt: 'Mijnheer, ik geloof, dat u aan de telefoon moet komen. Ze vragen naar een Hollandse mijnheer, nogal struis en met een gezonde kleur.'

'Hallo,' zegt de veekoper. Hij heeft nog geen tijd gehad om ongerust te worden.

'Hier met André . . . Ik spreek toch met de mijnheer, die ik vanmorgen in Roosendaal heb gezien? Met de bokalen?' Zijn stem klinkt gejaagd en angstig.

'Ja-ja,' sust Voskamp. 'En ik ben goed overgekomen hoor! Alles in orde . . . Komt u nou dadelijk?'

Nu wordt de stem huilerig: 'Och mijnheer! . . . 't Is verschrikkelijk! De Brusselaar is Dinsdagavond gepakt door de gerechtere politie. Ik heb het nu pas gehoord, een uur geleden, toen ik naar huis telefoneerde . . . Zie, dat u zo gauw mogelijk weg komt van De Kleine Bareel! Misschien staan ze daar al op de loer om ons te pakken om drie uur . . . En gooi dadelijk die bokalen in de sloot! Zorg dat z'u niet ermee aantreffen!'

'Ja-maar -,' begint Voskamp.

'Och mijnheerke-lief, alstublieft! Haal toch geen stomiteiten uit! We gaan minstens voor een jaar de bak in, als z'ons te pakken krijgen! De Brusselaar heeft natuurlijk moeten verklaren waar hij gekocht heeft, en we mogen er niet op rekenen, dat hij zwijgen zal. Ge hebt veel kans dat ze De Kleine Bareel al omsingeld hebben!'

'En wat moet dat nou met die potten?' vraagt de veekoper dom.

'In 't water gooien! Dat heb ik allang gedaan en -'

'Twaalf duzend gulden in 't water gooien?'

Armand wordt driftig: 'Ja, maar natuurlijk zó, dat ge ze later

weer op kunt halen, wat is dat nu! Het kan geen kwaad; ze zijn goed afgesloten met een ring van caoutchouc. Ik vertrek dadelijk naar Parijs, ik blijf hier geen minuut langer dan nodig is. En daar ga ik die potten zien te verkopen, ik heb al een paar adressen . . . Dat is het minste, dat komt wel terecht. Als u maar niet in de val loopt, daar aan de Bareel. Zie dat ge zo gauw mogelijk in Holland komt en laat u dan vooreerst niet meer zien aan deze kant. Uw signalement is duidelijk genoeg. Maar zorg eerst en vooral, dat u veilig van die bokalen afraakt, oei-oei-oei! Dàt is het ergste! . . . Als er wat gebeurt: ik ken u niet en gij kent mij ook niet. We hebben elkaar nooit gezien, denk er aan! En die Brusselaar kennen we evenmin . . . Och mijnheer, maakt toch dat u daar ongezien wegdraakt!

'Waar bent u nou?'

'In een telefooncél op de boulevard . . . O ja, geef me gauw een adres op, waar ik u kan schrijven, een café bijvoorbeeld en liefst in België, want in Holland worden nog brieven nagekeken. Ik zal schrijven aan Mijnheer Jansen, Piet Jansen.'

'Schrijf dan maar aan Café Den Hertog in Belgisch Putte.'

'Café Den Hertog in Putte, dat is klaar. En nu moet ik rap weg zijn. Ik heb de apotheker al gewaarschuwd, dat hij de volgende maand niet voor niets komt. Zo gauw ik in Parijs wat weet, stuur ik bericht. Dan brengt u de marchandise naar de Franse grens en ik zorg voor de rest. Maar wees in godsnaam voorzichtig aan de Kleine Bareel! Kijk eerst goed uit, vóór u met die bokalen buiten komt. Laat ze daar zo lang staan en loop eerst wat rond om te zien of er geen onraad is. Nu dan het beste, en kom goed thuis.' Hij heeft zich met zoveel toewijding gegeven aan zijn rol, dat hij er nog wat bleek en ontdaan uitziet, wanneer hij al terugloopt naar hun tafeltje. Hij denkt aan de Sik, die toen zei: Ge moet maar toneelspeler worden, gij!

'Hoe is 't gegaan?' vraagt Dolf.

Armand fronsst de wenkbrauwen. 'Dit is er een, die zich niet makkelijk nerveus laat maken. Hij is te dik en te zwaar en te stijf. En hij had er wel wat bezwaar tegen om twaalf duizend gulden in 't water te gooien. Maar hij zal toch verstandig en braaf zijn, hoop ik . . . Ook heb ik nog even gezegd, dat ik de apotheker al gewaarschuwd had. Anders trekt onze beestenkoopman volgende maand met heel zijn pottenwinkel naar het Oranje-Hotel om de koop ongedaan te maken en zijn geld terug te vragen aan Dolf.'

De twee proesten het uit.

'En als er dan iemand is,' gaat hij voort, 'krijgt Mijnheer Voskamp

slechte gedachten. Jammer, dat ik daar de vorige keren niet aan gedacht heb.' Hij laat de cognac rondkolken in het bolle jamaicaglas en haalt de geur op. 'Gezondheid.'

's Avonds vieren zij feest in Taverne Gaby. Dolf heeft zijn Ghislaine meegebracht en zij ziet er duur uit. Hij is uitermate fier op haar en heeft niets in te brengen. Armand zit tussen de zusters geklemd op een gecapitonneerde bank en kan zich amper bewegen. Zij geuren beiden even aangenaam, de ene naar heliotroop, de andere naar viooltjes van Parma. En zij zijn allebei even prettig warm. Zij hebben de tafel over hun schoot getrokken en Yvonne heeft ongemerkt haar hand diep in zijn linkerbroekzak geschoven. Léopoldine houdt haar benen op zijn rechterbeen gestrengeld. Intussen maken zij op de liefstalligste manier het hof aan Bernard en ook aan Ghislaine, maar zijn zeer discreet tegenover Dolf. Armand, die zich tegen zijn goesting heeft laten meertonen, wordt allengs wat lichter van hoofd... Vooruit dan maar, dit is de laatste avond, een afscheidsfeest. Hij heeft nu ruim zestigduizend frank bijeen en morgen gaat hij aan het werk; er kan gebeuren wat wil...

Léopoldine fluistert aan zijn oor: 'Chéri'ke, laat ons gaan dansen.' En dan hardop: 'Wie draait er een rumba?'

Dolf danst met zijn kostbare Ghislaine en Bernard met Yvonne. Armand en Léopoldine schuiven de gang in.

'Mijn kamerke is helemaal veranderd,' zegt zij. 'Wilt ge 't eens zien?' Het is de jonge pacha niet onwelgevallig...

'Maar dan niet te lang, chouchou!' waarschuwt ze nog. 'Ge weet hoe Ons-Ma is.'

Ja, het is tegen de regels van het huis, maar Armand is nog altijd een uitzondering. De douairière laat begaan. Als hij terugkomt, bestelt hij champagne om alles goed te maken. En vanavond zegt hij 'Ghislaine', terwijl hij haar anders altijd plaagt met 'Wieske'. Een goed uur later gaat hij op aandringen van alle dames nog eens naar boven om dat lelijk moustache'ke af te doen. En nu is hij vergezeld van Yvonne, die hem het gilette-mesje zal geven, waarmee zij zich onder de armen scheert...

Deze avond vloeit kwistig de champagne, want de gezusters hebben hun gobelet opzij gezet. Ghislaine is al flink aangeschoten en heeft het duidelijk op Armand voorzien. Zij kan haar ogen niet van hem afhouden en probeert hem tegelijk vurig en kwijnend aan te kijken. Bij het dansen spreit zij heel haar lichaam over hem uit en legt het hoofd op zijn schouder. Zij daagt hem niet meer uit, zij biedt zich plompweg aan.

Nee! besluit hij bij zichzelf. Het kan zo wel schikken voor van-

daag. En morgen gaat hij zien of er in de oude stad een goedkoop kamertje te vinden is. In de oude stad . . . Zou die felle madam met de karwats en het litteken nog op haar plaats zitten? Dit raadsel speelt hem nog op de grilligste momenten door het hoofd. Ghislaine hangt als een slappe pop in zijn armen. Hij kijkt naar het flauwe gezicht op zijn schouder. Zij slaat smachtend de ogen naar hem op, maakt een pruilend kinderstemmetje en zeurt: 'Je sais bien que tu me détestes.'

'Wieske, spreek uw moers taal, zonne!' zegt hij zo plat mogelijk. Nu laat zij hem los, valt neer op haar stoel, legt theatraal het hoofd in de armen op tafel en begint te snikken.

'Dolf!' roept Armand en bootst diens Hollandse spraak na: 'Die chrafin van jou is so sat als een aap. Breng ze naar bed!'

Met de handen in de zakken kijkt hij verveeld toe. De vrouwen zijn toegeschoten, beijveren zich rond Ghislaine met zakdoeken, eau-de-cologne, sussende geluiden en klopjes op de rug. Dolf is zeer bekommerd, staat er bij te zwijmelen als een geknakt riet en wordt door iedereen opzij geduwd. Armand ergert zich. Hij wordt er helder van, bijna nuchter. Enfin, dit is de laatste avond en nu heeft hij ook voor eeuwig genoeg van dit vermaak voor stompzinnigen. Zijn snor is eraf en morgen gaat hij aan het werk. Dan is hij meteen van de straat, verdwenen uit de samenleving, tot al zijn deugnieterijen zijn verjaard en vergeten. Het geeft hem nu al een veilig gevoel.

XIV

Madame Pluym weet maar al te wel hoe een man gemaakt is en aan wat voor geslepenheden zij zich moet verwachten. Aanvankelijk geloofde zij stellig: nu hij Marie-José en 'die madam' kwijt is, zoekt hij een nieuw stuk speelgoed om zijn tijd te passeren. Zij zou de zelfde Fonne wel eens willen zien, als morgen zijn dochter genezen was van haar klooster en naar huis kwam . . .

Maar na die ene nacht, toen zij moest vertrouwen op het slot van haar slaapkamer, is hij gaan zagen over trouwen, trouwen, trouwen, tot zij er hoorndul van zou geworden zijn. En de sukkelaar deed zijn uiterste best om zich van zijn voordeligste kanten te laten zien, ging haast niet meer van huis en dronk alleen nog aan tafel een glas bier. Al heel in het begin heeft zij hem betrapt, toen hij voor de spiegel heel voorzichtig zijn snor bewerkte met een zwart schoensmeerborsteltje. Gelukkig kon zij doen alsof

zij niets gezien had en naar de w.c. vluchten om tot bedaren te komen. En hij moet er geen baat bij gevonden hebben, want daags daarop was heel zijn moustache weggeschoren. Op het eerste gezicht had zij bijna gegild, zij herkende hem niet zo gauw. Twee dagen heeft zij moeite gehad om ernstig te blijven, want hij deed haar telkens denken aan een losgebroke pastoor . . . Zij dorst ook niet meer te spreken van de kleinste ongemakken. Eens, toen zij gedachteloos een woord liet vallen over koude voeten, wilde hij haar schoenen uitrekken en haar voeten warmen in zijn handen.

Het was iedere dag wat anders. Dan werd hij somber en begaf zich in een soort wellustige zelfvernietiging: Hij had nu lang genoeg geleefd om te weten, dat 'iedereen' hem een afstotelijke mens vond. Dat was een vloek, waarmee hij geboren moest zijn. Zo goed konden zijn bedoelingen niet zijn: de mensen zouden hem altijd haten lijk vergif . . . Bij deze buien moest zij ferm optreden, of hij wilde niet eten . . . Dan weer sprak hij van de grote Amerikaanse auto, die hij ging kopen, zodra er wat meer keus zou zijn. Het volgend ogenblik ging hij zaken doen, die in de millioenen liepen, en op het laatst kocht hij dan ongeveer de halve gemeente Neerhout om er iets fatsoenlijks van te maken . . . Maar akelig om te zien was, hoe jeugdig hij wou doen: Ah, zij dacht zeker, dat hij niet meer op zijn handen kon staan. Wacht een beetje! . . . Hij moest er drie keer op aanleggen en bijna liep het heel verkeerd af; hij had goed zijn nek kunnen breken. Toen hij weer met een zware dreun op zijn benen kwam te staan, zag hij zo paars, dat zij bang werd voor een geraaktheid.

Van dat moment begon zij medelijden te voelen.

Maar dat was het niet alleen. Zij voelde zichzelf opfleuren. Haar ogen kregen meer glans en haar gang werd zo licht, zo licht als een pluim. Het begon ermee, dat zij kwaad werd op zichzelf, omdat zij daar op een morgen al vijf minuten bezig was aan haar haar te toveren, ofschoon het al lang goed zat, gelijk het altijd goed gezeten heeft. Steeds vroegen vrouwen om het adres van haar coiffeur en wilden dan niet geloven, dat zij er geen had . . . Daarna begon zij grote eisen te stellen aan haar gezicht, twijfelde aan de juistheid van haar opmaak-tinten en poetste haar tanden, tot het vlees ervan gloeide. In huis droeg zij zelfs geen pantoffels meer en op gewone dagen gebruikte zij de parfums, die de Fonne voor haar meebracht, als hij naar de stad was geweest. Zij zag zich al gauw genoodzaakt een half uur vroeger op te staan, alleen voor haar toilet. En op haar slaapkamer stond zij voor de spiegel met haar posterieur te draaien als een mannequin . . .

Het gevolg van al deze bedoening was, dat zij er altijd even fris en smetteloos uitzag, recht uit de doos als een nieuwe sierpop, een kleine Marquise de Carnaval. Maar het ergste was wel, dat zij zulk een schaamteloos ondergoed heeft gekocht. In een schemerig hoekje van haar verstand hoorde zij fluisteren: Ge kunt nooit weten! . . . Toch moest zij eerlijk toegeven, dat een vrouw ook niet deugt. Vijf jaar lang heeft zij geen mannetje meer aan het lijf gehad en bevond er zich wel bij, ofschoon er jacht genoeg op haar gemaakt is door dat soort oude zotten, die het duidelijk te doen is om één pleziertje en dan verder geen flauwe komedie. Toen zou zij nooit geloofd hebben, dat zo'n Fonne nog in staat zou zijn geweest op haar zenuwen te werken. Nu waren er al van die nachtelijke ogenblikken, dat zij dacht: Moest hij nu aan de deur komen jammeren gelijk toen . . . 'Oud-zot is erg,' heeft zij altijd horen zeggen en het is maar al te waar. Altesaam was zij toch degene, die haar vijf zinnen het best bijeen wist te houden. En dit nam zij zich vast voor: het is trouwen of afblijven, anders zou hij naderhand niet het nodige respect voor haar hebben. Zij is ook een Herbosch en zij kent het ras. Alles moet hun moeilijk gemaakt worden: iets moet duur gekocht zijn, of zij hechten er al gauw geen waarde meer aan.

Weldra moest zij kiezen of delen. Zo kon het niet lang meer duren; het werd al te belachelijk. Hij deed alles veel te duidelijk en geneerde zich niet voor de mensen. Wanneer hij haar meenam naar de gemakelikheden van de stad, gedroeg hij zich in 't openbaar als een verliefde piot. Aan de houding van de geburen kon zij voelen, dat er al op volle toeren gebabbeld werd. Zij wist ook, dat een man, die al te zot moest doen om zijn doel te bereiken, licht een wrok zal overhouden, wanneer het groot vuur is verbrand en de bezinning weergekeerd.

En zo ver is het dan gekomen, dat zij Fonne, die zij als vrouw van een intellectueel nooit hoog had aangeslagen, toch eigenlijk de kwaadste niet vond. Met wat vriendelijkheid en een gezellig tehuis zou er zeker wat van te maken zijn. En dat hij verslaafd zou zijn aan de drank, gelijk veel mensen geliefden te zeggen, was grote achterklap. Anders zou hij het al die tijd niet hebben uitgehouden zonder een druppel alkool. Wel heeft hij in zijn leven meer dan genoeg bewijzen van dronkenschap afgelegd, maar zij gelooft niet, dat hij ooit heeft gedronken alleen om te drinken. Er moest altijd een reden toe zijn, of een aanleiding: een feest, een vrolijk gezelschap, een groot verdriet of een balorig humeur . . . Naar algemeen gezegd wordt, moet hij wel veel geld hebben, maar veel geluk heeft hij toch niet gekend, de arme duts. Zijn

vrouw-zaliger, Thérèse Maes, was heel de dag met zichzelf bezig en verlangde, dat ieders aandacht alleen op haar gericht was. Toen Fonne in het begin van zijn huwelijk enkele dagen op het randje van de dood lag met de griep, werd zij meteen nog veel zieker van de zenuwen en ging ook in bed liggen. 'Om hem die streken af te leren,' zei de familie. De oude Dokter Versijfel, die alle kinderen Herbosch op de wereld geholpen heeft, hield zich uitsluitend bezig met de zwaar-zieke Fonne en behandelde haar met 'allez-allez, kom-kom-kom.' Hij schreef niet eens een recept en hiermee was zijn vonnis getekend. Thérèse was woedend en Dokter Versijfel lag buiten met zijn witte baard. Zij koos een jonge snuiter, die zij alles kon wijsmaken en die haar bevalling zo erg heeft verknoeid, dat zij een goed jaar niet van haar bed kwam en stierf . . . In haar plaats kwam die zure Célestine. Geen wonder, dat de jongen naar het café liep. Hij moest gedurig ruzie maken, anders zat zijn huis heel de dag vol kwezels en onder-pastors . . .

Die Célestine zou in staat zijn flauw te vallen, als zij nu het bericht kreeg. En wat een beroering door heel de familie! Want zowel de stam-Herbosch als de Maes-kant zijn samengesteld uit grote duitendieven en hoeveel berekeningen zou zo'n huwelijk niet overhoop gooien? Dan nog behoort Marieke tot de arme tak van de familie, zij heeft slechts een pensioentje en een drietal huisjes, waarvan er één plat ligt. Ja, van die kant bekeken was het aanlokkelijk genoeg, geen kleine verovering! Maar dat was bijzaak. Als zij 't deed, zou zij goed voor hem zijn . . .

Het Wit Madammeke had haar besluit al genomen, voor zij het wist. Maar eerst heeft zij hem formeel de vraag gesteld: Aangenomen dat zij getrouwd waren, zou hij zich dan niet bedrogen voelen, wanneer Marie-José eens terug moest komen? Toen is hij opgesprongen, dat al het glaswerk rinkelde. Bedrogen?! Als Marieke hier was geweest in plaats van zo'n kerkmuis als Célestine, zou heel het ongeluk niet gebeurd zijn! En als 't kind terugkwam, wie kon hij dan beter hebben? Wéér Célestine en wéér heel de dag dat gekwezel rond zijn oren? Merci! Hij liep nog liever de Schelde in. Marieke zou tenminste nog iets van het meisje kunnen maken, haar in de wereld brengen, zien dat zij goed getrouwd raakte. Hij kon zijn dochter niet gaan colporteren; dat was vrouwenwerk . . . Maar wat zat hij daar te raaskallen over terugkomen? Het jong had jarenlang haar kop doorgedreven tegen al zijn bezwaren, hem op de moedwilligste manier in de steek gelaten. Die kwam niet meer terug en het kon hem ook weinig meer schelen. Hij had er voor goed mee afgerekend.

Al weken en weken had hij niet eens meer aan haar gedacht. Uit hetzelfde huis trouwen zou wat al te brutaal zijn en te veel vat geven aan een wereld vol klappeien. Daarom heeft de toekomstige Madame Herbosch-Herbosch reeds enkele weken voor de aankondiging haar intrek genomen bij haar zuster in de Valeriusstraat en zich op dit adres laten overschrijven. Niet dat het veel verschil maakte; slechte praat zou er toch genoeg zijn, vooral aan de zeer katholieke Maes-kant. En dan al die vrome maagden, die indertijd Célestine zo druk het hof hebben gemaakt, soms twee maal daags eventjes aankwamen met een verzonnen boodschap, in de hoop dat het oog van Alphonse op haar zou vallen! Marieke was vrouw genoeg om zich bij voorbaat te verkneuteren in deze komische opschudding. Zij zou precies zo'n onnozel gezicht zetten als alle anderen. En Fonne had het goed in elkaar gestoken; zij trouwen enkel op het stadhuis en voor het geld, dat hij uitspaart aan de kerk, nodigt hij beide stammen uit voor een groot banket in de bovenzaal van een befaamd restaurant. Maar wie mee wilde feesten, moest eerst naar het stadhuis om getuige te zijn van het schandaal. 'Wie niet werkt, die zal niet eten,' zei Fonne.

Tijdens haar bruidsdagen liet het Wit Madammeke zich niet meer zien op Bintammerveld. Zij waren nu echt aan 't vrijen. In de voormiddag kwam een werkvrouw om bij Fonne de boel aan kant te houden en 's middags ontmoette het jonge koppel elkaar in de stad om ergens te gaan eten. Daarna gingen zij naar de cinema of bij goed weer winkelen en dan moest Marieke met geweld haar Vlaamse zuinigheid handhaven, want hij was in staat om alles te kopen wat zij aanwees. Er was trouwens niet veel te beredderen, want het huishouden was meer dan compleet. Daarom vermaakten zij zich met plezierige plannetjes. Fonne was nu helemaal niet tevreden meer over het uitzicht van zijn huis. Sedert hij de kunstschilder had horen zeggen: 'Wat een kleuren!', is langzaam maar zeker de twijfel gaan knagen. De laatste tijden heeft hij, telkens wanneer hij thuiskwam, naar zijn gevel moeten kijken en kwam dan binnen met een ontevreden gezicht. En nu heeft hij een architect aangesproken, die ronduit zei, dat het op niets trok. Een oranje dak op kersrode muren en dan lichtgroen houtwerk met witte biezen - allez! De enige raad, die hij kon geven was: de gevels en ook het houtwerk wit schilderen. Onder die hete kleur van het dak zou het een vriendelijk gezicht zijn. En dan in godsnaam een enkele voordeur met effen, stalen plaat, ook wit en in het midden een ferme knop van het donkerste brons...

Hij vond het een aantrekkelijk plan; wat dacht zij ervan? Wel, zij had een wit huis altijd schoon gevonden, vooral buiten. Maar wat ging dat kosten in deze tijd?

'Voor wie moeten w'ons geld bewaren?' heeft hij gesmaald. 'Voor de nonnen?'

Ons geld . . . Zij vond het lief van hem het zo te zeggen, want hij deed het zonder erg. De tranen prikten al in haar ogen.

'Laat gij het maar weten aan Célestine,' had Fonne gezegd. 'Als ik een brief moet schrijven aan een kwezel, krijg ik goesting om er grote vloeken en vuile woorden in te zetten.'

Marieke heeft dus geschreven, dat Fonne en zij het eens waren geworden om te trouwen. Daarom was zij niet meer op Bintammerveld, maar bij Ons-Claire in de Valeriusstraat, bij wie zij ook zou uittrouwen. Hoe Célestine het maakte en dat ze bij deze reeds wat uitgenodigd op de bruiloft. De dag was nog niet bepaald, maar de kaarten zouden spoedig volgen.

Daarop is onverwijld een lang antwoord gekomen in het Frans. Want als Célestine een verheven indruk wil maken, vindt zij het slechtste Frans nog beter dan het beste Vlaams. Wel, zij heeft de eerste momenten haar ogen niet kunnen geloven. Alphonse en trouwen, dat waren er altijd twee, want zij kent hem beter dan wie ook. Hij heeft immers al zóveel goede partijen kunnen doen, heel rijke zelfs, en wat er ook gelasterd werd, zij heeft het altijd in de hand gewerkt, maar vergeefs. En hoe hij zich, na al die jaren van vrijheid, als getrouwd man zal gedragen, weet Onze Lieve Heer alleen, maar zij hoopt, dat Marieke er nooit spijt van zal krijgen, want Célestine is wel de laatste om haar kwaad toe te wensen, zij weet dat christelijke naastenliefde het hoogste gebod is. Maar natuurlijk is Marieke oud genoeg om te weten wat zij doet en heeft van niemand raad nodig. Ook al vijftig, nietwaar? Ja, de tijd gaat snel . . . Toch is het misschien maar beter zo, want zij heeft gedacht, dat Alphonse, als hij ooit trouwde, met iets jongs naar huis zou komen, zo een die het natuurlijk alleen om zijn geld te doen was, en dan zou het zeker verkeerd zijn afgelopen, als ge Alphonse kent. Dat is te zeggen: als er geen kinderen waren gekomen, want dat maakt natuurlijk een groot verschil. Al is zij dan gelukkig nooit getrouwd geweest, zo veel weet zij wel, dat een draaglijk huwelijk alleen kan bestaan dank zij de kinderen. Alleen daarvoor is dan ook het Heilige Sacrament des Huwelijks door Christus ingesteld . . . - Seffens gaat ze nog zeggen, dat ik dus maar niet met Fonne moet slapen, grinnikte Marieke.

. . . En Célestine heeft nooit vergeten, wat Eerw. Heer Vander-

kalle, die nu al kanunnik is, maar destijds nog onderpastoor van Sinte-Clotilda, eens aan haar heeft gezegd in de biechtstoel, toen zij hem raadpleegde over haar roeping in het leven. Zij was toen nog maar dertig jaar en had een zeer serieus aanzoek gehad van een buitengewoon deftige jongen. Alle vorigen had zij al dadelijk niet moeten hebben, maar deze keer stond zij toch een beetje in twijfel. En wat zei Mijnheer Vanderkalle, toen zij eerlijk en openhartig haar ziel voor hem had uitgestort? 'Mijn lieve biecht-kind,' heeft hij gezegd, 'ge moet één ding niet vergeten: Trouwen is goed, maar niet-trouwen is beter!'

– Als óóit, 't is gelijk welke mansmens maar tegen haar had gepinkt –, dacht Marieke, maar zij las verder: . . . En onder welke parochiekerk hoort eigenlijk de Valeriusstraat? Is het Sinte-Waldetrudis, dan kent zij de pastoor heel goed, want hij is onderpastoor geweest in Sint-Hermenegildis, een zeer aangename priester, aan wie zij veel steun heeft gehad. Marieke weet natuurlijk, dat zij eerst dispensatie dienen te vragen voor hun huwelijk, want zij zijn nu eenmaal neef en nicht en dragen nog wel de zelfde naam. De Kerkelijke Overheid verleent gewoonlijk wel toelating, maar zonder voorspraak zou het misschien langer dan nodig kunnen duren. Dus als het de pastoor is van Sinte-Waldetrudis, zou Célestine hem eens kunnen schrijven om de zaak zo mogelijk te bespoedigen. Als zij er hun een plezier mee doet, tenminste. In ieder geval haar beste gelukwensen; zij zal bidden voor een goed en gezegend huwelijk . . .

– Oei-oei, zuchtte Marieke, die komt vast niet op zo'n goddeloze bruiloft.

. . . Maar nu wat anders. De laatste weken maakt zij zich grote zorgen om Marie-José. Zij gaat haar kind regelmatig bezoeken, anders ziet het arme zieltje niemand meer van heel de familie. Célestine is al zeer bevriend met de Eerwaarde Moeder-Overste en deze zegt, dat zij zeer tevreden is over onze novice, die door alle zusters een voorbeeld van godsvrucht en gehoorzaamheid wordt genoemd. Maar Célestine, die toch altijd om zo te zeggen haar moeder is geweest, heeft al sedert enige tijd gevoeld, dat er iets haperde. Marie-José is mager geworden en ziet er niet al te best uit, maar dat komt waarschijnlijk van het vasten, want zij voelt zich niet ziek en vasten kan geen kwaad. Maar het kind is duidelijk aan het tobben! Aanvankelijk wilde zij niets zeggen, maar eindelijk heeft zij toch bekend, dat zij niet zeker wist, of zij wel waardig genoeg was zo'n heilig leven te leiden. Er waren zelfs ogenblikken, dat zij zich veel te slecht voelde om de Heilige Geloften af te leggen. Want hoe zij ook bad en vastte en er tegen

worstelde, maar al te vaak kreeg zij zondige gedachten . . . Zo heeft zij zich nu al verschillende keren uitgelaten en het is steeds erger geworden. Daarom heeft Célestine bij haar bezoek de novicenmeesteres erover aangesproken, maar deze kon het niet zo zwaar inzien. De meeste novicen kregen kort voor de Heilige Professie wel zo'n crisis, maar dat ging van zelf over. En Soeur Brigitte (dat is de kloosternaam van Marie-José) deed uitermate haar best, zondigde haast nooit tegen de regels der Heilige Orde en moest maar hoogstzelden gestraft worden. Hoe kon zij zich dan zondig voelen? Het was een gewoon verschijnsel: wat al te veel gewetensbezwaren om niets. Zo'n sombere bui dreef wel over. In dit geval werd het natuurlijk verergerd, doordat haar vader bleef volharden in zijn boosheid en niet eens antwoord had gegeven op haar eerste brief, die toch zo roerend was van oprechte gelukzaligheid in Jezus Christus . . .

– Als Fonne op zijn manier aan 't schrijven was geslagen, zou 'Soeur Brigitte' de brief zeker niet in handen hebben gekregen, wist Marieke.

. . . Dat is alles goed en wel, maar Célestine is er toch niet gerust in. De ogen van het kind stonden zo angstig en verwilderd. Zij is natuurlijk de enige, die dadelijk het verschil ziet, want zij heeft het kind groot gebracht en is er altijd zeker zo goed voor geweest als een echte moeder . . .

– Jawel, gaf Marieke toe, maar dan een apart soort moeder, niet mijn soort.

. . . Niet dat Alphonse haar dankbaar moet zijn, dat is hij trouwens nooit geweest. Voor hem is het nu natuurlijk haar schuld, dat Marie-José niet anders kon doen dan haar Heilige Roeping volgen. Maar nooit heeft zij haar kind aangespoord, noch tot het een, noch tot het ander, en deze onrechtvaardige verdenking zal zij met gelatenheid dragen. Voor God's Rechterstoel zal het haar zeker niet als een schuld worden aangerekend, dat zij de schreden heeft geleid van een kind, dat zich vrijwillig en uit overtuiging heeft aangeboden als een Bruid van Christus. Iedere dag communiceert zij ter intentie, dat Marie-José zich spoedig weer volmaakt gelukkig mag voelen in Jezus Christus en in April kan worden geprofeet. Maar zij vreest het ergste en wat dan? Marieke heeft de dochter van haar toekomstige man nauwelijks gekend, dus het kind zou in een vreemde en misschien wel vijandige omgeving komen, want de verhouding tot haar vader heeft de laatste jaren, dat zij thuis was, veel te wensen overgelaten. Dat is geen achterklap, dat weet iedereen. Moest de goede God besluiten dat Marie-José in de wereld beter op haar plaats was, zou het dan

voor alle partijen niet beter zijn, dat het kind als van ouds aan Célestine werd toevertrouwd? Natuurlijk tegen een bescheiden vergoeding, want zijzelf heeft het volstrekt niet breed, gelijk Alphonse zeer goed weet. Zij helpt nu mee in het huishouden van Constance en bij de godsdienstige vorming van de kinderen, die anders verwaarloosd zou worden. Maar hoe gaat het, als ge afhankelijk zijt en van uzelf niet zo veel geld hebt? Tante Célestine is voor alles goed. Niet dat zij zich beklaagt, verre van dat, maar het zou toch veel beter zijn, als zij met Marie-José ergens op haar eigen kon wonen. Zij is tot elk offer bereid, maar in geldelijk opzicht zou zij het niet kunnen, zonder dat het kind en zij er aan te kort zouden komen. En Alphonse blijft toch de vader, al is het kind dan meerderjarig. Hij heeft natuurlijk het meeste recht op zijn eigen dochter, maar Marieke zou het uiteraard niet aangenaam vinden, wanneer zij een vreemde pottenkijkster – want dat is Marie-José toch voor haar – in haar huishouden kreeg. Zij schrijft dit alleen om Marieke te waarschuwen, zodat zij er nog eens goed over kan nadenken, voor het te laat is, want Célestine kan op dit ogenblik wezenlijk niet zeggen wat er gaat gebeuren. Het ligt in God's hand en het kan nog goed aflopen, maar zij acht zich toch verplicht om Marieke onder het oog te brengen, wat haar te wachten zou kunnen te komen staan (ce qui pourrait venir vous arriver). Zou het niet verstandiger zijn de trouwpartij uit te stellen, tot Soeur Brigitte geprofest zal zijn, als zij geprofest wordt? . . . Célestine is er helemaal van in de war, zij weet niet wat zij doen moet en durft Marie-José niet van dit voorgenomen huwelijk in kennis te stellen, nu deze zo nerveus is. Misschien zou het kind er helemaal van ineenstorten . . .

Ja, dit onheilsbericht zou de genadeslag geven, meende Marieke. En toen Ons-Célestientje haar brief klaar had, heeft zij dadelijk haar hoed opgezet en is naar dat klooster gesnel om de ineenstorting te weeg te brengen. En dit alledaags huwelijk heeft zij voorgesteld als een groot schandaal. Laat ons met uitgestrekte armen bidden, dat Jezus Christus het moge verhinderen! En van dat vuil Marieke Pluym, dat zich zo sluw heeft weten te nestelen bij Papa, blijft geen haar ongekrenkt.

Zij las de brief nog eens na om te zien, of zij geen weerhaakies had overgeslagen . . . Hoe Fonne zich zal gedragen als getrouwd man? Ja, dat moet op moord en doodslag uitlopen . . . Ook al vijftig? Pardon, lieve schat: zeven en veertig . . . Te oud om kinderen te krijgen? Wees voorzichtig, Célestine! Juist als ge zo iets zegt, zoudt ge zo'n klein wonder zien gebeuren. Daarvoor moet ge niet ver zoeken, denk maar aan Tante Christine uit Rupel-

monde, die vijftig jaar was, toen Polleke werd geboren . . . Alleen om de centen natuurlijk. Ja, Marieke is heel haar leven een door-trapte goedzoekster geweest, zo een van de film, en over een goed jaar is Fonnie geruïneerd . . .

Dan de flauwe komedie met de rare sinten, kanunniken, pastoors, onderpatoors en dispensaties. Alsof ons lieve biechtkind niet weet, dat het niet in ons hoofd opkomt . . . En dan ineens een grote handvol roet over de bruidsbloemen: een stiefdochter over de vloer. Ook verkeerd opgeteld, lieveling. *Votre très chère Marie* is er van meet af aan op voorbereid geweest, dat er met Marie-José nog een en ander te beleven zou zijn. En nu schijnen de voortekens zich al te manifesteren, tenzij dit alles schromelijk overdreven is, of zelfs helemaal uitgevonden om de stokoude bruid schrik aan te jagen. Laat het kind gerust naar huis komen; het zal juist heel goed gaan, veel beter dan ge vrezen durft . . .

Want Marieke is er fier op, dat zij altijd met jong en oud goed over de baan is gekomen. René-Zaliger heeft eens gezegd dat zij iets in zich heeft, waarmee zij iedereen ontwapent.

Zij heeft de brief niet aan Fonnie laten zien, zij wilde zijn jongensachtige blijheid niet verstoren. En zij wordt altijd bang, wanneer zijn kleur zo oploopt. Heel haar boosheid was trouwens geweken, toen zij bedacht, wat een arme ziel die Célestine eigenlijk was, met al haar vroom venijn. Hoe zot heeft zij zich niet aangesteld om een man te krijgen, vóór zij begon te kwezelen! Mooi is zij nooit geweest, maar ook niet bepaald lelijk. Er liepen wel grotere misbaksels rond, die toch goed getrouwd waren. Maar nooit hebben de jongens iets van haar willen weten en van iedere man kreeg Marieke steeds het zelfde te horen: 'Die? Nog liever de Schelde in!' René zei, dat hij van haar griezelde, maar kon niet uitleggen waarom. Neen, lelijk kon zij niet genoemd worden, maar dat was ook de kwestie niet . . . Hij zat er lang over na te denken, want hij placht voor alles een verklaring te zoeken. Maar hij bracht het niet verder dan: 'Het zou zijn alsof ik naar bed moest met iets, dat niet helemaal vrouw was, een hermaphrodit, een zeemeermin of zoiets. Mijn persoonlijke smaak is natuurlijk van geen betekenis, want op ieder potje past een dekseltje. Maar als *alle* mannen er zo over denken, wat het geval schijnt te zijn, is het meisje diep te beklagen. In Antwerpen noemen ze dat: zij heeft geen mannenvlees aan haar lijf, waarmee ze dan bedoelen: vlees voor mannen. Maar aan welke oorzaak het precies ligt, weet niemand. Haar vlees is zeker van de zelfde kwaliteit als al het andere. Zij heeft een normaal figuur, een draaglijk gezicht, gewoon haar en al wat er bijhoort. Uiterlijk mankeert er

niets aan en zonder twijfel zal zij ook kinderen kunnen krijgen. Het zou dit kunnen zijn: Zij doet wel koket, maar misschien is zij niet wezenlijk geïnteresseerd, niet écht op een man uit en wil alleen maar een vrijer hebben, gelijk zij een nieuw hoedje verlangt. Omdat andere meisjes er ook een hebben. Mogelijk wordt nu het mannetjesdier door een of ander oud en vergeten instinct gewaarschuwd, dat dit exemplaar innerlijk geen echte vrouw is. Maar even goed is mogelijk, dat zij met hart en ziel naar een man hunkert, wie zal het zeggen? Dan is het weer even raadselachtig, dan moet er een ander geheim mankement schuilen. En dan is het tragisch . . . Het zelfde mysterie doet zich voor in de kunst. Twee kunstenaars schilderen het zelfde onderwerp. Zij zijn allebei even goed ambachtsman en op geen van beide doeken kan ook de scherpste kritikaster het kleinste academische foutje ontdekken. Maar het ene schilderij is nu eenmaal steendood, het andere een kunstwerk, een ruimte die trilt van licht, lucht en leven. En niemand, ook niet de kunstenaar zelf, kan verklaren waarom.'

Marieke heeft eens over de brief geslapen en toen geantwoord. Hartelijk bedankt voor de lange brief en de gelukwensen. Maar hoe heeft Célestine één moment kunnen veronderstellen, dat twee overtuigde vrijdenkers in de kerk zouden trouwen? En zijn zij niet oud genoeg om recht te hebben op een eigen mening? Célestine heeft nu eenmaal een andere overtuiging, en evenveel recht erop, maar zij zal toch kunnen begrijpen, dat Fonne en zij zich juist heel slecht en zondig zouden voelen, wanneer zij hun huwelijk begonnen met gehuichel in een kerk. Een mens moet volgens zijn geweten handelen, anders kan hij geen eerbied hebben voor zichzelf. Zij heeft alle achting voor de overtuiging van Célestine en kan niet aannemen, dat deze geen respect zou hebben voor de eerlijke mening van anderen. Daarom rekent zij er vast op, dat Célestine aanwezig zal zijn op de bruiloft . . .

Overigens hoopt Marieke, dat Marie-José geen minuut langer in dat klooster zal blijven, dan zij met haar eigen gevoelens kan overeenbrengen, en niet de dwaasheid zal begaan zich te binden, als het niet uit volle overtuiging gebeurt. Het ouderlijk huis staat wijd voor haar open en van Papa zou zij geen onvriendelijk woord meer horen, over hetgeen voorbij is. Integendeel, het zou een groot feest zijn! Marieke hoopt vurig, dat het kind besluiten zal terug te komen, zij heeft steeds met iedereen kunnen accorderen, waarom dan niet met zo'n lief meisje als Marie-José? Iets jongs in huis is altijd een groot genoegen voor oude mensen . . . Zij zal in deze geest schrijven, maar volgens hetgeen zij ervan gehoord heeft, zou het kind zo'n brief niet te zien krijgen. En eerlijk

gezegd, vindt zij dat heel verkeerd, wanneer het geluk van een jong leven op het spel staat. Maar Célestine vindt waarschijnlijk wel de gelegenheid deze boodschap nog eens mondeling over te brengen, voor alle zekerheid? Bij voorbaat hartelijk bedankt en veel groeten en tot ziens op de bruiloft.

Het briefje aan Soeur Brigitte zou de fijnste diplomaat haar niet verbeterd hebben en zij sloot nog een postzegel in voor antwoord. Maar er is geen antwoord gekomen, ook niet van Célestine.

Deze wist beter. Zij schreef aan haar geestverwante Mélanie Vlemincx-Maes, zuster van Wijlen Thérèse Herbosch. Het was verschrikkelijk, wraakroepend. Voor het eerst zou in een door en door christelijke familie een goddeloos huwelijk gesloten worden. En het was niet eens een huwelijk! Ook al trouwden zij voor de menselijke wet, voor de Goddelijke Wet leefde het koppel brutaalweg in ontucht! Het sprak van zelf, dat Célestine haar geweten niet ging bezwaren door aan zo'n heiligschennende vertoning mee te doen. En zij vertrouwde op Mélanie, dat deze de andere verwanten zou aansporen eens goed na te denken, voor zij een besluit namen. Wie vrijwillig bij zo'n heidense plechtigheid aanwezig was, gaf stilzwijgend zijn goedkeuring en was dus medeplichtig.

In de Comte de Flandre kan men iedere Zaterdagavond wel enkele leden van de twee stammen aantreffen. Zonder een bepaalde afspraak zaten die avond alle genodigden van de bruiloft aan weerszijden van vier aaneengeschoven tafeltjes. Alleen de broer en de zusters van Marieke Pluym hadden verstek laten gaan, zodat men openhartig kon lasteren.

Maar de vrouwen konden dan onder leiding van Mélanie Vlemincx hun verontwaardiging naar hartelust uitkakelen en van schandaal spreken, de mannen zwegen voorlopig, schenen de elleboogstoten niet te voelen en gaven schoorvoetend antwoord...

Wie zo'n geraffineerdheid achter dat zoet en vriendelijk Marieke Pluym zou gezocht hebben, wisten zij ook niet... En niet in de kerk trouwen vonden zij ook wat raar, ja... Neen, zoiets was nog niet voorgevallen in de familie... Dat de hevige liberaal René Pluym indertijd zelf naar de kerk had gemoeten om dat zelfde Marieke te krijgen, was zeer zeker een feit...

Ge moest hun de woorden uit de mond trekken. Wel trokken zij sombere gezichten, maar hun ogen stonden vertederd. Zij dachten: Als de Fonne een banket geeft, is het een banket. En dan in de Chamouny!... De een droomde van forellen, ris-de-veau en gevogeltje, een ander van oesters, tarbot en chateaubriant, een

derde van warme kreeft en reeënrog . . . Om beurten slikten zij hun speeksel door. En allen wisten, dat Fonne verstand heeft van wijn. Hij had altijd een zwak voor Chablis bij de visschotel. Als hij zijn eigen flessen schonk . . . En wie had ook weer verteld, dat hij nog Coronas had van voor de oorlog, in hermetisch gesloten bokalen, dus nog zo vers als kwamen zij recht uit Havana? Toen de dames een ogenblik buiten adem waren, keken de heren elkaar eens aan en dan richtten zij hoopvol hun blik op Raymond Herbosch, een volle neef van Fonne. Van alle aanwezige echtgenoten heeft hij het meest over zijn vrouw te zeggen en kon dus bij deze gelegenheid vrij voor zijn mening uitkomen. Bovendien heeft hij enige aanleg voor volksmenner, hij is president van een grote duivenmaatschappij. Hij voelde zeer goed wat er van hem verlangd werd, maar vóór hij zijn mond kon opendoen, kwam Amédée Vlemincx er tussen, en daar zoude ge van op uw gat vallen! Amédée is de laatste jaren snel aan 't versuffen. Hij heeft zijn verstand wel, maar het schijnt, dat zijn hersens alleen nog werken met grote vertraging. Altijd zit hij roerloos uit zijn puilende ogen te staren en als ge hem vraagt hoe hij het maakt, begint hij daar eens ernstig over te peinzen, met een gezicht waarop te zien is, dat denken hem zeer doet. En na een hele poos zegt hij dan, dat het wel gaat. Hij spreekt hoogzelden en zo langzaam, dat ge staandebeens in slaap zoude vallen. Maar tot ieders verbazing begon hij nu uit zichzelf te praten en zei: 'Ik heb—binst den oorlog—mijnen hogen hoed—verspeeld.'

Er viel een verschrikte stilte. Zijn vrouw Mélanie werd vuurrood. Zij is in het keren der jaren en klaagt tegen iedereen over *chaleur*'kes en *vapeur*'kes. Eerst enkele seconden later schrok Amédée zelf en kreeg ook een kleur. Met angstige ogen zag hij naar Mélanie, die het steeds benauwder kreeg, nu iedereen haar aankeek. Daar waren er, die hun lachen moesten houden, maar Raymond, woordvoerder van de mannen-afdeling, was zichtbaar uit zijn humeur. Daar stond hij op het punt om zeer voorzichtig het vraagstuk eens van de andere kant te bezien en daar was die stommerik al naar een hoge hoed aan 't zoeken . . . En natuurlijk zag die hartenvreter van een Cyprien Maes de kans schoon om te zeggen: 'Ge moogt die van mij wel hebben, Amédée', wat neerkwam op de eerste ongunstige stem, want niemand had nog zo duidelijk zijn standpunt bepaald. En de onnozelaard antwoordde nog: 'Die zal—mij niet—passen, Cyprien.' Nu moest Raymond vlug ingrijpen en dadelijk dat vuil kosterke van een Cyprien op zijn plaats zetten, anders zou deze te veel steun krijgen van het vrouwvolk. 'Mag ik ook iets zeggen?' vroeg hij lich-

telijk sarcastisch. Daarop stak hij zonder haast een Amerikaanse sigaar aan, terwijl zij met open mond zaten te wachten. 'Lieve mensen, nu moeten we dat eens niet gaan overdrijven. Natuurlijk hadden wij het liever anders gezien. Maar al jaren en jaren ziet ge toch koppels van de deftigste families burgerlijk trouwen: de Van Son's, Prenen's, De Martelaere's en noemt ze maar op. Worden die mensen er minder om aangezien? Zijn dat geen respectabele huwelijken? En toen de dochter van Lachapelle burgerlijk trouwde, had Cyprien zijn hoge hoed toch zelf nodig, waar of niet? . . . Ja-ja, Cyprien, precies! Dat was zeker een ander geval. Ge kondt Mijnheer Lachapelle niet voor het hoofd stoten. Daarvoor is hij een veel te voordelige relatie en het diner was magnifiek, heb ge nog gezegd . . . Ja, stil maar, Cyprien, ge hadt groot gelijk; ik zou het ook gedaan hebben. En nu moeten wij dan eens onder het oog zien, waarom wij niet de achtbare Mijnheer Lachapelle voor het hoofd moeten stoten, maar wèl onze eigen broer, kozijn en schoonbroer. En dan voor altijd met hem breken, want dat zal het gevolg zijn, als ge Fonne kent . . . We weten allemaal, hoe de jongen gevaren is. Hij hield schrikkelijk veel van zijn enig kind, had grote plannen voor haar toekomst en speelde in zijn verbeelding al voor bonpapa, toen zij nog maar juist over de tafel kon kijken. En dat kind heeft hij tegen zijn goesting moeten afgeven, want in een klooster van dat soort is zij zo goed als dood. En nu moet niemand mij komen vertellen, dat zo'n snotneus, die niets van de wereld begrijpt, uit zich zelf zou gegaan zijn, als zij niet was aangezet en tegen haar eigen vader opgestoot, enfin: zot gemaakt. En zoiets kan ik niet goedkeuren. Uit rancune heeft de Fonne, die trouwens nooit naar de kerk ging, er nu definitief mee afgerekend. Dat keur ik ook niet direct goed, maar ik kan het nondedomme góéd verstaan! Ik ga mijzelf maar na, ik heb zelf een aankomende dochter en als ik haar voor levenslang achter de tralies zag verdwijnen . . .'

Wat er dan zou gebeuren, is geheim gebleven, want hier begon zijn vrouw Charlotte krampachtig te snikken, hetgeen niet naliët indruk te maken op de andere dames . . . Ja, 't was toch wel erg voor de Fonne . . .

'Allez,' ging Raymond na een poosje voort. 'Iedereen moet natuurlijk zelf beslissen; wij wonen in een vrij land. Ik voor mij -' 'Maar Célestine schrijft -, ' begon Mélanie, die wel het meest van al op Marieke Pluym gebeten was.

'Célestine is een kwezel!' onderbrak hij ruw. 'Ik heb nooit anders horen zeggen, door ons allemaal! En alleman heeft een hekel aan kwezels. Als ik tegen een van de hier aanwezige dames moest

zeggen, dat z'een kwezel was, zou zij de ogen uit mijn kop halen. Maar toch zouden w'ons door een kwezel de wet laten spelen? . . . Mélanie, laat ons alstublieft zwijgen over Célestine! En over de rol, die zij gespeeld heeft in het ongeluk van de Fonne. Als Thérèse was blijven leven, zou het niet gebeurd zijn; daar kan ik een eed op doen!

Hiermede had hij de Maes-kant een kluit toegeworpen . . . Ja, een eigen moeder . . . Die voedt haar kind zo niet op . . . Thérèse was heel anders . . . Neen, een echte moeder ziet niet graag een kind naar 't kooster gaan . . .

Een half uur later waren de dames druk aan 't overleggen, wat zij zouden aandoen. *Als* zij gingen, wel te verstaan. En met dat geraffineerde Marieke Pluym waren zij al zover verzoend, dat Raymond zonder tegenspraak kon zeggen: 'Wat wilt ge? Goesting is keus.' En de brief van Célestine is niet uit de sacoché van Mélanie te voorschijn gekomen, ofschoon zij hem had meegebracht om er op het juiste moment mee toe te slaan. Seffens zou zij zelf de naam krijgen . . .

En zo verliep de bruiloft naar ieders genoegen. Marieke zag er stralend uit, zij was ongedwongen vriendelijk en ontwapende als gewoonlijk iedereen. Fonne was sentimenteel en kreeg bij iedere ontmoeting opnieuw de tranen in zijn ogen. Het enige incidentje kwam van Amédée. Tijdens de plechtigheid in de statige trouwzaal zat hij op de achterste rij en een tijdlang bekeek hij misprijzend zijn nieuwe hoge hoed van alle kanten. Dan legde hij hem uit handen en eerst veel later zei hij tot Raymond, die naast hem zat: 'De andere—was van—veel betere—kwaliteit.' Het klonk zeer duidelijk; het was juist een stil ogenblik. Allen keken om, want zij wisten niet, waar het op sloeg. Ook mevrouw de schepene der Stad Antwerpen fronste even het voorhoofd.

Na het banket, dat inderdaad een banket was, werd plechtig het zegel der Cubaanse Republiek verbroken op een glazen bokaal met vijftig stuks Petit Coronas. En toen het bruidspaar vertrokken was, hebben zij op het dansvloertje van de Chamouny België-Holland gespeeld met de nieuwe hoed van Amédée.

XV

Het kamertje ligt in de Liefkensgang, boven het atelier van de beeldhouwer Seppe De Maerschallck, en op de avonden van beiaardconcert regenen de klanken van Ons-Lievevrouwentoren als gekleurde glazen balletjes op zijn dak. Overdag staat het grijze gevaarte midden in zijn venster en opeens zag hij, dat de toren

niet van steen was, maar van zilver. Hij is trots op deze ontdekking, want Seppe heeft er verrast van opgekeken. Ja, dat was goed gezien en volkomen juist. Door vormgeving kon elk materiaal geheel van aard veranderen, ook in de bouwkunst. Die flamboyante gothiek van de bovenste verdiepingen was zilver-smeedkunst in het groot. Oud zilver en daarbij vrouwelijk in de hoogste graad. En dat was ook de bedoeling geweest van die oude kunstenaars, wees er zeker van. Zij bouwden een Lievevrouwentoren en niets anders. Zij kenden geen 'à-peu-près'.

Daags na de zotte avond in Taverne Gaby is Armand op zoek gegaan, met geklemde tanden en op zijn gezicht een trek van 'nu of nooit'. De Vlaaikengang, het Sint-Nicolaasplaatsken en de Artistentgang achter de Kerkstraat waren overvol. 'Een beetje geduld,' had een van die magere kunstenaars gezegd, na een blik op de weelderige kleding van Armand. 'Daar zullen er gauw genoeg een paar kreperen van honger.'

Ontmoedigd en verlegen, waagde hij zich in de Liefkensgang, een hofje, waar zeer weinig plaats was, en keek zoekend langs de oude, gekalkte geveltjes. Op dat ogenblik kwam er een man uit een deur, die hij achter zich sloot met een kolossale sleutel. Hij scheen omstreeks veertig en was zo woest van uitzicht, dat Armand zich voorbereidde op een slecht onthaal. Zonder de korte Assyrische baard, die zo uitdagend vooruitstak, zou dit gezicht op Beethoven gelijken. Een brede, bruine hoed, die het patina der tijden droeg, een lange, donker-geverfde soldatenjas en Canadese schoenen van vetleer. Toch had de verschijning iets voorname en indrukwekkends, vond Armand; het scheen hem toe, dat hij hier iets van waarde terugvond, een stuk vergeten beschaving. Dichterbij gekomen zag hij, dat de donkere baard zeer verzorgd was en met kunstenaarshand bijgesneden om de grove, brede trekken te voltooien tot een zeldzame karakterkop. En deze sombere satraap kwam hem zeer bekend voor . . .

'Zoekt u iemand, mijnheer?' Het was schoon Vlaams en het zware geluid scheen uit ondergrondse gangen te komen. Maar het klonk niet onwelluidend. Armand nam zijn hoed af en presenteerde zijn beste Nederlands. Ja mijnheer, hij zocht een goedkoop kamertje, waar hij ongestoord zou kunnen werken. Of mijnheer bijgeval iets wist.

'Auteur? Dichter?' galmden de gewelven.

Neen, hij was maar student. Als hij het zuinig aanlei, zou hij het kunnen rekken tot zijn examen. Hij was losgeslagen door de oorlog, op drift geraakt en jaren achteruit . . .

Zijn praatje vlotte niet al te best; hij vond het raadzaam dichter

bij de waarheid te blijven dan hij zich had voorgesteld. Want van het ogenblik, dat hij zijn hoed had afgenomen, waren die donkere, peilende ogen zeer oplettend geworden. Zij tastten nauwkeurig zijn gezicht af, plekje voor plekje. Toch was het niet hinderlijk, het gebeurde haast onpersoonlijk en hij hoefde zijn blik niet neer te slaan.

'Op drift geraakt, hè?' dreunde het somber. 'Dat is zeker weer een mooi woord voor een lelijk ding. En toch hebt u een goed gezicht, een kop, die klinkt. Mèt een paar kleine, gemene foutjes, maar die zijn er uit te krijgen, want de *charpente*, het getimmerte is goed. Zeven en twintig.'

'Vier en twintig,' verbeterde Armand.

'Veel te dwaas geleefd dus. Zorgt u zelf voor huisraad? Dan heb ik hier boven nog een plaatske, dat ik wel kan missen. Er staan wat platiëken, anders niet. Maar er is een schouw en licht. En geen luizen. Kom maar eens zien.'

De grote sleutel kwam weer te voorschijn en Armand zag verbaasd naar die handen. Hij dacht aan mollenpootjes, reusachtig vergroot. Zij waren kort, breed, wel ééns zo zwaar als normaal en toch zo soepel, alsof er geen beentjes inzaten, maar dunne stalen veren. Alles aan deze man was even woest, breed en ruig, wel indrukwekkend, maar toch al niet zo vervaarlijk meer. Eerder komisch, dacht Armand, zonder daarom belachelijk te zijn. Dit was een bijzonder soort humor, tegelijk grimmig en goedmoedig. Tijdens het gesprek had hij zich een paar maal afgevraagd, of hij nu kwaad moest worden, terwijl hij tevens vocht tegen een onverklaarbare lachbui. Zij gingen twee trappen op en Armand zag nu van nabij dat dit schoenen waren van de soort, die hij en zijn makkers eens gestolen hadden aan de haven, kisten vol . . .

In het kamertje stonden gipsafgietsels op de vloer, merendeels portretkoppen en ook maquettes van heiligenbeelden of van gedenktekens voor de gesneuvelden van de eerste wereldoorlog. 'Voilà! Zoudt u er iets van kunnen maken?'

Armand dacht van wel. Het was niet groot, maar met een opklapbed zou het gaan.

De beeldhouwer trok zijn soldatenjas uit en zijn foulard. Daaronder zag Armand een smal, wit kraagje, dat neerviel op een hooggesloten trui, donkerbruin met zachte schakeringen en zeer ruig. Dit was ongeverfde wol van zwarte schapen . . . En was het nu opzet of armoede? Het contrast van dit naïeve schooljongenskraagje met de ruwe mannelijkheid van de kop was niets minder dan geraffineerd . . .

De beeldhouwer gaf hem een der koppen te dragen. Armand hield de figuur op armlengte en bekeek haar aandachtig. Het was een portret van een klein meisje met een zeer gewelfd voorhoofd en opgebonden vlechten. Het deed hem denken aan de kleine Marie-José. Dit was kinderlijk lieflijk in een uiterste expressie. En peinzende rozenkop!

'Als u dat ding laat vallen, komt u hier niet levend vandaan,' gromde Seppe De Maerschallck. 'Pak het niet zo voorzichtig aan, grijp het vast en probeer maar hoe sterk het is.'

'Ik begrijp niet, hoe u het klaarspeelt,' zei Armand. 'Het voorhoofdje is zo hard, zo hard! En de wangen kunt ge knijpen.'

'Dat is juist wat ik bedoel met charpente. Maar dat is niet het belangrijkste. Misschien kan ik u nog leren sculpturaal te zien. Niet zozeer de vorm zelf, maar de trillingen eromheen, de sfeer, die door een vorm wordt opgeroepen.'

Zes of zeven keren liepen zij heen en weer naar het atelier, dat op de eerste verdieping lag, en maakten het kamertje leeg. De zware stem dreunde voort en sprong van de hak op de tak, van de banaalste huiselijkheden op de hoogste verhevenheden van de kunst en Armand begreep er niet de helft van.

'O ja, kunt u er iets voor betalen?' Het klonk alsof hij het bijna zou vergeten en midden in een verhandeling over het bovenpersoonlijke in een portret, dat toch zuiver geleeke . . .

'Ja zeker,' stamelde Armand en kreeg een kleur. 'Ik zocht iets van ongeveer twee honderd frank in de maand.'

'Honderd is genoeg. Ik zal helpen bij dingen, die één man niet kan bolwerken, maar overigens moet u alles zelf doen. Dan beleeft u de oude vreugde van de oermens, die zijn hol inricht, u krijgt respect voor uw eigen kot en voelt u meer gebonden. Maar ik heb niet aan de electriciteit gedacht. Die is schandelijk duur en in deze streek is armoede troef. Zullen we zeggen honderd vijftig? Zit dan in het donker met een zwak lampje vlak op de handen, dan werkt u beter en u maakt de bloedzuigers niet rijker dan zij al zijn. En eerst moet u de muren kalken, met een zwak tintje. Oud ivoor, iets opgewarmd door een druppeltje rood; ik zal het voor u mengen. Hebt u een overall? In de kelder staat nog een oud stoofke te roesten en er liggen nog wat buizen, die we wel op maat kunnen snijden. Daar is werk aan, dus breng een beetje zwartsel mee. Kuismateriaal vindt u in de kast onder de trap, maar koop zelf een opneemvod (dweil) als u kunt. En hier zijn de sleutels. Mijn naam is Seppe de Maerschallck en onbekend. Er is meer belangstelling voor gegolfd plaatijzer. Als de honger te hard gaat knagen, ga ik werken voor een mannekenraaf, die

grafzerken verkoopt en dan kap ik een paar platte snot-engeltjes in wit marmer. Dat is wel prostitutie, maar ook in de deftigste families komt wel wat voor. Ik heb wel eens van die zeventiende eeuwse vormen gemodelleerd voor speculaasventen, maar zij hadden niet veel aftrek, zei de bakker. Of ik niet wat moderners kon maken: de vrijers zo'n beetje *zazou*, de vrijsters met korte rokskens en ferme tetten.'

Drie dagen heeft Armand onverpoosd gewerkt en gunde zich nauwelijks tijd om te eten. De eerste dag dronk hij aan een toog haastig twee glazen bier. Van louter dorst, meende hij en wist niet eens, dat heel zijn lichaam schreeuwde om alcohol. De volgende dag had hij er al geen tijd meer voor en dronk water. Hij kocht een nieuw opklapbed met toebehoren en twee stel linnen, maar schrok zo van de prijzen, dat hij voor de rest zijn geluk zocht in een lokaal voor tweedehands huisraad. Hier vond hij een ouderwets schrijftafeltje met een opstandje, waarin een paar laatjes en een ruimte voor boeken, een verstelbare lamp, een crapaud van gehavend kunstleer, een geverfd wastafeltje, een grote, groene waskom en een blauwe lampetkan, twee boerenherbergstoelen en een gevlekte spiegel zonder lijst, die hij met metalen klemmen aan de muur wist te hechten.

Aan het einde van de derde dag brandde het potkacheltje bij open venster om de reuk van het zwartsel te laten wegtrekken. Na het kalken der muren had hij op bevel van zijn slavendrijver de vloer opnieuw gebeitst en geboend, maar toen dacht hij, dat zijn rug voor altijd gekraakt was . . .

Hij liet zich in de crapaud vallen, keek rond en begreep niet, dat het leven zo schoon kon zijn. Hoe voorzichtig was hij nu met de blinkende vloer! Een rieten mat voor het bed en een voor de schrijftafel. Die wastafel verdekt opgesteld achter de smalle, hoge kast, die eens op een Duits bureau had gestaan en nu voor zijn kleren diende. Zijn schrijfbureau naast het venster, met het daglicht van links. Op het bovendeele het portret van Mama in zijn zilveren lijstje. Daarnaast het kinderportret, het rozenkopje, dat hij op het eerste gezicht al zo mooi had gevonden en dat nog steeds mooier wordt. Voor hij het te leen gaf, heeft Seppe het een teer kleurtje van terra-cotta gegeven. Aan de wanden vier schilderijen, breedgeborstelde landschappen en stadsgezichten uit de tijd, dat Seppe De Maerschallck door Italië zwierf. Want hij is opgeleid tot schilder en heeft zich daarna bekeerd tot het beeldhouwwerk, de 'oerkunst van mensenhanden, klei en rotswanden', gelijk hij het noemt.

Lang zat Armand te genieten van zijn gezonde vermoeidheid.

Maar toch was hij vol ongeduld en spanning. Hoe zou het studeren hem afgaan na al die jaren? Wat zou hij nog weten van hetgeen hij ooit geleerd had? Daar, onder de leeslamp, lag zijn taak voor morgen al gereed. Hij had zich voorgenomen te beginnen met de vakken, waaraan hij vroeger de grootste hekel had: algebra en die vervelende, stijve declinaties van het Duits. Maar eerst zijn algebra, van de eerste bladzijde met zevenmijlslaarzen door de stof, die hij eens gekend heeft. Om zeven uur opstaan en dan uiterlijk om acht uur aan het werk.

Toen het zes uur speelde op de toren was hij klaarwakker en hij zat al onder zijn lampje, toen om zeven uur zijn wekker afliep. Om halftwee liep hij driftig en ongeduldig naar de goedkope friture, die Seppe hem had aanbevolen, kauwde woedend op het taaie lapje biefstuk, verslond een grote portie friten en was voor tweeën al terug. Hij werkte als bezeten, vrat zich door de stof in stijgende geestdrift. De vellen papier met oefeningen stapelden zich op. Om tien uur kreeg hij een aanval van doezeligheid en kon zijn brandende ogen nauwelijks open houden. Met zijn nieuwe, witte emmer ging hij naar de kraan, beneden op de palier, stak zijn hoofd tot over zijn oren in het ijskoude water en werkte door. Om half twee sloeg hij zijn boeken dicht en voelde toen eerst, dat het vuur reeds uren geleden moest zijn uitgegaan. Hij had wel een pijnlijke rug, maar heel de stof die hij in jaren bij beetjes en tegenzin had moeten doorwerken, zat er weer muurvast in. Ja, hij kon het nog, zelfs veel beter dan toen. Het was kinderspel! Zoveel geluk was niet te omvatten; hij werd er stil van en week. Hij kuste haar portret en zei: 'Stil maar, moederke, 't zal allemaal nog goed komen.' Schreiend kleepte hij zich uit, sloeg zijn bed open en liet zijn zere rug neer als in een bad van balsem. Was het maar weeral morgen! En terwijl hij insliep, plaagde hij zich nog met de vraag, of hij het eenvoudigste Latijn nog zou kunnen lezen, dat van Caesar of zelfs maar van Nepos...

Zijn eerste furie is uitgeraasd, maar zijn ijver blijft gestadig gloeien, nu al vier weken lang. Op Nieuwjaarsnacht is hij geschrokken van het geschiet en het gehuil der sirenen, want hij wist bijlange niet welke dag het was. En hij is veel rustiger geworden. Alle vakken heeft hij opgehaald en hij is al veel verder gekomen. Wat moet hij destijds alles goed in zich opgenomen hebben, dat hem alles nu weer van alle kanten kwam aanwaaien bij het eerste wederzien! Dan heeft hij de angst, of hij de nieuwe stof zou meester worden zonder leraar. Maar ook dit is hij snel te boven gekomen; voor hem waren de boeken duidelijk genoeg.

Die hem ontbraken, zijn aangeschaft, en naar ruime schatting heeft hij zijn taak berekend in werkuren, gelijk een aannemer van bouwwerken het doet. De uitkomst is, dat hij maanden zal overhouden om te repeteren, wanneer hij iedere dag maar acht uur werkt. Volgens de rooster, die hij heeft aangelegd, zit hij in de maand Juni al met de handen over elkaar. En dagelijks loopt hij op zijn schema met grote stukken vooruit . . .

Seppe De Maerschallck heeft hem al gewaarschuwd: Ge kondt alles overdrijven! En hij heeft nog meer gezegd: 'Armand, uw kop is in die korte tijd helemaal veranderd. Hij is veel harder en strakker geworden. Toen ge hier aankwaamt, zag ik nog enkele liederlijke trekjes, iets van weekheid rond de kin en ook een paar hebzuchtige kneepjes langs de mond. Die zijn nu verdwenen. Gij hebt nu een propere kop gekregen en ge zoudt eens moeten poseren, als ge tijd hebt.' Armand is toen dadelijk voor de spiegel gaan staan, maar zag niet het geringste verschil. Een beetje magerder misschien, maar dat was ook alles . . . Ook zonder de lofspraak van een scherpziende beeldhouwer is hij meer dan tevreden over zichzelf. Zolang hij werkt, acht hij zich van alle blaam gezuiverd, ontdaan van zijn laatste verleden. Hij klampt zich vast aan zijn jeugd en zegt hoopvolle dingen tot het portret van zijn moeder. Zelden of nooit wordt hij nog geplaagd door zijn dromen en engtevrees. Hij is ook niet schichtig meer, als hij gaat eten bij Emeranske. Verder komt hij trouwens niet en het is nog geen honderd meter. Onbezorgd steekt hij zijn kin op, loopt met losse zwierigheid en denkt alleen aan zijn werk . . . Seppe heeft in den beginne gezegd, dat zij elkaar rustig aan het werk moeten laten gaan en dat is ook geschied. Maar vandaag komt hij Armand uit zijn stereometrie halen.

'Hebt ge even tijd? Dan kom ik uw hulp inroepen, want ik weet geen raad meer. Ik heb een model en het kanalje doet zo verliefd, dat ik er mottig van word. Ik moet op al dat getater antwoord geven en kan me niet concentreren op het werk. Kunt ge niet een uurtje missen om dat mirakel bezig te houden?'

Armand is al opgesprongen. Een model! In het atelier heeft hij sierlijke naaktheden gezien, in allerlei houdingen. En zij doet verliefd op de koop toe . . . Opeens herinnert hij zich dat er nog vrouwen bestaan. En dat het voor zijn doen al lang geleden is . . .

'Zeg maar wat ik doen moet.'

Seppe heeft al door hem heen gekeken. 'Dat wijst zichzelf,' zegt hij en geeft een wulps knipoogje.

Zij haasten zich naar beneden en Armand trapt zijn huisheer

bijna op de hielen. Maar op de drempel van het atelier blijft hij beduusd staan, schiet dan in een lach. Een meisje van een jaar of vier zit vastgeremd in het rieten stoeltje van een fiets, tot gezichtshoogte verheven en stevig bevestigd op een houten zuil. Het kind houdt haar kopje schuin, gluurt hen zeer behaagziek aan en smeekt: 'Mijn schoentje, krijg ik mijn schoentje?'

Seppe bukt zich om het uitgeschopte schoentje op te rapen en wanneer hij overeind komt, slaat zij gauw haar armpjes om zijn hals, vlijt haar kopje tegen zijn baard en fleemt: 'Och mijnheerke-lief, mijn schatteke toch, laat Ons-Carla er evenkes af, héél evenkes maar. Toe dan mijn zotteke, mijn braaf hondje!'

'Ooit zo'n klein krapuleke gezien?' gromt Seppe, terwijl hij zich met grote zachtheid losmaakt uit die stijfgeklemde armpjes. Dan schrikt hij een beetje van zijn eigen ontboezeming en gaat over in het Frans: 'Dat zal me wat worden! . . . En wat moet ik daar nu van maken? Een toekomstige bacchante, een jonge, vrouwelijke sater? . . . Gewoonlijk is de Mama erbij en dan gaat het nog enigszins, maar vandaag had zij iets te doen in de stad. Om half één zal zij hier zijn.' En dan in het Vlaams: 'Zie eens, Carla, wat een lieve mijnheer ik heb meegebracht. En hij kan zo schoon vertellen!'

'Maar hij heeft geen baardje!'

'Ik kan toch wel vertellen zonder baard,' lacht Armand en wil haar wangen strelen. Maar zij weert hem speels af en houdt haar handjes voor het gezicht. Lonkend door haar gespreide vinger-tjes giechelt zij: 'Oe, gij deugniet, gij geraffineerde! Zijt gij niet beschaamd?'

Een volleerde courtesane zou het niet beter doen. Het is niet grappig en zelfs een beetje griezelig. Men zou haast vergeten, dat dit een onnozel kind is . . . En haar gezicht is altijd in beweging; in drie tellen maakt zij vier verschillende grimassen.

'Gaat ge zwijgen, Carla?' dreigt Armand. 'Anders vertel ik niet.' Nu gaat zij mooi recht zitten, schikt haar rokje kuis op de knieën, spitst de lippen en trekt een spottend snuitje van overdreven braafheid.

Ja, wat moet hij nu vertellen? Van Sneeuwwitje dan maar . . .

Na een poosje gaat hij aan haar voeten zitten om Seppe het uitzicht niet te belemmeren, want de beeldhouwer zegt geen woord meer en sluipt als een panter rond zijn model. Manshoog op een boetseertafeltje staat het lemen kopje, nog half ontvleesd. Soms draait hij twee maal om het kind heen, werpt zich haastig op zijn werk, doet een of twee vegen en begint weer langzaam te sluipen. Soms ook schiet hij toe met reeds geheven hand, trekt haar ver-

schrikt terug en springt achteruit om weer uit een andere hoek te gaan loeren met ogen, die beurtelings peilen en zuigen.

Armand slaagt er in het kind te boeien. Hij vertelt goed en kan zelfs het filmlied van de kabouters nog voor haar zingen. Carla luistert aandachtig; haar gezichtje wordt stiller. Wanneer het sprookje spannend wordt, broemt Seppe in het Frans: 'Goed zo! Probeer haar deze uitdrukking nog wat te laten vasthouden. Doch maak haar niet al te bang met de heks.' Hij snuift als een hengst, windt zich meer en meer op, werkt niet gejaagd, maar onder hoge druk, schijnt uit drie hoeken tegelijk zijn prooi te willen bespringen. Het zweet staat in dikke druppels op zijn voorhoofd.

Na Sneeuwvitje verhaalt Armand een avontuur van Micky-Muis, dat in zijn jeugd veel indruk op hem heeft gemaakt. Al sprekende kijkt hij in toenemende spanning naar het vorderende werk. Even hapert zijn verhaal, wanneer hij ziet hoe Seppe in één haal van zijn monsterachtige duim een strookje bloeiende kinderhuid trekt over de slaap, het jukbeen en de kaak. Onder die vreselijke handen springt het leven plotseling op uit de logge klei. Opeens hangt er in deze ruimte iets van de grote stilte, waarin een fluistering van eeuwigheid zweeft. Eén seconde gelooft hij, dat hij nu aanstonds zal weten, wat eigenlijk de ware essentie is van het begrip Vorm, waarover Seppe zoveel onbegrijpelijks heeft verkondigd. Zo tast hij ook bij het ontwaken vergeefs naar de inhoud van een droom, die hij al vergeten is . . .

'Mais continuez donc!' roept Seppe driftig. Hij heeft niets gehoord, maar ziet de aandacht op het gezichtje reeds verslappen. Als Micky-Muis zijn overwinning heeft behaald, vraagt Seppe nog eens te zingen, liedjes die zij kan verstaan, van Emiel Hullebroeck of iets in die geest. Want tijdens het gezang der kabouters was haar uitdrukking het best: ingetogen en kalm verheugd . . . Armand verplaatst zich naar zijn kleuterklas en zingt van de twee poesjes, met pootjes zo zacht als fluweel . . . Nu heeft hij tijd om rond te zien. Heel de atmosfeer trilt van verborgen leven. Waar hij ook kijkt, overal ziet hij een zwijgende gedaante, die roerloos en gespannen haar eigen gedachten afspint tot in der eeuwigheid . . . Daar zijn er zelfs, die hun innerlijk wezen voor hem uitstralen. En Seppe heeft gelijk: iedere kop heeft zijn eigen klank. Uit deze vorstelijke vrouwenfiguur, die zo fier en waardig haar kin verheft boven de statige zuil van haar hals, hoort hij van verre de plechtige bazuinstoten opklinken over een veld vol wapperende vaandels onder een zonnige hemel met harde, witte wolken . . . Later zal hij van Seppe vernemen, dat zijn in-

druk niet veel is afgeweken, want dit is de beeltenis van een bekende concertzangeres . . . Rond de ongedwongen lieflijkheid van een andere jonge vrouw zweeft een pastorale en haar blik staart over een wijd landschap naar de rozige zonsondergang van een stille avond. En toch is zij niet zoetelijk, integendeel. De kop is wazig gehouden en Seppe heeft zo wild met het licht gespeeld, dat de sporen van zijn duim als dikke schubben er op liggen. Een echte vrouw met zo'n huid zou de Schelde inlopen . . . Er zijn weinig mansportretten, een paar koppen van kunstenaars en – wat achteraf gezet – enkele opdrachten van rijkaards en kleine, jubilerende potentaten . . . Aan dit individu met de droge mond, de snavel-neus en de fletse, koude blik uit de holle oogleden moet Seppe De Maerschallck een erge hekel hebben gehad. Er hagelt een stortvloed van glassplinters op naakte rotsen. Maar deze kop is zo glad als een gepeld ei . . .

Armand voelt, dat hij in dit uur wat rijker is geworden, aan wat weet hij niet goed. Het is dezelfde gewaarwording, die hij heeft gehad als schooljongen, toen hij die taaie Streuvel opeens begon te lezen voor zijn plezier . . . En hij acht zich reeds lang niet meer beetgenomen, omdat hij hier geen naakt en brutaal vrouwens heeft aangetroffen. Dit samenzijn is heel wat fijner geweest. Hij voelt zich degelijk en verdienstelijk, ondanks de stereometrie, die hij verzuimd heeft. Voor een tovenaer als Seppe heeft hij met goed gevolg het gezicht van dit kind bespeeld met liedjes en vertellingen, hij heeft een klein aandeel gehad in een gebeurtenis, waarvan hij de waarde alleen kan gevoelen, niet bepalen.

Klokslag half één komt de Mama en zij geeft een verheugd gilletje: 'Maar dat is helemaal Ons-Carla! Dat wil zeggen: die momenten dat zij ècht lief is.'

'O, nog lang niet, madame,' zegt Seppe De Maerschallck. 'U zult nog minstens drie keer moeten terugkomen . . . De vorige zittingen was ik de wanhoop nabij, maar nu begin ik er toch aan te geloven. En dit resultaat hebben wij te danken aan Mijnheer Dupuy . . . Armand, ik stel u voor aan Mevrouw Fribergh.'

Fribergh is een kleine familie van grote industriëlen, tot in de uiterste hoeken van het land bekend door hun producten van dagelijks gebruik. In hun wereld behoren zij tot de schaarse uitzonderingen, die Vlaamsgezind zijn en het willen weten. Er gaan verhalen over hun rijkdom, hun weldadigheid en hun eenvoud van levenswijze. Armand is geheel overrompeld door deze klinkende naam. En in hoeveel jaren heeft hij geen beschaafde vrouw meer ontmoet? In een onbeholpen buiging grabbelt hij naar de toegestoken hand en zegt: 'Enchanté, madame,' wat heel niet past

tegenover een dame, die het gesprek is begonnen in goed Nederlands. Hij schrikt ervan, bloost en is geheel van zijn stuk. Het is even aanstellerig als dom; hij lijkt wel Wieske-Ghislaine! . . .

Maar Carla zorgt al voor afleiding. Zij zit gevaarlijk te wippen, de armpjes uitgestrekt naar Armand, en doet weer afschuwelijk verliefd: 'Kom maar hier, mijn lief manneke, mijn zoeteke! Nu hebt ge toch wel een kuske verdiend, mijn klein krapuleke!'

'O-o!' klaagt de moeder. 'Is het niet verschrikkelijk?'

'Och kom, madame,' vergoelijkt Seppe. 'Carla praat alleen de grote mensen na, al die nonkels en tantes, die gedurig tegen haar aan 't zemen zijn. Het kind hoort niet anders en maakt er een spelletje van om al dat gefleem na te bootsen.' Hij heeft een kleur gekregen en voelt zich schuldig, weet Armand. Want aan Seppe De Maerschallck dankt Carla Fribergh ongetwijfeld haar laatste aanwinst, het ongepaste woord 'krapuleke' . . .

Even later loopt Armand in zijn beste stemming naar de Frituur Bij Emeranske. Er zal gestoofde kalfslever zijn, naar gisteren met veel lawijt door haar is aangekondigd, een zeer gewenste afwisseling in het sobere menu. Maar dit is nu van geen betekenis meer. *Mevrouw Fribergh! Zijn mal debuut is meer dan goed gemaakt.* Zij heeft gevraagd of hij ook kunstenaar was. Met de bevrijde Carla op de arm, heeft hij, ditmaal in oprechte bescheidenheid, geantwoord en in korte woorden verteld hoe hij eraan toe was. En van beleefd is haar belangstelling waarachtig geworden, bezorgd zelfs. De goede Seppe is toegeschoten en heeft hem andermaal doen blozen door een boekje open te doen over zijn monnikenleven en zijn werklust, die aan bezetenheid grensde. En hiermee was Armand Dupuy een sympathiek geval geworden. 'Dus u staat helemaal alleen,' heeft zij gezegd en haar helderbruine ogen gingen peinzend over heel zijn wezen. 'Maar is het zo niet te zwaar voor u, zonder professor? Denkt u het te kunnen halen?' En in een moedig lachje heeft hij geantwoord: 'Die vraag stelt zich niet eens, Mevrouw Fribergh: ik móet het halen! Het is mijn laatste kans.' Nu nog geniet hij van dit struise gezegde . . . Bij het afscheid heeft zij wat langer en met enige warmte zijn hand gedrukt, hem aangemoedigd, hem het allerbeste gewenst. En toen: 'Als u hulp mocht nodig hebben bij de studie, hoor ik het wel van Mijnheer De Maerschallck.'

Zie, dit was fijngevoeligheid. Bescheiden en haast ongemerkt bespaarde zij hem op voorhand reeds alle vernedering, ja zelfs iedere aarzeling, door Seppe er tussen te plaatsen. Zij verwachtte hem niet als een schooier op haar stoep . . .

Neen, voorlopig niet. Eerst zal hij eens laten zien hoe hij dat

examentje uit zijn mouw schudt, met nog een hoge onderscheiding erbij! En dan . . .

Vluchtig betast hij reeds allerlei sluwe plannetjes om te profiteren van deze grote, onverwachte relatie. Zijn overmoed begint weer te bruisen en bijna ziet hij zich al aan het hoofd van de Fribergh-fabrieken . . . Maar opeens krimpt hij ineen en trekt het hoofd tussen de schouders van de nare kilte, die opstijgt in zijn borst. Deze grote dame, opgevoed in Vlaamse strengheid, is met zijn lot begaan en wil hem helpen. Maar als zij eens wist? . . . En zou zelfs een ruige bohemer als Seppe De Maerschallck, die er bij al zijn breedheid van geest zulke straffe beginselen op na houdt, hem niet dadelijk uitspuwen, met klinkende kop, goede charpente en al? . . .

Hier opent hij de deur van Emeranske en terwijl hij schrikt, weet hij al, dat zijn plotse huivering een voorteken is geweest. In de donkere hoek, aan een tafeltje met vlekkelig, dun papier bedekt, zit Bernard. En het is duidelijk, dat hij niet hier is gekomen voor een buurpraatje, want de gespannen uitdrukking op dat vlezig hoofd voorspelt niet veel goeds.

XVI

Armand had goed gezien. Mijnheer Voskamp is iemand, die weinig last heeft met zijn zenuwen. En wat Armand niet wist: de veekoper heeft in de stad een waardevol steunpunt. Zijn zuster is getrouwd met een Antwerpenaar van den bloede, een voorspoedige winkelier in levensmiddelen, die dank zij de oorlog tevens de grossierderij beoefent. En deze zwager beschikt weer over de politie-commissaris van zijn wijk, met wie hij al jaren op vertrouwelijke voet verkeert en die hij tijdens de bezetting nog te meer aan zich heeft weten te binden door gaven uit zijn overvloed aan leeftocht. Ten overvloede is er in de familie nog een nichtje, dat bijna klaar is voor apothekeres . . .

Op die beroerde Donderdagmiddag, na het telefoongesprek in De Kleine Bareel, is Mijnheer Voskamp even geschrokken van twee gendarmen, die kwamen aanfietsen uit de richting van de stad. Maar hij zag al gauw aan hun houding, dat zij niets bijzonders om handen hadden, en zij reden dan ook zonder haast, als voor hun genoeg de weg op naar Mariaburg. Daarom heeft hij aan de kellner gezegd, dat hij een boodschap had in de buurt en deze tas zolang hier zou laten staan. Na een wandeling langs de villa's van de Zwaantjeslei en de Ternincklei kwam hij langs de Kapelse steenweg terug, haalde zijn potten af en nam in alle

gemoedsrust de eerste tram naar de stad. Onderweg trok hij zelfs de bokalen uit de tas om hen eens nader te bekijken en te zien of de schroefdeksels goed gesloten waren.

O ja, hij had het land. En helemaal gerust was hij niet, maar het ergste kon hij nog niet geloven. Dat in enkele uren tijds twaalf duizend van zijn slechte guldens zouden omgetoverd worden in honderd tachtig duizend harde franken, beschouwde hij niet als een wonder. En die jongen had een eerlijk gezicht . . . Hij zou voorlopig niets aan de familie zeggen en wachten op bericht uit Parijs. Onbevangen gaf hij de tas aan zijn zwager in bewaring met verzoek haar wat aan de kant te houden. Dit was niets ongewoons; heel de oorlog en ook daarna hadden zij samen op de aangenaamste manier gesmokkeld en gesluikhandeld.

Op de thuisreis stapte hij naar gewoonte af in Den Hertog en zei, dat hij een brief uit Frankrijk verwachtte, voor hem bedoeld, maar geadresseerd aan Piet Jansen. Daarbij gaf hij een stijf knip-oogje en lei zijn vinger op de lippen. Dat was in orde, zei de stamineesbaas, mijnheer kon gerust zijn . . .

Nu had Armand er wel een ogenblik aan gedacht beurtelings hoopgevende en teleurstellende berichten te doen verzenden uit Parijs, maar hij had er van afgezien. Het was immers maar uitstel van executie en daarbij zouden deze brieven, hoe onna-speurlijk ook, een bevestiging vormen van het dwaze verhaal, ingeval een der compagnons de euvele moed had een klacht in te dienen. En de kortste pijn was de beste.

Voskamp heeft drie weken geduld gehad. Toen heeft hij zijn zwager in vertrouwen genomen en deze weer zijn vriend Pierre Cocks, de commissaris. Maar eerst had Nicht Paula zeer methodisch uit elke bokaal een genummerd staaltje meegenomen naar het laboratorium en reeds dezelfde dag haar geleerd rapport uitgebracht. Het witte poeder was een fijne kwaliteit gips, gelijk bijvoorbeeld de tandartsen gebruiken.

Van een officiële aangifte kon geen sprake zijn; deze vuile was moest binnen de familie blijven. Want de twaalf duizend gulden waren niet goed te praten en de Nederlandse belastingen met hun ruïnerende strafbepalingen zouden de ramp nog groter maken dan zij al was. Ook verlangde Voskamp niet, dat hij door de onvermijdelijke ruchtbaarheid kwam te pronk te staan als de zot van de parochie. Zijn enige wens was, dat die schoffies op de een of andere manier het vuur eens aan de schenen werd gelegd en hun het lachen zou vergaan. Hij had zijn slapeloze nachten gehad, nu moest het hun beurt maar eens zijn.

Zonder een formele klacht zou er weinig aan te doen zijn, volgens

Pierre Cocks. En de persoonsbeschrijvingen, die Voskamp kon leveren waren zeer vaag. Van de hoofdpersoon André, die hij toch zes maal ontmoet had, kon hij zeggen, dat deze blond was, maar niet overdreven blond, niet geel. Blauw-grijze ogen en een bijzonder knap gezicht met een klein, blond snorretje. Een soort filmheld om te zien, naar schatting tussen de vijf en twintig en dertig jaar. Vrij lang en het eerlijkste gezicht van de wereld verdomme nog toe . . . Aan zijn spraak te horen moest de zogenaamde apotheker een Nederlander zijn van boven de Moerdijk, een mager ventje met een miezerig gezicht, nogal donker . . . De Brusselselaar had hij amper gezien, want deze zat heel de tijd met zijn rug naar hem gekeerd. Eveneens aan de donkere kant, een dik, breed gezicht met een korte neus, die iets wipte. Nogal wat ouder dan de andere twee, zo tegen de veertig . . . Het enige wat de commissaris interessant vond, was de nieuwe auto. Weliswaar had Voskamp verzuimd naar het nummer te kijken en kon zelfs niet eens het merk opgeven, maar in ieder geval was het een nieuwe Amerikaanse wagen met veel blik van voren. Daarvan liepen er nog niet veel in December!

En Pierre had nog een idee. Ook zonder proces-verbaal en zonder namen te noemen kon hij aan de gebroken-benen-redacteuren van de Antwerpse pers een uiteenzetting geven van deze truc. Cocaïne was voor die gasten altijd een aantrekkelijk onderwerp. Ongetwijfeld zouden er meer slachtoffers zijn en aan dezen zou in hun eigen voordeel worden aangeraden zich met de politie in verbinding te stellen. Waren het allen Nederlanders en niet in regel met de belastingen, dan was de kans gering, dat zij uit hun hol zouden komen. Maar het was te proberen. Als er maar één de moed had om aangifte te doen, kon het een onderzoek op grote schaal worden en zou het succes verzekerd zijn. In ieder geval zou zo'n persbericht de daders wel op hun achterste zolder jagen, want het moest er natuurlijk dreigend uitzien: 'De politie volgt sedert geruime tijd het spoor van een gevaarlijke aftruggelaarsbende, enzovoort. Het onderzoek is thans zo ver gevorderd, dat eerstdaags verschillende aanhoudingen te verwachten zijn.' Nietwaar? En meteen was er dan ook een definitief einde gekomen aan dit soort broodwinning . . .

Het bericht verscheen in de avondbladen onder grote koppen met ondertitels. Cocaïne-Zwendel! Plaatser voor cocaïne! Aftruggelarij tot Kunst verheven! Sluwe Oplichtersbende werkzaam aan de Nederlandse Grens . . .

De commissaris had slechts de kale feiten ter beschikking gesteld, maar de jonge verslaggevers hebben het onderwerp te schoon ge-

vonden om er niet heel hun talent aan te wagen. En zij moraliseren er stevig op los. Wel zullen de daders binnenkort gevat worden, maar gelijk Voskamp al vreesde, is er geen genade voor de benadeelden, hier en daar zelfs wat slechtverholen sympathie voor de boosdoeners. Er wordt gesproken van 'Auri sacra fames', van bedrogen schurken, van loon naar werken, van één pot nat. 'Maar aan welke kant staan de grootste schoelies?' vraagt er een. In alle onschuld volgt hierop de uitnodiging aan de overige schoeljes om voor het voetlicht te verschijnen en van 's gelijke te worden getraceerd, in hun eigen voordeel . . .

'De gazetten niet gezien?' vraagt Bernard. Armand wordt bleek, maar voor hij iets kan zeggen, schiet het vriendelijk Emeranske ertussen met een uitbundig loflied op haar kalfslever. En bij al zijn angstige spanning moet hij vrolijk meespelen, tot zij zich weghaast om hem te bedienen. Intussen heeft hij weer even schuw als ooit rondgekeken. Maar het zijn de gewone gezichten, wat werklieden, kleine klerken en enkele studenten der Akademie voor Schone Kunsten.

'Eet ge mee?' vraagt hij.

'Ik heb al gegeten,' zegt Bernard somber. 'En gedronken.' Hij overhandigt een nummer van de Volksgazet en fluistert: 'Laat niks merken.' Door zelf een ander blad in te kijken tracht hij voor de toeschouwers het evenwicht te bewaren met de gespannen leeshouding van Armand. 'Dat kan alleen Voskamp zijn,' zegt deze na een poosje. 'Hij moet hier in de stad relaties hebben, die hem buiten schot houden, anders was hij nooit uit zijn schulp gekomen. Ge ziet hoe die lui in hun hemd worden gezet.' Tegelijk slaat hij snel een paar bladen om en neemt de sportpagina voor zich, want daar komt Emeranske weer aanjubelen met haar lever. Ja, ja, dat ziet er magnifiek uit, dat zal smaken!

'Politie volgt al geruime tijd het spoor,' prevelt hij dan. 'Eerst-daags ettelijke aanhoudingen te verwachten.'

'Dat is de gewone bluf,' zegt Bernard op een toon van deskundigheid. 'Als er iets aan te houden is, zijn ze niet zo vriendelijk u op voorhand te verwittigen.'

Terwijl Armand zonder iets te proeven het eten door zijn keel wringt, bespreken zij hun kansen in half-verstaanbaar gemompel. Als die beestenkoopman tegen een van drieën aanloopt, is het ongeluk gebeurd. Armand is de gevaarlijkste, maar hij laat zich niet zien, komt niet verder dan bij Emeranske . . . Van Bernard, die vóór de oorlog al eens veroordeeld werd, bestaan gerechtelijke foto's met vóór- en zij-aanzicht, maar die zijn acht jaar oud.

Bovendien heeft hij een gezicht, gelijk er hier te lande dertien rondlopen in het dozijn. Het zou een wonder zijn, als hij van deze foto's nog werd herkend, want de vier klanten hebben hem maar één keer vluchtig gezien. Hij zou zelfs de grootste moeite hebben om Voskamp of een van de anderen te herkennen, als hij hen op straat tegenkwam. En in de cinema heeft hij gemerkt, dat hij niet zo scherp meer ziet op een afstand, zodat hij eerstdaags een bril gaat dragen met zwaar en donker montuur. Hij komt alleen op de hondenrennen, waar hij haast altijd iets weet te winnen, voorts in een klein, onaanzienlijk café om te kaarten en bijwijken in Taverne Gaby, waar ook niet iedereen komt. Voor de vorm heeft hij een agentuur in verwaren, omdat zijn vader heel zijn leven scheepsrompen heeft geschilderd aan de haven . . . En hij heeft de buitgemaakte penningen beter gadegeslagen dan de twee anderen het gedaan hebben, zodat hij twee jaar goed ervan kan leven en als het moet zelfs drie. Hij is zuinig en de twee verkwisters noemen hem een duitenkliever. Armand heeft eens groot gelach doen opgaan in Taverne Gaby door te zeggen: 'Die Bernard van ons zou de rook uit de schouw nog opvangen om er briketten van te maken.' Wat Dolf aangaat . . .

Dolf heeft de cafard, weet Bernard. Dolf heeft middelerwijl zijn dure Ghislaine verspeeld aan een vishandelaar uit Ostende, een rijk geworden pummel, die geen tien woorden Frans aan mekaar krijgt en die plat op zijn buik ligt van ontzag voor zo'n adellijke dame. Zij zit al een paar weken in Gent, waar niemand Onswieske kent en waar zij de barones uithangt met parlee-fransee en met een fonkelnieuwe vison en een hoed vol dode vogeltjes, *et tout et tout, ma chère* . . . Daar kon Dolfke niet tegen op.

Dat is een geluk, meent Armand. Nu loopt dat gastje tēnminste niet meer zo opzichtig te paraderen naast dat verwaande potstuk. Het was een akelig gezicht: *le petit cocu en balade!* . . . En de garage ligt gelukkig nogal achteraf, aan de rand van de stad in een betrekkelijk nieuwe buurt. Maar in een garage loopt iedereen vrijelijk binnen. En dan die nieuwe Buick . . . Armand heeft destijds het gevaar wel ingezien en zijn bezwaren vaak genoeg herhaald. Maar om Dolf van huis te halen moest er bij zijn vader een auto gehuurd worden. Deze werd dan telefonisch besteld door Bernard als 'Mijnheer Bemelmans', die met Dolf in de weerstand was geweest en dus op diens gezelschap aandrang. Anders fungeerde gewoonlijk Benooike, een jonge werkman, als chauffeur, want Madame Van Laarhoven, die vóór de oorlog haar zoon had gedroomd als ingenieur, kon het niet goed aanzien, dat Dolf als een lakei achter het wiel zat en drinkgeld aannam . . . En

buiten de Buick bezat de garage Van Laarhoven nog slechts een aftands en onooglijk vehikel, waarvoor de Duitsers zelfs bij hun laatste klopjacht nog de neuzen hadden opgehaald. Na de bevrijding was dit wrak zo ver opgelapt, dat het gewoonlijk wel liep, althans zeker bij droog weer.

Een geruststelling is, dat aan Dolf nooit een buitenlands paspoort werd uitgereikt. Voor zijn reizen naar Holland gebruikte hij steeds dat van zijn neef, Lucien Beckers, die naar ieders mening zo sprekend op hem lijkt, en het is altijd goed gegaan . . .

'Zou Dolf niet een tijdje kunnen gaan werken in een garage buiten de stad?' overweegt Armand.

Bernard trekt mismoedig de schouders op. Met Dolf is op 't moment geen redelijk woord te wisselen. De sukkelaar kan het niet verkroppen. Als hij maar even tijd heeft, suist hij in een open jeep naar Gent en probeert haar te zien. Hij is onverschillig en vervelend, luistert maar half en begint opnieuw te zagen over Wieske en haar visboer . . . Dat de smeerlap getrouwd is met een van de vismarkt, zo'n echte ouderwetse Mie Pladijs*. En dat Ghislaine maar oppast, of ze zou een klets vitriool in haar gezicht kunnen krijgen van zo'n furie. En dat ze nog wel spijt zal krijgen. Maar dat ze bij hem niet meer aan moet komen. En meer van die kinderpraat . . . Al dit binnensmonds gebrom brengt hen niet veel verder. Zij kunnen slechts afwachten en voorzichtig zijn. Bernard zal Dolf nog eens ferm onder handen nemen . . .

Wanneer Armand naar zijn kamer gaat, gelooft hij dat de huizen van het straatje, als oude klappeien, elkaar geniepig aanstoten met de ellebogen en een treiterig behagen hebben in zijn ongeluk. Achter zijn hielen beginnen zij heet te fluisteren. En terwijl hij zich wegmaakt in het poortje van de Liefkensgang voelt hij een rilling, als was hij op het randje aan een lijfelijk gevaar ontsnapt. Eerst wanneer hij de huisdeur achter zich gesloten heeft, voelt hij zich wat veiliger.

Seppe is weggegaan, zit waarschijnlijk rustig thuis en draagt onbekommerd 'de voldoening van het gedane werk'. Hij woont niet ver hier vandaan, op een goedkoop appartementje in een kleinburgerlijke buurt. Zijn vrouw, een schilderes, eertijds een der sterren van het Hoger Instituut, tracht mee de eindjes aan elkaar te krijgen door het tekenen van illustraties . . . Vroeger was Armand een beetje vies van dit armzalig kunstenaars-proletariaat, vond hen niet helemaal wijs, deze fanatieke ezels met hun onnozele drukte. Nu benijdt hij deze mensen om hun vrij-

*) Pladijs = schol.

heid en hun gemoedsrust. Tegen Seppe ziet hij hoog op, zou er alles voor doen om zijn achting te winnen . . .

De deur van het atelier staat open . . . Hoe is het mogelijk dat zijn wereld zo snel kon veranderen! Daar staat nog het stoeltje van Carla. Het lemen kopje gaat schuil onder een vierkante stolp van zink om het voor uitdrogen te behoeden. En de zware bas van Seppe schijnt nog na te dreunen in deze stilte. Hier stond Madame Fribergh, toen ze zei: 'Als u hulp mocht nodig hebben . . .' Hij ruikt nog de geur van haar fris en winters gelaat . . . Maar nu broeien er troebele roerselen in al die koppen en figuren. Zij weren hem af, bang dat zij betrokken zullen worden in zo'n vuil zaakje. Als hij naar boven gaat, is het of achter hem een gezamenlijke zucht van verlichting opstijgt . . .

En ook zijn kamertje lijkt al niet zo vertrouwd. Het rozenknopje heeft hem al in de steek gelaten, zij is bang, maar durft het niet te tonen, zij zou hier weg willen, naar beneden bij de anderen . . . Hij is te beschaamd om naar het portret van zijn moeder te kijken, want de laatste tijd is hij zo groot-sprakig tegen haar geweest . . . Maar laat hij nu geen dwaze streken uithalen en gaan denken, dat hij hier gevangen zit! Want dan worden zijn zenuwen hem de baas en gaat hij krankzinnige dingen doen, als in zijn claustrophobe dromen, wanneer hij als een dolleman begint te brullen, te schieten of te vechten met nagels en tanden . . . Er is geen enkele reden, waarom hij niet zou doorwerken. Daar ligt zijn stereometrie, de halfklare tekening van een probleem, waarvan hij is opgesprongen als een reu, die de teef geroken heeft . . . Maar wat is dat gebeuzel met vlakken, bollen en kegels opeens hol en voos geworden! En een paar uur geleden zat hij daar nog, zijn hoofd warm van blijdschap, omdat al die gezochte puzzles hem zo licht van de hand gingen . . .

De hoed op en zijn overjas nog aan, staat hij roerloos voor het venster, kijkt neer op het binnenplaatsje en tuurt naar de donkere monding van de overbouwde gang, waaruit het onheil zou kunnen naderen. Hij moet alle kleinigheden nog eens nagaan. In zijn paspoort staan de stempels der grenskantoren en de data van zijn reizen. Dat is zo goed als een volledige bekentenis. En hij kan het bezit niet loochenen, want hij heeft voor de ontvangst getekend. Hij kan zo'n ding alleen verliezen. Zal hij het verbranden? Maar dan zet hij zich vast, kan niet meer zonder strubbeling naar het buitenland vluchten, wanneer het gevaar dreigender wordt. Het heeft het adres van Honoré Vermandele, die bij hun ploeg was in Henegouwen en die nu in Parijs woont. Die zou hem aan onderdak kunnen helpen . . . En door normale mensen wordt

van een verloren paspoort aangifte gedaan. Zal hij zo brutaal zijn en koelweg een nieuw aanvragen? Neen, dan zit hij even goed in de klem, want hoeveel tijd zullen al deze formaliteiten niet in beslag nemen? Wellicht brengt een zoekgeraakt paspoort een ernstige stoornis teweeg in onze administratie en ongetwijfeld zal de politie er in gemoeid worden. Wie weet hoe dikwijls hij zich dan moet laten bekijken, hoeveel informaties er worden genomen. Nu is het te laat; hij had het dadelijk moeten doen, tegelijk met het afleggen van zijn travesti. En deze hangt nog steeds in zijn Duitse kleerkast: de opzichtige overjas, de schreeuwende foulard en de 'Eden'-hoed. Ook deze moeten zo spoedig mogelijk verdwijnen. En hij zal goed doen nu reeds te schrijven aan Honoré: 'Wordt het leven hier nog duurder, dan kom ik naar Parijs. Als ge tenminste een goedkoop kot voor me kunt vinden, waar ik werken kan.' De brievenbus staat aan het einde van het straatje. En hoe geraakt hij van de kleren af? Stevig inpakken en in bewaring geven aan het station zal voorlopig het beste zijn. Straks, als het donker is . . . Zijn paspoort verbergt hij in het zelfde pak. Het ontvangstbewijs van deze bagage neemt veel minder plaats in; hij kan het klein vouwen en in geval van nood doorslikken . . .

Maar hij kan zijn leven niet slijten met de ingang van dit hofje te bewaken. Hij moet zijn verstand gebruiken, kalm blijven en doorwerken. In Nederland wonen vier mensen, die hij niet mag tegenkomen. En zelfs in zijn gewone doen, als hij zich niet schuilhoudt, gaan er immers jaren voorbij, eer hij oude bekenden ontmoet, die nog wel hier in de stad wonen. Er is zelfs niet veel veranderd . . . Alleen die vervloekte nieuwe Buick . . .

Eindelijk trekt hij zijn overjas uit, stookt de kachel op en gaat zitten. Voor het eerst sinds lang keert hij zijn blik naar binnen en ziet zich in zijn ware gedaante. Daar achtte hij zich wekenlang als nieuw-geboren en van alle kwaad gelouterd door zijn hard labeur over de boeken. Maar bij de eerste kans, die zich aanbiedt, droomt hij weer van diefse goochelkunsten. Want enkele uren geleden was hij in gedachten al bezig Mevrouw Fribergh, die hem uit pure goedhartigheid te hulp wil komen, op een door-trapte manier te exploiteren. Voor de eerste-beste barmeid hangt hij de grote sinjeur uit en versmijt al zijn geld uit vrees, dat zo'n vodje hem voor klein zal verslijten. Maar innerlijk belaagt hij treffelijke mensen, die het goed met hem menen. En dat zelfs zonder het te weten. Is deze schaamteloosheid dan een tweede natuur geworden? Vroeger, op school en ook geruime tijd daarna, had hij toch een lichtgeraakt eergevoel . . . Als deze dreiging zon-

der onheil aan hem voorbijgaat, zal hij anders worden, dat belooft hij bij al wat heilig is. Hij heeft immers nooit slecht willen zijn! Het noodlot van zijn vader's dood heeft hij niet kunnen afwenden. Daarop heeft de stalen klauw van de oorlog zijn reeds zo pover bestaantje aan flarden gerukt. En door dagelijkse gewenning is hem geheel ontgaan hoe ver hij gaandeweg afzakte. Alle uitzicht en gevoel voor afstand waren verloren gegaan, gelijk toen in die wenteltrap bij Sooike Proos . . .

Er klinkt gerucht op het binnenplaatsje en hij sluipt met ingehouden adem naar het venster . . .

Niets, het is dat kind van hiernaast, Astrid, de kleindochter van Stientje. Hij ziet de gave kant van haar gezichtje en zo is zij helemaal niet lelijk. Seppe noemt haar 'het derde geslacht van het matriarchaat'. Stientje heeft namelijk een dochter van dertig jaar, die Charlotte heet en van lotje is getikt. Charlotte wordt met de dag dikker, zij is goedaardig idioot en heeft op haar beurt dit kind ter wereld gebracht, dat om te beginnen een korstige, paarse wijnvlek heeft, die een halve wang bedekt, en hoe haar vermogens zich zullen ontwikkelen, moet worden afgewacht. Stientje beweert van zichzelf, dat zij getrouwd is. Dit wordt tegengesproken; zij liegt het niet, zij verbeeldt het zich maar, voor plezier. En heel de buurt speelt mee, vindt het een schandaal van die lelijke deugniet. Maar dan begint zij haar ventje weer te verdedigen. Zij is heel de dag aan 't haken; wat en voor wie mag joost weten. Seppe noemt haar Penelope, hij vermoedt, dat zij haar haakwerk weer uittrekt, als het garen op is. Zij is een goed wijfke, zegt hij, eerlijk als goud. Omdat zij op die twee onnozele kinderen moet passen, kan zij leven van de Openbare Onderstand. Anders zou heel het matriarchaat in diverse gestichten moeten geborgen worden, wat de gemeente veel meer zou kosten. En thuis is het, toch altijd veel gezelliger . . . Armand wordt door haar aangeduid als 'de leergast van Mijnheer De Maerschallck'. Als hij haar goedendag zegt, noemt zij hem 'jongeneer', begint breed met de haakpen in heur haar te krabben en zegt wat voor weer het vandaag is. Aan Seppe heeft Stientje verteld, dat Charlotte gelukkig niet meer zwanger kan worden, omdat haar bij de bevalling alles afgenomen is, en daarom wordt Ons Lotteke zo vet, ziet ge. Want dat kon zo niet verder gaan, dat mocht niet. Er lopen zoveel deugnieten rond en het schaapke kan niet neen zeggen, zij is veel te goed. Maar de meeste mensen van het Schipperskwartier kennen haar en houden een oog in 't zeil. Als zij maar zeggen: 'Charlotte, ge moet naar huis komen van jullie moe', laat zij alles in de steek en zet het op een lopen. Slechts één

keer in al die tijd zijn de Amerikanen er in geslaagd haar dronken te maken . . . Dit hier, nummer 2, is eens zo breed als de andere huisjes, die beneden maar één smal venster hebben en waar ge met de deur in de kleine voorkamer stapt. Onder het atelier bevindt zich een magazijn met dubbele deur, een bergplaats voor verf, ladders en handkarren van een schildersbaas, die zijn winkel heeft naast Emeranske. Als er grote stukken zijn te vervoeren, kan Seppe gebruik maken van de handkarren, die zo zijn gemaakt, dat zij precies door de gang kunnen . . . Aan de andere kant, op nummer 3, woont een zwaar-gebocheld mannetje, dat bovendien een clownsgezicht heeft. Hij beoefent een schraal klerkenbaantje aan de haven en woont hier al jaren, omdat hij vroeger alles verdronk. Hij kwam in alle nachtkotten van de stad, waar hij onder de pretzoekers algemeen bekend stond als Cocorico, een griezel-attractie. Om aan drank te geraken, speelde hij daar met succes voor paljas, liet zich vriendelijk honen om zijn gebrek, maakte zich nog lelijker dan hij was en zong er schunnige liedjes in beide talen. Voor een glas mochten de dame-tjes over zijn bult wrijven, dat bracht geluk, maar dan alleen aan vrouwen. Hij was ook al enigszins beroemd door de snedige antwoorden, die hem worden toegedicht. En zo is de relatie tot stand gekomen. Het eerste jaar van de bezetting ging in die kringen het gerucht, dat alleenstaande Franse en Nederlandse vrouwen, zonder noemenswaard beroep, door de Duitsers naar hun land van herkomst zouden verwezen worden. Toen is er op zo'n dronken avond overeengekomen, dat Cocorico tegen betaling van twintig duizend frank een schijnhuwelijk zou sluiten met Michka (Miesje), de mooie maîtresse van een rijke drankzuchtige. Zij was een Nederlandse van Slikkerveer en toen zij aldus, met de gehuwde staat, de Belgische burgerrechten had verworven, is er nog een grote schertsbruiloft gevierd in de Muscadin. Een half jaar later stierf haar rijke vriend, twee dagen na zijn opname in een asyl. Zij zegt, dat zijn familie hem op deze manier uit de weg heeft geruimd. Daarna is zij snel bergaf gegaan, tot zij straatarm en dakloos uit het gasthuis kwam, zij, die vóór de oorlog in een prachtige cabriolet naar Nice reed om er deel te nemen aan het Concours d'Elégance! In haar milieu was zij zeer gehaat; er ontstond een lastercampagne en weldra geloofde heel nachtelijk Antwerpen, dat Michka-la-grande-gueule ongeneeslijk was en zeer besmettelijk. Wie maar van haar glas dronk had het vast! Ten einde raad heeft zij toen bij haar wettige echtgenoot aangeklopt, die haar immers moest onderhouden. Had zij bovendien niet een bruidsschat van twintig duizend frank aangebracht? . . .

En van stond af aan is Cocorico een onberispelijk leven gaan leiden. Hij kreeg iets plechtigs; er kwam geen zotte grijs meer op zijn gezicht. Maar ettelijke keren per week breekt zij een nacht los, meestal ten koste van een klinkende kloppartij. Seppe heeft al in de eerste dagen Armand gewaarschuwd: 'Als ge het gekrijs hoort van een vrouw, die vermoord wordt, begin dan maar een air'ke te fluiten. En wat er ook gebeurt, bemoei u er niet mee, want dan vliegen zij u samen naar de keel voor zo ver ge geen pispot over uw hoofd krijgt. Laat die mensen elkaar op hun gemak afborstelen.' De eerste keer dat Armand haar zag, had zij een blauw oog. Cocorico is vaak bepleisterd. Zij is een luie slons en hij moet het huis aan kant houden. 'Als we luizen krijgen, komen ze van daar,' zei Seppe. Evenals de andere bewoners van de gang zegt Armand hun goeiendag en daarmee uit. Gelukkig ziet hij het koppel zelden bijeen, want het is een pijnlijk tafereel: het bultje, dat zich een waardige houding probeert te geven, naast zijn verlopen madonna, die meer dan een hoofd boven hem uitsteekt . . . In het vierde huisje wonen twee stoude gebroeders, die volgens hun spraak uit de Kempen moeten komen, naar de facteur heeft verklaard. Met hun beiden leven zij van één klein pensioentje, waarschijnlijk van de spoorwegen. Zij zijn mensenschuw en meten het altijd zo uit, dat zij niemand tegen komen bij het weggaan. Kan het niet anders, dan zeggen zij verschrikt goeiendag en zien de andere kant uit. Wie eigenlijk de pensioentrekker is, weet niemand, de facteur niet eens. Er is geen verschil in rang en zij gelijken op elkaar als tweelingen. Zij dragen de zelfde vervaalde bolhoeden en staande boorden van vergeeld caoutchouc. Hun zwarte kleren zijn smetteloos, maar glanzen van sleet. Zij zijn onafscheidelijk, maar niemand heeft hen ooit een woord met elkaar zien wisselen. Bij goed weer zitten zij op het wandel terras aan de Scheldekant, bij slecht weer in de lege kathedraal. Seppe heeft hen daar eens aangetroffen, toen hij een Franse collega rondleidde. De oude mannetjes zaten ineengedoken naast elkaar als een koppel sombere vogels in een dor woud van stoelen. En zij hadden weer eendere, zwarte paternosters in de hand. Seppe heeft eens laten horen, dat hij deze combine wel doorziet, maar wou er zich niet nader over uitlaten. Na enkele dagen heeft Armand het uit zichzelf begrepen: wanneer één van die twee komt te sterven, zal het zeker niet de pensioentrekker zijn! In dit vooruitzicht hebben zij reeds voor een vijftiental jaren hun Kempenerdorp verlaten en zich verloren in de Liefkensgang. Niemand ter wereld kan nog zeggen wie Nicodemus heet en wie Ambrosius. Het is onnozel . . .

Tot vandaag heeft Armand meewarig het hoofd geschud over al deze wrakken. Nu beschouwt hij ze met andere ogen; zij bewegen zich nog vrij over straat! En nu voelt hij zich ver de mindere van het koppeltje, dat in het laatste huisje woont, de liefkens van de Liefkensgang, gelijk Seppe hen noemt. Ook tussen de eeuwenoude muurtjes van het zieltogende Schipperskwartier is de bloesem van een nieuwe tijd aangebroken. Daar woont een beschaafd werkmansgezin, heldere jongemensen, die elkaar gevonden hebben in een socialistische jeugdgroep. Iedere Zondag trekken zij in sportkleding met knapzak naar buiten. Driemaal per week gaat het vrouwtje boeken ruilen in de bibliotheek. Zij bezitten de enige radio in de gang. Onverdroten zoeken zij naar een conventabel appartementje langs de goene rand van de stad en aan Seppe vertellen zij dan met grote ogen van de schandelijke huren, die er gevraagd worden. Zij kussen elkaar altijd even gretig, bij eik afscheid, bij elk weerzien. Gelukkige mensen . . . Nu ziet hij de paarse korst op de wang van het spelende kind en wendt zich af van het venster . . .

Laat hij nu eerst een pak maken van zijn kleren en het paspoort. En de brief schrijven aan Honoré Vermandele . . . Daarstraks maakte hij slinkse plannen ten koste van Madame Fribergh en de straf heeft niet lang op zich laten wachten. Nu heeft hij al zijn geslepenheid nodig om zijn leven te redden. Want een veroordeeling wil hij niet overleven, hij zou de opsluiting en de openlijke schande niet kunnen verdragen.

Als hij klaar is met pakken en de brief geschreven heeft, voelt hij zich heel niet aangetrokken door de stereometrie. De laatste weken heeft hij zich beperkt tot vier of vijf sigaretten per dag, nu rookt hij de ene na de andere, wachtend op de duisternis. En hij verlangt sterk naar een borrel. Eindelijk komt hij voorzichtig uit de Liefkensgang gedruild, loopt door de stilste straten naar het station en post onderweg de brief aan Honoré Vermandele. Terwijl hij het pak in bewaring geeft, voelt hij duizend fijne stekeltjes prikken in zijn rug. En reeds in de hal vouwt hij het ontvangstbewijs klein, steeds op zijn hoede voor verdachte aanwezigheden. Een der wachende kijkt al enige tijd in zijn richting en naar zijn uiterlijk zou hij van de politie kunnen zijn . . . Kom, geen onzin, de man heeft een valies aan zijn voeten staan . . .

Deze nacht droomt Armand van de zavelputten op Bintammerveld. In de verte ziet hij witte helmen opdagen, van twee-drie kanten tegelijk. En langs de steenweg ronken reeds de motorfietsen van de gendarmen . . . Als hij Villa Hortense maar kon bereiken,

zou hij veilig zijn! Met half-verlamde benen sleept hij zich in die richting en dichterbij gekomen ziet hij, dat de deur versperd is door hoog opgetaste stalmest. Achter de open vensters zingt Mama schreiend van *amour-toujours* . . . En dan moet hij zich snel uit de voeten maken, want vlak voor zijn ogen stopt een vrachtwagen vol gendarmen . . . 'Il s'en fou-out,' ginnegapt er een. 'Il fait son demi tour op zijn gemakke.' Inderdaad, hij komt nauwelijks vooruit, hoe hij zich ook inspant. Zij zijn zeker van hun zaak, nemen het koel en wat verveeld op, doen het zonder enige haast. Maar de kring wordt nauwer en nauwer . . . Ginds, op een steile rand, staat Mijnheer Herbosch, hij is zeer rood en schreeuwt: 'Schiet hem dood, de vuile dief!' . . . Neen, het is Voskamp . . . En daar komen de drie anderen, zij hebben de zwarte tassen bij zich . . . Maar aan de rand van het bosje is nog niets te zien; misschien kan hij langs daar nog ontsnappen? Hij loopt wat hij kan, dwars door de zavelputten heen. En grote, bonte kraai vliegt met trage vleugelslag naast hem en schreeuwt 'Merde!' in het voorbijgaan. En als hij geheel uitgeput het bosje heeft bereikt, rijst daar een lange rij van witte helmen op. Nu begaat hij een ongeluk. Die ene daar, die dienstklopper van toen, haalt hij de ogen uit de kop, bijt hem de strot af . . .

Weer wordt hij door een bliksemslag van zijn bed gelicht. Achter het open venster staat de zilveren toren te blinken in de maneschijn.

Om op dreef te komen maakt hij zich de volgende morgen het leven gemakkelijk met Algemene Geschiedenis en na een kwartiertje van ongedurigheid slaagt hij erin zijn gedachten te bepalen bij de val van het Romeinse Rijk. Maar steeds houdt hij één oor gespist en tegen elf uur ziet hij Mevrouw Fribergh aankomen met Carla. Even later wordt hij door Seppe weer te hulp geroepen, gelijk hij reeds verwachtte. Hij is er wat verlegen mee. Gesteld, dat er iets gebeurde in aanwezigheid van deze mensen!

Als gewoonlijk kijkt de beeldhouwer weer door het getimmerte heen: 'Ik geloof, dat ge goed op weg zijt om mensenschuw te worden. Kom maar gerust; mevrouw Fribergh zal u niet bijten. Zij is een menslievende ziel.' Madame is inderdaad vriendelijk genoeg en Carla doet weer even stormachtig. Hij is haar manneke, haar liefke, haar snuitebolleke. Alleen hij mag haar in het stoeltje tillen. En het is al een gewoonte-spelletje geworden: Als zij zo flauw doet, vertelt hij niet. Zij gaat mooi recht zitten en houdt zich huichelachtig zoet.

Hij begint met Jantje en Mieke en het Peperkoeken Huizeken,

maar als het vertelsel uit is, bepaalt zij zelf het programma. Nog eens van Sneeuwvitje en nog eens van Micky-Muis en dan liedjes zingen. Haar moeder kijkt geboeid naar het werk en zo durft Armand zijn beschermvrouwe wat beter op te nemen. Zij zal omtrent tien jaar ouder zijn dan hij. Eerder beschaafd dan mooi naar gangbare opvatting. Maar zij lijkt hem al veel mooier dan gisteren en hij gelooft dat het zo in stijgende lijn verder zal gaan, gelijk dat het geval is met de plastieken van Seppe. Wanneer zij al geruime tijd bij het vuur gezeten heeft, weet hij, dat de winterse frisheid van haar gelaat blijvend is, maar zeker niet opgeverfd. Alleen haar lippen zijn heel even aangezet in een natuurlijke tint. En bij de klaarheid van haar lichtbruine ogen is het, of alles aan haar ritselt van reinheid.

Hij krijgt een dweepende eerbied, gelijk hij als jongen wel had voor sommige volwassen vrouwen, moeders van zijn vrienden en ook voor enkele oudere meisjes van het Athenaeum, die hij zonder enige bijbedoeling zou beschermd hebben. Na alle Angèle's, Yvonne's en Léopoldine's vindt hij in deze dame zijn oude illusies terug. En hij begint al even jongensachtig van haar te dromen, hij wil in haar leven een nobele rol spelen, haar redden van de dood, eveneens zonder berekening . . . Zij kijkt niet naar hem, met opzet, gelooft hij, om hem niet verlegen te maken of te verwarren. Maar hij voelt zich zo gelukkig, dat hij al zijn ellende vergeet, wanneer zij glimlacht om de zachte, ironische aardigheidjes, die hij in zijn vertellingen weet te plaatsen, doch die Carla ontgaan en haar ernst niet in gevaar kunnen brengen.

Aan het einde der zitting bedankt zij hem hartelijk en voelt zich bezwaard door de last hem aangedaan. Mijnheer Dupuy heeft werkelijk de gave van vertellen, zelfs voor kinderen, wat veel moeilijker is. Ook vraagt zij nog eens belangstellend naar zijn studie. Dit alles zonder een schijn van behaagzucht en zonder het gewone, beschermende airtje van de grote dame. Het gaat van zelf . . .

Deze ongedwongenheid heeft hij wel eens aangetroffen bij eenvoudige boeren, bij fijne stielmannen en dan alleen nog bij hoogbeschaafde mensen als Seppe en enkele van zijn gewezen leraren of onderwijzers. Deze mensen zijn met iedereen volkomen op hun gemak en deze gemoedsrust delen zij onbewust mee aan hun omgeving. Zij zijn noch verwaand, noch verlegen, voelen zich nooit op voorhand al de meerdere, maar ook niet de mindere van wie ook. En zij weten van geen vertoon, zouden zich niet anders kunnen voordoen dan zij zijn . . .

De ontmoeting heeft hem wat moed gegeven. In de vroege och-

tend wist hij nog niet, of hij zich op de noen bij Emeranske zou wagen, nu gaat hij zonder veel bedenken en is wel voorzichtig maar toch al niet zo angstig meer. Deze week zijn er nog twee zittingen en Armand kan niet gemist worden. Seppe zegt, dat hij plezier heeft gekregen in het kopje; het wordt een grappig mengsel van speelsheid en aandacht. De laatste dag, na nog slechts een half uur gewerkt te hebben, laat hij de zware handen vallen en zegt: 'Nee! . . . Nu moet ik ophouden, anders wordt het iets heel anders.'

Madame Fribergh en Armand springen op en beschouwen het voltooide werk, terwijl Seppe het boetseertafeltje langzaam laat draaien. Zij wenst hem geluk en wil de hand drukken, maar hij trekt verschrikt terug. Zij grote grijpers zitten nog vol klei. Dan omspant zij met beide handen zijn zware voorarm en zwaait ermee als met een pompzwengel. Het is geen komedie, zij is werkelijk en haast kinderlijk opgetogen. 'Ik had niet durven dromen, dat u van zo'n ondeugende spartelbroek zo iets edels zoudt gemaakt hebben. En toch is dit onze echte Carla, gelijk wij haar kennen, wanneer er maar niemand is met wie zij kan flikflooiën.' Het werk zal worden afgegoten in brons. De kleur van het patina zal zij voor alle veiligheid maar aan de meester overlaten. Maar als zij het mag zeggen; zij houdt niet van die opzichtige, egale tintjes, die ge wel uitgestald ziet in winkels van zogenaamde kunstbronzen en die gaan van appelgroen tot appelgeel . . .

Seppe stoot een gebrul van afschuw uit. Het wordt ongeveer de kleur van blank eikenhout met donkere schakeringen.

En als het kopje van de gieterij gekomen zal zijn, worden Mijnheer en Madame De Maerschallck uitgenodigd een glas wijn te komen drinken, dan kunnen zij een goedbelicht plaatsje aanwijzen voor de bronzen Carla. En zij hoopt, dat Mijnheer Dupuy haar dan het genoegen zal doen van de partij te zijn.

Hij krijgt een kleur, maar ditmaal is het van plezier. Hij buigt en zegt, dat hij het niet mag weigeren. Maar op het zelfde ogenblik denkt hij: Als er voor die tijd geen ongelukken zijn gebeurd . . .

Een week na de voltooiing van Carla's portret is zijn onrust voor een groot deel geweken. Vandaag, terwijl hij naar de frituur loopt, is hij al zo onbezorgd, dat hij nadenkt over het Latijnse woord *infestus* en zijn vele betekenissen in het Nederlands: aanvallend, dreigend, verontrustend . . . Maar ook: aangevallen, bedreigd, verontrust . . .

En daar zit Bernard weer. Maar dat is niet zo onheilspellend

meer. Sedert de openbaarmaking van de cocaine-truc is hij al twee maal hier geweest met betrekkelijk goed nieuws. De eerste dagen heeft hij in Brussel doorgebracht en is teruggekomen, nadat hij zich telefonisch ervan verzekerd had, dat er in zijn logement niets verdachts voorgevallen was.

Maar nu lijkt hij wat 'infestus'. Hij is niet helemaal gerust. Daarjuist heeft hij de garage opgebeld, maar kon Dolf niet aan het apparaat krijgen. Het was Benooike en de jongen deed zo raar! Juist of hij op het strafbankje zat en vreesde zich te verklappen. Kon niet zeggen wanneer Dolf er zou zijn en of hij vandaag thuis zou komen, wist ook niet waar hij op het ogenblik was . . . Bernard kon toen niet verder aandringen, want met de familie Van Laarhoven is hij alleen met de telefoon in aanraking geweest als de Mijnheer Bemelmans, die om Dolf vroeg als chauffeur. Maar Armand is kind aan huis bij die mensen; laat hij het eens proberen.

Armand krijgt Madame Van Laarhoven te spreken. Zij is in het dagelijks gebruik al een uitbundige babbelmuts en nu, bij deze opschudding, is zij zo rad van tong, dat Armand voorlopig geen geluid hoeft te geven. Daarjuist zijn er twee van de politie geweest, tenminste één ervan presenteerde zich als van de politie. De andere deed geen mond open en zag er ook niet naar uit. Dat was meer een mens van de buiten . . . A-wel, eerst bekeken zij de Buick van alle kanten en toen werd Benooike aangesproken, want Dolf was even weg en de baas zat in het kantoortje. Zij vroegen wie er gewoonlijk met de wagen reed, en dat was Benooike. Dan wilden ze weten, waar de wagen naar toe was geweest op de zestiende December, dat was een Dinsdag. En dat wist Benooike natuurlijk niet meer. Toen is de baas er bij gekomen en hij heeft voor de schijn nog in een boek gekeken. Hij dacht direct, dat het over een proces-verbaal zou gaan: een of andere boerenchamppetter had zeker langs de baan het nummer opgeschreven voor te hard rijden of zo iets. En daarom heeft Van Laarhoven maar gezegd, dat de Buick op die dag helemaal niet van huis is geweest. Wel op de zeventiende, voor een trouwpartij . . . Daar wisten ze niet veel op te zeggen. Ze zouden juist weggaan, toen Dolf opeens binnenkwam en hij zei gewoon goeiendag. Maar meteen begonnen die twee druk met elkaar te fluisteren en 't slot van 't liedje was, dat ze Dolf vroegen eventjes mee naar het bureau te gaan om inlichtingen te geven aan de commissaris. Waar het precies over ging, konden ze niet zeggen . . . Nu denkt zijn vader, dat Dolf een aanrijding heeft gehad, er in volle galop van door is gegaan en thuis niets heeft durven zeggen. Want voor enkele we-

ken moet er iets gebeurd zijn, dat hem dwars zit. Sedert is hij stil en vervelend; er is haast geen vriendelijk woord uit te krijgen en er komt geen lach op zijn gezicht . . . Weet Armand er iets meer van?

Hij is zijn eerste schrik te boven. Neen, madame, hij zou het niet kunnen zeggen, hij heeft Dolf trouwens in geen vier weken meer gezien. Is hij misschien verliefd? Verliefd? Zij lacht ongelovig. En o ja! Zij vroegen nog of Dolf zijn buitenlands paspoort eens wou laten zien. Maar de jongen heeft nooit van zijn leven een pas voor 't buitenland gehad! En dààr schenen ze heel hun groot verstand bij te verliezen . . . Maar hij had toch zeker wel een buitenlands paspoort? De ene, die het woord deed, bleef er zo over zagen, dat Dolf er krikkel van werd. Hij had er geen en nooit een gehad en daarmee uit! Of moest hij er een van zijn rug snijden? . . .

Toen is hij zo maar meegegaan.

'En hoe hield Dolf zich?' vraagt Armand. 'Was hij niet geschrokken?'

'Bijlange niet. Ge kondt goed zien, dat hij niet begreep wat ze van hem wilden. Zijn vader heeft hem nog op de man af gevraagd, of hij ergens tegenaan gezeten had, maar Dolf werd kwaad en vroeg of ze hier dan allemaal ineens zot geworden waren. Hij wist van niks!'

Maar Armand weet er nu meer dan genoeg van. Hij heeft geen minuut te verliezen en kan zijn voeten niet stil houden van ongeduld.

'Hoe lang is Dolf nu al weg, madame?'

'O, nog maar een klein half uur.'

'Dan zal hij seffens wel thuis komen. 't Is natuurlijk een abuus.'

'Ja,' lacht zij. 'Een abuus, dat verkeerd is.'

Dit lachen doet hem pijn. De goede ziel is van geen kwaad bewust, kan alleen denken aan ambtelijke vitterijen, de dagelijkse plaag van de automobilist. In bijzijn van zijn ouders heeft Dolf zich kloek gehouden en zelfs hoog van de toren geblazen. Maar hoe lang zal hij standhouden, als hij daar in dat politie-bureau op de rooster wordt gelegd?

XVII

Op een voormiddag in hun zesde of zevende wittebroodsweek komt er een telegram van Célestine, die na haar lange, Franse brief het huwelijk in alle talen heeft genegeerd. Het is gericht aan Alphonse. De toestand van Marie-José is levensgevaarlijk,

seint zij, het klooster vraagt onmiddellijke overkomst.

'Tiens, nu ben ik ineens weer goed genoeg!' is zijn eerste kreet. Marieke denkt al verder: Het is in ieder geval zo ernstig, dat ze haar kwijt willen. En Célestine laat ons nu eens lekker in onzekerheid omtrent de kwaal. Maar mazelen of rode koorts zal het zeker niet zijn . . .

En wanneer kort daarop wordt getelefoneerd door een Dokter Theys uit een dorp bij Gent, weet zij, dat Ons-Célestientje zich het genoegen niet heeft kunnen weigeren het bericht eerst op haar manier over te brengen. Fonne heeft weer zo'n kleur en daarom neemt zij zelf de telefoon ter hand. Het is een ernstige zenuwcrisis, zegt de dokter. Levensgevaarlijk? Wie heeft er gesproken van levensgevaar? O, die tante! Neen, zó ernstig is het bijlange niet. Maar er is haast bij; er moeten onverwijld schikkingen getroffen worden. De patiënte kan in geen geval langer in het klooster blijven, want dan zou het inderdaad gevaarlijk kunnen worden. Wenst Madame een specialist, een psychiater? Dan zal hij Dokter Polderman laten komen, uit Gent . . . Van blijvende aard? Neen, dat zou hem zeer verbazen. Maar het is beter de opinie van Dokter Polderman af te wachten. Willen Mijnheer en Madame eerst bij hem aankomen, voor zij naar het klooster gaan? Op de markt, vlak tegenover de kerk, het witte huis. Dus tot deze middag, Madame!

Dan moet zij Fonne tot bedaren brengen, want hij begint weer te tieren op zijn ouderwets. Eerst op Célestine en haar levensgevaar: Ooit zo'n serpent gezien? Van kind af aan hebben zij thuis geweten, dat zij loeten had, dat er een heimelijk, kwade trek zat in dat jong. Van al deze ellende is zij de aanstookster geweest, zij heeft steeds met het kind tegen hem geconspireerd. Dat hij haar gemene opzet niet eerder geroken heeft! Heeft zij hem indertijd niet op de vuilste manier aangezet om dat speelmaatje van Marie-José, dat nette manneke Armand Dupuy het huis te verbieden? Allemaal uit rancune omdat zij zelf nooit een vrijer heeft kunnen krijgen!

Dan tegen de nonnen: Ziet ge, dat moest ervan komen; hij heeft het altijd wel gezegd. Nu moet dat kind op stel en sprong buitengezwaard, want nu is het een onvoordelige belegging geworden, nu gaat het geld kosten aan dokters en specialisten en godweet wat nog meer. Nu rappeleren zij zich opeens, dat er nog een vader bestaat, die zij de gebroken potten kunnen laten betalen, al is het dan een goddeloze, die zij anders met geen tang hadden aangepakt. Nu mag hij zijn bloedeigen dochter terughebben, dat is te zeggen het overschot, want misschien is het kind in die twee

jaar voor haar leven geknakt. Die zotte schetkonden met heur tralies! En dat mag allemaal. Als het om beesten ging, zou de Dierenbescherming er tussenspringen. Godvermiejwaardenonddju!

Marieke heeft twee dagen onder het puin gezeten en daarbij geen ogenblik haar kalmte verloren. Terwijl zij Fonne laat uitrazen, zoekt zij reeds een trein op. Dan begint zij hem te sussen: Komkom, zij ziet het heel anders in. Natuurlijk had het meisje niet naar het klooster moeten gaan; daar is ieder verstandig mens het mee eens. Maar het is gebeurd en het is afgelopen op de koop toe en hij moet het nu maar dadelijk vergeten. Zo gauw het schaaapke beter is en naar huis gekomen, moet hij eens zien wat een plezant leventje het zal zijn. Dan hebben zij samen een doel en anders zouden zij misschien al over een jaar de woorden uit elkaars mond kijken. Hij gaat nu bereiken waar hij al die tijd naar heeft getracht en in plaats van blij te zijn, maakt hij zich kwaad voor niets . . .

Ja, zijn gezicht klaart al op. Nu eerst ziet hij de grote overwinning in het bereik van zijn handen.

'En ge moet mij één plezier doen,' lacht zij dan. 'Ga alstublieft niet mee naar dat klooster, want dan krijg ik óók een zenuwcrisis. Ge zoudt u niet meester blijven, de gaten in die gewijde muren vloeken en dan zou ik mij nog moeten schamen voor mijn geliefde echtgenoot. Laat mij alles maar beredderen bij die nonnen. Tegen kanaljes moet ge vechten met kanaljes.'

'Kom hiér, klein kanalje!' roept hij, maar zij is hem te vlug af en tript naar boven om de valiezen te pakken.

Al doende denkt zij: Zou hij altijd zo gemakkelijk te hanteren zijn? Zo woedend of slechtgezind is hij niet, of zij kan hem met een paar woorden ompraten. Maar zij is op verre na niet zo hoopvol, als zij zich heeft voorgedaan. Wat men met een schouderophalen zenuwcrisis gelieft te noemen, heeft zij eens van dichtbij gezien. Toen Stéphanie, een nicht van René, al twee keer bijna uit het raam was gesprongen, werd zij geen seconde meer alleen gelaten. Marieke heeft er op haar beurt ook een nacht bij gewaakt, in gezelschap van de moeder, en is er halfdood van thuis gekomen. Het was een voortdurend geworstel, maar zij konden niet verhinderen, dat Stéphanie die nacht hele klissen haar uitrukte en haar gezicht tot bloedens toe kapot krabde. De volgende dag wist zij zich ondanks alle bewaking een paar diepe sneden in de hals toe te brengen met een stukgeslagen medicijnfles en daarop is zij in alle haast naar de kliniek gebracht. Het was een jammerlijk gezicht geweest, iets dat men nooit meer kan vergeten.

En nog pijnlijker dan al deze bloederigheid was de eindeloze wartaal, de perfide lasteringen, de bordeelpraat . . . Zeker, Stéphanie is helemaal genezen, al heeft het een paar maanden geduurd. En toen alles voorbij was, spraken de geleerden niet meer van zenuwcrisis maar van een 'hysterisch acces'. Later, wanneer Stéphanie, gezond en wel, op bezoek kwam, had Marieke veel spijt, dat zij die afschuwelijke tonelen had bijgewoond. Want steeds is er iets van blijven smeulen; altijd hing er een zekere gêne tussen haar beiden, ofschoon zij zeer bevriend waren geweest. De een dacht: wat denkt zij nu van mij? De ander: wat gelooft zij dat ik van haar denk? En zo vervolgens . . . Dit wil zij Fonne besparen en daarom zal zij eerst zelf het terrein eens gaan verkennen . . .

Jammer, dat het nu juist zo'n slecht weer moet zijn. Is er iets dat een mens zo triestig maakt als smeltende sneeuw? Toch zal zij haar nieuwe astrakan, haar huwelijksgeschenk, maar aantrekken. Daarbij het kleine, zwarte hoedje, dat veel van haar witte lokken vrijlaat. Uit haar kostschooltijd weet zij maar al te goed, hoe onbarmhartig een bezoeker door de nonnen werd gekeurd. Zo onwerelds konden deze dames zich niet noemen, of zij hadden een wild respect voor rijkdom en aardse grootheid. Hoe werden meisjes uit voorname families niet aangehaald en bevoorrecht! En tussen de 'chères soeurs' onderling heerste een standsverschil als nergens ter wereld . . .

In het vooruitzicht op een bezoek aan deze omgeving begint zij onwillekeurig al in het Frans te denken. En tenminste hierin is zij de vrome Célestine ver vooruit. René, wiens leervak het was, kon geen gebrabbel verdragen. 'Goed Frans of geen Frans,' placht hij te zeggen en lei steeds op al haar slakken zout. Wellicht kan zij die verwaande nonnen nog een lesje geven . . .

Onderweg is Fonne weer even voorkomend als tijdens hun huwelijksreis. Zij ziet dat hij innerlijk opgewonden is en vol blijde spanning. Nu er dokters en specialisten mee gemoeid zijn, houdt hij zich bezorgd, omdat het zo hoort. Maar hij heeft moeite zijn glorie te verbergen, hij is gerust, hij weet precies hoe het in elkaar zit: Het kind wilde naar huis, vreesde daar slecht ontvangen te worden en kreeg het dus op haar zenuwen. En Marieke kan voelen hoe hij over 'zenuwcrisis' denkt. Naar zijn overtuiging is het een elegant kwaaltje, waarover de dokters heel wat loze drukte maken, maar dat even goed te verhelpen is met een emmer koud water. Hij bespreekt al plannen voor morgen of overmorgen, waagt zich reeds aan een somber grapje: 'Wat zal dat kind stinken,' zegt hij. 'Ge moet ze maar seffens in 't bad

steken en eens ferm afschrobben. Ze is natuurlijk in twee jaar niet gewassen.' Zij houdt zich goed en lacht, gelijk hij van haar verlangt, maar tegelijk voelt zij een pijnlijk kneepje in haar hart. 'Levensgevaarlijk,' telegrafeerde dat heilig varken. Dat is overdreven, maar het voorspelt toch weinig goeds. Wanneer dit geval er maar half zo akelig uitziet als dat van Stéphanie, zal zij hem zo lang mogelijk uit de buurt houden.

In Gent koopt zij een tuiltje blauwe viooltjes en een karton met praliënen. Een autobus brengt hen in een kwartiertje naar Weerdinghem en zij zien dadelijk waar Dokter Theys woont. 'Een wit huis is toch altijd wel chic,' zegt Fonne. Hij vermoedt nog geen kwaad.

De doktersvrouw verzoekt hen even te wachten. De specialist en de dokter zijn al ruim een uur geleden naar het klooster gereden en het zal niet lang meer duren . . . Ah voilà, daar komen de heren juist aan . . .

Dokter Theys is zeer beleefd en weinig op zijn gemak. De psychiater Polderman behandelt hen met welwillende onverschilligheid, alsof zij elkaar reeds jaren kennen. En hij neemt alle plaats in. Van uiterlijk is hij sterk en vastberaden, hij heeft ogen, waarin spotlust flikkert, en hij draagt een donkere puntbaard, die hem wat heerszuchtig maakt. Tegenover de milde, blozende Theys gedraagt hij zich als een oudere broer, geneigd tot goedige ironie en plagerij. Het is duidelijk, dat deze houding dateert van hun studententijd; beiden zijn omtrent veertig jaar.

Het spreekt vanzelf, dat de flinke kerel het woord neemt. Dus Madame is de tweede moeder, als hij het goed begrepen heeft? Des te beter. Hoe minder drama's rond dat bed, hoe gunstiger het verloop. En nu kan hij ook vrijuit spreken, want wij, mannen kunnen wel een stootje verdragen, nietwaar mijnheer? Wel, de patiënte is nog ernstig ziek, maar als hij zich niet sterk vergist, moet het hoogtepunt van de aanval toch al gepasseerd zijn. Maar het is beter, dat Dokter Theys de voorgeschiedenis geeft.

Dokter Theys bloost, kucht en begint. Hij is deze morgen voor het eerst ontboden en toen was de patiënte al geruime tijd onrustig geweest. Door twee zusters was er al drie dagen gedurig gewaakt. Onder ons gezegd is hij dus wel een beetje laat geroepen . . .

'Zeg maar gerust véél te laat, Jean!' onderbreekt de puntbaard. Hij is niet de huisdokter van het klooster en dit maakt al het verschil.

Jean schrikt, krijgt een kleur en gaat aarzelend verder, steeds erop bedacht de geit en de kool te sparen. Volgens de inlichtingen

die hij kon krijgen, was de patiënte aanvankelijk een voorbeeldige novice, maar de laatste maanden was zij zwaarmoedig geworden en vooral scrupuleus. Daaruit volgde een sterke twijfeldwang. Als zij gebiecht had, dacht zij even later, dat zij het niet goed gedaan had, moest en zou opnieuw biechten om het goed te maken. En dan kon niemand haar overtuigen dat zij nu wél goed gebiecht had enzovoort. Het werd steeds erger en daarop kreeg zij een vlaag van geweën, een overstroming van tranen, dagen aaneen, tot niemand meer wist, waar zij al die tranen vandaan haalde. Zij gaf haast geen antwoord meer, wist alleen nog te zeggen, dat zij de slechtste vrouw van de wereld was en voorbestemd voor de hel, onder meer omdat zij niet meer in de hemel kon geloven. Met andere woorden: er bestond wel een hel maar geen hemel . . . Daarop was zij abrupt omgeslagen. Zij werd baldadig, kreeg onbedaarlijke lachbuien en spotte met al wat heilig was. Dan verviel zij al gauw in aanvallen van woede, begon te vloeken en te godlasteren, schold de andere zusters uit voor al wat lelijk is, beledigde God en alle heiligen. Tegelijk kreeg zij een manie van zich uit te kleden en daarbij nam zij, wat wij noemen de 'attitudes passionnelles' aan. Dit alles werd herhaaldelijk afgewisseld door vlagen van wanhopig berouw. Zij werd natuurlijk streng bewaakt, maar vanmorgen moet zij ontsnapt zijn, is tijdens de mis naakt de kapel ingelopen en op het altaar geklommen. Wat zij daar heeft uitgevoerd, voor zij overmand werd, kon hij van de zusters niet te weten komen, maar aan de ontstelde gezichten was te zien, dat het indruk had gemaakt . . .

'Als zij onder de mis op dat altaar is geraakt, is zij ongetwijfeld die oude directeur* om zijn hals gevlogen,' zegt Polderman. 'Dat is het gewone verschijnsel.'

Fonne is zeer bleek geworden. Zijn dochter? Naakt? op een altaar? Bevend komt hij overeind en Marieke neemt bedarend zijn hand vast. Hij wil schreeuwen, maar is opeens zo schor, dat het meer op fluisteren lijkt:

'Maar—maar dan is het kind stapelkrankzinnig geworden!'

'Néén, mijnheer!' antwoordt Polderman op zijn bazige manier. 'Het trekt er niet op.'

'Maar hoe gaat dat aflopen?' jammert Herbosch.

'Goed!' zegt Polderman en het klinkt zo onherroepelijk, dat Fonne weer gaat zitten.

Theys zegt: 'Ja, toen achtten zij de tijd gekomen om de dokter te telefoneren—'

* directeur spiritueel. In Nederland: rector.

'Tot zolang dachten zij haar te genezen met bidden,' zegt de psychiater en trekt valse ogen. 'Om de duivel, die in haar gevaren was, uit te drijven. Daar zijn speciale gebeden voor, nietwaar Jean?'

Jean kijkt hem afkeurend aan en gaat haastig verder:

'En kort voordat ik daar aankwam, had zij de zuster van mijnheer, juffrouw Herbosch, die haar heeft opgevoed, de deur uit geraasd. Die had haar namelijk vroeger iets ingegeven om haar te verdoven en aan die ontaarde nonnen over te leveren. Deugde van geen kanten, was de grootste slet van heel Antwerpen enzovoort. De juffrouw was zeer overstuur en verzekerde mij wel een half uur lang, dat zij er geen schuld aan had. Enfin, ik vond de patiënte in een stadium van radeloosheid. Al eerder had zij in buien van overdreven berouw pogingen gedaan om zich te verwonden en zelfs te verdoen, maar dat was gelukkig bijtijds verhinderd kunnen worden. Lichamelijk was zij wat verzwakt en ondervoed, maar overigens in goede gezondheid. Ik heb haar een kalmerend middel gegeven en toen op uw verzoek Dokter Polderman uitgenodigd. Dat is ongeveer alles.' En hij wendt zich in ietwat bange verwachting tot de wildeman.

'Juist!' begint deze. 'Al deze aanvallen zijn verschillend; geen twee gevallen zijn precies eender, maar dit heeft globaal bekeken tot nu toe een vrij normaal verloop gehad. Ik durf dus ook aannemen, dat het vrij snel zal eindigen.'

'Dokter,' onderbreekt Marieke, 'er is iets dat u waarschijnlijk moet weten. Dokter Theys heeft zijn inlichtingen alleen van de zusters en van die tante. Ik vrees, dat zij niet volledig zijn.'

De heren zijn vol belangstelling en Marieke vertelt van de late rijpheid van Marie-José, van haar kwezelachtige opvoeding en hoe het kind, van verscheidene kanten gesterkt en opgestookt, na ruim een jaar de tegenstand van haar vader te hebben genegeerd, haar zin heeft doorgedreven en uit angst voor een scène heimelijk naar dit klooster is getrokken, zodra zij meerderjarig was geworden.

'Aha!' zegt Polderman. 'Goed, dat ik het weet. Dit maakt de zaak veel eenvoudiger. Nu ben ik er volstrekt zeker van, dat het geen chronisch geval kan zijn.'

'Maar dokter, hoe ontstaat zoiets dan?' vraagt Fonne. Hij is weer wat gerustgesteld.

'Tja! Het is natuurlijk vóór alles een kwestie van aanleg. Overgevoeligheid, veel te grote vatbaarheid voor invloeden, dweezucht, geheime onderdrukte verlangens en in dit geval nog een tardieve puberteit, wat inderdaad zeer belangrijk is, madame,

dat hebt u goed begrepen. Als er dan van buiten af een hevige reactie wordt teweeggebracht: een ongeluk, een grote ontgoocheling, een hevige schrik of een voortgezette, angstige spanning, komt de kat op het koord. Dit meisje is met al haar overdreven illusies naar dat klooster gegaan, overtuigd dat zij een soort heldendaad verrichtte en een grote zedelijke overwinning had behaald. In wat voor omgeving zij terecht kwam en hoe zij als novice werd gedruild, zult u later wel horen en dan uit de eerste hand. Daar gaan we ons nu niet in verdiepen, wees gerust, Jean . . . maar ik mag toch wel zeggen, dat het voor een jong, en sexueel zelfs zeer jong meisje een onnatuurlijk leven is, om niet te zeggen tegennatuurlijk. Heel de dag bidden, knielen, plat op de grond liggen, zich onderwerpen aan allerlei gezochte deemoedigingen, biechten en maar weer bidden. De gebeden, altijd dezelfde, lopen daar in de miljoenen. De molen draait onverpoosd door, van 's morgens vroeg tot 's avonds laat, goesting of geen goesting. De geringste twijfel, dat dit niet de gewaarborgde manier zou zijn om in de hemel te komen, is daar een grote zonde, want het staat officieel vast, dat iemand, die leeft naar de regels van dit klooster, heilig wordt. Omdat zij natuurlijk doodsbang is voor zonde, vraagt zij zich af, of zij misschien ook twijfelt, want zij moet immers haar geweten onderzoeken, hè Jean? Iedere dag die de goede God geeft, een half uur verplicht, dus op zonde verplicht, gewetensonderzoek. Na vijf minuten is zij al niet zeker meer. Dan komt het zo ver, dat zij heel de dag twijfelt of zij soms niet twijfelt. Dus zij twijfelt en zondigt de hele dag door. In werkelijkheid twijfelt zij aan zichzelf, maar dit onderscheid kan zij al niet meer maken, zij zondigt! Dan maar weer biechten en opnieuw twifelen, ditmaal of zij wel goed gebiecht heeft. Zij raakt hoe langer hoe meer verstrikt, zij zit als een hond in een botermolen, wordt steeds vooruit geprikt en geraakt er niet meer uit . . . Dan zijn er de natuurlijke verlangens van ieder jong meisje, maar in die omgeving zijn dat zondige gedachten, die zij onmiddellijk moet onderdrukken, anders krijgt Satan haar voor eeuwig in zijn macht. Daarom stroopt zij de mouwen al op om die zondige gedachten neer te slaan *als zij komen!* Zij zit er op te wachten als een kat bij een muizengaatje. En het wordt weer het zelfde spelletje; zij denkt aan slechte gedachten, dus zij krijgt ze. Want zij vraagt zich af wat nu precies slechte gedachten zijn en daar hééft zij de slechte gedachten. Zij heeft er zelfs veel meer dan een meisje, die zwemt en danst en tennist met alle bijbehorende flirt. Als de eerste muis is afgeschrikt of platgeslagen, komen er duizenden voor terug. De natuur is nu

eenmaal veel machtiger dan alle geprevel, de natuur zoekt de gemakkelijkste weg en besluipt deze weerspannige in haar slaap. De patiënte is nu al zeer nerveus geworden en droomt veel. Onder die dromen verschijnen er steeds meer van erotische aard, die haar bovenmate verontrusten, en dus zondigt zij weer door slechte gedachten aan de wellustige droom, die door haar hoofd blijft spelen. Een gewoon meisje gaat 's morgens naar heur werk, of zij pakt een tennisracket en is meteen heel het nachtelijk avontuur vergeten . . . Intussen heeft onze novice ook al ondervonden, dat haar omgeving lang niet zo idealistisch en heilig is, als zij het zich had voorgespiegeld. Na de eerste verblinding hoort en ziet zij allerlei klein-menselijke verfoeilijkheden, die zij zelfs in de wereld nooit waargenomen heeft en hier allermint had verwacht. Dit is een teleurstelling, die steeds groter wordt, dus een felle reactie op een veel te ontvankelijk gemoed. Nu begint zij zich bewust of half-bewust af te vragen, of zij zich voor heel haar leven tot dit bestaan moet veroordelen. Maar tegen haar omgeving is zij niet meer opgewassen. In die twee jaar is heel haar weerstandsvermogen gefnuikt door de dagelijkse discipline van het klooster. Door iedereen, die zij te zien krijgt, wordt zij vermaand en aangespoord om te volharden en te bidden, bidden, bidden. In dit geval komt er nog vrees en schaamte bij, omdat zij zich jegens haar vader zo koppig en eigenwijs heeft gedragen. Zij durft het grote woord niet uit te spreken, maar kan zich ook niet gewonnen geven, zij ziet geen uitweg meer en wordt volkomen radeloos. Dan komt de ontlading. Eerst tranen, dan overmoedige vrolijkheid, spotzucht, attitudes passionnelles, woede, grove obsceniteiten, alles afgewisseld door een sterk-vergroot schuldgevoel, angst en berouw. In deze intervallen doen zich soms ook pogingen tot zelfmoord en tot zelfverminking voor. De gevallen verschillen als vingerafdrukken, maar in grote lijnen is dit het gemiddelde program. Zij is de eerste niet en zal ook niet de laatste zijn. Wij hebben er zo al meer uit dat klooster gehaald, eh Jean? Theys wordt weer rood en wendt verstoord het hoofd af. Marieke heeft al eerder begrepen, dat deze geleerdheid niet zozeer tot de familie Herbosch was gericht als tot de arme Jean. 'Dan moet u nog dit weten,' zegt Polderman en nu richt hij zich vierkant tot Marieke, als heeft hij in haar reeds het hoofd der echtvereniging herkend. 'Wanneer u de patiënte ziet, gelooft u aan komedie, streken, aanstellerij. Al wat zij doet lijkt gesimuleerd. Zij is theatraal en bombastisch, zij wil tot iedere prijs interessant zijn en de aandacht trekken, ook al moet zij er schandaal voor maken. Hoe groter de belangstelling, hoe meer zij te keer

gaat en hoe minder acht op haar geslagen wordt, hoe kalmer zij zal zijn. Tegenover vreemden, als Dokter Theys en mij, was zij tamelijk rustig, terwijl zij die tante, haar pleegmoeder, naar de keel is gevlogen. Maar vergeet niet, dat al dit slecht toneelspel een bestanddeel is van haar ziekte. Zij kan zich niet beheersen en bovendien weet zij niet eens, dat zij zich zot en gemaakt aanstelt. Zij doet het niet met opzet. Daar juist sprak ik van dromen. Op 't ogenblik leeft zij de helft van de tijd in een droomtoestand, ook al is zij klaarwakker. Droom en werkelijkheid vloeien bij haar ineen; zij ziet geen onderscheid meer . . . Nu bent u naar hier gekomen om haar te bezoeken nietwaar? Dan stel ik u voor, dat Madame, die zij maar oppervlakkig kent, alleen gaat. Ziet zij opeens haar vader, dan schrikt zij en krijgt onvermijdelijk weer een heftige reactie van schaamte en schuldgevoel. Ook zonder dat is het al geen aangenaam gezicht, het meisje is ernstig ziek, zij praat onzin en fantaseert alles aan elkaar. Allemaal hartzeer om niets. Akkoord? Prachtig . . . Nu dan, het eerst nodige is, dat zij daar weggaat en bij ons in de kliniek wordt verzorgd. Vaak genoeg is bij deze patiënten de rust weergekeerd en de genezing begonnen, van het ogenblik dat zij binnenkomen. Het is een heel ander klimaat, waar zij geen mens kan verbluffen, waar schijnbaar zelfs geen notitie van haar genomen wordt en waar zij geen gevaar meer loopt. Rust, afleiding, versterkend voedsel en medicijnen. In enkele weken, hoogstens twee maanden, is alles weer vergeten. Liefst had ik haar vandaag nog laten opnemen, maar er zijn nog formaliteiten te vervullen, hier op het gemeentehuis en op het stadhuis in Gent. En daarvoor is het nu te laat. Deze nacht zal zij daar nog moeten blijven, maar u kunt gerust zijn. Ik heb instructies gegeven en maatregelen genomen, zodat er geen dwaze dingen kunnen gebeuren. Morgen vóór de middag kan de ambulance hier zijn met een verpleegster.'

'Ja,' zegt Theys, 'maar dan is er nog het probleem van de kleren. Inderdaad is zij stillekens van huis gegaan met hetgeen zij aan het lijf had. En na een half jaar heeft zij er op aangedrongen, dat haar burgerkleding zou weggegeven worden aan de Missie of zoiets.'

'Precies,' zegt de psychiater. 'Om zichzelf en de anderen te overtuigen dat zij niet meer wegging . . . Kunt u tegen morgenmiddag voor andere kleren zorgen, madame?'

'O ja, dokter,' verzekert Marieke. 'Er staat nog een kast vol.'

'En kleren zijn van belang,' zegt Polderman. 'Brenge u maar het slijkste en fleurigste dat u kunt vinden, madame. Om het contrast te verhogen met dat grijs, uh—'

'Gewapend beton,' helpt Fonne.

'Dat kloostergewaad,' verbetert de specialist in gemaakte plechtigheid. 'Als een vrouw goed gekleed is, heeft zij meer zelfvertrouwen, nietwaar, madame?' En hij keurt haar vrijpostig van top tot teen.

'Om van de heren maar te zwijgen,' zegt Marieke. Zij zou hem wel om de hals kunnen vallen en kussen, de vlegel. Hij heeft al haar wensen voorkomen.

Polderman trekt zijn penhouder om een verklaring te schrijven. Hiermee moet Mijnheer Herbosch morgen zo vroeg mogelijk naar het gemeentehuis om allerlei paperassen in te vullen en te tekenen. Dan naar het gemeentehuis van Gent voor het zelfde. Want voordat de papieren in regel zijn, mag de ambulance niet uitrijden. Ja, het is niet zo eenvoudig. Zo gemakkelijk raakt ge tegenwoordig niet meer van een trouwlustige bonpapa af. Als Madame dan tegen de middag aan de kliniek kan zijn met de kleren, is alles geregeld.

Na eerst braafjes getelefoneerd te hebben rijdt Dokter Theys met Marieke naar het klooster. Het is nu zo goed als donker. Onderweg begint hij schoorvoetend op te biechten. Hij heeft er maar over gezwegen, omdat Mijnheer Herbosch hem nog al emotioneel voorkomt. Overigens zeer begrijpelijk; het is tenslotte zijn eigen vlees en bloed. Dokter Polderman sprak van hartzeer om niets en hij heeft gelijk. Madame staat er wat vrijer tegenover. Maar toch moet zij voorbereid zijn op een zeer onaangenaam weerzien. Madame moet namelijk weten, dat de patiënte kans heeft gezien zich lichtelijk te verwonden en dat konden de zusters werkelijk niet verhinderen . . .

'Verwonden?' schrikt zij. 'Hoe? Waar?'

'Aan haar bovenlip, maar het is helemaal niet ernstig. Madame moet niet ongerust zijn; het komt helemaal in orde. Vanochtend, na die heftige tonelen in de kapel en haar uitval tegen die tante, heeft de patiënte een toeval gehad. Daarbij heeft zij haar bovenlip tussen de tanden genomen en zich tot bloedens toe gebeten. Dat kon niemand voorkomen. Hij heeft een paar agraffen aangebracht en nu kan het geen kwaad meer.

'Gaat zij daar een hazenlip van overhouden, dokter?'

Welneen, welneen! Er is geen stuk uit! Als het genezen is, zal er niets meer van te zien zijn. In het begin een paar littekentjes, maar die verdwijnen ook al gauw. Maar op het ogenblik is het nog een akelig gezicht, want de lip is sterk gezwollen. Het zijn rafelige wonden en er zitten bloedkorsten op. Madame moet er niet te zeer van verschieten.

'Ik ben blij, dat mijn man er niets van weet, dokter. Kunnen wij het niet zo schikken, dat hij haar niet te zien krijgt, voor zij wat beter toonbaar is?'

Zeker, zeker! Hij zal met Dokter Polderman overleggen. Dat komt wel in orde. Nu zij het zo kalm opneemt is hij kennelijk opgelucht. Die Mijnheer Herbosch was hem door de eigen zuster afgeschilderd als iemand, die heel dat klooster aan spaanders zou slaan.

De autolampen schijnen tegen een gevel in timmermansgothiek uit de tijd van Leopold II. De poort wordt geopend door een buigende non die een bos sleutels aan een riem om haar middel draagt. De cipier, denkt Marieke en beziet dat gezicht. De kleur van een waskaars. Een onbeweeglijk glimlachje. Het is of de mondhoeken wat opgetrokken zijn en vastgenageld in een idiote grimas. Want de ogen lachen niet mee. Staan zij vreesachtig of nieuwsgierig? Dan een tocht door kale gangen achter de stijve, grijze rokken van de portierster. Er hangt een valse schemer, een mengeling van blauwgroen avondlicht uit matglazen ramen en gele schijnsels van zeer zwakke gloeilampen, op grote onderlinge afstanden aan de zoldering. Marieke voelt de ene huivering na de andere over haar rug glijden en dat nog wel onder de lieve warmte van haar astrakan, het geschenk van Fonne. Zij is zeer gevoelig voor sfeer en zij zoekt naar het juiste woord. 'Onbehaaglijk' blijft ver beneden de maat. Vrouwen, denkt zij, vrouwen . . . Wonen hier vrouwen, in deze vrieskelder? Ook de slechtste vrouw is gevoelig voor iets lieflijks, al is het maar een bloempje, een hulpeloos jong hondje, een vogelnestje vol wijdgesperde snaveltjes, het schreien van een kind om het gebroken beentje van een pop . . . Hier is alle koestering des harten uitgebannen als een zonde, die den Here vergramt. Hier hangt als enige versiering, juist onder het schriële licht van een ganglampje, een glimmende, hardgekleurde plaat van Maria met een vers-uitgesneden runderhart op de borst geplakt. De zeven dolken zijn symmetrisch ingeplant, druipend van gelei-achtig bloed. Op de gepoederde wangen een snoer van tranen in gesmolten varkensvet . . . Kan deze wansmaak overtroffen worden? Wonen hier dan stompzinnigen? Zijn deze vrouwen vergeten, dat zij door hun God, tot wie zij bidden aan de lopende band, zijn geschapen om wat tederheid te brengen in een wrede wereld? . . .

Opeens houdt ze veel meer van Fonne dan zij ooit had kunnen dromen. En nu weet zij het juiste woord. Wat zij op haar schou-
ders voelt, is de ijzige wade der liefdeloosheid. Liefdeloosheid,

met waanzinnige zorg aangekweekt en verheven tot een zaligmakende deugd. En hier worden onwetende kinderen binnen-gelokt . . . Zij heeft altijd nog enig respect gehad voor gasthuis-nonnekens, die tenminste werken, in vele gevallen zelfs uit liefde. Als het nodig was, zou zij toch een gewone verpleegster nemen, want die heeft vrijwillig gekozen en kan haar stieltje laten varen, als het niet meer van harte gaat . . . Maar dit! Heel de dag niets-doen, elkaar beloeren en verklikken. Van teruggekeerde novicen weet zij, dat het hier een heilige plicht is een medezuster te verklikken, ook al betreft het de flauwste futiliteiten. Zij hebben er natuurlijk een mooier woord voor; het heet 'proclameren'. En dan bidden als bezetenen, neen: als machines, steeds hetzelfde, tot de geest is verstompt en alle menselijk gevoel is gedood. Ander werk is er niet. Er zijn werkzusters en hogere: koorzusters of slotzusters of hoe ze heten mogen. In haar pensioonaat werden de werkzusters door ondeugende meisjes 'vuilmeiden' genoemd. De andere, de 'dames', waren onderwijzeressen of beter-ge-situeerden. En scherpe kinderoogen speurden dadelijk het middeleeuws verschil van stand . . . Als men haar, Marieke Herbosch, bijgenaamd het Wit Madammeke, maar vijf minuten paus liet zijn, zou zij nog de tijd vinden om kloosters van dit soort te verbieden, op straffe van hel en verdoemenis. Dat heeft zij dan immers voor het uitdelen . . .

Zij voelt zich weer in haar evenwicht; er stijgt zelfs een lachje in haar op. Daar zag zij zichzelf als paus!

En daar zou een mens van verschieten! Om de hoek van een zijgang schiet een lange, grijze gedaante als een snoek langs haar heen, klampt de dokter aan en begint brutaalweg aan zijn oor te fluisteren. Die moet daar al een tijd op de loer hebben gestaan, weet Marieke. Ofschoon haar cipier aarzelend doorloopt, als om haar mee te zuigen, blijft ze staan, beschouwt het intieme tafereel met aandacht en komt zelfs een pasje naderbij. Zij ziet het profiel van een benig gelaat, met lange, zadelvormige neus en ver vooruitstekende lippen. Inderdaad: een fluisterende snoek. En onze dokter is zeer verlegen, hij weet wel dat zoiets niet past, maar durft niet optreden. Integendeel: hij gedraagt zich serviel. 'Non-non-non,' verzekert hij, schier ademloos van ontzag, 'pas du tout, ma soeur!' en luistert weer met verschrikte ogen. 'Oui-oui, ma soeur, soyez en sûre, ma soeur.'

Een brave jongen, maar een slappe broeder, vindt Marieke. Geef mij maar die woesteling met zijn baard. Hij zou zoiets niet tolereren.

Het fluisteren houdt aan. Oui-oui, ma soeur, comptez sur moi,

ma soeur . . . Nu begint het haar te ergeren. Zij kent deze nonnenstreken, het is alleen begonnen om haar te verwarren, klein te maken: En opeens hoort zij daar het kleine kanalje van Fonne zeggen:

'En voilà, des bonnes manières!'

Het heldere stemmetje klinkt fris en vriendelijk door de sombere gangen; het is of de gewijde muren er van huiveren. Theys schrikt als van een schot. De snoek maakt eerst haar zin af en beziet haar zijdelings, van onderen naar boven en terug. Maar Marieke vangt de woedende blik op met een guitig gezicht, zij begint te articuleren als een Franse diseuse en onder al haar woorden gorgelt een ingehouden lachje: 'De religieuzen van mijn pensioonaat hebben mij steeds voorgehouden, dat een dergelijk gefluister zeer onbeleefd is. Maar het was overbodig: ik had 't thuis al geleerd.'

Theys laat zijn kaak hangen en staart. Marieke ruikt aan de blauwe viooltjes. De non aarzelt nog even, zegt dan: 'A tantôt, monsieur le docteur' . . . stuift met wild-wapperende zeilen de gang in, waaruit zij was toegeschoten. Zie-zo, denkt Marieke, dit exemplaar weet alvast, dat zij niet met héél de familie Herbosch gaat rollen. Ik hoop, dat het een hoog mirakel is, een priores of zoiets.

De cipier, die op eerbiedige afstand is blijven staan, zet zich weer in beweging en klopt even later op een der vele deuren. 'Hier is het,' fluistert de dokter om ook iets te zeggen. De deur gaat open, eerst op een loerend kiertje . . . De woelige patiënte is van haar cel naar het gelijkvloers gebracht, in een kale, hoge kamer, en ligt in een krib van ongeverfd hout. Twee grijze nonnen gaan als soldaten in het gelid staan, de ruggen tegen de muur. Marieke voelt heur hart bonzen, maar houdt zich opgewekt. Is dit Marie-José? . . . Heel vroeger noemden zij haar Marioske, maar Célestine wou het volstrekt niet hebben, vond het zeker te wulps . . . Het kind draagt een nachtmuts van gelig, grof katoen, enigszins in de vorm van een kap. En dokter Theys heeft niets te veel gezegd van haar lip. Bij de eerste aanblik is het of zij een dikke snor draagt. Het lijken wel drie lippen, vormloos opeengeperst, als matvijgen. Naast de wonden is het slijmvlies een dunne, gespannen blaas, waar een oranje-achtig vocht doorheen schemert. In de dikke bloedkorsten onder de neus, glimmen vier metalen hechtingen. En dan die verdwaasde ogen in dat kleurloze gezicht . . . Maar die slaapmuts beangst Marieke het meest. Zouden zij dat prachtige krulhaar hebben afgeschoren? Vroeger is het praatje tot vervelens toe door de

familie gegaan: Marioske van Fonne had het zelfde haar als Prinses Marie-José, toen deze nog een klein meisje was. De foto werd er bijgehaald. Het haar van de prinses! . . .

Ja, de patiënte doet zeer overdreven. Zij komt overeind, strekt theatraal de armen uit en gilt: 'Tante Marieke! Wat een geluk, dat u gekomen bent! Ik heb er dag en nacht naar verlangd! U bent de liefste schat van heel de wereld!' De woordenjacht is niet te stuiten. Dan volgt er een drakerige scène over de viooltjes en de praliënen.

Marieke knielt neer bij het lage bed, neemt haar in de armen en kust haar voorzichtig op de wang. Tegelijk trekt zij, als bij ongeluk, de gore slaapmuts weg. Goddank, het haar is niet afgesneden, maar hoe erbarmelijk ziet het er uit! Vet als spek, in harde vlechten gesnoerd, met eindjes paktouw aaneengebonden. En Fonne had gelijk: het stinkt . . .

Intussen probeert zij door al het geraaskal heen zich verstaanbaar te maken: Marioske moet zorgen dat zij gauw beter wordt, want Papa is zó overgelukkig, dat zij naar huis komt!

'Papa?!' schreeuwt het meisje. Haar ogen staan groot en glazig. 'Hij is toch niet hier? O, tante Marieke-lief, laat hem toch alstublieft niet binnenkomen in dit slangennest! Zie toch, dat ze hem niet in hun macht krijgen! Het zijn toch zo'n gevaarlijke wijven. Zij zullen hem vast wat ergs aandoen, als hij komt. Ge weet niet, hoe slecht ze zijn, die vuile sletten!'

Marieke heeft nog de moed haar hartelijk uit te lachen:

'Maar mijn poezeken, hij denkt er immers niet aan hier binnen te komen. Ge kent hem toch beter!'

'O, dan is het goed,' zucht het meisje en gaat uitgeput liggen. Tante Marieke streelt het klamme voorhoofd en babbelt in alle gemoedelijkheid verder: Als Marioske weer thuis is, gaan zij allerlei plezante dingen doen. Zorgen voor nieuwe kleedjes, want de mode gaat helegans veranderen; alles wordt veel langer. En reisjes maken. En papa laat het huis veranderen; zal een heel ander uitzicht krijgen, maar dat moet een verrassing blijven . . . Zo gaat het verder en het meisje ligt een poosje rustig te glimlachen. De dokter, die op gedempte toon wat met de nonnen had te verhandelen, komt aan de andere kant van het bed en voelt haar pols. Opeens ziet Marieke, dat het meisje niet meer luistert, het gluurt met fel-geknepen ogen langs haar heen naar de twee nonnen, die roerloos op de zelfde plaats staan en zich houden of er niets bijzonders gaande is. Dan wenkt Marie-José haar met de ogen naderbij en fluistert gewichtig: 'Ssst, niets zeggen! Die ene daar, die grote, wil steeds maar, dat ik uit het raam spring.'

'Niets van aantrekken,' antwoordt Marieke. 'Laat ze maar doen. Morgen is het afgelopen. Dan komt de dokter u halen en als ge gauw beter zijt, is het groot feest op Bintammerveld.' Om de aandacht af te leiden maakt zij het doosje pralienen open en stopt er voorzichtig een onder de lip. Het geschonden gezichtje klaart weer op. 'Dat is lang geleden,' monkelt zij. 'En 't is er nog wel een met likeur!' Zij geeft het ondeugend knipoogje van een vrolijke drinkebroer. Er schijnt een vrolijke bui op komst. Tante Marieke is nogmaals de liefste schat van heel de wereld; de viooltjes zijn onbeschrijfelijk mooi en hemels van geur. Tante moet er een paar op haar mantel steken . . . Er volgt een wild handgeklap en een onbedaarlijke schaterlach, omdat Tante Marieke zo betoverend chic is met de viooltjes op haar frak . . . Ja, nu gaat zij lekker slapen, dan is zij morgen goed uitgerust voor de reis. En natuurlijk de groeten aan Papa, maar hij mag hier nooit binnenkomen; zij zouden hem vergiftigen of in een donkere kelder laten vallen. Ja-ja, zij gaat slapen. Nu zij Tante Marieke maar gezien heeft, is alles weer goed.

Marieke stopt haar warm in de dekens, kust haar op het voorhoofd en drukt haar ogen toe. Braaf slapen, Marioske, en tot morgen!

Zij zegt vriendelijk 'Bonsoir, mes soeurs' aan de twee hardstenen beelden. Zij buigen als werd er aan een touw getrokken, maar geven geen geluid. Buiten in de gang vangt de cipier hen weer op en deint voor haar uit als een sleepboot. Marieke voelt haar gezicht samenkrampen, maar drukt met geweld de opkomende snikken weg, want bij elke inham is zij bedacht op een sprong van de snoek.

'A tantôt' heeft het spook daarjuist gezegd. Wat zullen die viooltjes zich ongelukkig voelen. Zouden zij water krijgen van die twee grafmonumenten? . . . Ditmaal ziet zij, dat de sleepboot het hoofd buigt en een kruisteken maakt voor het vleeshouwershart van Maria . . .

Bonsoir ma soeur! en de poort valt achter hen dicht. De natte sneeuwvlokken spelen schuin door het licht der autolampen. Marieke haalt diep adem en zonder het te weten mompelt zij halffluid:

'Adieu, les sans-coeur!'

'Pardon, madame?' vraagt de ijverige Theys, die vooruitschiet om het portier voor haar te openen.

'O niets, dokter, ik dacht hardop . . . Zij was tamelijk rustig, vindt u niet?'

'Ja, maar dat komt ten dele door de luminal, die ik haar heb in-

gespoten . . . Overigens heb ik u bewonderd. Een ervaren verpleegster zou het niet beter hebben gedaan. U wist telkens op het juiste moment haar aandacht af te leiden. En nu Dokter Polderman zo positief gesproken heeft, kunt u gerust zijn. Hij is een buitengewoon goed psychiater. Uiterlijk lijkt hij wel een ongegeerde gast, maar hij is —

‘Hij is magnifiek,’ zegt Marieke.

In de autobus naar Gent geeft zij Fonne een relaas, dat geruststellend is maar niet al te rooskleurig. Hij zal enkele weken geduld moeten hebben. Zij houdt hem bezig met de organisatie van Marie-José’s thuiskomst. Welke kamer het kind krijgt en hoe zij haar zullen inrichten. En honderd uit.

Het ligt voor de hand, dat Fonne in Gent blijft overnachten, dan kan hij morgen klokslag negen in het gemeentehuis van Weerdighem zijn. Want als ge met de administratie te doen krijgt, moet ge tijd hebben. Zij zelf gaat na het diner met de laatste trein naar huis om de kleren uit te zoeken en is dan morgen weer bijtijds in zijn hotel. Hij stribbelt wel tegen, maar zij weet hem te overtuigen. Voor hem zou het heen-en-weer-sjouwen zijn voor niets; zij zouden vóór dag en dauw moeten vertrekken en van slapen zou niets komen. Nu kan zij alles op haar gemak doen en met een fatsoenlijke trein vóór twaalf in Gent zijn.

Toch maakt Fonne zich enige zorgen om haar nachtelijke reis. Aan de Middenstatie zijt ge nog niet zeker van een taxi met zo’n slecht weer. Vóór het eten telefoneert hij aan Ooskaar, die geholpen heeft bij de redding van Marieke. Buiten zijn kamion heeft Ooskaar sedert kort een fatsoenlijke tweedehands auto en hij noemt zich tegenwoordig „Bintammertax”. Hij moet Madame zonder fout om zo laat afhalen en morgen weer naar de trein brengen.

XVIII

In de dagelijkse omgang is Dolf van Laarhoven een goedig kalf, dat men voorbijziet of met een beschermend lachje opzij schuift. Zijn uiterlijk heeft hij niet in zijn voordeel. Ofschoon hij zijn gewicht heeft, gezond en sterk genoeg is, toont hij miezerig en schraal. Zijn borst is wat ingedeukt en zijn schouders dankt hij aan de kleermaker, want zonder jas doet zijn contour denken aan die van een bourgogne-fles. Hij heeft ingevallen wangen bij een grote, dikke neus en te kleine ogen. Zijn zware onderlip is geneigd tot hangen en altijd een beetje te vochtig. Toch is zijn gezicht ver van opvallend; hij is vóór alles onbeduidend om te zien.

Thuis is hij stil en gezellig, maar sloom en zonder reuk of smaak. Hij doet ook geen kwaad als er meer gevaar dan voordeel aan verbonden is. Maar innerlijk is hij door zijn belevenissen tijdens de oorlog amoreel en cynisch geworden in veel groter mate dan Armand. Zijn aanleg was ook anders. Gelijk alle gezonde jongens heeft Armand steeds gedroomd van ridderlijkheid, verheven daden en zelfs van offervaardigheid. Bij Dolf is echter nooit iets van dit heldentijdperk te bespeuren geweest. Toen hij als kleine jongen voor het eerst met zijn vader op het platte dak van de nieuwgebouwde garage mocht en over de borstwering van de voorgevel neerkeek in de straat, raapte hij een grote kiezelsteen van het dak en zei: 'Nu kan ik die vent een steen op zijn kop gooien.' Zijn vader zei: 'Maar dat moogt ge niet doen, manneke, dat weet ge toch wel!' En de kleine Dolf antwoordde: 'Waarom niet? Hij kan toch niks terugdoen, hij weet niet eens wie het gedaan heeft, als ik meteen wegduik achter deze muur.' Hij kreeg een harde oorvijg en leerde daaruit slechts, dat hij beter zijn gedachten kon verzwijgen, ook al had hij groot gelijk . . . Zo heeft hij toen ook in het station van Breda het afgesproken aantal van zeven potten op zijn eigen houtje verhoogd tot negen, omdat Armand op dat ogenblik 'niets kon terugdoen'. En dat hij geholpen had een viertal smokkelaars grof geld afhandig te maken, kon hij alleen beschouwen als een voordelige zaak. Hij voelde zich allerm minst schuldig, hij wist slechts, dat ze hem wat konden terugdoen, als hij zich liet vangen. Hij moest in het leven grijpen wat hij kon, zonder zelf gegrepen te worden. De anderen namen u ook, als zij de kans kregen. Dit was de grote les van de oorlog. Toen werd hij geprezen, wanneer hij uit veilige hinderlaag op niets-vermoedende voorbijgangers had geschoten. En hij had van het leven niet veel anders gezien dan oorlog . . .

Nu had hij zich al ruim een maand vertrappt en vernederd gevoeld door de trouweloosheid van zijn dure Ghislaine en het mislukken van al zijn pogingen haar terug te winnen. Dit hield hem meer bezig dan heel de cocaïne-geschiedenis, zelfs nog toen hij meeding naar het politiebureau. Bij de onverwachte verschijning van de beestenkoopman, wiens naam hij al vergeten was, had hij dadelijk gedacht: Zijn ja is maar zo goed als mijn neen. En zijn houding was niet te verbeteren geweest.

Zij gingen met de tram naar een heel andere wijk. Dolf was brutaal en onverschillig, hij verwees op een hatelijke manier de tramontvanger naar de twee anderen om hen zijn kaartje te laten betalen. De veekoper keek hij strak aan met een gezicht waarop te lezen stond: Wat nu weer? en wel zo uitdagend, dat Voskamp

enigszins verward zijn blik afwendde. Het zelfde spelletje speelde hij met de agent. En hij vroeg of dat gezever lang ging duren; er was vandaag veel werk in de garage. Op het bureau moest hij zijn identiteitskaart afgeven en toen zij hem lieten wachten onder toezicht van een schrijvende agent, riep hij hen nog na: 'Niet te lang, èh! Of ik trap het af.'

Pierre Cocks is geen domme jongen. Onder het dozijn Antwerpse commissarissen geldt hij zelfs voor een der besten. Maar in deze zaak voelde hij zich weinig gerust. Er waren nog steeds geen andere klachten binnengekomen en wat hij nu ging doen, deed hij voor eigen rekening. Met een arrestatie op grond van een getuigeverklaring, die er geen was, zou hij ver buiten zijn boekje gaan. Zijn plicht was, Mijnheer Voskamp eenvoudig te verhoren, hem zijn verklaring laten tekenen en verder geen faveurkens. Daarbij kwam nog dat Voskamp deze jongen wel aanwees als de zogenaamde apotheker, die zijn twaalf duizend gulden had opgestreken, maar hij scheen daarbij meer verbaasd dan zeker van zijn zaak. 'Of het zou er een moeten zijn, die als twee druppels water op hem geleek,' zei de veekoper. 'En dan die nieuwe wagen?'

Ja, de nieuwe wagen . . . Pierre had, eveneens onderhands, zich een lijst weten te verschaffen van de nieuwe Amerikaanse wagens, die vóór 16 December waren afgeleverd in de Antwerpse agglomeratie. Dat was maar een klein deel van het land. En het allereerste adres was raak geweest?

Enfin, de kans bestond, dat deze Van Laarhoven door de mand viel en dan ook de namen van de andere slachtoffers opgaf. Dezen zou hij in verhoor kunnen nemen, tot één verklaring dwingen en dan zou het een mooie zaak kunnen worden, een met pluimen. Tenzij het allen Nederlanders waren . . .

Toen kwam de grote teleurstelling. Hij telefoneerde met het Provinciebestuur en moest na enkele minuten vernemen, dat aan Van Laarhoven, Rudolf nooit een buitenlands paspoort was uitgereikt . . . En zijn collega van de betreffende wijk, die hij eveneens telefonisch om inlichtingen vroeg, kon niets anders zeggen dan dat de Van Laarhovens te boek stonden als treffelijke mensen. Nu er zo weinig bewijs was, besloot Pierre Cocks alles op één kaart te zetten. Toen de hoofdpersoon hem werd afgebeeld als een soort filmheld, had hij seffens moeten denken aan de beeldschone Georges Vandervelden, vrouwencharmeur en huwelijksoplichter, die al een paar maal met de strafrechter had kennis gemaakt. Hij wist reeds, dat deze schone jongen tijdens het spelen der cocaïne-truc op vrije voeten was. En nu werd zijn vaag vermoeden bevestigd door de ontdekking, dat de adressen van Geor-

ges en van deze Van Laarhoven maar enkele huizen vaneen lagen. Die twee moesten elkaar kennen . . .

De commissaris liet Dolf gaan zitten, schudde meewarig het hoofd en grijsde geduldig. 'Ge hebt zeker óók niks meer overgehouden van uw deel in die twaalf duizend gulden van Mijnheer Voskamp? Al dat geld dadelijk opgekuist, èh?'

Dolf trok de wenkbrauwen op, dacht een poosje na en vroeg: 'Waar zijt ge nu eigenlijk over aan 't zeveren?'

Pierre deed verveeld. Kom-kom, het was nu te laat om te ontkennen, want alles was aan de politie bekend. Daarjuist had hij nog bericht gekregen, dat de Brusselaar ook al gepakt was, en daarmee was het gezelschap compleet. Want Dolf's goede vriend, die schone, grote jongen, had een volledige bekentenis afgelegd. Het was alleen maar om te zien of hij in zijn verklaring de schuld van zijn makkers niet had overdreven om zichzelf wat schoon te wassen. Volgens hem zou Dolf de uitvinder en de aanstichter zijn geweest van deze aftruggelarij . . .

Dit was al zeer gewaagd, want Dolf moest begrijpen, dat men eerst voor enkele minuten door de Buick op het spoor was gekomen van hem alleen. Volgens die bekentenis, ging Pierre voort, èn volgens de verklaringen van de benadeelden, was Dolf degene, die naar Holland ging en de rol van apotheker speelde, de bokalen afleverde en het geld ontving. Dus de hoofdschuldige . . .

'Bokalen?' zei Dolf. 'Maar ik ben nog nooit in Holland geweest!' En daar scheen hem iets in te vallen: 'O, dáárom vroeg die andere zeveraar tot drie keer toe naar mijn paspoort voor 't buitenland. Haha! En ik heb er nooit een gehad. Dus ge zijt weer eens aan 't broddelen, gelijk gewoonlijk.'

Toen vuurde Pierre Cocks zijn groot kanon af en schoot een kemel. Was hij voortgegaan met te spreken van de schone jongen, de goede vriend en de Brusselaar, dan zou hij Dolf misschien nog in het nauw hebben gebracht. Doch hij zei: 'Ik wéét, dat ge geen paspoort hebt. Maar uw vriend Georges Vandervelden heeft verklaard, dat ge altijd clandestien de grens passeerde.' Hij zag dadelijk zijn blunder in, maar het was te laat.

Dolf kwam wat overeind, keek hem vals aan en zei: 'Mijn vriend Georges Vandervelden, èh? Weet ge niks beters? En hoe is 't, kan ik hier weggaan? Ik heb wel wat anders te doen dan naar de stommiteiten van de politie te luisteren. Ik moet de kost mee verdienen, ik vreet niet van de staat.'

De schone Georges kende hij alleen van zien en horen-zeggen, hij had nooit een woord met hem gewisseld. Wel moest hij altijd met lede ogen naar deze gigolo kijken en voelde zich dan zeer mis-

deeld. En ja! dat zou hij haast vergeten: hij had die modeplaat nog zien lopen, even voordat hij in de garage tegen die beestenkoopman aanliep. Dus zij wisten van niets, probeerden het maar op goed valle 't uit.

Pierre deed nog een laatste poging. 'Ge kent Georges Vandervelden zeker helemaal niet?' vroeg hij sarcastisch. En om indruk te maken nam hij een groot proces-verbaal ter hand.

Dolf wist, dat hij buiten gevaar was. Zij konden niets terugdoen! En nu spuwde hij zijn wekenlang opgehoopte gal uit: 'Ge noemt uw eigen commissaris, maar ge zijt godverdomme de gemeenste leugenaar, die ik ooit heb gezien. Ge zijt een gevaarlijk individu, gij! U moesten ze in de gevangenis zetten! En laat hem komen, uw Georges Vandervelden, haal hem uit het kot en laat hem dan eens aan mij vertellen, wanneer hij me clandestien naar Holland heeft zien gaan! A-wel, wees dan geen lafaard en breng hem hiér, nondedju! Maar dat durft ge niet, luiszak, en dat kunt ge niet eens, vuil leugenbeest!' Hij was opgestaan en sloeg met zijn vuist op de schrijftafel. Achter hem werd zacht een deur geopend.

'Nee, 't is niets, Dielemans,' zei de commissaris. Maar Dolf vloog naar de deur, rukte haar uit de hand van de verbaasde agent en zwierde haar wijd open. Hij schreeuwde, dat zijn stem er bijwijlen van oversloeg: 'Laat ze allemaal maar komen, de champetters, dan kunnen ze horen wat ik te zeggen heb en dan kunnen ze proces-verbaal opmaken! Ik ga van hier recht naar de burgemeester! En waar zit de schone, grote Georges Vandervelden? Laat hem ook komen en laat hem vertellen wat hij over mij te zeggen heeft!' Dolf spreekt gemeenlijk al eer beetje vrochtig en nu stond het schuim in zijn mondhoeken.

'Doe-die-deur-toe, Dielemans,' zei Pierre zacht en nadrukkelijk. Hij zag een beetje wit.

En Dolf woedde voort: 'Ge denkt zeker, dat g'een boerke voorhebt, èh? Die ge met een hoop leugens kunt laten vertellen, wat ge zelf gaarne hebt. Maar ik heb al voor hetere vuren gestaan, ik ben in de weerstand geweest en waar hebt gij gezeten in die tijd?' Nu wist Pierre, dat het hoog tijd werd de eer aan zichzelf te houden en de zaak niet erger te maken dan zij al was. 'Alstublieft, mijnheer Van Laarhoven,' zei hij spottend beleefd en gaf de identiteitskaart terug. 'En een goedendag aan de burgemeester.' Hij belde en de deur ging wonderlijk snel open. 'Mijnheer kan gaan, Dielemans.' Hij lachte wel, maar was vreselijk boos op zichzelf. Dat kwam er van, als hij zich in onregelmatige vriendendiensten begaf en met misbruik van zijn functie voor particuliere detective ging spelen. Nu was het afgelopen: zonder proces-verbaal geen

nader onderzoek. En hij was al bijna overtuigd van het tegendeel. Bij het zien van de eerste-beste 'wagen met veel blik van voren' was die stomme Voskamp natuurlijk geneigd iedereen in de omgeving te herkennen als een lid van de bende. Met zijn twee druppels water . . . En deze jonge schreeuwer mocht dan een slecht karakter hebben, zo'n uitzinnige woede was alleen te verklaren als de begrijpelijke opwinding van een onschuldig-verdachte.

'Ge zult er nog van horen, mannekèèèh!!' riep Dolf bij wijze van afscheid. Buiten gekomen, scheen het hem toe, dat hij zweefde. Hij probeerde zijn platte borst te welven. Voor het eerst sinds het verraad van Ghislaine voelde hij zich weer een man met wie rekening dient gehouden. En opeens was het nu, of het hele Wieske hem eigenlijk nooit zo veel had kunnen schelen. Armand had haar ook altijd mottig gevonden . . .

Thuis trok hij minachtend de schouders op. Een aanrijding, waarmee hij niets te maken kon hebben, want het ging over een auto, die uit Holland kwam. Daarom zaagde die vent zo over dat paspoort . . . O, had Armand nog getelefoneerd? En wat was er gezegd? . . .

Oh-la-la! Hij vond gauw een voorwendsel en reed uit met de jeep om die twee gerust te stellen. En zich te laten bewonderen! In de Liefkengang kreeg hij geen gehoor en in het logementje van Bernard zeiden ze, dat deze enkele dagen naar Frankrijk was, voor zaken. Dolf liet een boodschap achter: Zo gauw zij iets van Bernard hoorden, wilden zij dan vragen of hij dadelijk de garage wou opbellen? Ja, vanwege Dolf van Laarhoven. En dan meteen maar zeggen, dat alles okee was. Zij zouden het niet vergeten.

En om de kroon op het werk te zetten is hij nog op het spreekuur van de burgemeester geweest. De waarnemende schepen geeuwde beleefd achter zijn hand, een secretaris maakte enkele aantekeningen en de zaak zou onderzocht worden.

Die eerste nacht . . . Armand heeft er uren over nagedacht, maar weet nog niet half wat er gebeurd is. Met Bernard, doch doende alsof zij elkaar niet kenden, is hij, na in dolle haast zijn kleren te hebben gepakt, uit Antwerpen gevlucht op een manier, of heel de stad omsingeld was door de politie. Langs grote omwegen, met autobussen en trams, zijn zij naar Brussel gereisd en toen zij daar aankwamen, was het al zo laat, dat zij even moesten zoeken naar een gelegenheid, waar zij nog iets konden eten. Daarna hebben zij in een rustige bar gezeten om te overleggen wat zij zouden doen. Er was verschil van mening. Armand had, zij het in angst en beven, zijn bundel kleren en zijn paspoort afgehaald aan de

Middenstatie en nu wilde hij naar Parijs, naar Honoré Vermande. Bernard was er fel tegen: De grens werd in zulke gevallen altijd het eerst gewaarschuwd; ge liept daar om zo te zeggen met uw pas in de hand het politiebureau binnen . . . Niet als zij nu meteen vertrokken, hield Armand vol. **Zó vlug ging dat niet** en Dolf zou niet de eerste vijf minuten al bekend hebben . . . Maar Bernard was er niet voor te vinden. Brussel was groot genoeg en in de Marollen wist hij wel logementen, waar men veilig woonde, ook zonder papieren. Bovendien hadden zij nog hun valse passen van de weerstand . . . Intussen dronken zij om hun zenuwen te bedaren, het ene glas cognac na het andere, haast zonder het te weten. En Armand dacht er geen ogenblik aan, dat hij tijdens zijn verblijf in de Liefkensgang, de sterke drank geheel ontwend was. Het drinken deed hem een wonderlijke deugd. Nu eerst begon hij van lieverlee de toestand nuchter in te zien. Zij hadden zich veel te bang gemaakt, zij leken wel zot met al hun omtrekkende bewegingen om uit Antwerpen te geraken! Dolf was zo gauw niet klein te krijgen. Dolf was wel niet veel om te zien, maar dondeju als het er op aankwam! Dolf zou zijn oude kameraden niet verklikken, in geen honderd jaar! En Bernard had gelijk: zij bleven in Brussel. Armand zou op de een of andere manier zijn boeken hier zien te krijgen en kalmkens doorwerken, tot Dolf bij gebrek aan bewijs op vrije voeten was gesteld . . . Maar Bernard stooft op en vroeg, af hij dan stapelzot was geworden. Tien tegen één was de politie al in de Liefkensgang geweest om huiszoeking te doen! . . .

Hierop volgde een dronkemansdiscussie zonder eind en te rekenen van dit ogenblik heeft Armand slechts een vaag besef van hetgeen er zich die nacht heeft afgespeeld. Hij begon Bernard voor de gek te houden en kreeg luidruchtige lachbuien om diens kinderachtige bangheid, welke door deze uitgelaten drukte er zeker niet beter op werd. Telkens moest Bernard hem aanmanen stil te zijn en niet zoveel aandacht te trekken, tot hij er de brui aan gaf en de bar verliet . . . Dan liepen zij door een smalle zijstraat van een boulevard, langs allerlei kaberdoeskens. Zij moeten toch niet zo bijster veel gedronken hebben, want Bernard was nuchter genoeg, hield hem stijf-gearmd in de rechte koers en foeterde, dreigde hem alleen zijn plan te laten trekken, als hij niet zweeg en zich ordentelijk gedroeg. En opeens gromde hij: 'Houd uw smoel, godverdomme, daar komt een agent!' Inderdaad zag Armand, door zijn lachtranen heen de witte helm schemeren. Hij schaterde het uit: 'Monsieur l'agent! Gardien de la paix!' En wijzend op Bernard lalde hij: 'Voilà, hier hebt u die vette bandiet,

waar u al sedert lang naar zoekt!' Bernard trok hem met alle kracht voort. De witte helm zei op verveelde toon: 'Allez vous coucher, mon petit' en dreef voorbij... Uit list hield Bernard zich toen opeens weer jolig: 'Kom Armand, we gaan er nog eentje pakken. Hier hebt ge nog een plezant kotje.' Armand zwaaide naar binnen, al zingend het oude Brusselse liedje: 'Leup, leup, leup, de gardeviel ies dao.' Even over de drempel van de kleine dancing liep hij tegen een jonge vrouw en meteen hielden zij elkaar in de armen. 'Ah, chéri!' gilte zij. 'On va 's amuser?' Het klonk zeer vreemd, ongeveer als 'amoesh'. Zij had een hoed op en was gekleed om uit te gaan. Zo dronken was hij niet, of hij wist nog, dat zoiets veel boeiender kon worden dan zo'n afhaalster van een entraineuse, die tot het krieken van de dag op haar post moet blijven en dan voor de neus van de cliënt door haar man of beschermer wordt afgehaald... De vrouw, die daar in zijn armen was gevallen, had een exotisch en donker gezicht, bijna tropisch. Hij zag nog, dat twee van haar zeer witte voortanden sterk aangevreten waren door de wolf, en aarzelde. Maar zij liet hem niet meer los, laveerde hem naar een vertrouwelijk hoekje, ging tegen hem aan zitten en lei onverwijld haar hand op zijn lies. Enkele paren dansten op een vloertje, dat nauwelijks groter was dan een tafellaken. Er was zo weinig licht, dat men haast geen gezicht kon onderscheiden. Hij bestelde champagne. Zij heette Paulette en sprak gebrekkig Frans. Hij heette Arthur, overeenkomstig zijn valse pas. Ja, zo slim was hij nog!... Dan was er een 'numéro-extra'. Een klein, dun vrouwtje, gekleed in een vijgeblaadje met goudlovertjes, begon te dansen. Over de zoetige begeleiding heen zong hij: 'Elle avait de tout petits tétons, petits tétons, petits tétons.' Paulette hield haar hand voor zijn ogen: zij was jaloers, tu sais!

Eerst na deze vertoning keek hij, waar Bernard bleef. Hij dacht, dat de bangerik ook een vrouw had gevonden, of nog aan de toog stond bij de ingang. Vergeefs tuurde hij door de doffe, oranje-rode schemering. Een paar keer schreeuwde hij, 'Bernaàr!' en begon dan te zingen van *Je suis seul ce soir*. Paulette troostte hem: Zoet maar, zij gingen immers vandaag nog trouwen. Zij zou hem nooit in de steek laten. C'est pour la vie!

Hoe lang hij daar gezeten heeft, kan hij op geen uren na schatten. Soms gelooft hij, dat er nog meer vrouwen aan zijn tafeltje hebben gezeten en dat hij weer de grote sinjeur uithing. Dan was er een taxi... Daarna een donkere gang. Onder een zwak lampje in een glazen hokje een kaal, slaperig hoofd en een beduimeld register. La carte de monsieur suffit... En weer dacht hij eraan

zijn valse kaart te geven, de sluwe kerel . . . Geen bagage? Neen, die stond in de Noordstatie. Driehonderd frank, alors . . . Hij gaf een biljet van duizend en liet honderd frank drinkgeld achter. Merci beaucoup, m'sieur, merci! Twee trappen op . . . Dan weet hij nog, dat hij uitgekleeft op bed lag en dat Paulette zijn schoenen losmaakte. Heel uit de verte hoorde hij haar zeggen, dat de brui-loft morgenochtend zou plaats hebben; eerst slapen! La noche sera pour demain matin. Couche-toi, gros saoulard! . . . Hij sliep al, toen het licht nog aan was.

De volgende morgen vond hij, in de zijzak van zijn overjas ge-frommeld, de zes honderd frank, die hij van de nachtportier had weergekregen. Alleen deze zak had zij overgeslagen. Met ruim veertigduizend frank was hij van huis gegaan. Hij had een ge-deelte in zijn portefeuille gedragen en de dikste bundel in een en-veloppe. Al zijn andere bezittingen vond hij terug: zijn papieren, waaronder ook het bewijsje van zijn koffers, en zijn horloge, dat hij niet had afgelegd. La noche sera pour demain matin . . .

Zijn eerste gevoel was er een van opluchting. Dit was het einde van al zijn zorgen. Nu was hij wel verplicht de strijd te staken. Hij wist zich bevrijd van alle vrees. Op het belachelijk drama van zijn mislukt leventje was het doek gevallen de verveelde menigte ging haarsweegs. In volmaakte kalmte overwoog hij de beste man-ier. Hij deed het raam open, maar zag, dat hij van geringe hoog-te zou neerkomen op een schuin, glazen dak, dat zijn val zou bre-ken. En terwijl hij het venster sloot, woelden zijn gedachten weer in het rond als gekooide ratten, op zoek naar een uitweg. Zeshon-derd frank, Bernard, zijn koffers, zijn horloge, Honoré Verman-dele . . .

Toen hij eindelijk de moed had naar beneden te gaan, ontmoette hij op een der gangen de kaalhoofdige portier. Deze had zijn dik-ke fooi nog niet vergeten en was mededeelzaam: Ja, die dame was ongeveer een half uur later weggegaan en terwijl zij langs zijn loge liep, had zij gezegd: 'Rien à faire, hij is stomdronken, merci! Ik heb hem naar bed gebracht en hij snurkt al. Bon-soir! . . . En mijnheer was bestolen?! Quelle crapule! Als hij dàt geweten had . . . Neen, hij had haar nooit eerder gezien. Ziet u, mijnheer, dit was een rendez-vous-hotel; men kon een kamer krij-gen voor een uur of voor heel de nacht. Overdag werd niemand ingeschreven, 's nachts alleen de mijnheer. Dat was wel niet in regel, maar de politie maakt er niet veel embarras over. En dat sakkere wijf was natuurlijk weer een vreemdelinge, nietwaar? Ja, hij had het onmiddellijk gehoord en het was ook duidelijk te zien. Une espèce de mulâtresse. Het land was niet veilig meer met

al dat vreemd gespuis. En ging mijnheer nu naar de politie? . . .
Ja, dat kon hij begrijpen: de familie! Daar rekende dat tuig altijd
op . . .

De hele voormiddag zat Armand achter een café-raam, waaruit
hij de ingang van het station bewaakte, in de hoop, dat hij Ber-
nard zou zien, wanneer deze zijn koffers zou komen halen. Tegen
de avond kocht hij de Antwerpse kranten. Er was geen woord
over de aanhouding van Dolf, maar dat was te begrijpen: zolang
de andere daders nog werden gezocht, gaf de politie geen inlich-
tingen aan de pers.

Hij haalde zijn koffers af. In een schamel buurtje dronk hij een
glas bier en vroeg aan de patron, waar hij een goedkoop kamertje
kon huren. Hij kreeg een paar adressen en voor veertig frank
vond hij een onderdak in een armoedig logement. Het kamertje
deed hem denken aan zijn logies in Den Ouden Anker, bij Sooike
Proos, alleen was het hier veel smeriger. Maar hij vond toch geen
ongedierte. Zo begonnen de ellendigste weken, die hij heeft ge-
kend. De eerste dagen slenterde hij veel op straat, steeds op zoek
naar Bernard. Hij zag naar de prijzen der menu's, uitgehangen
achter de vensters der kleine eethuizen, en liep door. Dan vond
hij zijn weg naar de Koninklijke Bibliotheek. Daar zat hij warm
en behoefde niets te verteren. Hij probeerde zelfs Griekse en
Latijnse schrijvers te vertalen, maar kon er zich niet geheel aan
geven; zijn gedachten vloeiden ongemerkt weg . . . Had hij zijn
zin maar doorgedreven, was hij dezelfde avond maar doorgereisd
naar Parijs! Nu was deze kans verkeken. Hij zag geen uitkomst
meer. Als verstekeling aan boord van het schip de Justitie kon hij
zijn leven niet slijten. Er waren ogenblikken, dat hij verlangde
naar het gevreesde einde. Soms was hij ermee verzoend, dat Dolf
en hij uit de gevangenis kwamen en als arbeiders gingen werken,
ver van hun omgeving, in de mijnen desnoods. Maar als hij dacht
aan de schande en de vernederingen, die eraan vooraf gaan, wist
hij zeker, dat hij zich niet levend zou laten vangen. En steeds ble-
ven de Antwerpse gazetten zwijgen.

Aanvankelijk kwam hij iedere avond schoorvoetend naar zijn
logement, steeds uitkijkend naar iets ongewoons in het straatje.
Binnengekomen, trachtte hij op de gezichten te lezen of er iets
verdachts aan de hand was. Als hij de deur van zijn kamertje
opende, geloofde hij, dat er een paar politiemannen roerloos
zaten te wachten in het donker en zag reeds de bleke schimmen
van hun gezichten. En telkens als hij het licht ontstak, voelde hij
de haren in zijn nek als levende beestjes. Nu droomde hij iedere
nacht. Soms vluchtte hij langs een eindeloze wenteltrap, die ge-

leidelijk nauwer toeliep. Dan werd hij met de borst tegen de mast gedrukt en wong zich verder, tot hij niet meer voor- of achteruit kon. Overdag voelde hij plotseling, dat de straat, waarin hij liep, heimelijk aan beide einden werd afgezet om hem te vangen. Een paar maal moest hij teruglopen om zich te overtuigen, dat aan die kant de baan nog vrij was . . . Toen zijn geld op was, verkocht hij achtereenvolgens zijn geruite overjas, enkele nieuwe hemden, een paar schoenen, een zomer-kostuum en het valies, dat na deze uitverkoop overbodig was geworden. Wat hij ervoor kreeg schreeuwde ten hemel om wraak, nog geen tiende van hetgeen hij ervoor betaald had.

Hij dorst geen frank uit te geven, leefde van friten en droog brood, waarvoor hij nog de zwarte prijs moest betalen, want hij had geen rantsoenzegels. Zijn horloge en zijn penhouder bewaarde hij voor de uiterste nood. En toen, na ruim een maand . . . Hij liep langs een kaasmagazijn en de hartige reuk bracht zijn flauwe maag in oproer. Het water kwam in zijn mond. En daar sloeg hij zich voor het hoofd. Lucien Beckers! Dat hij er niet eerder aan had gedacht! Lucien Beckers, de neef van Dolf, die altijd honderd frank kreeg voor het lenen van zijn paspoort. Lucien was niet in het complot, had zelfs geen boze vermoedens en meesmuilde slechts, dat 'die smokkelaars' wel goed moesten verdienen, nu zij zo royaal waren. Zijn ouders dreven een kaashandel en moesten dus telefoon hebben. Armand haastte zich naar het telegraafkantoor en vond dadelijk het juiste nummer uit het dozijn Beckers'en van de Antwerpse telefoongids, want de kaas stond er bij. Lucien werd geroepen door zijn moeder en hij was zeer verbaasd: Of hij wist waar Dolf uithing? Maar die was gewoon thuis! Neen, hij was helemaal niet weg geweest. Hoe kwam Armand erbij, dat Dolf niet thuis zou zijn?

Op deze vraag was Armand voorbereid: Hij had gehoord, dat Dolf er thuis met ruzie was uitgetrokken om die meid, Ghislaine of Wieske, die Lucien wel eens gezien zou hebben. Daarom vond hij het een beetje pijnlijk de oude lui op te bellen. En er was niets van aan? Helemaal niet weg geweest! Dus hij kon gewoon telefoneren?

Hij begreep er niets meer van. Was heel de wereld gek geworden of hij alleen? Zou het een leugen om bestwil zijn, een familie-afsprake om het schandaal van Dolf's aanhouding zo lang mogelijk geheim te houden? Maar hij kon het niet langer uithouden, hij moest zekerheid hebben. Als Madame of Mijnheer aan het toestel kwam, zou hij Frans spreken en zeggen, dat het een valse verbinding was. Trof hij Benooike, dan zou hij allicht iets te weten

komen. Maar Dolf kwam zelf, lachte hem uit en vroeg, waar hij in godsnaam al die tijd gezeten had. Op een goede wei zeker? Over de telefoon kon hij dat allemaal niet uitleggen, maar wacht een beetje! Hij stond gereed met de jeep naar Charleroi te rijden voor een paar gerepareerde onderdelen, waar haast bij was. Zij zouden elkaar zien in een café aan de Boulevard d'Anvers.

Er waait natte sneeuw door het glasloze geraamte der overkapping van de Middenstatie, wanneer Armand uit de trein stapt. Hij weet, dat hij zich hier op gevaarlijk terrein bevindt, maar is te verbitterd om er zich veel van aan te trekken. Tijdens de reis heeft hij halsstarrig uit het venster gekeken, omdat hij de welgedane gezichten van zijn medereizigers niet kon verdragen. Zij wekten moordlust in hem op . . . En het triomfantelijk verhaal, dat Dolf gisteren in alle opgewektheid heeft afgedraaid, kon hij nog steeds niet verteren. Het kwam hem eerder voor als een laffe streek dan als een gelukkige afloop. Heel deze zinloze afbraak van zijn ordentelijk bestaan was dus het gevolg geweest van hoogstens tien minuten tijdsverschil. Op het ogenblik, dat hij bibberend zijn pak afhaalde aan de Middenstatie, klopte Dolf vergeefs aan in de Liefkensgang. Daar zoudt ge van tegen de muren op lopen. En Bernard had na drie dagen al bericht, zat al die tijd rustig in Antwerpen en is er nauwelijks een centiem armer door geworden, de lafaard . . . En natuurlijk moest het kort voor zijn aankomst weer gaan sneeuwen. Dat hoort vanzelfsprekend bij zijn écart.

Oud en afgeleefd schuifelden zijn voeten over het beslijkte peron, waarop elke sneeuwvlok zich dadelijk uitwist. Hij draagt een grote koffer, die nog maar weinig weegt, en in zijn zak zit de som van drie honderd zeventig frank. Welkom thuis! Plezierige vakantie gehad? En wat nu? Hij hunkert naar een warm hoekje, waar hij geen mensen ziet en ongestoord kan nadenken. Want hij durft nog niet naar de Liefkensgang. Eerst moet hij een aannemelijk verhaal uit zijn duim zuigen, een dat openhartig klinkt, medelijden opwekt en verklaart, waarom hij al die tijd niets van zich kon laten horen. Maar hij heeft zijn hersens niet meer in bedwang; telkens wordt zijn fantasie gekruist door het andere probleem: Hoe komt hij aan geld, hoe maakt hij zijn verlies goed? Heeft hij dan geen ideeën meer? . . . Maar dit is niet de voornaamste oorzaak van zijn gebrek aan inspiratie. Ook het mooiste sprookje zou vals klinken, als hij het moet voordragen onder de peilende ogen van Seppe de Maerschallck. Hij voelt er zich niet

tegen opgewassen, al weet hij niet goed waarom . . . En toch moet Seppe nu gauw verwittigd worden, anders zou hij uit ongerustheid wel eens naar de politie kunnen gaan en aangifte doen van de verdwijning van een zekere Armand Dupuy, een veelbelovend en begaafd jongmens . . . Vóór zijn vlucht heeft Armand nog gauw een briefje geschreven en het op de drempel van het atelier gelegd, met de grote huissleutel erop. 'Ben voor enkele dagen naar Holland.' Die enkele dagen zijn er nu al drie en dertig . . .

Lusteloos laat hij zich met de kudde door de uitgang drijven. Daar, aan de overkant, rijdt spetterend een der vele bestel-auto's van de Friberghfabrieken. Zou Carla's portret al van de gieterij gekomen zijn en het avondje bij de familie gepasseerd? Dan is er ook gesproken over de geheimzinnige verdwijning van Armand Dupuy . . .

Daar schrikt hij van een bekend gezicht. Hij wil zich afwenden, een andere richting inslaan, doch aarzelt nog even. Bij de hoofdingang staat een taxi, waaruit een man is ingestapt, die nu een dame helpt uitstijgen en dan een paar koffers uit de wagen haalt. Als hij zich weer opricht, ziet Armand, dat dit Mijnheer Herbosch moet zijn. Zonder snor, veel magerder dan vroeger en zelfs jonger om te zien. En die kleine dame met haar glanzend wit haar, slank en voornaam in haar zwarte pelsmantel, komt hem ook bekend voor . . . Dat hij die ellendeling juist nu moet zien, voor het eerst na die Woensdagmiddag, al acht jaar geleden. Hij krijgt een vaag gevoel, dat deze ontmoeting een betekenis heeft. En zie eens, hoe beleefd en voorkomend Mijnheer Herbosch kan zijn; de bezorgdheid ligt in komieke overdrijving op zijn tronie. Zij mag haar eigen koffertje niet dragen en hij wuift haar gewichtig uit het slechte weer naar binnen, de hal in. Armand besluit er langs te lopen, op hetzelfde trottoir. Na zoveel jaren zal hij niet zo gauw herkend worden. Tot op enkele schreden genaderd, herkent hij ook de gehate stem, die aan de chauffeur de prijs vraagt van de rit. Tegelijk slaat Herbosch in een breed gebaar het voorpand van zijn overjas opzij om naar zijn achterzak te grijpen en daar ziet Armand iets, dat hem doet verbleken van woede. Dat kostuum! Het is gemaakt uit een der coupons, die hij voor een maand of vier is kwijtgeraakt in de zavelputten van Bintammerveld. Er valt niet aan te twijfelen; dat dessin is in heel België niet te koop. Het goed kwam van Amerika en werd hier gelost voor Zwitserland. Dat karonje heeft dus nog zijn stoffen buitgemaakt op de koop toe. Is de volgende dag in alle zelfgenoegzaamheid eens langs zijn 'domein' gekuierd en heeft de omgewoelde grond gezien . . .

Het grijze dametje staat nog te schuilen in de portiek. Herbosch neemt de twee koffertjes op en wanneer hij met grote schreden zich bij haar voegt, lacht zij hem vriendelijk toe. Twee suit-cases. Wordt dit een snoeprise? Zij zien er allebei zo piekfijn uit. Het vrouwtje is wel grijs, maar heeft een fijn, jong gezicht. Voor zo'n oude bok is zij zeker nog de moeite dubbel waard. Juist iets voor zo'n beest: eerst zijn dochter de deur uit pesten, daarna Tante Célestine en dan vrank en vrij op de vrouwenjacht . . .

En hier krijgt Armand zijn ingeving. Hij schrikt er wel even van, maar zijn woede overschreeuwt alle bedenking. Een ogenblik rijdt hij weer door de spookachtige schemering van die avond, toen hij van Guusje Leemans kwam. De witte kruisjes boven de keldergaten van de Bintammerhoeve waren vers gekalkt. Toen was hij ook bijna platzak, maar deinsde terug voor het dolle idee en wong zich gauw aan iets anders te denken. De bonte kraai schreeuwde: 'Merde!' . . . Maar nu is het wat anders, nu is hij gedreven tot het uiterste. En heeft hij niet altijd gehunkerd naar wraak op de vuile bruid, die heel zijn levensgeluk heeft vernield? Wiens geld kan hij beter nemen? Met die manufacturen heeft die smeerlap hem ruim dertig duizend frank afhandig gemaakt.

Hij weet wel, dat deze rekening niet precies klopt, maar is niet geneigd naar bezwaren te zoeken. Hij rukt zijn hoed op de ogen en gaat de hal binnen. Herbosch staat al in een kleine file aan een der loketten. Armand neemt elders een perronkaartje. Hij wil zekerheid hebben, het paar zien vertrekken. Misschien wordt het vrouwtje door deze galante ridder alleen maar op de trein gezet . . .

Als Armand voor de tweede maal het station verlaat, is zijn besluit genomen. Hij voelt zich vermoeid en zeer hongerig. Hoe lang is het geleden, dat hij nog normaal gegeten heeft? Zou hij zich bij Emeranske wagen? Neen, het is beter, dat niemand hem vandaag in Antwerpen ziet. Bovendien zou hij natuurlijk Seppe tegen het lijf lopen. Kom, hij gaat een paar broodjes eten, hij kan niet helemaal verhongeren. Weer denkt hij aan het meisje in de lunchroom. Nog heeft de gedachte hem niet losgelaten, dat zijn leven er nu heel anders zou uitzien, dan hij toen zijn kans had gewaagd. Hij gaat naar dezelfde winkel en het is ongeveer het zelfde uur. Als Herbosch zijn telefoon nog heeft, kan hij zich daar vergewissen . . .

Het meisje is er niet. Bij het zien van al deze opgestapelde lekkernijen krijgt hij een lichte duizeling. Hij eet twee broodjes met rauw vlees en het is, of zij in een bodemloze put vallen. Zij scherpen alleen zijn eetlust; hij zou er wel een dozijn kunnen verslin-

den. Maar tien frank het stuk! Hij kijkt weer in de spiegel en neemt zijn hoed af. Ja, hij is een heel eind de berg af en geen wonder. Zijn kleren zien er uit, of hij er mee in het water heeft gelegen en zij aan zijn lijf zijn opgedroogd. Wat zou Seppe De Maerschallck nu wel zeggen van zijn kop? Maar dat is van later zorg: eerst telefoneren.

Ja, de aansluiting staat nog in het telefoonboek. Herbosch, A. Neerhoutscheweg 12. Hij krijgt geen gehoor, draait voor meerdere zekerheid het nummer nog eens, met hetzelfde gevolg. Er is niemand thuis! Lang blijft hij luisteren naar het vruchteloos bellen en ziet duidelijk de ruimte, waarin daarginds de schel klinkt. Het toestel hangt in de eetkamer, naast de keukendeur. Er tegenover, aan de andere wand, de schrijftafel van Mijnheer. En in het tweede laatje van boven, aan de rechterhand, staat het geldkistje. Tientallen keren heeft hij als kind gezien, dat er geld uit werd genomen, of er ingelegd. Het is gelakt in twee tinten groen, met gouden biesjes. En eens heeft Mijnheer aan de kinderen uitgelegd hoe de lade openging. Als de bovenste dichtgeschoven was, waren de andere ook op slot. En eerst als de hoogste een eindje uitgeschoven was, gingen de andere ook open. De kleine Armand heeft met grote ogen staan kijken naar dit toverwerk. Later heeft hij aan andere schrijftafels gezien, dat het maar prutswerk was: een latje met opgelijmde blokjes, die opgeduwd werden of neervielen achter de rand van een lade. Of op zijn best: metalen haakjes, die grepen om de schroeven, welke in dat dunne latje waren gedraaid. Er staan zware, bronzen handgrepen op die lade bij Herbosch. Eén harde ruk, desnoods met een stevig koord . . . Sommige van die uitvindzels zijn nog eenvoudiger; ge kantelt heel de tafel ondersteboven en het probleem lost zich op door de wet van de zwaartekracht, zonder iets te beschadigen . . . En dan het smalle rolluik voor een erker-venstertje van de keuken. Daarover heeft hij Tante Célestine een paar keer horen klagen, omdat 'ze' het zo gemakkelijk van buiten konden oprollen. Maar Mijnheer luisterde niet en zei: 'Och, mens!' Hij legt de telefoon weg en betaalt. Nu rest hem nog drie honderd en vijftig frank. Zoveel gaf hij vroeger maar al te vaak aan één maaltijd. Buiten slaat de sneeuw hem weer in het gezicht en op eens treft de waterige kilte al zijn gewrichten met een pijnlijke stroefheid. Het ontbreekt er alleen nog aan, dat hij juist nu zwaar ziek wordt. Het ligt in de lijn; hij moet voorbereid zijn op de ene slag na de andere, zolang dit écart van rampspoed gelieft aan te houden. Waar kan hij zitten, warm en ongestoord met een hete koffie?

Hij vindt een klein café, waar in de regel geen vreemdelingen komen. Want hij moet zich nog niets verbeelden, hij is nog steeds hetzelfde stuk opgejaagd wild. Alleen de Buick is voorlopig niet zo gevaarlijk meer, maar hij blijft in reserve, tot George Vanderfelden – wie dat mag zijn – bij nader inzien Armand Dupuy heet . . . De koffie verkwikt hem. Na een poosje trekt de pijn uit zijn gewrichten weg. En zijn onderneming wordt steeds eenvoudiger, iets dat hem op een blaadje wordt gepresenteerd. Hij maakt er zich warm over, krijgt zelfs wat plezier in het avontuur. . . . Seppe kan hij vandaag niet meer laten weten, dat hij nog leeft. Had hij gisteravond uit Brussel nog maar een haastig kaartje gezonden, waarin hij hoopt binnen enkele dagen terug te komen. Morgen, als zijn slag gelukt is, zal hij beter in staat zijn een verhaal op te dissen. Zo is het altijd geweest: als hij maar geld in zijn zak voelt, is hij zeker van zijn stuk. Hoe heerlijk zal het zijn, als hij weer kan doorwerken! Is het dan te veel gevraagd: te mogen werken?

Maar stel u voor, dat Herbosch het kistje heeft leeggemaakt, omdat hij op reis ging en het huis onbewaakt achterliet. Neen toch! Armand heeft vroeger nooit kunnen gewaarworden, dat de vent zo bezorgd was voor de veiligheid van zijn geld. Hij was eerder onverschillig op dit gebied. Het smalle rolluik, dat volgens Tante Célestine omhoog gedrukt kon worden, achtte hij van geen belang. En als het zo te pas kwam, werd de sleutel van de keukendeur verstopt in een geheim holletje, een stukje vergeten voegwerk, juist onder de hardstenen dorpel van een keukenvenster. Eens, toen Tante Célestine met Marie-José en Armand naar binnen wilde, moesten er dunne kindervingertjes aan te pas komen, omdat Papa Herbosch bij het weggaan de sleutel zo diep weggeschoven had. Als dit oud gebruik nog steeds in voege is . . . Hij weet zelfs hoe het ontstaan is. Lang geleden heeft Tante Célestine zich eens buitengesloten. Zij had de voordeur achter zich toegetrokken en de sleutel vergeten. Toen moesten de burens komen en met aaneengeknoopte ladders zijn zij door een openstaand dakvenster binnengeraakt.

Aan de achterkant is de tuin slechts afgesloten door een sloot, waar hij als jongen van dertien jaar al oversprong om Marie-José te verbazen. Vandaar langs de zavelputten is hij in een paar minuten bij het Hoog Pad, zodat niemand hem langs de steenweg in het licht van autolampen te zien krijgt. Als er nu vanavond maar geen sneeuw komt, die blijft liggen. Overschoenen! Hij heeft er nog een paar in zijn koffer. Die kan hij na afloop doen verdwijnen en daarmee zijn de spoorzoekers even ver van

huis. En hij zal een zaklampje moeten kopen, want als de burenlucht moesten zien . . . Heel Bintammerveld weet natuurlijk, dat Mijnheer Herbosch op reis is gegaan . . . Een avontuur als dit moet zich niet te vroeg afspelen, maar vooral ook niet te laat. Een nachtelijke voetganger is daar op zichzelf al een gebeurtenis. Hij moet het zo berekenen, dat hij met de laatste tram terug naar de stad kan, niet van de terminus naar een paar halten verder, waar hij opduikt uit een dicht-bevolkte arbeidersbuurt. En dan? Had hij de sleutel van Liefkensgang maar bij zich gehouden! Toen hij vertrok, had hij gedacht maandenlang in Parijs te moeten blijven, tot de aanhouding van Dolf op de een of andere manier tot een einde zou zijn gekomen. Hij wenste niet, dat Seppe te vroeg alarm zou slaan om zijn sleutel en aldus zijn aandacht vestigen op deze vreemde verdwijning. Eigenlijk wist hij toen niet precies wat hij dacht . . .

XIX

Vandaag besluit Seppe De Maerschalcck, dat hij ondanks het hondenweer maar eens naar de fotograaf zal gaan, hij moet toch iets doen. Deze morgen heeft Catherine hem wakker gemaakt om te zeggen, dat zij weeral gedroomd had. Ditmaal liep Armand Dupuy in alle eenzaamheid te strompelen over een modderige weg langs een eindeloos kanaal. De jongen zag er uit als een geest, hij viel opeens neer en bleef liggen, midden in een plas. En wat zij ook deed, zij kon niet bij hem geraken, zij riep om hulp, maar niemand wilde luisteren, niemand trok er zich wat van aan . . . De 'niemand' is Seppe De Maerschalcck . . . De laatste maand heeft het haar geen moment losgelaten en zo had ook hij geen rust meer. Zij heeft Armand één keer gesproken en dan nog vluchtig, maar het was al te veel geweest. Van het vele thuiszitten over haar tekeningen is zij wat schuw en verlegen geworden voor vreemden. En in haar eentonig leventje is dit incident uitgevoerd tot een dramatisch gebeuren.

Eerst heeft hij een uitgepeuterde beschrijving moeten geven van zijn huurder, een als heer geklede vondeling met juist geld genoeg om zijn eindexamen te halen. Ja, een heel mooie kop, maar een beetje verlopen om te zien. Vader al vroeg verongelukt en de moeder doodgebomd, toen in Geutsem. Zij hadden gewoond in een villa op Bintammerveld, dicht bij de bossen van Angerstein. Als dat allemaal waar was! En natuurlijk bij de weerstand geweest, wat dacht ge dan? Alleen waren er, bij hoge uitzondering, tot nu toe geen heldhaftigheden uitgehaald, en dat leek tenminste

sympathiek. Want het was weer de zelfde stomme geschiedenis als na de andere oorlog. Die van de loopgraven zwegen als vermoord, zowel in 't Frans als in 't Vlaams. Zij wilden vergeten . . . Het waren alleen de helden van achter de vuurlijn, die de oorlog hadden gewonnen en er niet over uitgestoefd kwamen . . .

Na vijf dagen is Catherine met een gezochte boodschap naar het atelier gekomen, toevallig juist tegen de tijd, dat Armand zou gaan eten. Toen hij werd voorgesteld, kreeg zij een kleur en gedroeg zich zo links, dat Armand van de weeromstuit ook uit de plooi geraakte. Seppe kreeg medelijden en snelde te hulp met afleidende praatjes.

Dagen aaneen kreeg hij de vlijtige student niet te zien, maar er ging geen dag voorbij of zij wist de huurder op een sluwe manier in het gesprek te futselen . . . Ja, ook bij Ons-Katrientje moest het ééns uitbarsten. Zij zijn altijd veel te arm geweest om aan een kind te durven denken en thans zijn zij armer dan ooit door de opslag van gas, electriciteit en huur. Catherine gaat zoetjesaan naar de veertig en nu wil zij eindelijk ook eens moederke spelen. Wat van apen komt, wil vlooien . . .

En was het niet romantisch? Een beeldschone oorlogswees, vondeling uit betere tijden, die zijn laatste penningen besteedt aan studeren op een armoedig zolderkamertje in het Schipperskwartier. Bestond er een beter begin voor een hartroerende kitschfilm? Als het op zulke zoetigheden aankwam, was Katrientje toch altijd kritisch genoeg, op het cynische af. Maar nu de draak zich afspeelde in haar eigen straatje, verloor zij haar hoofd . . .

Als een wonder des hemels kwam daar de opdracht van de familie Fribergh. De eerste twee zittingen brachten hem tot wanhoop en een enkele maal stond hij zelfs op het punt de opdracht terug te geven of althans uit te stellen, tot het kleine monster wat groter zou zijn. Maar hij kon zich nu eenmaal niet veroorloven een bedrag van vijf en twintig duizend frank in 't water te gooien.

Dan moest hij thuis een haarfijn verslag geven van Armand's geslaagde hulp en van de ontmoeting met Mevrouw Fribergh die, hoewel van alles bediend en koel genoeg van verstand, door de zelfde bliksem werd getroffen. En Katrientje's ogen kregen een vergeten glans, toen zij hoorde, dat Madame Fribergh zich al bereid had verklaard de schone vondeling te helpen. Het volgend moment zag hij, dat zij te kampen had met een vluchtig vlaagje van afgunst, maar de arme ziel wist al gauw haar moederschap op te offeren aan het verheven doel.

Was het niet belachelijk? Eenmaal heeft hij uit verveling haar

jonge held, neen: haar pleegkind, in twijfel getrokken: Wat wisten zij eigenlijk van dat gastje? Er liepen wel meer van die pathologische leugenaars rond, die geen occasie verzuimden om zich aandoenlijk te maken. Het leek hem allemaal iets te schoon om waar te zijn. De vader was weliswaar geen Russische prins, maar toch vroeg gestorven, zo het hoorde. De moeder was voor de gelegenheid in dat bombardement gebleven, met zes of zeven honderd anderen; zoek ze maar uit. En dan die arme weerstand, die zich voor alles moest laten gebruiken. Ten slotte zijn werk bij het Amerikaanse leger. Maar toen hij kwam, was hij allerm minst gekleed voor de rol van bedelstudent. Gelijk hij daar stond, had hij voor een kleine twintig duizend frank aan zijn academie hangen, ongerekend wat er nog in die twee zware koffers stak. Mijnheer kocht gauw even een compleet bed van minstens tien brieven, plus de tweedehands spullen, die ge tegenwoordig ook niet cadeau kreeg. Wat moesten die Amerikanen royaal zijn geweest.

Een paar seconden was zij diep ongelukkig. Dan schoot zij in haar harnas. En hij moest toegeven, dat het geen wonder zou zijn, als Armand van zijn moeder een kleine erfenis had getrokken. En ja, Katrientje: een doortrapte deugniet of bambocheur zat gemeenlijk niet de helegodse dag te blokken op een kamertje in de Liefkensgang.

Daags daarna was zij al in Geutsem geweest, bij een oude academie-vriendin, die de gemeente-secretaris kende en voor haar had getelefoneerd. Catherine had het op een briefje staan, alstublieft mijnheer de gendarm: Hortense Kauwenberghs, weduwe van Constant Dupuy, gekomen van Breewijk, Neerhoutsche steenweg 29, overleden te Geutsem tijdens het bombardement. De zoon Armand was in 1941 voor de Duitsers gevlucht en eerst na de bevrijding overgeschreven naar Antwerpen.

Zij wreef zijn neus er eens ferm in. En nu de jongen een dagelijks onderwerp was geworden, moest hij zelf ook al wat aangestoken zijn, want onder de kinderlijke wrevel om zijn ongelijk, voelde hij zich opgelucht. En toch!... Als kunstenaar moest hij nu eenmaal afgaan op zijn onverklaarbare instincten. Door het getimmerte heen speurde hij onrust. Louter examenkoorts kon het niet zijn, want de student voelde zich zeker genoeg van zijn kans. Het was een zekere schuwheid, misschien wel angst. Een slecht geweten? De berichten uit Geutsem waren geruststellend, maar zij konden er niets aan veranderen: als Seppe de Maerschalck die fraaie kop had moeten modelleren zou het onvermijdelijk één brok onrust geworden zijn...

En nu weet hij, dat zijn beeldhouwersoog hem niet bedrogen heeft. Na een volle maand zonder nieuws is het duidelijk genoeg, dat de jongen op de vlucht is geslagen en zich schuilhoudt. En Seppe vindt het zonde, zou er meer van willen weten en een handje toesteken, als het mogelijk was. Want er stak een goede charpente in die jongen. En hij heeft zijn goede wil getoond. Beschaafd en intelligent, daarbij een aangeboren, maar onrijp gevoel voor kunst en eerbied genoeg om er wat meer van te leren. Maar echt vertrouwelijk was hij nooit geweest; er broeide altijd een innerlijke onrust, vooral die laatste week. Temperament en aanleg voor toneelkunst, zeer zeker, maar zijn schichtigheid kon hij toch niet geheel verbergen . . .

Toen Seppe 's morgens het briefje vond, met de huissleutels als pressepapiers, spande hij zich in om er niets kwaads in te zien. Ja, zo ver was hij al. Dat had hij te danken aan Catherine en haar obsederend gemoeder. En toen hij de trap opging naar het kamertje, vroeg hij zich af, wat het hem ten slotte aanging. Had hij geen zorgen genoeg? In de gazet las hij van 'displaced persons' in ongetelde millioenen. Hoe futiel was het dan niet, dat één enkele 'op drift geraakte' Armand Dupuy voor een paar dagen naar Holland was gegaan. Maar een mens leefde nu eenmaal met een handjevol zeer persoonlijke individuën, niet met de millioenen . . .

Er was grote haast geweest. De deur stond wijd open, evenals de kleerkast. Het bed was opgemaakt, maar niet toegeklapt. Waarschijnlijk hadden de koffers erop gelegen bij het pakken, waarvan de overblijfselen over de vloer lagen uitgestrooid, snippers, touwtjes, stukken winkelpapier, driftig ineengeknepen tot een bal. Alle kledingstukken waren verdwenen, maar de boeken waren aanwezig. Het werk van het ogenblik lag nog open en bloot op de schrijftafel, een vertaling van Virgilius, en de laatste zin was afgemaakt, dus op dat moment was er nog geen haast. Op de rand van het cahier stond in grote letters *infestus*, met twee strepen eronder . . . Ook het portret van de moeder stond er nog en dat vond hij vreemd, want de sleutel was achtergelaten. Het een betekende vaarwel en het ander tot weerziens. De jongen was lichtelijk in de war . . .

Voor het eerst bekeek Seppe de foto met aandacht en zag maar weinig trekken van gelijkenis. Het getimmerte was heel anders van bouw; Armand had zijn kop niet van haar. Een net en lief gezicht, zonder veel uitdrukking en op conventionele manier mooi, geen onderwerp voor hem, niet sculpturaal genoeg. Maar

bij al die retouche viel er niet veel van te zeggen. Het was afkomstig van Govaerts, een der belangrijkste fotografen van de stad.

Op de bodem van de klerkast vond hij een half brood, een aangebroken pakje margarine, een restje melk in een fles, een stuk kaas in een vettig papier gewikkeld, een busje met suikerklontjes en een met koffie. Wat bederven kon of ongedierte aantrekken, droeg hij naar beneden. Diep in gedachten, haast werktuigelijk, sloeg hij het bed dicht, veegde het afval bijeen en stopte het in de kachel. Hij wist niet waarom hij zich zo leeg en mistroostig voelde . . .

Aan Catherine zei hij zeer terloops, dat Armand een paar dagen naar Holland was. Ja, naar Holland, verder niets. De eerste vier dagen trachtten zij zich te bedriegen door veel drukker dan gewoonlijk over andere dingen te praten. Rond Armand hing een zwijgen dat trilde van vragen . . .

Na tien dagen was het omgekeerd en spraken zij haast alleen nog over Armand. Gelukkig had Seppe juist een dag of vijf werk op een nabijgelegen dorp in een modern kerkje, dat lichtelijk geteisterd was door V-bommen. Vóór de oorlog had hij daar boven het altaar een reliëf in euville uitgevoerd. Door de schok van de bom was er een pand uitgevallen en verbrijzeld, de achterste helft van een 'dorstend hert', en het moest ter plaatse opnieuw gekapt worden. Ofschoon hij het voor een bedelaarsprijsje had moeten aannemen (anders zou het aan een grafzerkmaker zijn opgedragen) deed hij er met opzet lang over. Zo bedwong hij zijn ongedurigheid en tevens dacht hij aldus gloeiende kolen te stapelen op het hoofd van de schriële pastoor. Maar het hoofd bleek vuurvast. Het enige resultaat was 'Amaai, hebt ge nog niet gedaan? 't Is schriklijk ambetant met die steigers neven den auter en al die vuiligheid!' . . . Wanneer hij 's avonds naar huis reed met de boerentram, was hij ongeduldig en benieuwd, ging eerst langs het atelier en maakte zich kwaad, omdat de verdomde snotneus wéér niets had laten weten . . . Na drie weken werd het ondraaglijk. Catherine zat voor het venster en keek de straat af. Hij moest immers de sleutel komen halen! En herhaaldelijk zei ze: 'Ik geloof dat hij daar in de verte aankomt.'

Toen ontving hij het kopje van de gieterij en telefoneerde in de gazettenwinkel met Madame Fribergh. Zij kwam eens gauw kijken hoe het er nu uitzag. En Catherine zorgde dat zij er bij was. Na twee minuten van bewondering hadden de dames het alleen nog over Armand Dupuy. Madame was al even ontsteld: als hem maar geen ongeluk was overkomen! Zij had zo gehoopt,

dat Mijnheer Dupuy aanwezig zou zijn bij de feestelijke installatie van het kopje. Dan zou hij met haar man hebben kennis gemaakt en deze zou zich zeker voor hem geïnteresseerd hebben . . .

En Katrientje dacht te weten, wat er gaande was met de jongeman: Zijn geld was op en hij was te beschaamd om er over te spreken. Daarom was hij gaan werken om weer wat bijeen te sparen, misschien wel in de kolenmijnen, waar immers de grootste lonen werden betaald. En anders moest er inderdaad een ongeluk gebeurd zijn.

Seppe wist beter, maar hield zijn mond. De dames gingen het kamertje bezichtigen en vertederden zich over het portret van de moeder. Zij spraken elkaar moed in: Dat hij dit had laten staan, was een zeker bewijs, dat hij van plan was terug te komen . . . Seppe vond, dat zij de geopende boeken en het handschrift van de vertaling bekeken met een ontzag, alsof Virgilius hier zelf voor het laatst van zijn werk was opgestaan en alles zo had laten liggen . . .

En Catherine draafde door. Zij had gelezen van mensen, die overspannen waren en dan als in een droom hun huis verlieten en ingewikkelde reizen gingen maken, zonder te weten wat zij deden. Voor de buitenwereld leken zij dan zo goed als normaal en vielen nauwelijks op. Als dan opeens, soms ver van huis, hun bewustzijn terugkeerde, wisten zij niet hoe zij daar gekomen waren en konden zich de eerste tijd ook niet herinneren waar zij geweest waren. Dat was geen verhaaltje; het stond in een wetenschappelijk werk!

'Hij leek me niet bepaald iemand, die gestoord was van geest,' waagde Seppe en hij wees op Virgilius. Maar Katrientje had op alles een antwoord: 'Hij kon toch overwerkt zijn! Ge hebt zelf gezegd, dat hij overdreef, dat hij zich amper tijd gunde om te eten!'

Hij dacht: Zo vecht de leeuw voor haar welp. En wat een toon! Laat ik ophouden, anders wordt Madame Fribergh nog getuige van een huiselijke twist . . .

Maar dezelfde avond brak hij los. De twee vrouwen hadden elkaar zo opgewonden, dat Catherine ook thuis niet tot bedaren kon komen. Zij draafde op en neer naar de keuken en rammelde met de potten. Waarom deed hij niets? Waarom ging hij de politie niet verwittigen?

Toen verloor hij zijn geduld, stak zijn grote handen in de lucht en dreunde: 'Politie? Maar menske-lieve, hebt ge dan nog altijd niet begrepen, dat hij juist voor de politie op de loop is gegaan

en zich verbergt? Ge kunt hem geen groter kwaad doen dan naar de politie te gaan. Die jongen wordt gezocht! Een ogenblik stond zij verdwaasd te kijken en dan begon zij zo bitter te schreien, dat hij schrok. Was dit Catherine, de ironische, critische Catherine? 'Maar nondedomme, ge doet juist of het uw kind is!' 'Jàà!' huilde zij. 'Dat is hij immers ook!' Tegelijk gingen haar snikken over in een harde lachkramp en nu wist hij, dat haar zelfspot weer doorbrak. Daarna vloeiden haar tranen wat kalmer, zodat zij weer kon spreken, zij het dan met hoge, vliegende stem: 'Ik mag toch wel iets hebben, als ik heel de dag over die stomme tekening zit! Ik was gedurig voor hem aan 't zorgen. Het begon ermee, dat ik zijn sokken stopte; later heb ik zelfs zijn kleren versted! En ge weet hoe akelig ik het vind om aan dat stijve, zware mansgoed te frutselen. Wij hebben intieme gesprekken gevoerd, een boek vol, want aan mij vertelt hij alles. In koelen bloede heb ik hem doodziek gemaakt, alleen om hem te kunnen verplegen! En soms was ik nog rijker dan alle Fribergh's bijeen om hem alles maar te kunnen geven. Ik had ook al een meisje voor hem gevonden, een meisje gelijk er op heel de wereld geen kan bestaan. Ik heb hem zelfs om zijn oren gesla -'

'En ge hebt hem één keer gezien!' riep hij verbijsterd. 'Juist daarom! Als hij er zelf bij was geweest, had het lang niet zo schoon kunnen zijn. Maar zó waren we samen het gelukkigste dat er kan leven en nu komt gij daar als een groot behaard monster heel het sprookje in mekaar stampen met uw lompe poten. Ge maakt er een gemene dief van of een moordenaar, die moet vluchten voor de politie!'

Hij ging zitten en bewoog zich niet. Zij snoot luidruchtig haar neus en zei: 'Allez, lach me dan uit!'

Neen, hij lachte haar niet uit. Hij trok haar naast zich op de divan, hield haar vast en probeerde haar te troosten: 'Ik geloof niet, dat hij een dief is, of een moordenaar. Als het zó ernstig was, had ik allang de politie over de vloer gehad, om inlichtingen. Ik weet haast zeker, dat het simpel een kwestie is van zwarte handel, van scheve zaakjes aan de haven, smokkelarij! Als hij niet voor de Duitsers gevlucht was, zou ik zeggen collaboratie. Kind, ge weet op geen stukken na, wat er zich de laatste tijd zoal heeft afgespeeld. We zijn opgevoed tussen twee oorlogen in. Toen het in veertien begon, was ik negen jaar en gij zes. En toen wij iets van het leven begonnen te leren, was alles weer op zijn plooï. Maar deze jongen was zeventien of achttien, toen hij van een ordelijk athenaeum in de heksenketel werd geslingerd, dus juist in de periode, dat hij leiding het meest nodig had. Hij werd

opgevoed temidden van sluipmoord, roof en hoererij. Woekeraars stonden hoog in aanzien, zij werden op de handen gedragen en nog hartelijk bedankt. Daar stond zo'n grasgroene jongen naar te kijken, vol bewondering en barstend van verlangen om ook zijn kansen te benutten. Wat kunt ge die kinderen kwalijk nemen? . . . Na de bevrijding is hij gaan werken aan de haven, voor de Amerikanen, en daar zag hij ook naar uit. Baron Zeepp op zijn Zondags, al was het dan met enige distinctie. En aan de haven ging het fraai toe; daar werden hele scheeps-ladingen verkwanseld. Lui, die vóór de oorlog leefden van honderd frank doggeld in de week, liepen nu scheef van de millioenen. En van hun Amerikaanse relaties zeiden ze: – Als ge een paar duizend frank meer geeft, leveren zij de boot er ook nog bij! . . . In die bende kwam de jongen terecht en hij was zeker zo slim als de anderen. Het is een wonder, dat hij nog de moed heeft gehad om al die tijd zo hard te blokken. Dat spreekt in zijn voordeel, maar –'

Hij wilde zeggen: 'misschien was toen het vet van de soep,' maar bedwong zich intijds.

'Kunnen we dan helemaal niets voor hem doen?' zuchtte zij met een droge na-snik.

'Ik geloof, dat ik iets ruik,' zei Seppe. Zij vloog op, rende naar de keuken en kwam maar juist op tijd. Hun kostelijk diner van aardappelen, in reuzel gebakken, was er bijna mee gemoeid geweest.

Seppe heeft het portret van Armand's moeder in een gazet gewikkeld. Hij kent de fotograaf Govaerts, want deze houdt er een expositie-zaaltje op na, waar Seppe de tentoonstellingen van bevriende schilders wel eens aanvulde met zijn beeldhouwwerken.

Gisteren is hij op het idee gekomen. De foto en het zilveren lijstje zien er nog zo goed als nieuw uit. Bij deze bestelling zal Govaerts wellicht een adres genoteerd hebben en misschien weet men daar iets meer van het verdoolde schaap.

Als hij de frituur nadert, verschijnt juist Emeranske op de stoep om haar stoflap uit te slaan. Zij vraagt met strakke belangstelling naar Mijnheer Dupuy . . .

Dat is het derde slachtoffer, denkt hij; wie volgt?

Hij komt in een drukkerie straat en als van ouds bespiedt hij de gezichten der voorbijgangers, tracht er doorheen te kijken en hun innerlijk leven te peilen. Wat loopt er weinig aantrekkelijks rond in zo'n grote stad; op de buiten is zijn oogst altijd veel rijker,

navenant. En vandaag is het dan nog bijzonder interessant, want in deze vochtige sneeuw worden er allerlei zorgelijke rimpels getrokken. Deze jonge vrouw heeft in profiel een nobele kaaklijn. Maar nu hij het frontaal gelaat ziet, is het weer niets: standaard-mooi en veel eigendunk bij veel te weinig eruditie . . . Daar loopt een man, popelend van lege vrolijkheid, waarschijnlijk aangeschoten . . . Rond het gezicht van deze jonge aanstaande moeder zweeft een glans van waardigheid; het zal haar eersteling zijn . . . Ook kinderen zijn vaak de moeite waard, door hun vranke onbevangenheid. Jonge meisjes zijn merendeels of kalfsdom of verwaand, een enkele keer hebben zij iets extatisch. Bij volwassen jonge mannen overheerst de ontevredenheid, zij bootsen de gang en de manieren van Amerikaanse soldaten na, trekken een hooghartig en verveeld gezicht . . . En nooit heeft hij nog bij een andere vrouw die geestige facetten gezien, waaruit het neusje van Catherine is gevormd, noch de wijde, klare stand van haar ogen. Het is dan ook een kwestie van halve millimeters . . . En hier zijn we bij de fotograaf.

'Ha, wie we dààr hebben! Mijnheer De Maerschallck, hoe is 't? Gaan we nog eens exposeren?'

'Dat is een origineel idee,' bromt Seppe. 'Als ge het geluk hebt iets te verkopen, kunt ge met dat geld de kosten betalen.'

'Dan zijt ge tenminste nog kiet.'

'Nee, dan zijt ge uw werk kwijt . . . En het werk wordt altijd vergeten, zelfs door een artist als Mijnheer Govaerts. Kent ge dit kunststuk nog?'

Ja, Govaerts herinnert zich het karweitje nog-goed. Het was een nieuwe opname en vergroting van een oude, versleten foto en er viel nog al wat aan op te lappen. Even uit het lijstje halen, want op de rug staat een nummer en als hij dat weet, is het dadelijk gevonden . . . Precies! Dat moet van 't vorige jaar zijn.

Er wordt een lang smal boek nageslagen . . . C'est ça: Mademoiselle Truyen, Martelaarstraat 11. Is deze administratie in orde?

Mademoiselle! denkt Seppe, als hij buiten komt. Dat kan boeiend worden. Dus de foto moet een geschenk zijn geweest. En de Martelaarstraat ligt op het Zuid, aan de rand van het Sint-Andriesskwartier, de parochie van miserie, volgens Wilms. Niet veel bijzonders, een straat gelijk hij zelf bewoont even buiten het Schipperskwartier.

Het is tamelijk ver, maar hij gaat te voet. Hij heeft geen haast, want op het atelier is er vandaag geen licht genoeg en thuis is de lucht zwaar van zuchten. Wat is de wereld grijs vandaag!

Komt dat door die snotjongen? En de gezichten interesseren hem niet meer. Hij is stapelzot en hij weet het . . .

Oh-la-la! Taverne Gaby. Ach lieve hemel, dat belooft wat. Is dit een café of een kaberdoeske? Als de mademoiselle er nog maar is. Kan hij hier binnengaan zonder dat zijn eerbaarheid wordt aangerand? Is het een zogenaamd één-mans-café? Neen, daarvoor lijkt het te groot. En er hangt een kunstmarmeren plaat van een brouwerij aan de gevel, dus hij kan er een glas bier aan wagen. Eerst eens zien of hij geld bij zich heeft. Vaak genoeg moet Catherine hem nalopen, anders gaat hij met twee frank vijf en veertig in zijn zak naar de kapper . . .

Yvonne heeft zich aan een klant gekleefd op de beklede bank in het intieme hoekje. Léopoldine zit achter de toog aan haar nagels te knutselen en ziet er vreemd van op. Deze artist kent zij al jaren van zien, want naar zo'n wreed gezicht moet ge kijken of ge wilt of niet. Hij heeft een klein, plat pakje in zijn hand; komt hij om iets te verkopen? Dan zal zij Mama roepen, want zij voelt zich niet op haar plooi met zo eentje . . .

Zij staat op en trekt een effen gezicht. Wat zal het zijn voor Mijnheer? Een juffrouw Truyen? Mijnheer is hier bij Truyen.

Als hij het pakje openmaakt, geeft zij een gillette: 'Maar dat is van Armand!'

'Juist, juffrouw, van Armand Dupuy.' Hij begint zijn voorzichtig praatje, maar na enkele woorden trekt zij naast zich een deur open en roept: 'Mama!'

Dit is een indrukwekkende verschijning, vindt Seppe. Een vorstin of een gendarm? Hij begint opnieuw. Maar Yvonne, die al een poosje met gerekte hals om het hoekje van de paravent zat te kijken, laat haar mannetje even afkoelen en is op haar beurt verbaasd over het portret. Mama ziet, dat de vrolijke klant ook al aanstalten maakt. Daarom zegt ze: 'Kom eventjes binnen, alstublieft, mijnheer' en tegelijk wijst zij met een felle blik Yvonne tot haar taak terug.

De kleine kamer is volgepropt en duur opgesierd met het ergste van het slechtste, maar er staat geen divan en dit stelt hem gerust. En op dit terrein zijn deze dames – Matante inbegrepen – opeens heel andere wezens. Van de imposante Mama is niets overgebleven; zij is nog maar een verlegen burgervrouwetje, dat zich op haar best wil voordoen. Haar handen bewegen zich onzeker en haar gezicht vertoont een hoffelijke ontsteltenis. Hier hebben zij te doen met een wonderdier uit een onbekend land, iets heel anders dan de lampetters en tettezotten, die zij dagelijks hanteren. Zij beginnen dan ook behoedzaam met koffie aan te bieden

en waarachtig, die wil hij wel. Neen, liever niets anders, merci madame. En roken doet hij nooit, welbedankt . . . Zij zijn onder de indruk van zijn woest uiterlijk, zijn zware stem en zijn schoon Vlaams. Maar nu zij een gemeenschappelijk belang hebben, geraken zij toch al gauw aan hem vertrouwd en weldra tuiten zijn oren van die lieve, goede, brave jongen van een Armand Dupuy. En als hij met een sombere stem spreekt van zijn bezorgdheid om deze onverklaarbare afwezigheid, ziet hij verbleekte en betraande gezichten.

Na drie kwartier kan hij de zitting opheffen. Er zijn klanten bijgekomen en Léopoldine wordt te hulp geroepen, zodat hij van deze interruptie kan gebruik maken. Anders had het nog uren kunnen duren. Voor hij weggaat, zegt Matante, dat Armand nog enkele dingen heeft achtergelaten. Zij heeft alles schoon ingepakt. Zou Mijnheer haar het plezier willen doen van het mee te nemen, als het niet te veel moeite is? . . . Hij weet dat zij nog eens willen bewijzen hoe eerlijk zij zijn, en doet hun het plezier . . . Terwijl hij de straatdeur achter zich sluit, hoort hij een der pretmakers vragen, of die met zijn baard een weggelopen pater is . . .

Nu moet hij al dat verwarde nieuws even rangschikken: Kort voor de V-bommen hier aangespoeld, meegebracht door zijn vriend Bernard. Veel zaken gedaan met de Amerikanen en goed verdiend; ge weet hoe dat ging. Bernard is kortgeleden nog hier geweest, maar hij sprak niet van Armand. Het adres weten zij niet; Bernard was altijd zo'n beetje heimelijk. Maar de eigenlijke vriend van Armand, nog van de school, was Dolf, want die twee hielden Bernard altijd een beetje voor de zot en Bernard was ook van veel minder soort. Dolf konden zij vinden in het telefoonboek. Of hij ook op de loop was gegaan, wisten zij niet . . .

Wat een eigenaardig volkje, denkt hij. In de huiskamer zijn het brave burgermensjes, het hart vol van gereede, vluchtige ontroering, en met één pas over de drempel van het café veranderen zij automatisch en haast onbewust in beminnelijke roofdieren. Als ge zoiets ziet, zoudt ge haast aan het existentialisme gaan geloven. De dochters zijn goed van academie maar hebben goedkope gezichten. De moeder is op het eerste gezicht een keizerin, maar deze indruk houdt geen vijf minuten stand . . . Wat zal het daar warm zijn toegegaan! . . .

Daar staat een telefooncel. Heeft hij nog een losse frank? Dan gaat hij die garage eens opbellen.

Hij steekt het geldstuk in de gleuf, draait het nummer, maar het toestel weigert. En als hij op de knop drukt, komt zijn frank niet terugvallen. Hij waagt er nog een aan, met hetzelfde resultaat.

Zoiets is in staat een arme mens woedend te maken. Hij balt zijn grote vuist en geeft het toestel een slag, waarvan hij zelf schrikt. Bijna vlogen de ruiten uit de kabien. Weer drukt hij de knop in en daar spuit een straal van frankstukken uit het apparaat. Enkele rollen over zijn vangende handen op de grond. Hij gluurt eens door de ruiten en bukt zich om het gevallen geld op te rapen, krampend van kwajongenspret. 'Bij hoge uitzondering rust 's Heren zegen op de armen en rechtvaardigen,' denkt hij en telt. Het zijn er zeven en twintig! Nog eens – nu wat zachtzinniger – geeft hij zijn ezeltje-kakt-geld een stomp, houdt zijn enorme hoed onder de uitlaat en drukt op de knop. Nu is het uit met de pret; er vallen er nog twee, de zijne. Maar het apparaat werkt weer, dus hij heeft de gemeenschap nog een dienst bewezen. En het geld komt hem eerlijk toe, want de gefopte eigenaars zijn niet meer op te sporen. De telefoonmaatschappij heeft er allermintst recht op, zij is in gebreke gebleven. Toch hoopt hij, dat het allemaal rijke stinkers zijn geweest, die hun frank verspeeld hebben...

Dolf is er niet, zegt een vrouwenstem, maar hij zal over een half uur wel thuis zijn.

Seppe gaat naar zijn atelier en schopt de benen uit van blijdschap. De kinderhand is gauw gevuld. Wordt dit een geluksdag? Het sneeuwt al niet meer... En als hij goed ziet, komt daarginds Paul de Millionnaire aan. Ja, en hij toont nog altijd even jong, al gaat hij naar de zestig. Als vrijgezel moet hij voor zichzelf inslaan en daar loopt hij weer met zijn oude, versleten kabas van zwarte toile-cirée. Volgens de fijnste neuzen is hij een der geniaalste schilders van deze tijd. De collega's noemen hem de Millionnaire, omdat zijn atelier vol hangt van doeken, die niemand koopt en die na zijn dood miljoenen zullen opbrengen.

'Dag Paul? En hoe gaat het?'

Bij wijze van antwoord trekt Paul de kabas open en houdt haar onder Seppe's neus. In de gescheurde en gerafelde voering ligt een rond, bruin brood van de goedkoopste soort. 'Bgood,' zegt Paul. Hij brouwt als een Parijzenaar. 'Bgood! En hoe leeft gij?'

'Ik haal het geld uit de telefooncellen op straat,' lacht Seppe. 'En ik loop de kaberdoeskes af. Tot ziens Paul!'

'Ik zal 't aan Katgien zeggen.'

Seppe loopt voort en is nog niet klaar met lachen. Wat een eenzaam gezicht, dat arme-mensen-brood in die kabas vol rafels en gaten! En dan ook eens niets erbij aan toespijs, nog geen gerimpeld appeltje... Waarom hebben zij altijd zo'n oproerig plezier in hun gezamenlijke berooidheid? Nu speelt Paul de zot met

zijn eigen armoe, maar als hij de kans krijgt, met die van een ander.

Op die tentoonstelling kort na de bevrijding, stonden zij met een groepje collega's bij een zeer goed schilderijtje van onze magere de Breyne. Het was een vijftal haringen, neergesmeten op een licht fond, vluchtig maar raak geschilderd. Toen zij uitgepraat waren over de kwaliteiten van het doekje, zei de Millionnair onder groot gelach van de andere schobbejakken: 'Dat was het enige stilleven, dat hij kon aanschaffen. De panharing kostte toen vijf frank de kilo. En hij heeft ze nog opgegeten ook. En nu vraagt hij er vier duizend frank voor? Ge moet maar durven!'

Dit hoongelach is in wezen een soort goedigheid, een manier om elkaar te troosten, een veiligheidsklep . . .

Seppe zet zich in draf. Om de hoek van het straatje gekomen, ziet hij de auto van Fribergh bij de Liefkensgang staan. En aan het poortje botst hij tegen Carol Fribergh.

Ah, dat is getroffen! Hij wou even naar Ons-Carla komen kijken, hij heeft het al die tijd zo druk gehad.

Seppe zet het bronzen kopje op een hoge boetseerstoel en laat het draaien. Uit zijn ooghoeken bespiedt hij het gezicht van de fabrikant, want hij weet, dat deze een ontwikkelde kijk heeft op beeldende kunst. Bij aankopen weet hij meestal het beste te kiezen uit het voorhanden werk, hij bezit ook een uitstekend doek van Paul de Millionnair . . . Een jonge veertiger, rozig van kleur en glad als gepolijst marmer. De weinig rimpels zijn zo dun, als waren zij met een graveernaald gegrift. Gezond verstand, zeer sceptisch, op het harde af, maar ook wat vermoeid . . .

Het is een gelukkig ogenblik voor de beeldhouwer, want de harde kop wordt naïef en langzaam maar zeker breekt een sterke glimlach door.

'Ja, daar staat ze, het spinnewiel. Het is meer dan treffend, het is magnifiek. Zo rustig is zij zelden, maar zo zien wij haar toch het liefst. Laten we hopen, dat ze zo opgroeit. Proficiat, Mijnheer De Maerschalcck! U zult er wat mee afgezien hebben . . .'

En zo belanden zij natuurlijk weer bij Armand Dupuy. Fribergh vraagt of er al nieuws is van de vermiste.

'O, wordt u er ook mee bezig gehouden?' vraagt Seppe.

'Scheid er over uit!' zucht de ander en houdt zijn hoofd vast. 'De dames hebben uitgemaakt, dat hij op avontuur is gegaan, omdat zijn geld op was. Als dat het geval is, kan hij bij ons een kans krijgen; dat heb ik al moeten beloven. Nu is er ook inderdaad gebrek aan goed personeel; krabbers en luiaards kunnen we genoeg krijgen. Maar we zijn nooit bijzonder gelukkig geweest met dit

soort beschermelingen, die al zijn aangenomen, voordat zij de weg naar de fabriek weten. Het meeste genoeg hebben we beleefd aan mensen, die uit het niet te voorschijn kwamen, die gewoon solliciteerden en waarvan we nooit een goed of kwaad woord hadden gehoord. Maar u begrijpt, dat we wel eens van die aanbevolen zendingen moeten accepteren, omdat wij ze niet kunnen weigeren van wege de grote relatie, die wij te vriend moeten houden. Zij komen binnen met een air, of wij al die tijd op hen zaten te wachten, en met een pretentie of zij maar meteen in de directie moeten opgenomen worden . . . Als dit gastje opduikt, moet hij niet denken, dat hij een erebaantje krijgt. Het is een karweitje, waar hij zijn hersens niet bij zal aftobben, zodat hij in zijn vrije tijd op volle toeren kan studeren. Hij krijgt een onderdeel van een kaartsysteem bij te houden, een heel stom stielkje, dat hij in vijf minuten kent. Maar het is zeer belangrijk, het moet met uiterste zorgvuldigheid gebeuren, want elk foutje veroorzaakt de grootste onaangenaamheden met de klanten. En dat zijn er ruim twee honderd duizend. Wij hebben een juffrouw gehad, die het vrij goed deed, maar zij is gaan trouwen. Sedert hebben we alle vijf voet een kleine ontploffing. Als er iets in die jongen steekt —

'Hij is —,' begint Seppe vol ijver.

'Vertel er alstublieft niets van! Ik heb er al te veel van gehoord. We leren hem gauw genoeg in het gebruik kennen. Maar als u mij een plezier wilt doen, bereid hem dan erop voor, dat hij niet komt als het schoothondje van de familie en dat hij met een maand weer buiten vliegt, wanneer hij er niets van terecht brengt. Hij komt op proef, voor drie duizend in de maand. Zoals hij volgens de berichten hier leefde, kan hij daar best mee rondkomen, is 't niet?' 'Dat zou ik geloven!'

'Tegen zijn examen kan hij zijn verlofdagen nemen voor de eindspurt. Doet hij dat sekure werkje behoorlijk en hij haalt zijn examen, dan begin ik hem wat interessanter te vinden en zullen we verder zien.'

Al sprekende is hij gaan zitten en heeft een check ingevuld. 'En dit is voor de meester.'

'Dank u wel,' zegt Seppe. 'Ik denk, dat ik nu een renpaard ga houden.'

'Een renpaard . . . Zeg eens eerlijk, zoudt u met mij willen ruilen?' 'In geen honderd duizend jaar!' roept Seppe en Fribergh moet lachen om dat verschrikte gezicht. 'Maar ik zou willen, dat ik zulke checks kon schrijven.'

De fabrikant kijkt op zijn horloge. 'Nog even tijd voor een siga-

ret. U doet niet mee, als ik me goed herinner? . . . Wat is het hier rustig. Ik zou hier uren kunnen zitten en alleen maar kijken. Het is een verademing. Ik geloof graag, dat u niet met mij wilt oversteken. Hoe dikwijls heb ik mensen als u niet benijd! En materieel komt u veel te kort, bij mij vergeleken. Ik weet, dat er sedert de geldzuivering weer evenveel armoede onder de kunstenaars heerst als nooit tevoren. Maar bij al die ontberingen—'

'Het zijn niet de ontberingen,' onderbreekt Seppe. 'Als het moet, kan een mens van heel weinig leven. Veel erger is het voortdurend gevoel van onveiligheid. Met dit papiertje zijn we weer voor maanden veilig. Vandaag spreek ik van renpaarden, maar morgen begin ik langzaam maar zeker weer te vrezen voor de maanden, die dan volgen.'

'Juist, en zo heeft alles zijn prijs. U betaalt voor uw vrijheid en voor het geluk, dat u iets moois kunt maken uit niets. Ik heb geen geldzorgen, maar wat staat er tegenover? Dat ik van 's morgens vroeg tot 's avonds laat een opgejaagde slaaf ben. Heel mijn leven wordt in beslag genomen door zenuwslopende futiliteiten, zelden door een gevecht, dat de moeite waard is. Die fabriek is een groot huishouden en er valt iedere vijf minuten wat voor. De weinige avonden, dat ik thuis bij het vuur zit met een boek, durf ik geen pantoffels aan te trekken, want dan voel ik mij niet gereed genoeg. En even eerlijk gezegd, zou ik ook niet met u willen ruilen. Ik ben eenmaal in dat bedrijf vastgegroeid en wat ik doe, doe ik graag goed. Ik voel de verantwoordelijkheid en zou niet anders kunnen. U zou checks willen schrijven? Ik zou willen, dat ik kon beeldhouwen en schilderen en vrij zijn gelijk u.'

'Dus volgens de eindrekening staan we kiet.'

'Ja, en toch zullen we mekaar altijd benijden.'

Fribergh zal het kopje meenemen, hij wil het niet meer missen, die enkele ogenblikken dat hij thuis is. En dan moet er nog een soort inauguratie plaats hebben, naar hij heeft gehoord. Wanneer? Hij trekt een lijvige agenda uit zijn zak en zucht: 'Het getijdenboek van de slaaf.'

'Kunnen we dat niet beter aan de dames overlaten?' vraagt Seppe. Fribergh sluit het getijdenboek met een ferme klap en geeft hem een knipoogje. 'U hebt gelijk: de hoofdpersoon is nog niet aanwezig.'

Na enig gekibbel draagt Seppe het kopje naar de auto, want de klant is koning en dat zou iemand als Mijnheer Fribergh toch moeten weten . . . Als deze is weggereden, gaat hij naar de gazetwinkelen en draait nog eens het nummer van de Garage Van Laarhoven.

Nu is Dolf thuis. En hij kent Mijnheer De Maerschalc wel door Armand. Nog niet thuis? Maar gisteren was Armand in Brussel en zei, dat hij vandaag naar Antwerpen zou komen . . .

Seppe acht het beter geen moeilijke vragen te stellen. Deze jongeman spreekt hikkend en hortend, is bang, dat hij met de verkeerde leugens zal antwoorden. Hij maakt er een eind aan: 'Als u Armand eerder mocht spreken, zeg hem dan, dat ik goed nieuws voor hem heb.'

Terug op het atelier, ziet hij de foto en het pakje van Taverne Gaby. En als hij de trap opgaat, herinnert hij zich wat Catharine al een week geleden heeft gezegd van het bed: Hij moest het open slaan, anders trok het zilt van de muur in het beddegoed, zodat het linnen zou gaan schimmelen en verstikken. Een moeder denkt aan alles . . .

Ja, de mansarde ruikt al een beetje muf. Hij zet het raam open en trekt het bed van de muur. Goddank er is nog geen bederf, maar het hoofdkussen voelt toch al nat aan. Het doet hem heimelijk plezier, dat het bed zo proper is opgemaakt; lakens en dekens zijn strak om de matras geplooid. Een mannenbed . . .

Onder een andere lichtval ziet hij nu, dat er een waas van fijne druppels over de wollen haartjes glinstert. Hij krabt zich achter het oor: dat was niets te vroeg! De kolenkit is nog bijna vol. En onder in de kleerkast heeft hij toen busseltjes hout zien liggen. Die kosten een frank het stuk en wie het breed heeft — Hij zelf spaart deze frank, maar houtjes-kappen hoort dan ook tot zijn stiel . . .

Voor hij het weet, is hij bezig de kachel aan te maken. Hij praat het goed door zich voor te houden, dat hij vanouds graag vuurke-stookte. Hij zal er flink wat op doen en het vuur laag laten branden. Even de smoor weg laten trekken en dan het venster toe . . . Morgenmiddag vertrekt hij met Catherine naar Temsche en komt overmorgen in de ochtend terug. Haar moeder wordt zestig jaar. Hij ziet er wat tegenop, want Catherine is bij deze gelegenheid altijd zo lichtgeraakt. De familie bestaat uit gedegen zakenlui en wanneer Catherine uit het geringste gebaar denkt te kunnen afleiden, dat de anderen begaan zijn met haar lot, wordt zij stekelig. Maar nu, met de check van Fribergh, voelt hij zich misschien wat vrijer . . .

Zou dat beest nu komen, vandaag? Morgen na de middag staat het voor een gesloten deur. Het bed is toch wel erg nat . . . Kom, hij haalt het even af en spreid het uit over de stoelen . . . Is het varken er morgen nog niet, dan zal hij vóór zijn vertrek de sleutel aan Stientje geven en het bed weer opmaken. Dan heeft Ons-

Katrientje niets te reclameren, dan komt haar bébé'ke met zijn lief poepken in een droog, warm beddeken . . .
Hij weet precies hoe hij zich moet bedriegen: Catherine krijgt van alles de schuld.

XX

Reeds van het Hoog Pad ziet hij, dat er weinig te doen is bij Gausje Leemans. Alleen bij de toog brandt licht en de andere helft van het café, waar het biljart staat, blijft in het donker. Het heeft weer eens opgehouden met sneeuwen, maar op zo'n triestige avond zal er niet veel volk over de steenweg komen. Het huis van Herbosch staat het dichtst bij Den Uil. Eerst honderd meter verder wonen Ooska Kerremans en – schuin tegenover hem – Sus Mathees, wiens dochter Monique is aangevallen door de Vampier van Bintammerveld, gelijk Gausje hem noemde. Armand heeft vaak met haar gespeeld, ook wel om Marie-José jaloers te maken. Maar zij werd niet jaloers, zij kwam in alle onschuld meespelen . . . Nog vijftig meter verderop staat 'ons' huis, dat nu Avondvrede heet . . .

Hoe zou zijn leven er uitzien, als het 'ons' huis was gebleven? Dan zouden zijn vader moeder nog leven. Dan zou hij nooit met Meester Jef Bastiaens in aanraking zijn gekomen. Want daarmee begon de tweede grote ramp van zijn leven: het Verbond Reinaard, het Vossenhol, de plechtige eedsaflegging, de geheime order in het sigarettenblaadje en de rest van het zothuis. Wanneer hij daaraan denkt, voelt hij zich steeds weer kleuren van schaamte. Niet lang na de bevrijding heeft hij die zot nog zien lopen op de Keyserlei, fier als een haan, in een tweedehands uniform van substituut-auditeurke*, dat hem te groot was. Hij kon toen niet geloven, dat Jef Bastiaens altijd zo'n schraal prutske was geweest. Hoe had hij als jongen zo hoog kunnen opzien tegen deze kleine pierlala! Maar mijnheer was advokaat en ging toch heel gewoon met hen om. Dat wilde wat zeggen onder jongens van het athe-naeum . . . Arm Pierke, wat zou er van Pierke geworden zijn? . . . En dat liep daar te paraderen over de Keyserlei, neus recht omhoog om wat groter te schijnen, en een gezicht of hij weer eens het land aan 't redden was, maar deze keer serieus! Een dikke leren portefeuille onder de arm, op weg naar een belangrijke ge-

* In België werden alle politieke delinquenten door de Krijgsraden berecht. Hiertoe moesten vele jonge juristen in allerlei worden aangeworven als substituten van de Auditeur (aanklager).

dachtenwisseling met Eisenhower of Montgomery . . . Een scheet in een fleske! . . .

Zal hij zich over de steenweg wagen? Het is donker genoeg, maar als een van de burenen hem moest zien in het licht van passerende auto's, wordt het gevaarlijk, want ook Guusje Leemans herkende hem op het eerste gezicht . . .

Het is wel erg donker om over de sloot in de achtertuin te springen. Hij kan beter van achteren langs de haag lopen, over het ploegveld van Boer Beijnen en dan op een geschikt moment langs het poortje van de voortuin naar binnen glippen . . .

Vóór hij op weg ging, heeft hij nog eens getelefoneerd en er kwam weer geen antwoord . . . Hoe dikwijls zijn zij samen langs deze haag gelopen! Zij is niet veel hoger, naar het lijkt. Het grasrandje is er nog, want Beijnen bleef met zijn ploeg natuurlijk op eerbiedige afstand van de haag van Mijnheer Berbosch! . . .

Nu staat hij aan de voorkant en er is geen onraad. Het poortje was nooit op slot, het diende maar om de kippen van de steenweg te houden, het was zo gemaakt, dat het vanzelf dichtviel. En zo is het gebleven.

Zonder enige behoedzaamheid loopt hij met klinkende voetstappen over het tegelpad naar de voordeur en drukt op de belknop. Mocht er middelerwijl toch iemand in huis gekomen zijn, dan zal hij vragen waar Mijnheer Mathees woont. Vreemd genoeg hoort hij zich de vraag stellen en even duidelijk verneemt hij het antwoord: Verderop, het eerste huis aan de rechterhand . . .

Opeens hoopt hij, dat er zal worden opengedaan. Dan móét hij er van afzien, dan gaat hij naar Seppe om de sleutel en zegt, dat hij morgen alles wel zal uitleggen. La noche sera pour demain matin . . . Maar dan wordt hij morgen wakker met drie honderd frank, waarvan hij de helft moet betalen voor de huur, want er is weer een maand verlopen. Van de rest kan hij dan nog een dag of vier leven. Hoe komt het eigenlijk, dat hij zich tegenover Seppe altijd hoog moet houden, een goede indruk op hem maken? Hij belt nog eens, nu veel langer, maar hij houdt schielijk op, als hij bemerkt, hoe duidelijk en hoe ver het gerinkel te horen is. Dan gaat hij langs het grintpad naar de keuken, waarvan het grote raam een halve erker vormt, met een smal zijvenster. Hij trekt een handschoen uit en voelt voorzichtig met één vinger naar het holletje onder de raamdorpel. Zijn hart wipt er van op: de sleutel is er nog! Dat maakt de zaak veel eenvoudiger. Anders had hij het onooglijke schuurtje, dat verscholen staat achter de vlierbomen, moeten forceren om een of ander breekijzer te vinden.

In dat schuurtje hebben zij samen urenlang staan kijken, als haar Papa aan 't knutselen was. Er was allerhand gereedschap en er stond zelfs een werkbank . . .

Hij trekt zijn handschoen weer aan en veegt de sleutel af aan zijn jas. Eens kijken of het smalle rolluik inderdaad kan opgeschoven worden . . . Ja, Tante Célestine had gelijk! Maar op een halve meter blijft het toch steken, ook al zet hij zijn schouder eronder. De opening is in ieder geval groot genoeg om een man door te laten. En hier vindt hij een middel om verwarring te stichten. Want het aantal personen, die weten van de sleutel in zijn geheime bergplaats, is zeer beperkt. En Guusje Leemans heeft natuurlijk verteld, dat die jongen van Dupuy sedert de oorlog een paar keer is komen opdagen . . . Hij tast naar het sleutelgat. De keukendeur gaat gemakkelijk open. Nu moet hij zijn bemoderde overschoenen uittrekken. Hij zet ze voor de deur. Binnengekomen, laat hij voorzichtig het opgeschoven rolluik neer. Dan laat hij het lampje schijnen en gaat door de gang en de vestibule naar de voordeur om te zien, of hij daarlangs wegkan. Het is een Yale-slot en als hij het koperen schijfje draait, gaat de deur geruisloos open. Herbosch heeft haar eenvoudig achter zich getrokken, toen hij wegging . . .

Daar voelt hij een golf van baldadigheid in zich opkomen, hij zou hard willen lachen en schreeuwen, zodat het stille huis er van weergalmt. Maar hij bedwingt zich, gaat terug naar de keuken, waar hij de deur op slot draait. Hij opent het smalle erkerraam, trekt het rolluik open, buigt zich over de raamdorpel en steekt de sleutel weer in het verborgen gaatje. Weer laat hij het luik neer en sluit het venster. Laat nu de politie maar eens uitpuzzelen hoe een vreemde hier kon binnenkomen. Er is geen enkel spoor van braak en de sleutel ligt onaangeroerd op zijn plaats. Ook het tijdstip, waarop het kistje verdween, zal wellicht niet zo gemakkelijk te bepalen zijn. Dat hangt er van af, wanneer het nog is gezien en wanneer het zal worden vermist. 'Arrangement-Dupuy', zou Dolf zeggen . . . Nu even nadenken! Is het niet beter het rolluik weer op te trekken en het smalle venster op een kier te zetten? Het wordt gesloten door een kruk om te draaien. Als dit vergeten wordt, lijkt het even goed dicht, maar kan van buiten worden opengeduw'd. Onder het bewind van Tante Célestine ging het dagelijks ettelijke keren open en toe om de keukendampen te laten wegtrekken. Zo'n verzuim is dus aanvaardbaar. Dan is het zeer simpel en worden er geen onschuldigen verdacht, een werkvrouw of een meid. En de verborgen sleutel blijft geheel buiten beschouwing . . .

Hij kan geen besluit nemen. Het is of iets hem waarschuwt, dat dit belangrijk is, maar hij kan niet vinden waarom. Wel heeft hij lang genoeg tijd gehad zijn plan te overdenken, maar dat het zo gemakkelijk zou gaan, heeft hij niet durven hopen . . . Hij belicht zijn horloge. De laatste tram vertrekt om 23.40; hij heeft nog tijd genoeg. Wat zal het beste zijn?

De opwinding van het avontuur drijft hem vooruit. Kom, in de keuken is alles geregeld; hij gaat het niet meer veranderen. Laat ze verdenken wie ze willen. Wie bekommert zich om hem?

Als hij de deur van de eetkamer opendoet, komt de warmte hem tegemoet. De vulhaard brandt laag en hij ziet een flauw, rood schijnsel achter het mica. Het ruikt er bewoond en juist als vroeger. Sedert hij van armoe niet meer heeft gerookt, is zijn reuk zeer verscherpt. Hij laat het lampje schijnen. De zware schrijftafel staat nog op haar oude plaats. Vlak er boven hangt een foto in een ovale gouden lijst. Is het Marie-José met haar gouden pruik? Neen, natuurlijk niet, het is de vriendin, het witte madammeke, waarmee de vent vanmiddag op zwier is gegaan. Wat een liefde, wat een liefde! Hij moet haar vlak voor zijn neus hebben, wanneer hij aan de schrijftafel zit en dat gebeurt zeker ééns in de veertien dagen. En nu Armand het portret goed bekijkt, weet hij, dat hij haar vroeger al eens gezien moet hebben. Een vriendin van Tante Célestine, meent hij. Een aristocratische verschijning . . . De lade, waar het geldkoffertje moet staan is dicht, ook de bovenste. Dat zou ook al te mooi zijn. De handgrepen zijn stevig genoeg, dat heeft hij goed onthouden. Hij zal in de keuken een handdoek halen, hem door de beugel van het handvat trekken en de einden aaneenknopen. En dan, met één voet tegen het meubel geschoord, zal hij eens zien hoelang die lade . . .

Wat is dat? . . . Hij zit nog geknield tussen de schrijftafel en de haard. Op de steenweg klinken stemmen, een grove en een zachte. Die zullen natuurlijk voorbijgaan; dat zijn mensen, die uit Den Uil komen . . . Maar dan hoort hij de doffe metaalklank van een dichtgeslagen autodeur . . . Dat kan alleen voor hier zijn bedoeld! . . . Voetstappen. Daar valt het poortje al toe . . . Hij moet, hij kan - Weer de zware stem, onverstaanbaar, doch het klinkt als een afscheidsgroet . . . Herbosch, thuisgekomen met een taxi! Daar rinkelt de sleutel al in het slot van de voordeur. En langs die zelfde deur moet hij zich redden, want in de keuken is alles dicht. Hij moet iets doen, maar hij weet niet wat, hij weet alleen, dat hij een noodlottige fout gemaakt heeft. De deur van de gang naar de keuken staat open. Er is geen tijd meer om ongezien het

venster te openen, het luik op te trekken en erdoor te kruipen. Weer een slag van een autoportier. Daar flitst het licht aan in de vestibule, het maakt een dun, zwak streepje onder de gangdeur. De motor zoemt luid en overstemt het andere geluid. De wagen rijdt weg . . . Er rinkelt een kapstokhaak. Voetstappen. Hij moet iets doen, maar kan zich niet bewegen. Een zucht van de glazen tochtdeur. Het is Herbosch, die hem hier zal attraperen. Herbosch, de vloek van zijn leven, zal aanstonds de kroon op het werk zetten. De voetstappen naderen. Zijn handen tasten. Hij kan niet weg, hij zit gevangen! Er springt iets los in zijn hoofd, iets zeer wits, gloeiend en ijskoud, het brengt een witte nevel voor zijn ogen en een sterke staalsmaak in zijn mond. Herbosch! Dààr, in de deuropening, de donkere gestalte tegen het zwakke lichtschijnsel uit de gang. Nu zit hij in de klem, nu gebeurt er een ongeluk. En terwijl zijn arm nog zwaait, schreeuwt hij al van schrik . . .

Hij heeft het licht aangestoken en leunt tegen de muur, hijgend en duizelig. Het tengere vrouwtje is als een slappe pop voorover gevallen, vloeiend, haast zonder schok. Ze ligt op de rechterzijde van haar gezicht, zo rustig, zo stil. Zij heeft de armen niet eens uitgestrekt in haar val . . . 'Hulp!' wil hij roepen, maar er komt geen geluid door zijn keel . . . Maar dat kan niet, dat heeft hij niet gedaan! Straks krijgt hij een schok en wordt wakker. Nu kan hij vluchten; de baan is vrij. Toch komt hij niet van zijn plaats. Nu eerst ziet hij, wat hij in de hand houdt, een haardijzer, dat hij vanouds al kent, het heeft een koperen knop, een zware koperen knop! En dat glinsterende haar verft zich aan één kant langzaam rood. Ook dat rood schittert en leeft als vloeibaar edelgesteente. Tegen het blauwwitte kapsel kleurt het rijk en vorstelijk, barbaars! Hij moet braken, maar er is niets te braken; sinds de twee broodjes heeft hij niets meer gegeten. Er komt alleen wat maagzuur in zijn mond. Wankelend als dronken, gaat hij naar de keuken, doet het licht aan en zoekt naar een glas. Onder de pompsteen is nog een deurtje met de metalen kruk, waarop Marie-José haar voetje steunde om aan de kraan te reiken. Hij beeft zo, dat het water langs zijn handschoen druipt . . . Maar zij is niet dood, zij kan niet dood zijn; het is alles even onmogelijk en onbegrijpelijk. Hij kan het niet geloven . . .

Daar buiten komt een auto aanronken langs de steenweg. Hij bedwingt zijn snikken, veegt zijn tranen af aan zijn mouw en luistert. Het duurt enkele seconden eer de wagen in onverminderde vaart voorbij is gesuisd. Hoe kan hij dit ongedaan maken? Hij moet haar helpen . . . Als hij weer in de huiskamer komt, ziet

hij het trouwportret. Daar wist hij niets van . . . Zij ligt nog even roerloos, zij lijkt wel een stuk vergeten kinderspeelgoed. Hij knielt bij haar neer. Voorzichtig en in hevige spanning keert hij haar op de rug. Zij is zeer slap; haar hoofd blijft op de rechterwang rusten. De arm, die hij oplicht, valt levenloos neer. Zij is dood. De lijkkleur schemert door haar opschik heen, maakt het opgelegde kleurtje hard en vals. Het is een macaber gezicht; een koket lijk . . . Weer vloeien zijn tranen. En nu weet hij het. Hij, Armand Dupuy heeft in zijn waanzinnige angst dit lieve, kleine vrouwtje doodgeslagen. Weet hij wat dit zeggen wil? Dit is het einde. Hij was eenmaal voor het ongeluk geboren en tegen het lot valt niet te vechten. De Oude Vaart is ongeveer een uur hier vandaan. Als hij van de hoge brug springt, zal hij dan de moed hebben te verdrinken? Hij kan zo goed zwemmen . . . Misschien is hij dadelijk verstijfd of bewusteloos van de kou? Had hij nu zijn pistool maar bij zich . . . Maar de ratten in zijn hoofd springen weer op, rennen dol in het rond, zoekend naar een uitweg . . . Niemand heeft hem gezien, niemand weet het nog. Kalm zijn, nadenken! Nu moet hij vluchten langs het keukenvenster en het luik openlaten. Zo is de indringer binnengekomen en weer weggegaan. Dat is goed en wel, maar welke reden had hij om -. Hij hoorde haar bijtijds aankomen en kon weer door het openstaande venster wegkruipen. Een normale inbreker doet zoiets beestigs niet. Wat moest hij vrezen van zo'n vrouwtje, dat hij met één hand opzij kon duwen? Dat hij herkend werd? Waarschijnlijk had hij een masker voor . . . Een masker, wacht even! Het verhaal van Guusje Leemans. De vuilaard met de dameskous, de vampier van Bintammerveld. Een sexuele aberratie, een zot! Ja, die doet zoiets en ziet er van af wanneer hij bemerkt, dat zijn prooi al dood is. En hij verdwijnt zonder iets te stelen . . . Dit is zijn kans. Hij zou op staande voet willen sterven, als hij daardoor dit arme vrouwtje kon levend maken. Het is een ongeluk. Laat hij niet vergeten, dat het een ongeluk is! Hij deed het niet met opzet, hij kan niet eens zeggen hoe het gebeurd is. Hij wist niet wat hij deed, hij dacht, dat hij zich moest verweren tegen Herbosch, die hem de pas af sneed en hem grijpen wou. Die zware stem is dus van de chauffeur geweest. Waarom het ongeluk nog groter maken en twee levens verspillen?

Nu gaat hij de rol spelen van de man met de dameskous. Ge moet maar toneelspeler worden, gij! En de scène is gemakkelijk te schikken, alleen, het is een sinister karweitje. Hij aarzelt en walgt van zichzelf, maar in de Oude Vaart springen is erger. Hij doet het voorzichtig en met eerbied, alsof het zijn eigen moeder was

Hij schuift de rok wat op, grabbelt moelijk met zijn gehandschoende vingers naar het elastiekje en rukt. Er gaat een schokje door het lichaam en het slappe lijfje wiebelt nog wat na. Hij durft niet naar het gezicht te zien. Het bandje is gebroken, des te beter. Dan trekt hij het fijne, hemelsblauwe broekje over de knieën tot bijna op de schoenen . . . Nu weet iedereen op het eerste gezicht wat hier gebeurd is. De man met de dameskous is op het laatste ogenblik bang geworden, of –

Als een gereed antwoord gilt vlak bij zijn hoofd de telefoon. De schrik licht hem even van de grond; hij moet zijn ingewanden dichtkrampen, of hij bevult zich. Ook van de tweede stoot krimpt hij ineen; hij kan het niet verdragen. Zijn zenuwen zijn aan flarden. Hij moet weg! Het haardijzer ligt op zijn plaats. Neen, het licht moet aanblijven; zij is immers thuisgekomen! Of moet hij het uitdoen? Die bel maakt hem krankzinnig. Heeft hij geen enkel ogenblik zijn handschoen uitgetrokken? Hij kan niet meer denken; bij elke nieuwe aanhef snijdt het driftig gerinkel zijn gedachtengang af. Maar het is eenvoudig genoeg: hij licht even de telefoon op en legt hem neer . . . De nagalm trekt langzaam weg en dan benauwt hem de stilte weer. Heeft hij met de blote hand dat glas aangeraakt? Neen, hij zag het water over zijn handschoen vloeien. Het luik niet te hoog optrekken, want alle kleinigheden worden nagegaan bij de hersamenstelling, gelijk de gazetten het noemen. En in de keuken moet het licht uit . . .

Wanneer hij zijn been over de raamdorpel trekt, barst daarbinnen het gebel weer los. Het jaagt hem voort als een striemende zweepslag. Het zal Herbosch zijn, die zich al ongerust maakt. En als er nu geen antwoord komt, zal hij de burens opbellen om eens te gaan zien wat er schort. Hij moet zich nu snel uit de voeten maken. Weer een auto; hij kan nu niet meer langs de voorkant. Maar de tuin staat nog hel en scherp in zijn geheugen, als een gekleurd plaatje uit de prentenboeken van zijn jeugd. Hij blijft op het natte gras langs de slingerende paden en vindt op de tast zijn weg door de bessenstruiken, die langs de slootkant staan. 'Als ge van die stekelbeziën eet, krijgt ge buikpijn,' hoort hij haar nog zeggen. Hij heeft al buikpijn . . . Nog klinkt daarginds de telefoonschel, nu veel flauwer maar het blijft even verontrustend, het lijkt of er een mens kermt . . . Hij tast met de voeten naar de plaats, waar hij vroeger met een aanloop over de sloot wipte. Dit is nu letterlijk een sprong in het duister, een akelig waagstuk, want hij mag zijn kleren niet bemodderen. Zal hij even het lampje laten schijnen, laag bij de grond? Achter hem staan de bessenstruiken en daar, aan de overkant is het terrein zeer bedekt. Hij bukt zich en

houdt de lamp onder een slip van zijn overjas . . . Ja, dit is de hoge harde rand, waar hij zich altijd afzette. Aan de andere kant is de slootrand wat lager. En het water staat niet al te hoog, al is het winter. Het zal nog geen volle twee meter zijn, maar als hij zijn aanloop een paar centimeter te lang maakt, ligt hij languit in het water. Kan hij het doen zonder aanloop? Zijn benen zijn wrak en hij is beverig, niet zeker van zichzelf. En hij heeft weer zo'n dorst, dat hij wel uit de sloot zou willen drinken. Het bellen is weer verstomd . . .

Nu zijn ogen wat langer aan de donkerte zijn gewend, ziet hij de flauwe glans van het water. Nog aarzelt hij, veegt het zweet uit zijn ogen en overtuigt zich, dat hij gaandeweg beter zal zien; er hangt nog een groengele floers voor zijn ogen van het lampje . . .

Ja, nu kan hij het wagen, met een aanloopje van vier of vijf dribbelpasjes. Hij tracht zijn benen wat soepel te maken door enkele diepe kniebuigingen. Dan spant hij al zijn krachten en springt . . .

Terwijl hij nog zweeft, denkt hij aan de overschoenen. Hij valt neer op handen en knieën, maar dat is niet zo erg: de bodem is begroeid met gras en onkruid. En meteen staan hem die twee letters voor ogen . . .

Duizelig komt hij overeind. Hij moet terug, zijn overschoenen halen! In een flits ziet hij zich met Bernard op de Zondagmarkt aan het Blauwtorenplein kort vóór de V-bommen kwamen. Tiens, er waren weer galoches te koop. Die zouden te pas komen; het was altijd zo'n slijkboel aan de haven. Die van Bernard waren één nummer kleiner. In de kelders van Taverne Gaby was alles overhoop. Om een eind te maken aan het geharrewar met de overschoenen, heeft hij toen met zijn penhouder de letters A-D in de voering van zijn eigen paar getekend . . .

Hij slaat zich in het gezicht om zo'n ontzettende domheid, hij moet tot elke prijs die schoenen weghalen. Maar nu is de sprong niet zo gemakkelijk: van laag naar hoog. Hij zal moeten omlopen langs de haag en het poortje. Komt er niets aan? . . .

Daar snijdt een mes door zijn ingewanden. Snel maakt hij zijn kleren los, hurkt neer en ontlast zich onder hevige krampen. Als ge van die stekelbeziën eet . . .

En nu is hij verloren. Boven het gonzen van zijn hart hoort hij het overbekende geluid van het toeklappende poortje. Haastige schreden over het tegelpad naar de voordeur. Dan, lang en bevelend, de huisbel . . .

Hij kan niet meer denken, hij geeft het op.

'Mada-am!' het is de zelfde grove stem. 'Madammeke!' En dan

smekend, haast huilend van bezorgdheid. 'Madammeke Herbosch!' Armand voelt zich koud worden. Hij kent die stem . . . Bonzen op de voordeur. Wat moet hij doen? Springen, raak of niet, als een dolle door de hof rennen, de overschoenen grijpen en terug? Te laat . . . Daar gaan de voetstappen al door het grint naar de keuken. 'Madammeke Herbosch! Ge moet geen schrik hebben! Ik ben het maar: Ooskaar!' Even later wordt bij de keukendeur een lucifer aangestoken. En dan: 'Hulp!' galmt de machtige stem. 'Hulp! Politie!' Snel knarsen de voetstappen door het grint naar de voorkant. 'Hulp! Guusje! Guus-je Lee-mans!' Het gebrul houdt niet op. En het is sterk genoeg om heel Bintammerveld op de been te brengen . . .

In zijn hoofd kloppen rhythmisch drie hamers op verschillende plekken. Maar hij denkt weer klaar genoeg: Als Ooskaar het eindje naar Den Uil moet lopen, zijn verhaal doen en terugkomen, heb ik misschien nog tijd om de galoches te halen; de hof is maar zestig meter lang . . .

Maar hij kan niet van zijn plaats komen, hij is stijf en koud van het zweet. Is het gebrek aan moed? Hij kan er niet toe besluiten. Er is ook iets geheimzinnigs, dat hem tegenhoudt . . .

En nu is het niet meer nodig. Daar roffelen de vele vlugge voeten al over de steenweg. 'A-wel Ooskaar, wat is 't?' Het klinkt al dichtbij en dit is de stem van Guusje. Hij heeft een sterke lamp bij zich.

'Daar is ingebroken en 't Wit Madameke geeft geen antwoord meer!' jammert Ooskaar met overslaande stem. Er volgt een verward geraas van stemmen, met veel nondedju, en dan is Ooskaar een poosje alleen aan het woord: '—zjuust thuisgebracht — vond heur parapluken in den auto—evenkes telefoneren, dat het terecht was—al niet gerust— zag het licht door de waaier* schijnen—nog eens getelefoneerd— kom, ik loop er evenkes henen— maar ze bougeerde niet—hierzie: een paar galoches—naar alle gedacht nog in huis—'

En dan Guusje Leemans: '—vastgebonden met een prop in heur mond—direct de politie telefoneren—'

Daar loopt er een hard weg, naar het café. En de burgemeester van Bintammerveld schreeuwt hem nog na: 'Zjos! Breng inpassant mijn geweer mee!'

Armand komt in beweging. Schoorvoetend loopt hij langs de sloot, steeds kijkend naar het beweeglijk licht in Guusje's hand. Hij schijnt zich niet van de plaats te kunnen losmaken. Telkens

* Bovenlicht van straatdeur.

meent hij in het gebrom van stemmen het woord 'galochten' te horen . . . A-D, netjes met inkt in de lichte voering getekend, onder het lange bovenstuk, dat over de wreef glijdt. Sedert zijn vertrek uit Taverne Gaby heeft hij niet meer naar de letters gekeken; er was geen reden meer voor. Uitgewist of onleesbaar geworden door vocht zullen zij zeker niet zijn. Hoe kon hij die overschoenen vergeten! Zij stonden voor de keukendeur en vlak er naast is hij uit het venster gestapt. Zijn voeten hebben er rake-lings, misschien op één millimeter langs geschopt toen hij naar hier liep. En hij weet wat de oorzaak was van deze fatale blunder. Op dat ogenblik begon weer het gejang van de telefoon, dat zijn denken verlamde en hem volgde tot achter in de tuin. Hij denkt aan een plaat in een van zijn kinderboeken: een ouderwets gekleed jongetje, dat vluchtte voor een kleine klok, die achter zijn hoofd zweefde. A-D . . . Een tijd geleden, terwijl hij naar hier reed om in de zavelputten nog eens te zoeken naar de stoffen, moest hij denken, dat toen reeds het kleine toeval kon geboren zijn, dat hem eens hangen zou. Het was toen al een jaar oud en daar hangt hij nu . . .

Hij zet zijn kraag op en wacht, rillend van kou. Zijn doorzweet ondergoed kleeft kil aan zijn huid. Moet hij nu niet zorgen, dat hij zo gauw en zo ver mogelijk hier vandaan komt? Ach, het maakt geen verschil meer. Het heeft alleen nog zin, dat hij aan zijn pistool geraakt. Het ligt geladen en goed ingeget tussen de hanebalken van de zolder in de Liefkensgang . . .

Het geruis van stemmen houdt aan, maar is niet verstaanbaar meer. Ongetwijfeld zijn er meer geburen toegelopen. Hij wil weten hoe dit afloopt, hij zal zo ver gaan, tot hij, schuin langs de keukenzijde, ook kan zien wat er op de steenweg gebeurt. En bijna schreeuwt hij van schrik, wanneer hij met zijn schouder tegen een boom loopt . . . Daar moet iemand door het luik zijn gekropen, die licht heeft gemaakt in de keuken. En nu gaat de keukendeur wijd open, een hel verlicht vlak, dat hem recht in het gezicht schijnt. Ofschoon de afstand groot genoeg is, verschuilt hij zich achter een boom. Twee, drie gestalten gaan aarzelend naar binnen: de voorste heeft het geweer onder de arm . . . Ja, daar wachtte hij al op: er klinkt een kreet van schrik en afgrijzen. Dan een bedremmelde stilte. Nu fluisteren zij: 'De vuilaard met de dameskous.' En zij zullen vloeken, zacht maar fel. Dan zal Guusje zeggen, dat zij niets mogen aanraken, en hij zal in de eetkamer om een dokter telefoneren.

Geruime tijd gebeurt er niets. Dan nadert van de stadskant een lichtbundel. De wagen komt hard aanrijden en remt met groot

geweld voor het huis . . . Dit is de stem van Zjos, hij roept iets van politie. Uit de keuken komen de anderen, ditmaal veel sneller. Er is niets meer te verstaan, want over een dode spreekt men op gedempte toon. Schimmen met uniformpetten en helmen passeren de verlichte rechthoek; met hoevelen zijn ze wel? . . . Er wordt licht gemaakt op de bovenverdieping, kamer na kamer, en eindelijk schijnt het ook door een dakvenster . . .

Beneden worden de overschoenen bekeken. 'A—D,' zal de politie zeggen. 'Tiens-tiens! Ze moeten toch ook altijd stommititeiten uithalen, de krabbers.' Daar stopt nog een auto en in de lichtkegels ziet hij nu de kleine vuurrode kamion, waarmee de politie is aangekomen. En dit zal de dokter zijn . . .

Hoe lang staat hij hier al? Zou de laatste tram al vertrokken zijn? Met de rug naar het huis en dan nog beschut onder zijn overjas, belicht hij zijn horloge. In tien minuten kan hij niet meer aan de terminus geraken, of hij moet rennen wat hij kan, dwars door de zavelputten naar het Hoog Pad. Ook als dit goed afliep, zou hij niet durven instappen. De tramontvanger zou hem bezien en nog eens bezien en blijven bezien en Armand Dupuy, die volgens de Sik maar toneelspeler moest worden, zou gaan gillen . . .

Het begint voor de verandering weer eens te sneeuwen en nu kijkt hij door een gordijn van warrelende, zwarte beestjes . . . Zou Marie-José te weten komen wat zich hier heeft afgespeeld en wie de dader is? Zou zij voor hem bidden, als hij dood is? Bah, wat kan het schelen! Nu weet hij, dat zij nooit ernstig van hem gehouden heeft. Anders was zij nooit naar dat klooster gegaan, ook al was haar vader tien keer zo slecht geweest. Voor haar was en bleef het kinderspel; hij had even goed óók een meisje kunnen zijn, voor al het verschil dat het heur maakte. En wellicht had hij na die laatste ontmoeting op de boulevard zonder veel hartzeer afstand gedaan van die gans, wanneer hij niet toevallig door de tramruiten dat gekwelde gezicht had gezien . . .

Ting-ting! Uit de verte klinkt het vertreksein van de laatste tram. Hij hoort nog het navrante gehuil van de wielen door de kromme rails van het keerpunt. Het is of daar zijn laatste levenskans hem hoonlachend in de steek laat . . .

Daar houdt weer een auto stil; dat zijn er al drie. Een groot stuk van de steenweg is nu goed verlicht door de autolampen en de schijnsels uit de ramen der eerste verdieping. Het is daar een geroezemoes van belang. Natuurlijk zijn er ook al die kleine huisjes van het Biezenstraatje leeggelopen. Het wemelt er zelfs van kinderen. Voor het poortje glimt een helm: tot hier en niet verder . . . De laatste wagen heeft twee vrouwen gebracht. Hij

ziet hun puntige capuchons in het licht van de keukendeur. Dat zullen familieleden zijn . . . Nu ontstaat er een grote opschudding, geschreeuw en motorgeronk. Er moet plaats gemaakt worden voor de ambulance. Deze rijdt langzaam het huis voorbij tot de eerste zijweg om haar neus weer naar de stad te keren. Als zij eindelijk op haar plaats staat, wordt het volk naar de overkant van de weg gedreven. Twee mannen laden een draagbaar af. Een met witte jas gaat het poortje binnen en verdwijnt in de keuken. Het duurt niet lang of hij komt terug en bij de voorgevel maakt zijn witte arm het gebaar van afzwaaien, inrukken. Het is of hij een groot kruis slaat over dit geval. Natuurlijk, de dokter heeft immers de dood geconstateerd en er is geen haast meer. Het lijk blijft ter plaatse, tot de heren van het parket komen. Nu weet hij het zeker. Hij krijgt weer een huilkrimp.

Intussen hebben zich nog twee auto's achter de file gevoegd. Ja, dit is een kapitale zaak. Morgen staan alle gazetten vol van de laffe moord op Bintammerveld . . .

Maar nu de ambulance onverrichter zake is vertrokken, schijnt voor de meeste toeschouwers de grote attractie te zijn vervallen. Zij beginnen de kou te voelen en druilen in groepjes af. Moeders roepen hun kinderen. 'Jeanne! Waar is Ons-Jeanne?' Hij kent die stem: dat is Dikke Fien uit het Biezenstraatje. Lang geleden, toen hij eens uit onvoorzichtigheid een van haar kleine kinderen had omver gelopen, heeft hij een oorveeg van haar gehad. Sedert heeft hij haar nooit meer goedendag gezegd. Morgen zal zij aan iedereen zeggen, dat zij altijd wel heeft geweten wat een heimelijke gluiser hij van jongsaf is geweest . . .

De keukendeur is als het gaatje van een biekorf. Hij raakt de tel kwijt en kan niemand meer onderscheiden, nu de sneeuw zo dicht valt. In Den Uil blaken alle lichten. Zaken blijven zaken en des enen dood is des anderen brood. Maar van zijn dood zal niemand veel wijzer worden. Seppe erft een nieuw opklapbed en wat tweedehands meubelen. Het is hem van harte gegund. Maar wacht even! Er bestaat nog altijd een familielid, Nonkel Richard, een broer van Papa. Hij zit in de gevangenis, omdat hij grote zaken heeft gedaan met de Duitsers. Toen Armand acht of negen jaar was, hebben zijn ouders voorgoed met deze oom gebroken. Hij deugde van geen kanten, zei Mama. Misschien heeft hij de aard van Nonkel Richard geërfd? Dan erft nu de nonkel op zijn beurt van hem en staan zij kiet. Maar hij vindt het zonde voor Seppe . . .

Daarginds heeft een grote uittocht plaats. Dan gaat de keukendeur toe.

XXI

Meer dan eens heeft hij in deze volslagen duisternis zijn weg verloren, tot hij zich weervond in het verwilderde park van het Kuilingerhof, ongeveer twee kilometer van de plaats des onheils. In zijn laatste jaren op Bintammerveld was dit zijn geliefkoosd oord, hij vond het veel romantischer dan zo'n stijf, onderhouden park. En dan is er een bijzonder plekje, waar hij op warme vacantiedagen graag ging zitten met een jongensboek vol grote avonturen. Het ligt achter een hoge, dichtbegroeide wal en vormt een natuurlijk prieel aan de rand van een vergeten slotgracht. Aan de overkant wordt het afgesloten door de eeuwenoude muur van een ruïne. In de zomer is het een stukje aards paradijs, zo groot als een kamer en rondom dichtgegroeid door heesters en hazelbomen. Juist op de rand van de gracht, zeer schuin over het water gegroeid, staat een dikke beuk, die dit hol toedekt als een scheve koepel. De stam is volgekerfd met harten, letters en oude jaartallen. Aan de overkant groeien klimroosjes, die niet hoger konden reiken dan de muur en daarom als een witte waterval naar de grond golven tot in de gracht. En op dit stille, groene water stralen de waterlelies. Het is een uitgezocht minnehoekje en moeilijk te vinden; men moet het weten. Het paadje door het dichte schaarhout, over de wal heen, is maar een voet breed en ieder voorjaar dichtgegroeid. Als hij daar zat, hoorde hij vaak genoeg door de ritselende takken het verliefde koppel de wal bestijgen. Dan had hij pret, omdat de voorste zo schielijk rechtsomkeert maakte en tegen de andere aanbotste. En wat verwensten zij dan in stilte die snotneus met zijn boek! Maar eenmaal had hij een troublante ontmoeting. Bij zijn komst meende hij een licht gerucht te horen achter de wal. Gedreven door een boze ingeving, was hij voorzichtig genaderd en betrapte twee meisjes van zijn leeftijd, vijftien jaar ongeveer. Zij droegen lichte kleedjes en zagen er voornaam uit, mogelijk hoorden zij thuis op het Kuilingerhof, dat toen nog bewoond was. Hij was zeer ontdaan en heeft het nooit kunnen vergeten, zelfs nu moet hij er aan denken. Gelukkig kon hij zich ongezien terugtrekken. Dagenlang was hij beurtelings opgewonden en neerslachtig, hij moest zich troosten met de kinderlijke reinheid van Marie-José. Het was een grote ontgoocheling; nooit had hij durven denken, dat zoiets onedels kon voorkomen tussen mooie, deftige meisjes. In die tijd waren alle meisjes iets heiligs. Nu weet hij, dat zijn gedweep te wijten was aan het feit, dat hij niet met zusjes was opgegroeid.

Jongens, die wel zusters hadden, konden er zo ruw over spreken, dat hij een hekel kreeg aan die jongens. Nu stelt hij zich voor, dat hij een zuster had van het model van Angèle! Al die jaren op Bintammerveld heeft hij geleefd als een sprookjesprins, een verrukke. Maar het sprookje was mooi, zolang het duurde. De overgang was te groot, te schielijk . . . Hij heeft zijn lamp moeten gebruiken om het paadje te vinden en daar staat hij weer eens voor het laatst op de 'historische plek'. Eens heeft hij op weg naar hier twee onderwijzers van zijn school ontmoet, die lachend de helling afdaalden. Zij hadden hem nog niet gezien en hij hoorde Meester Van Nerum zeggen: 'Dit is een historische plek: hier heeft Pieter Breugel nog zitten vrijen.' Hij geloofde het toen; een meester wist alles . . .

Maar nu is het zomerse paradijsje een hol van vieze duisternis, het symbool van zijn verloren bestaan. Er hangt een lucht van bederf. De bodem is week en glibberig; hij denkt dat zijn voeten overal in excrementen stappen. Door het vele gevrij heeft zich aan de voet van de helling een brede zetel gevormd, maar hij durft niet te gaan zitten, hij tast naar de scheve beuk en steunt zijn rug erop. Toch heeft hij nu een gevoel van geborgenheid en hij is beschermt tegen de schrale wind. Hier kan hij gerust zijn lamp laten schijnen. Het is bijna half drie. En het vunzig gevoel aan zijn voeten is verklaard: er ligt een dikke laag natte, vergane bladeren. Zijn schoenen zijn modderklompen, maar zijn kleren zijn niet zo bevuild, dat het zou opvallen. Goed, dat hij bijtijds zijn broekspijpen heeft omgeslagen. Hij dacht aan alles, behalve aan het voornaamste. Zijn overjas is bijna droog. En hij ligt hier als op een rustbank; de scheve boom draagt bijna zijn hele gewicht. Hij moet alleen zijn hielen schrap zetten. Kon hij maar voor een laatste keer in zijn eigen bed slapen, hij is zo moe. Iets eetbaars zal er niet meer zijn op zijn kamertje, alles is bedorven. Of opgeruimd, want Seppe is zeer proper op zijn behuizing en steeds op zijn hoede voor ongedierte. Toen hij de witkalk kleurde zei hij: 'Achter dit behang krijgt ge zeker geen weekluizen . . . En roer een handvol suiker door iedere emmer, dan geeft het niet meer af aan de kleren.' Hij had gelijk, want toen de muren droog waren heeft Armand het geprobeerd . . .

Zulke mensen weten in de kleinste hoeken van het leven iets aangenaams te vinden. Hoe precies werd het kleurtje van de kalk afgewogen! En Seppe was altijd op zoek naar een grapje. Op Nieuwjaarsdag kwam hij tegen de middag naar het atelier. Na de wederzijdse complimenten zei hij: 'Kom even mee om het matriarchaat te feliciteren. Charlotte heeft me al gezien en het

alarm is geslagen.' Toen zij buitenkwamen, stonden de drie generaties gereed. Stientje veegde zorgvuldig de neus van Astrid, maar Armand had nog geen erg. Daar begon Seppe de hele familie te omhelzen, dat het klonk, en hij zei: 'Allez, Armand!' Hij voelde, dat hij een kleur kreeg, hij was er weer eens ingelopen. Nu kon hij zich niet meer aan 's lands gebruik onttrekken. Bij Stientje dacht hij aan de krabbende haakpen. Astrid hield haar verkeerde wang gereed. Charlotte giechelde, kuste zeer nat, wou zijn hand niet loslaten en begon hem wild rond te zwieren over de hobbelige keien van het hofje. Zij is niet van de kleinsten, een zwaar blok, en het kwam zo onverwacht, dat hij struikelde, dwaze bokkesprongen moest maken om niet te vallen. En Seppe stond te genieten . . .

O, wat is hij moe . . . Niet denken, niet denken. Hij heeft geen haast. Straks zal hij weer moeten gaan lopen om niet te verstijven van kou. Tegen de morgen zal het wel gaan vriezen. Als hij hier op de bank der verliefden ging liggen en insliep, zou hij dan morgen zijn doodgevroren? Onzin, het is even onmogelijk als de sprong in de Oude Vaart; hij zou zwemmen tegen wil en dank. Er is maar één manier: zijn pistool. Snel en pijnloos en zonder retour. Als hij het pistool maar heeft, is hij veilig. Dan kan hij zich overal bewegen, de rest van zijn bezittingen verkopen en afwachten tot hij gepakt wordt. Bijna gepakt wordt. Straks zal hij erover nadenken, hoe hij vanavond, als Seppe weg moet zijn, binnengeraakt in Liefkensgang nummer 2. Dan sluit hij de deur van zijn kamertje af en legt het pistool onder zijn kussen. Zij zullen hem niet vangen in zijn slaap. You'll not catch him napping. Al die bladzijden met Engelse idiomen kent hij op z'n duimpje . . .

A-D . . . Heeft Guusje lang moeten nadenken? Guusje was ongetwijfeld de eerste, hij heeft een spitse neus in zulke dingen. En natuurlijk barst hij van ergenis, hij zal niet zwijgen. Heel Bintammerveld zal hem trouwens wel een handje helpen. En Guusje zal zich herinneren, dat Armand Dupuy de laatste keer was aangesproken door de politie, omdat hij rondzwierf langs de zavelputten en het bosje van het Hoog Pad. En dat flauwe smoesje, dat hij voor een aannemer kwam kijken, of er nog zavel gehaald kon worden! En omdat Monique van Sus Mathees hem zo goed kende, had hij een dameskous over zijn kop getrokken. Het klopte allemaal! De Vampier van Bintammerveld; wie had het ooit gezocht achter een zoon van zulke treffelijke mensen? . . . Maar Guusje weet geen adres, evenmin als de politie. Het kan wel enkele dagen aanlopen, voor zij het vinden, want A-D heeft

nog steeds verzuimd zich te laten overschrijven naar de Liefkengang. Volgens het register woont hij in het logementje van Bernard, waar hij ingetrokken is na zijn vertrek uit De Drij Keuningen. Misschien krijgen ze daar over enkele uren al bezoek van de politie. Neen, zo vlug gaat het niet; alle bureau's zijn gesloten. Bernard zal er weer van door gaan, als hij de kans krijgt. Wat zal hij bibberen; precies goed! Zonder zijn lafhartigheid, die eerste avond in Brussel, zou het ongeluk niet gebeurd zijn. Dolf vond het ook een smerige streek. Ach, waar maakt hij zich nog druk over? Laat hem uitrusten, niet denken, niet denken . . .

Maar als hij niet aan iets anders denkt, ziet hij daar het vrouwtje weer liggen. Het witte kapsel, waarvan de helft gaandeweg rood werd. Die kleine handjes, die zo koud waren. En toen haar arm zo slap neerviel, tikten haar gelakte nageltjes op het parket. Het ergste is, dat hij haar zo goed gezien heeft, dat hij dit lijk nu kent. In de oorlog heeft hij vijf mensen van dichtbij gedood. Maar dan zag hij slechts een donkere gestalte en de schoten waren nog niet verklonken, of Dolf en hij, die altijd samen op pad gingen, waren al op de loop. Dan prezen zij zich; dat hadden zij weer eens fijn gelapt. En niemand kon hen deren. Dan voelde hij zich machtig, een soort God, hij had maar op de trekker te drukken. Jus vitae ac mortis. Het zijn allen Duitsers geweest en een enkele collaborateur, waarvan hij de naam niet eens wist. Deze liep een vrolijk wijsje te neuriën, toen hij de hinderlaag naderde. Later beweerde Honoré Vermandele, die de streek wat beter kende, dat zij de verkeerde hadden neergelegd. Toen wou Armand alleen nog op Duitsers schieten. Tot die laatste keer, bij die wisselplaats van de buurtspoorwegen, tussen die grote bossen. Léon had weer gezegd: orders van het hoofdkwartier, maar in die tijd begonnen de jongens al te twijfelen aan het hoofdkwartier. Alles was goed voorbereid; met drie passen konden zij verdwijnen in het struikgewas en vandaar in de bossen. De plaats heette La Grande Folle en deze naam werkte op zijn verbeelding. Zou hier in vroeger jaren een grote, waanzinnige vrouw door de bossen hebben gespookt? . . . Nooit waren de trams, die elkaar hier passeren moesten, op tijd, altijd stond een van beide in alle eenzaamheid te wachten, soms minuten lang. Het was de laatste rit en de wagens waren dan zo goed als leeg, want tegen dat uur moesten alle burgers binnen zijn. En vlak voor hun neus stopte het balkon van een der rijtuigen. Daarop stond één soldaat vermoeid te leunen, hij was zwaar bepakt, waarschijnlijk kwam hij terug van verlof. Armand zag duidelijk zijn gezicht, het was nog zeer jong, maar

het stond droevig, ja wanhopig, het was één en al heimwee . . . Dolf stiet hem aan; zij stonden op en begonnen gelijk te vuren, ieder vier of vijf schoten. De soldaat zakte langzaam door de knieën en sloeg dan voorover. Maar hij bleef met de kin op een zak van zijn bagage liggen en keek hem aan met grote, peinzende ogen, die nog niet wisten, dat zij al dood waren. Armand werd er door vastgehouden, tot Dolf, die al uit het zicht was, hem floot. Dit was de eerste keer, dat hij iemand door zijn hand zag sterven. En later heeft hij voor deze karweitjes bedankt. Léon en Bernard verloren hun overwicht. Er werd gemord en getwist, tot Honoré zijn pistool eens trok tegen Léon. Daarop zijn zowel de commandant als de luitenant Bernard een octaafje lager gaan zingen en tenslotte zeiden de jongens: 'Doe het nu zelf maar eens.' Lang heeft de stervende soldaat van La Grande Folle hem verontrust; telkens opnieuw zag hij dat verdrietig gezicht en vooral die vragende ogen, de ogen van een bedelende hond. Als het nu nog zo'n verwaande Duitse tronie was geweest . . . Hij kon eerst vergeten, toen hij na de bevrijding las van de ontelbare gruwelen, die de Duitse machthebbers hadden bedreven. Nu weet hij, dat het slecht was. Hij heeft eraan meegeholpen de machteloze kleintjes te laten betalen voor de valse glorie van de groten. En wat had hij zelf moeten doen, wanneer hij toevallig een paar schreden voorbij de Oostgrens was geboren? Wacht maar, straks wordt de jonge soldaat van La Grande Folle gewroken, met het zelfde pistool . . . Het is vier uur. Omtrent half acht wordt het licht. Zijn voeten zijn zonder gevoel en bij korte tussenpozen gaan er harde rillingen door zijn lijf. Hij maakt diepe kniebuigingen om zich te verwarmen en zijn gewrichten knakken als droog hout. Hij kan alleen nog denken aan zijn bed, aan zijn vuurtje en aan hete koffie.

In de eerste schemering heeft hij het doodse priel aan de slotgracht verlaten en voorzichtig zijn weg gekozen door de bossen van Angerstein naar de Oude Vaart. Het duurde wel een kwartier voor hij zijn voeten weer voelde. Toen het licht genoeg was, heeft hij in een verborgen hoekje zijn overjas uitgetrokken, zijn kleren wat gereinigd en zijn schoenen afgeveegd in het natte gras. Zij blonken als nieuw, maar droogden vaal en armoedig op. Hij heeft zijn plan gemaakt. Eerst loopt hij naar Neerhout, waar niemand nog zal weten van de moord op Bintammerveld. En hij gaat langs het rechte jaagpad, waar hij alles van verre ziet naderen, zodat hij bijtijds een zijweg kan inslaan. Er waait een bittere wind, maar het is toch droog. Wanneer hij

de sluis passeert, schrikt hij. Daar, aan de overkant gaat juist de deur van het sashuis open; de sluiswachter komt eens kijken wat voor weer het is. Zij bezien elkaar over het water, want niet-kijken zou verdacht zijn. Dit is de eerste ontmoeting, sedert een zekere A-D door de Belgische Justitie met man en macht wordt opgespoord. Maar het is niet meer de oude sasmeeester, die hij goed heeft gekend, want niet ver van hier ging hij vaak met zijn makkers zwemmen en de vrouw verkocht limonade. Dan komen er werklieden aanfietsen, gelukkig ook aan de overkant, waar het pad beter is. Hij begint er al gauw aan te wennen, dat hij mensen ziet, hij voelt zich trouwens wat apatisch en dat neemt hij zich kwalijk. Voor hij zijn pistool in de zak heeft, is hij niet veilig. Zou het Vreemdelingenlegioen nog mensen als hij opnemen? Bernard heeft eens gezegd, dat die truc tegenwoordig niet meer opgaat. Van iedere vrijwilliger werd nagegaan of hij niet door de justitie werd opgespoord.

Even voor Neerhout, vlak bij de brug, stopt juist de boerentram en met een scherp drafje kan hij achter enkele anderen nog juist instappen. Tot zijn verbazing wordt hij door niemand aangekeken. En het duurt een eindeloze tijd voor hij weer op adem is . . . Een dorp verder stapt hij uit. Het is nu bij negenen, een ordentelijk uur om in een café te komen. Hij kiest er een, dat er ouderwets en landelijk uitziet. Er is een oude madam in een lange voorschoot van schortebont, zij zegt 'jongeneer' gelijk Stientje en Charlotte. Haar dikke brilleglazen zijn in kringen geslepen en zo schijnt het, dat ze steeds over hem heen kijkt. Hij gaat dicht bij het vuur zitten en bedwingt zijn rillingen. Ja, er is koffie. En het weer is schraal, het zal niet droog blijven, er zit sneeuw in de lucht. Kan hij geen boterham krijgen, met kaas? Zeker, maar heeft de jongeneer niet liever een met hesp? Zij hebben juist heel schone hesp in huis. Twee of drie?

Als zij de deur uit is, kijkt hij in de spiegel, die hoog hangt en sterk naar voren helt, zodat hij zich met erbarmelijke ogen ziet opkijken uit een diepte. Dit doet hem denken aan een plaat, die hij als kind heeft gezien, van de hel of het vagevuur. De verdoemden keken precies zo uit de vlammen naar hem op, met holle ogen en gemartelde gezichten. Intussen bewerkt hij zijn haar met de zakkam . . .

De ham is werkelijk goed en hij moet zich in toom houden om niet te schrokken als een wild dier. Na een poosje krijgt hij een rood, warm hoofd, van de koffie en van het vuur. De machine is weer gesmeerd en van brandstof voorzien.

Nu is het zaak de dag zo voordelig mogelijk klein te krijgen,

want vóór het donker is, gaat hij niet naar de stad. Na het ontbijt loopt hij het dorp in, vindt een gazettenwinkel en koopt een weekblad. Het hindert hem, dat hij niets in de hand heeft; het staat zo doelloos. Dan gaat hij terug naar de zelfde herberg en zegt zo terloops mogelijk aan de madam, dat hij zal moeten wachten tot twaalf uur, want degene die hij moet spreken, zal niet eerder thuis zijn. In Brussel heeft hij ervaren, dat dakloosheid een stiel op zichzelf is, die geleerd moet worden. Als hij van het ene café naar het andere loopt, is hij veel te gauw door zijn geld heen. Want wie zonder enig doel in een herberg zit, behoort te verteren en te praten. Wachten is iets heel anders, het is zakelijk en kan urenlang duren op één kop koffie . . .

Hij moet zijn ingedut over het weekblad, want nu er een lawaaiige brouwersgast binnenkomt, schrikt hij geweldig en vliegt haast op van zijn stoel. Maar het wekt geen achterdocht; de man begint te lachen en maakt er een grapje over. Armand kijkt op zijn horloge; het kan hoogstens tien minuten geduurd hebben. Dat moet hem niet meer overkomen. You'll not catch him napping, onderaan op een linkerpagina van zijn leerboek . . . Na dit diepe slaapje begint het. En wel spontaan, louter lichame-lijk, zonder één erotische gedachte of invloed van buiten af. Het enig vrouwelijk wezen, dat hij ziet, is de oude herbergierster in haar lange voorschoot, gelijk ook Charlotte er gewoonlijk een draagt. Hij kan het niet begrijpen. Nooit heeft hij zich sexueel zo geladen gevoeld als nu. Aanvankelijk is het alleen vreemd, dan wordt het vervelend en weldra zelfs pijnlijk. En daar stormen de zwoele gedachten achter zijn lijfelijke opwinding aan. Herinneringen aan momenten uit vroegere avonturen komen hem als levende naaktheden voor de geest. Hij hunkert naar Yvonne, naar Léopodine, en zelfs naar Angèle. Hoe is het mogelijk na al die ontberingen, die angst en radeloosheid van de laatste maand, na de grote ramp van gisteren, na een doorwaakte nacht in die bijtende kou? . . . Vroeger heeft hij een roman gelezen, waarin een veroordeelde op de vooravond van zijn executie een laatste wens wordt toegestaan. De man vraagt dan om een willekeurige prostituee. Het boek heette 'De Galgenbruid' of zoiets. Hij vond het bespottelijk, geloofde er niets van. Een man, die over enkele uren zou gehangen worden, een mens in doodstrijd! . . . Nu kan hij dat verhaal niet meer zo dwaas vinden.

Om zijn gedachten af te leiden neemt hij het weekblad, dat hij ongezien heeft gekocht, enkel om zich een ongedwongen houding te geven en er zijn gezicht mee af te scherm. Maar het is er een van de ploertige soort, vol 'pin-up-girls', die hun lokaas op de

voordeligste manier uitstallen en hem treiterig aankijken... Wordt hij krankzinnig? Eens stuitte hij op het woord 'érotomanie' en sloeg het na in Larousse: Affection cérébrale, caractérisée par la prédominance des idées amoureuses ou sexuelles. Heeft deze jongeman een geheugen of niet?...

De kwelling duurt voort; hij kan haast niet stil zitten en begint te zweten. In deze toestand zou hij op de Burchtgracht blindelings het eerste huis binnenstormen als een dolle stier...

Vroeger dan hij zich had voorgenomen, neemt hij een opgewekt afscheid van de bazin. Het lopen in de koude lucht verlicht de pijnlijkheid van zijn lichamelijke drang, maar in zijn gedachten houdt de plaag aan. Hij marcheert als iemand, wiens doel duidelijk is bepaald, en na een half uur belandt hij in een café aan het andere eind van de lange dorpsstraat. Hier zegt hij dadelijk aan de baas, dat hij moet wachten tot half zes om iemand te spreken, en bestelt een glas bier. De herbergier is zeer spraakzaam en houdt hem geruime tijd bezig met de voortreffelijkheden van een mazoutvuur, dat midden in de gelagkamer te pronk staat. Neen, het stinkt helemaal niet, een klein beetje bij het aanmaken, maar dat is zo weer weg. Het is profijtelijker dan kolen en geeft veel minder embarras. Armand maakt zich beminnelijk, toont een belangstelling, als ging hij zelf ook een olie-brander aanschaffen. Hij laat zich in den brede het systeem uitleggen en vraagt zelfs naar de prijs, als het niet indiscreet is. Maar zijn bezetenheid laat niet af; het lijkt wel vechten tegen een stompzinnige natuurkracht. Door al dit geklets heen berekent hij, hoeveel geld hij zal overhouden bij zijn aankomst in de stad. Op de Bloedberg was het gewone tarief vóór de oorlog twintig frank, naar gezegd werd. Nu zal dus met honderd frank de séance behoorlijk zijn gehonoreerd; hij zou er trouwens zijn laatste centiem aan geven. Zou dat mens er nog zijn, met haar rijzweep en haar litteken? Die moet hij zeker niet hebben; zij heeft te veel chichi, zij zal loven en bieden, het moeilijk maken. En marchanderen op deze beurs zou hij ook nu niet kunnen verdragen. Geen gezanik, recht op en neer, zonder tierlantijnen! De vrouw, bij wie de Amerikaan toen door het venster hing, zag er veel huiselijker uit. Hij weet nog ongeveer op welke hoogte het was...

Een vishandelaar komt eens horen wat er moet zijn voor de Vrijdag, en bestelt een export. Hij heeft heel schone schelvis en ook heel schone pladijs. En hij ruikt er naar, boven het mazout-vuur uit. De bazin steekt even haar hoofd door de deur; een kilo pladijs dan maar. Er komen enkele klanten, die aan de toog in één of twee teugen hun glas ledigen en haastig weggaan. Armand is er

steeds op gespist, maar niemand spreekt van de moord op Bintammerveld, ofschoon de stamineesbaas de gewoonte schijnt te hebben aan al zijn klanten te vragen wat voor goed nieuws er is. Dan heeft de baas een karweitje en Armand zit ruim een uur alleen, kijkend naar het verkeer. Het is vrachtauto's wat de klok slaat. Vier gendarmen achter elkaar op de fiets. Spreken zij over de moord? Weten zij al, dat zij 'de genaamde Dupuy, Armand' moeten 'opleiden', als zij hem aantreffen? . . .

Het is bijna half vijf en het wordt stilaan donker. Om hoe laat komen hier de Antwerpse gazetten aan? Als hij nu naar die winkel liep, zouden zij er dan zijn?

Maar hierin wordt hij nu eens op zijn wenk bediend. En nu is ook heel zijn ongemak verdwenen. Juist zet een krantenbezorger zijn zwaarbeladen fiets tegen de pui, zwaait de deur open, schreeuwt: 'Als-tublieft!' smijt het blad op een tafeltje en verdwijnt. Als de baas op het klinken van de deurbel binnenkomt, bestelt Armand zijn derde glas bier en vraagt even de gazet, voor de koersen van komende Zondag. Hij opent de krant bij de sportpagina, doch heeft al gezien, dat de vette letters op de voorkant niet aan hem zijn gewijd; het is niets dan politiek. Als het bier is gebracht en de baas weer verdwenen, zoekt hij de voorpagina af. Dat is vreemd . . . Dan maar verder. Hier, eindelijk! Maar wat een mager berichtje; hij had er al overheen gekeken. 'Nachtelijke aarranding te Breewijk' in smalle kapitalen van nauwelijks een halve centimeter hoogte, over één kolom. En het verhaal is nog geen halve kolom lang. Voelt hij zich dan misdeeld? '—een vuilaard, die al enige tijd de streek onveilig maakte—' Liefelijkheden worden hem niet bespaard, de schurk, de geilaard, de kerel, het onguur individu. Wat is dat? '—opname in het gasthuis bleek achteraf niet nodig—slachtoffer kon thuis worden verpleegd—vrijgekomen met een erge hoofdwond en een hersenschudding—haar toestand is bevredigend—'

Hij wil springen van vreugde. Zij leeft! Hij grijpt naar zijn glas en stoot het bijna om. Dan zakt hij weer slap ineen. Het maakt weinig verschil, zie maar: 'in zijn verwarring belangrijke sporen achtergelaten, die de politie in staat zullen stellen spoedig de hand te leggen op deze beestmens.' . . . Hij kent nog een Engelse uitdrukking, die zegt, dat het eender blijft of men wordt gehangen voor een schaap of voor een lam. To be hanged for a sheep as for a lamb, bovenaan op dezelfde bladzijde . . . Er is niets meer aan te doen; hij heeft zichzelf officieel benoemd tot Vampier van Bintammerveld. En wat heeft hij in deze functie al niet op zijn geweten? Exhibitie ten overstaan van Simone Vandenbossche.

Aanranding van Monique Mathees, met de bloedende lip en de blauwe plekken op de borst. Een kind verkracht, een van mensen uit het Biezenstraatje, die hij niet kent. En hij heeft de kroon op het werk gezet door een poging van het zelfde op een vrouwtje, dat zijn moeder kon zijn. Voorts nog enkele kleinigheden, waar hij maar half naar heeft geluisterd, toen Guusje aan 't vertellen was. Daar gaat hij niet voor te pronk staan; dat is nu eenmaal onmogelijk. Zulke vunzigheden vindt hij meer onterend dan moord en manslag. Want in het diepst van zijn wezen is Armand Dupuy nog even preuts, als toen hij het prinsken speelde in het sprookje van Bintammerveld. Op dolle avonden met barmeiden, en zelfs in bed, kon hij zich nooit geheel ontdoen van zijn ingeboren schaamte. Neen, voor hem blijft het gelijk, maar hij is toch heel blij voor dat witte madammeke. Heur handjes waren zo koud. En dan die lijkkleur en al dat bloed. En die zware koperen knop. Maar hij weet niet of hij haar geraakt heeft met de knop of met het dunne einde. Hij wist niet eens dat hij sloeg; het is eerst tot hem doorgedrongen, toen het al te laat was. Uit die gekleurde lantaarn scheen, door de matglazen tochtdeur tot het einde van de corridor, maar heel weinig licht. Dat hoge, witte kapsel moet in zijn verbeelding het gezicht van Herbosch zijn geweest. Die was 'weerhouden te Gent' volgens de gazet . . .

In de boerentram verschuilt hij zich achter zijn weekblad en denkt na over de beste manier om in zijn mansarde te geraken zonder Seppe te moeten aanspreken. Eerst moet hij de zekerheid hebben, dat de politie nog niet in de Liefkensgang is geweest. Zij moeten hem vinden langs het logement van Bernard, die hij zou kunnen telefoneren. Maar dit staat hem tegen; hij wil die lafaard niet meer aanspreken. In Taverne Gaby is hij nooit ingeschreven geweest. Wel bij Dolf aan huis; Madam stond erop vanwege de rantsoenzegels. Het is zo gebleven tijdens zijn verblijf in De Drij Keuningten. Dolf bracht bij gelegenheid de zegels wel eens mee. Wat lette hem toen dat gemier met die zegels: geld was even goed! . . . Bernard zal zich zo lang mogelijk van de domme houden, hij zal denken aan de cocaïne-truc. Als de familie Van Laarhoven maar geen last krijgt . . .

Wie kan hij telefoneren? De gazettenwinkel tegenover de Liefkensgang. Zich voordoen als een vriend van Seppe en vragen of Mijnheer misschien nog op zijn atelier is. Die madam is altijd spraakzaam genoeg, zij zal niet zwijgen over zo'n grote gebeurtenis als een inval van de politie in de werkplaats van Mijnheer De Maerschallck. En als hij eenmaal weet, dat er nog geen onraad is,

wat dan? Aan Stientje zeggen, dat hij tevergeefs bij Seppe is geweest om de sleutel: Mijnheer en Madame waren niet thuis. Uit het mansarderaam van Stientje kan hij langs de dakgoot zijn eigen venster bereiken. Het is nooit gegrendeld, het klemt vast genoeg dicht en moet met een flinke ruk geopend worden. Of van buiten met een flinke duw. Het prutsige, platte grendelschuifje is al sedert jaren vastgeroest.

Vóór het eindpunt stapt hij uit en bestijgt het donkere voorbalcon van een tram, die hem naar de haven brengt. Het is zeven uur en vrij rustig op straat. Hij loopt langs de donkere kant van de kaaien. En daar krijgt hij weer een nieuwe aanval. Erotomanie: affection cérébrale, etcétéra. Celebraal? . . . Hij loopt haast krom van de pijn en het wordt steeds erger. Het is of aanstonds een van die kloppende aders gaat barsten. Weer zweven de prikkelende beelden voor zijn ogen, zachte, warme lichamen in uitdagende houdingen op witte lakens onder gedempt, rooskleurig licht. Hij kan niet meer aan iets anders denken. Is dit een oerinstinct, een oude natuurwet? Tracht het beest kort voor zijn dood inderhaast nog nieuw leven te verwekken? . . .

Hij loopt gehaast, met korte, snelle schreden. Nooit heeft hij geweten, dat zoiets kon bestaan. Nu beschouwt hij al die 'geilaards', waarvan hij zo vaak in de gazetten gelezen heeft, uit een andere hoek . . . En dit is de Burchtgracht. De meeste ramen zijn verlicht, maar wat is het hier stil en uitgestorven! Volgens Seppe kondt ge, kort na de andere oorlog, 's avonds tussen tien en twaalf uur in de Vleeshouwersstraat niet lopen van de drukte en was heel het Schipperskwartier nog één en al leven. In de verte, voor de boog van het Vleeshuis, flitst even de helm van een agent, die onder het gewelf door naar de Palingbrug kuiert . . . Dat zal het zijn, het grote venster met het kleine, losse raam. En het is verlicht! De vrouw was nog vrij jong om te zien, maar ziekelijk en verval- len. Till next time! zei die dikke Amerikaanse dokter. Maar ook dit is van geen belang meer. To be hanged for a sheep as for a lamb. Morgen, uiterlijk overmorgen, staat de politie voor de Liefkensgang, of zij is geen knip voor de neus waard . . .

Hier staat hij voor het venster, snuivend door gesperde neus- gaten. Maar is dat dezelfde? Haar gezicht is in de schaduw en het rose licht is zwak, maar het valt op mooie, blanke schouders, die ver uit het kleed steken, een dun en zeer vrouwelijk gewaad, een overdaad van plooitjes en strikjes. Maar toen was zij donker en nu is zij blond, daarbij ziet zij er veel gezonder uit. Zij wenkt hem beminnelijk genoeg en hij knikt, dat hij binnenkomt. De straat- deur staat op een kier en uit schaamte gaat hij snel binnen. Maar

opeens weifelt hij. Wat overkomt hem? Juist nu wordt hij overvallen door een vreemde uitputting, een plotselinge verslapping van zijn overspannen drift. Eerst is het een opluchting, maar dan schijnt er niets meer van hem over te blijven. Daar binnen zijn reeds met snelle, rinkelende rukken de gordijnen toegetrokken. En even gretig gaat haar kamerdeur open. Het lijkt wel de deur van een bakoven. Hij staat op de drempel en zij trekt hem binnen, zij kweelt iets van *chéri*, van *amuser*, van *beau garçon* en *gentil* . . . Hij hoort niets; zijn oren suizen. Wat is het hier heet! Hij wordt duizelig en alles in deze kamer schijnt rond te drijven. Zij heeft katogen, zij lacht en hij ziet gouden tanden. En daar voelt hij alle kracht uit zich wegvloeien. Staat hij te zwaaien? Zij probeert het nu met Engels, maar het ontgaat hem, want nu ziet hij opeens dat grove litteken, van het oor langs de kaak naar de punt van de kin. Hij schrikt ervan, hij moet weg! Dat litteken verontrust hem meer dan al het andere, al weet hij niet waarom. Wat heeft hij te verliezen? Zij praat weer en het klinkt al minder lieflijk. Wankelend draait hij zich om, tast naar de deurstijl en zwijmelt de gang in. Hij hoort haar nog iets zeggen, op harde toon, iets van *saoulard* . . . Of is het *couillon*? Het woord wordt iets te vroeg onderstreept door de woedende slag van de deur op zijn hielen. De frisse buitenlucht verkwikt hem, hij voelt zich herleven. Daar, schuin van de overkant, nadert een gedaante, langzaam en geruisloos. Hij herkent de sluipende gang en de bijna witte hoed. Haar beschermer! . . .

De gordijnen vliegen weer even onstuimig open, maar hij is juist voorbij. Nu kan hij beter zien of die vent iets van plan is . . . Neen, het reptiel kronkelt zich naar binnen om eens te horen wat dat betekende met deze klant. Zij zal zeggen, dat hij te dronken was om op zijn benen te staan . . . Dus deze harde flagellante is intussen naar hier verhuisd, waarschijnlijk toen de andere naar het gasthuis ging. En zij heeft een heel andere rol gekozen; zoete romantiek zal beter opbrengen, nu er zo weinig Amerikanen en Engelsen overblijven. De karwats, de brede leren gordel en de Russische laarzen werden dus vervangen door een week operettegarnituur vol strookjes en kantjes. En haar sterkste kant waren haar schouders . . .

Zijn duizeling is geweken. Hier de hoek om, de Zakstraat. Weer snijdt de schrik zijn adem af. Het is een kat, die bij zijn nadering uit het donkere hoekje van een raamdorpel springt . . . Hij begrijpt nog niet wat hem daar overkomen is. In die boerenherberg droomde hij van woeste nachten. Hij stond al in haar kamer en het was er veel te heet. Maar dat kan het niet geweest zijn, het

overviel hem al in de gang. En zij was toch appetijtelijk genoeg, voor een van de Bloedberg. Dat litteken kon hij op de koop toemenen, hij heeft nu geen reden meer om kieskeurig te zijn. Een paar seconden tevoren had hij wel kunnen bijten in die fraaie schouders. Wat heeft hem eigenlijk weerhouden? Was het de latente macht van zijn goede opvoeding, die de bovenhand hield? Of verdween als gewoonlijk de kiespijn op de stoep van de tandarts?

Hij is nooit zo moe geweest, hij kan niet meer. Wat moest hij ook weer doen? De gazetten-madam telefoneren . . . Voor enkele minuten kwam hij naar hier met de machtige stap van een bronstige hengst. Nu sleept hij zich voort en elke beweging doet hem pijn. Zijn sokken voelt hij kleven als de slijmerige bladeren in het priegel aan de slotgracht. Zijn enig verlangen is slapen. Zodra hij zijn pistool maar heeft. Hij zal de wekker vroeg zetten, zodat hij weg kan zijn, vóór Seppe komt. Daarstraks had hij nog een doel, zij het dan geen verheven doel. Zijn hete krachten laten uitrazen, tot zijn geld op was. Nu is er niets meer. Als hij geslapen heeft, zal hij er een eind aan maken, ver weg van Bintammerveld, op een verborgen plek . . . Seppe moet nog iets hebben voor de huur. En ook zo maar, als geschenk of gedachtenis. Hij zal zijn horloge en zijn penhouder in een omslag steken, hem adresseren aan Seppe en op het atelier leggen. Geen lijmerige sentimentaliteit van afscheidsbrief en zulk theatraal gedoe. Seppe is de enige, die hem— Ach, wat heeft hij nu nog aan dat stomme gedweep? . . . Maar ja, een mens wil iets hebben, dat hij bewonderen kan, anders wordt alles zo kil en duister . . . Angstig kijkt hij om naar iemand, die op een draf achter hem aankomt . . . Niets, het is maar een werkvrouw of zoiets. Waar zal hij gaan telefoneren? Het beste is— Hij krijgt een harde schok, doet zijn mond al open om te schreeuwen. Daar pakt iemand zijn slappe hand vast . . . 'Ah, dag jongeneer!'

Charlotte! En zij begint hijgend te babbelen, laat zijn hand niet los. 'Komt ge weer bij ons in de Lievekensgang wonen?' Hoe raakt hij dit grote kalf kwijt? 'Ons-moe heeft de sleutel gekregen van mijnheer De Maerschallck, tegen dat ge thuis kwaamt. Hij ligt op de schouw. Afblijven, heeft ons-moe gezegd.'

En vreemd genoeg is zijn eerste reactie: 'Maar wat doet ge hier zo ver van huis, Charlotte? Ge moest al lang thuis zijn!' Dan eerst hoort hij wat zij heeft gezegd. Sleutel? Bij Stientje? op de schouw? 'Ja-maar, ik moest evenkes van ons-moe naar—'

'Wist mijnheer De Maerschallck dan, dat ik thuis kwam?'

'Ja, dat zei hij toch . . . Hij moest naar Temsche met zijn madame.'

Heur mama wordt vandaag zestig, zei ons-moe.' Hij probeert zijn hand te bevrijden, maar zij wil niet loslaten . . . Hoe wist— Nee, dat kan hij niet vragen. Eerst het voornaamste: 'Charlotte, zijn er vandaag geen mensen aan de deur geweest die naar mij vroegen?'

Zij wacht even, houdt haar hoofd schuin om na te denken. Zijn haar komt overeind. 'Nee't,' zegt zij dan. 'Daar is niemand geweest . . . We hebben vanmiddag gebakken patatjes gegeten . . . En daar is al lang een brief aangekomen. Helemaal van Parijs, zei de facteur. Maar ge waart niet thuis.'

Van Honoré, weet hij en vraagt voor alle veiligheid: 'Zijt ge heel de dag thuis gebleven, Charlotte?'

'O jaaa! Ik ben nog maar een minuutje geleden van huis gegaan om voor ons-moe . . .'

Hij luistert niet, hij voelt zich week worden . . . De sleutel aan Stientje gegeven, opdat hij niet voor een gesloten deur—

'Ons-moe zal content zijn, dat ge weer komt.'

Nog een straatje en dan naderen zij de Liefkensgang.

'Charlotte, nu moet ge niet zo dwaas met mijn arm zwaaien. Wat moeten de mensen wel—'

Daar hebt ge 't al. 'Charlotte!' roept een brutale stem. 'Ge moet rap naar huis komen van jullie moe!' Het is een man die op beslagen schoenen vastberaden achter hen aan komt.

'Ja, Staf, ik ga al,' antwoordt zij. 'We gaan samen naar huis.' Armand zegt: 'Ik zal ze wel bij Stientje brengen, ik woon er vlak neven.'

'O, dan is 't clair,' zegt de man tevreden en slaat een zijstraat in. 'Ik mag veel liever gebakken patatjes 'dan gekookte,' babbelt zij verder.

'Ik wou, dat ons-moe maar iedere dag de patatjes bakte.'

'Maar dat zal te kostelijk zijn aan vet,' antwoordt hij werktuigelijk. Zal hij het wagen, kan hij afgaan op het gebazel van dit onnozele kind?

'Och ja,' zucht zij wijs. 't Is altijd wat . . . Maar als er nu wat meer vet komt van Rusland?'

'En wanneer komt mijnheer De Maerschallck terug?'

'Morgenmiddag, heeft hij tegen ons-moe gezegd.'

Zij laat hem los en danst vooruit naar de gang, maar na enige sprongen verliest zij een schoen en slaat languit neer. Na een benauwde hixschreeuw begint zij te krijsen als een varken. En zij blijft liggen.

'Stil maar, Charlotte,' probeert hij haar te sussen. Het straatje galmt van het gejank; hier en daar gaan al deuren open. Hij voelt

loerende gezichten achter deurstijlen. Al zijn kracht heeft hij nodig om haar op te trekken. 'Stil maar, Charlotte. Van vallen wordt ge groot,' herinnert hij zich uit zijn jeugd. Het moet niet lang meer duren, of hij wordt zot, veel zotter dan Charlotte. Maar de bui trekt al af. Hij geeft haar de leren pantoffel aan en ziet dat het sluitriempje kapot is. Ze trekt eenvoudig haar andere schoen ook uit en huppelt, weeral getroost, op haar kousen de gang in.

Stientje staat al in de deur. Charlotte kijkt over haar schouder en zegt: 'Ziet ge wel? Daar is hij.' Stientje heeft de grote sleutel in de ene hand en de haakpen in de andere. Zij vergist zich en krabt even met de sleutel in heur haar, doch herstelt de fout onmiddellijk.

'Wie we dààr hebben! A-wel, jongeneer? Op schok geweest?'

'Dat niet precies,' zegt hij en probeert te lachen.

'Ge ziet er anders wel naar uit . . . Maar ge doet het pertang nog redelijk. Die van mij is al dertig jaar op schok.'

'Ja, dan wordt het stillekensaan tijd,' zegt hij. Nu moet er gauw een eind aan komen, anders gebeurt er iets. Misschien schreeuwt hij nog harder dan Charlotte. Het lijkt wel een droom . . .

'Och, ge weet niet wat er met hem gebeurd kan zijn,' begint haar pleidooi . . . Maar hij heeft de sleutel al uit haar handen genomen. 'Ge moet het me niet kwalijk nemen, madame, maar ik heb nog wat te doen en ik moet spoeden. Bedankt voor de moeite en goedenavond! Dag Charlotte!'

Zij roepen hem nog wat vriendelijkheden na. Deze sukkelaars zijn blij met zijn thuiskomst! Als hij de deur achter zich gesloten heeft, leunt hij even tegen de muur en sluit zijn ogen. Alles aan zijn lichaam doet pijn, maar het zijn vooral die brandende ogen. Nu kan hem niets meer overkomen; hij is thuis. Zijn pistool ligt in een donkere holte tussen de hanebalken. En dan slapen, slapen . . . Morgen zal hij verder zien . . . La noce . . .

Hij heeft de warmte van het kamertje al gevoeld, voor hij zich kan verbazen. Dan komen de tranen in zijn ogen. Het vuur brandt nog. En het bed is vers opgemaakt; de lakens zijn anders gevouwen. Op het hoofdkussen ligt een papiertje met grote, steile letters: 'Welkom thuis! Als het u van dienst mocht zijn: ge kunt een plaats krijgen op het kantoor van Fribergh en tevens voortstuderen. Welterusten! S.'

Hij gaat op het bed zitten en ziet nu eerst het ongeluk in zijn volle omvang . . . Terwijl hij al die tijd geen woord van zich liet horen, heeft Seppe zich beijverd zijn bedje te spreiden. Werken bij Fribergh, eerlijk zijn eigen brood verdienen! En alles tever-

geefs . . . Hij heeft diep medelijden met Seppe; wat een ontgoocheling voor die arme, goede Seppe! Hij zal er een tijd van overstaan zijn. Zou hij het horloge nog willen aanvaarden, het souvenir van de Vuilaard van Bintammerveld? Is het niet beter toch maar een brief achter te laten? . . .

Er is rumoer in de gang. Michka en Cocorico, of—? Eerst zijn pistool halen. Het zaklampje werkt nog, al is het dan de goedkoopste kamelot, die de bazar kon leveren . . . En nu de deur op slot . . .

Hij trekt het wapen uit de tas. Het heeft nog niets geleden. Als hij de lade achteruit haalt, springt er een patroon uit. Ook deze glimt van olie en is nog niet aangetast. Hij kan erop vertrouwen. Hoe lang is het niet de droom van zijn jongensjaren geweest een echt pistool te bezitten! . . .

Daar ligt de brief. H. Vermandele, rue du Cherche Midi, Paris VI . . . Te laat, Honoré, niet meer nodig . . . En zijn werk ligt er nog precies eender. Maar alles is afgestoft. Seppe is hier nog aan 't schoonmaken geweest . . . Door zijn tranen leest hij *infestus*, met twee strepen eronder, het laatste woord, dat hij hier heeft opgezocht . . . Daarnaast een pakje in bruin papier, door Seppe op de schrijftafel gelegd. Van wie? Zijn naam staat er niet op. Zou het een verrassing zijn van Seppe, iets eetbaars? Het papier heeft al eens gediend; op een zijkant ziet hij, onder een vouw, de helft van een oud adres: Madame Tru— Taverne Ga— Martelaa—Ant— Wat betekent dat? Hoe wisten zij, dat hij hier woonde? Met Dolf en Bernard was afgesproken, dat niemand het mocht weten . . .

Het pak is zacht; hij kan de touwtjes om de hoeken heen trekken . . . Och ja, niets bijzonders. Het zijn de dingen, die daar achtergebleven zijn bij zijn onverwacht vertrek naar de familie Van Laarhoven. Matante en de meisjes hadden al een paar keer gezegd, dat alles ingepakt was, gereed om mee te nemen. Maar het was daar op 't laatst altijd zo'n janboel, dat het weer vergeten werd . . . Twee hemden, wat ondergoed en twee paar sokken, na zijn vertrek uit de was gekomen. Jammer, dat het Seppe niet zal passen. Een baskenmuts, die hij zelden of nooit droeg . . . En dan, apart in krantenpapier gewikkeld: pantoffels? Die zijn niet van hem; hij heeft daar nooit pantoffels gehad . . .

Hij wankelt achteruit en komt hard neer op zijn crapaud, in iedere hand een overschoen. Onder het lange bovenstuk de twee letters, zo duidelijk als had hij ze gisteren getekend . . . Is dit hekserij? Nu even kalm nadenken. Na het bezoek aan het Amerikaanse hospitaal heeft Bernard de koffers voor hem gepakt en

ze laten bezorgen bij Van Laarhoven. Toen moet Bernard zijn eigen overschoenen hebben meegegeven. Wat achterbleef was dit paar, dat de dames zorgvuldig voor hem bewaarden. De galoches van hun cheri'ke, van hun chouchou'ke! Zij konden zich niet vergissen, want zijn initialen stonden erin. En de politie heeft de ongemerkte schoenen van Bernard buitgemaakt . . .

Nu zou hij moeten jubelen, dansen! Maar hij blijft roerloos zitten en wordt zeer stil van binnen. Dit heeft een betekenis, dit is een boodschap. En nu weet hij het wat hem te doen staat. Morgen vertelt hij alles aan Seppe, maar dan ook alles en zonder versiering. Daarna zal hij aan Seppe vragen, wat hij doen moet om goed te maken wat mogelijk is. Nu is alles veranderd, nu voelt hij eerst, hoe eenzaam en verlaten hij al die jaren is geweest. Na al deze roerende zorgjes mag hij aannemen, dat een reus als Seppe zich om hem bekommert. En Seppe zal hem begrijpen, Seppe zal geloven, dat hij nooit slecht heeft gewild . . .

Gelijk die eerste avond kleedt hij zich schreiend uit. Hij kust het portret van Mama en zegt, dat alles nu zeker goed komt. En terwijl hij inslaapt, weet hij, dat het leven hem nog een laatste kans gunt, die hij niet zal verspelen. Want nu is hij niet meer alleen.